

20 konuda
Ehl-i Sünnet
Müdafaası

2.
Baskı

SÜEDA

20 KONUDA
EHL-İ SÜNNET
MÜDAFAASI

SÜEDA Yayınları: 91

ISBN: 978-605-9505-51-2

Cumhuriyet Mahallesi
Aşık Veysel Caddesi
No: 72/A
Küçükçekmece/İSTANBUL
Tel: 0 212 671 51 80
www.e-sueda.com

Bu kitabın tüm hakları
SÜEDA Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.'ne aittir.
Kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

Yayına Hazırlayan
İlyas BUÇAKÇI

Tashih
Mustafa YANKIN

Mizanpaj & Kapak Tasarım
Ali PARILTİ

Baskı yılı

1. Baskı: 2020

2. Baskı: 2020

Baskı ve Cilt

Hayrat Neşriyat Matbaa Tesisleri

Pazaryolu Mevkii Atabey

Yolu Kavşağı, Kuleönü / ISPARTA

Telefon: + 90 (246) 259 46 20

Faks: + 90 (246) 259 44 99

www.hayratnesriyat.com

20 KONUDA
EHL-İ SÜNNET
MÜDAFAASI

FİHRİST

TAKDİM	7
1- İNSANLIK PEYGAMBERLERE MUHTAÇTIR	12
2- SADECE KUR'AN DİYORLAR	17
3- HADİS MÜDAFAASI	30
4- SÜNNET MÜDAFASI	43
5- MUCİZE	68
6- MİRAC	90
7- PEYGAMBERLERİN İSMET SIFATI	114
8- PEYGAMBERLER ARASINDA ÜSTÜNLÜK VAR MIDIR?	128
9- DOĞRU BİLGİYE ULAŞMADA AKLIN ROLÜ	137
10- MEZHEPLERİN GEREKLİLİĞİ	143
11- EHL-İ SÜNNET VE'L CEMAAT	153
12- ŞİRK VE MÜMİNLERİ TEKFİR HASTALIĞI	160
13- ALLAH GAYBİ BİLİR ve İSTEDİĞİNE BİLDİRİR	172
14- KADERE İMAN	179
15- ŞEFAAT	197
16- TEVESSÜL HAKTIR	204
17- EVLİYA VE KERAMET	212
18- İNSANLIĞIN BİR ÂDEM'DEN ÇOĞALMASI	220
19- KABİR HAYATI	227
20- MÜBAREK GECELERİN İHYASI	237
KAYNAKÇA	252

TAKDİM

İLYAS BUÇAKÇI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ
 عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

TAKDİM

Hız. Âdem'den (as) bu zamana kadar insanlık tarihi, iyi ile kötünün, hayır ile şerrin mücadelesiyle geçmiştir. İyilerin başında peygamberler ve onlara tabi olan salih kimseler; kötülerin başında firavunlar, nemrutlar ve zalimler olmak üzere bu mücadele devam etmiş ve kıyamete kadar da devam edecektir. Bütün iyilikler, güzellikler ve hayırlar Peygamberler ve onlara inananlar tarafında toplanmış; bütün kötülükler, çirkinlikler ve şerler de kâfirler, münafiklar ve müşrikler tarafında toplanmıştır.

İslam düşmanlarının her türlü vasıtalarla mani olmaya çalışmalarına rağmen; İslamiyet çok hızlı ve geniş coğrafyalara yayılmıştır. Bunu hazmedemeyenler, İslam'ı ve Müslümanları nasıl zayıflatıp zarar verebiliriz diye düşünmüşler. Bunun için Haçlı seferleri gibi açıktan saldırdıkları gibi; münafikâne gizli tertipler de düzenlemişler. Fakat başarılı olamamışlardır.

İslam düşmanlarının başarısızlıkları onları hiçbir zaman emellerinden vazgeçirmedi. Bu sefer emellerine ulaşmak için müsteşrikleri (oryantalistleri) devreye soktular. Bunlar, güya objektif ve tarafsız bilim adamı sıfatıyla Kur'an'ı, hadisleri, İslam tarihini ve İslamî diğer ilimleri araştırdılar. Kendilerince uydurdukları eksik ve kusurları kitaplarında bilimsellik ve objektiflik adı altında yayımladılar. Fakat istedikleri tesiri göremediler ve fikirleri İslam âleminde makes bulmadı. Çünkü kendisi Müslüman olmayan batılı bir müsteşriğin İslam'a, Kur'an'a veya Peygamberimize yaptığı haksız tenkitlere Müslümanlar iltifat edemezdi ve etmedi.

Bu defa taktik değiştirip Müslümanlar arasından emellerine hizmet edecek bazı kişileri yetiştirdiler. Kendi fikirlerini İşlam âlemindeki “içimizdeki müsteşrikler” diyebileceğimiz bu kişilere söylettirdiler. Bu kişiler her ne kadar birbirinden farklı fikirdeymiş gibi görünseler de ortak bir dil kullanarak, âlimlere, mezhep imamlarına, sahabilere, hadislerle, sünnete ve hatta peygamberimize saldırdılar. Bu kimselerin niyeti, müminlerin Peygamber Efendimize (sav) karşı olan sevgi ve bağlılıklarını kırmak, istikametli olan ehl-i sünnet görüşlerinden uzaklaştırmak, “Kur’an’a uymak esastır” diyerek Peygamberimizi (sav) ve sünneti devreden çıkarmak; sonra da Kur’an’ı kendi heva ve heveslerine göre yorumlayarak dinin aslını bozmaktır.

Bunların insanları hadis ve sünnetten uzaklaştırmak için kullandıkları bazı sözler şöyledir:

“Hadislerin doğru olup olmadığını bilemiyoruz”, “bir kısım hadisler uydurulmuş”, “bazı hadisleri aklım almıyor”, “indirilmiş dine mi yoksa uydurulmuş dine mi inanacaksınız?”, “Sahabelerden bazıları (haşa) hadis uydurmuştur”, “ben sizi gerçek dine Kur’an İşlam’ına davet ediyorum”, “Kur’an anlaşılmaz bir kitap mı?”, “biz aklımızla Kur’an’ı anlayabiliriz”, “bize sadece Kur’an yeter”.

Peygamberimizi (sav) kendilerine göre sıradanlaştırmak ve müminlerin ona karşı sevgi ve bağlılığını kırmak için de bazı görüşler öne sürüyorlar. Mesela, “Peygamberi gözünüzde büyütmeyin, o da bir insandır”, “diğer peygamberlerden üstün değildir”, “ona mucize verilmemiştir”, “Miraç diye bir şey yoktur”, “ismet sıfatı diye bir şey yoktur”, “peygamber de hata yapmıştır”, “peygamber sadece tebliğ için vardır”, “(haşa) peygamber bir postacıdır” gibi sözlerle safi zihinlere kılçık atıyorlar.

- Bir hadisi sadece aklına yatmadığı için reddetmek bütün tarihi reddetmek gibidir. Çünkü tarihte Sevgili Peygamberimizin (sav) hayatı kadar tetkik edilen ve günümüze aktarılan bir zaman dilimi yoktur. Eğer Onun hadis ve sünneti reddedilirse başka tarihlerin

hepsini reddetmek gerekir. Dolayısıyla bütün tarihi ret ve inkâr edemeyen birisi hadisleri de inkâr etmemelidir.

- Hem yüz kapılı bir saray bulunsa, bir kapısı kapalı olsa bu saraya girilmez diye hüküm verilmez. Çünkü açık olan 99 kapıdan o saraya girilebilir. Aynen bunun gibi, hadisler ve sünnet de bu saray gibidir. Anlayamadığı bir hadisi veya mevzu (uydurma) hadisleri bahane ederek hadislerin çoğunu veya tümünü inkâr etmek de böyledir.

- Maalesef bu kimseler, Batı felsefesinin etkisinde kalarak aşağılık kompleksine kapılıyorlar. Vahyi kabul etmeyen Batılıların dediklerini mutlak doğru olarak kabul ediyorlar. Her şeyi sadece akıl ve bilimsellik ölçüsü ile tartmaya çalışıyorlar. Kendi akıllarına yatmayan şeyleri inkâr ediyorlar. Bu şekilde öyle bir tahribat yapıyorlar ki, bunların arkasından gidenlerin zamanla Peygamberimize ve sünnetine karşı inancı sarsılıyor. Belli bir zaman sonra “biz kendi aklımızla doğruyu bulabiliriz” “peygambere gerek yok” diyebiliyorlar. Bunun bir adım sonrasında “bir kitaba da gerek yok” diyerek tamamen dinden çıkabiliyorlar.

- Bu kimselerin tarz ve anlayışının biri de şudur: Yanlış yorumladıkları bir ayeti kendi görüşünü destekliyormuş gibi esas kabul ediyorlar. O konu hakkında kendi fikirlerini desteklemeyen başka ayetler varsa, bu ayetleri kendi görüşlerine göre yorumluyorlar. Aynı zamanda kendi görüşlerine uygun hadis varsa o hadisi kabul edip delil olarak ileri sürüyorlar. Eğer hadis kendi görüşlerine ters geliyorsa bu defa hadisi inkâr ediyorlar.

- Yine bu kimseler, 1400 senedir sağlam bir şekilde bizlere ulaşan hadisleri ve yaşanarak korunan fiili sünneti ve içinde âlimlerin, muhakkiklerin ve salih kimselerin de olduğu milyarlarca Müslümanın gittiği büyük caddeyi bir çırpıda ret ve inkâr edip, bu zamana kadar kimse Kur'an ve İslam'ı hakkıyla anlamamış da şimdi kendileri anlamışlar gibi konuşuyorlar. İşin garibi bunlara tabi olanlar da hadisleri, mezhepleri, tefsirleri, âlimlerin görüşlerini kabul etmiyorlar. Ama mezheplere ve âlimlere dil uzatan

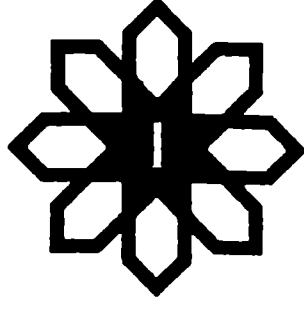
kişilerin görüşlerine göre hareket ediyorlar. Güya mezhebi kabul etmiyorlar. Ama yeni bir mezhep gibi arkasından gittikleri kişilerin görüşünü mutlak doğru kabul ediyorlar.

- Malum olduğu üzere Kur'an, Hz. Ebu Bekir'in (ra) halifeliği döneminde Hz. Ömer'in (ra) ısrarı üzerine çok titiz bir çalışma ile kitap haline getirilmiş. Yine çok titiz bir çalışma ile Hz. Osman (ra) zamanında kitap olarak çoğaltılmış ve çeşitli yerlere dağıtılmıştır. Yani hadis ve sünnet bizlere sahabe, tabiin ve tebe-i tabiin silsilesiyle ulaştığı gibi Kur'an' da bu silsile ile ulaşmıştır. Dolayısıyla bu kimselerin Kur'an'ı kabul edip hadis ve sünnetin bir kısmını veya hepsini reddetmeleri kendi kendileriyle çelişmekte, akıl ve mantığa uygun düşmemektedir.

- Bu kimselerin ileri sürdüğü fikirlere bakıldığında bir yönden Mutezili, başka bir yönden Harici, başka bir yönden Cebri, başka bir yönden de Müslümanların kafalarını karıştıran fikirler olduğu görülmektedir.

İşte bu çalışmamızda zihinleri karıştırmak için ortaya atılan bazı fikirleri Kur'an ve sünnet çerçevesinde delillere dayandırarak ele almaya çalıştık. Bu çalışmada 12 kişilik bir heyet görev aldı. Her bir makale için Kur'an, hadis kitapları, tefsirler ve bir kısım ehl-i sünnet âlimlerinin kitaplarından istifade edildi. Asli kaynaklara bakıldı. Safi zihinleri bulandırmamak için hadis ve sünnete saldıran kimselerin fikirleri ve iddiaları zikredilmeden münasip cevaplar verildi. Yaklaşık bir buçuk senelik titiz bir çalışma sonucunda bu kitap ortaya çıktı. Kitabın hazırlanmasında hem maddi hem de manevi destek veren, yardım eden herkese çok teşekkür ederiz.

Cenâb-ı Hakk'a niyazımız odur ki, bu çalışmamızı Sevgili Peygamberimizin (sav) şahsına, sünnetine, iman hakikatlerine, Kur'an'a muhabbet ve itikadın artmasına; Peygamberimizin (sav) hoşnudiyetini ve Allah'ın rızasını kazanmaya vesile kulsın. Bizleri ömrümüzün sonuna kadar böyle güzel hizmetlerde istihdam ve istimal etsin. Âmin binlerle âmin!

İNSANLIK PEYGAMBERLERE MUHTAÇTIR

MURAT AĞCIL

İNSANLIK PEYGAMBERLERE MUHTAÇTIR

Kâinattaki her varlık, kendisini yaratan Allah'ın hikmet sahibi olduğunu açıkça göstermektedir. Hikmet sahibi olan yaratıcının, peygamberleri insanlara göndererek onları niçin yarattığını ve onlardan istediklerini bildirmesi hikmetinin bir gereğidir.

İnsanların peygamberlere olan ihtiyacı çok açık bir hakikattir. İnsanlar, kendilerine bilmedikleri şeyleri öğreten öğretmene muhtaç oldukları gibi; iman, ibadet, ahlak gibi konuları öğreten bir peygambere de muhtaçtırlar. Doktora muhtaç oldukları gibi, manevi hastalıklarının tedavisini yapacak manevi doktorlara da muhtaçtırlar. Kur'an'da bu hakikat şöyle ifade edilir: **“Nitekim kendi aranızdan, size ayetlerimizi okuyan, sizi her kötülükten arındıran, size kitap ve hikmeti öğreten, ayrıca bilmediklerinizi de öğreten bir peygamber gönderdik.”**¹

Cenab-ı Hak kâinatı bir kitap ve bir saray gibi yaratmıştır. Elbette bir kitap o kitabın yazarını gösterir. Bir saray da o sarayın ustasına işaret eder. Şu kâinat kitabını yazan Allah (c.c) olduğu gibi, kâinat sarayının ustası da yine O'dur. İnsanlara bu kâinat sarayını niçin yarattığını ve bu sarayın içindeki varlıkların nereden geldiklerini ve nereye gideceklerini; vazifelerinin neler olduğunu yine O (c.c) bildirecektir. Bunun için de bazı kişileri elçi olarak seçecektir. O elçiler de peygamberlerdir (a.s.).

Bir şeyi, elbette yapan bilir ve bilen konuşur. Madem konuşacak, elbette konuşmasını bilen akıl ve şuur sahibi olanlarla konuşacaktır. Konuşmasını bilen, akıl ve şuur sâhipleri içinde ise en mükemmel ve hitap edilmeye en lâayık olanlarla konuşacaktır. İşte kâinat kitabını yazan Rabbimiz de elbette konuşacak, hem de konuşmaya en lâayık olan insanlarla ve insanlar içerisinde de en mükemmelleri olan peygamberlerle (a.s) konuşacaktır. Ve konuşmuştur. Elbette onları kendine muhatap seçecek ve seçmiştir. Emir ve yasaklarını onlar vâsıtasıyla duyuracak ve duyurmuştur.²

1 Bakara, 2/151.

2 Bediüzzaman (Said Nursi), *Zülfikar*, (İstanbul: Altınbaşak Neşriyat, 2011), 226.

Allah Teâlâ, toplu halde yaşayan hayvanlarda (arılar ve karıncalar v.b.) onların düzenini sağlayacak bir lider tayin ettiği gibi, insanlık âleminin düzenini, nizamını sağlamak için de peygamberler göndermiştir.³ Kur'an-ı Kerim **“Her ümmetin bir peygamberi vardır.”**⁴ ifadesiyle bunu vurgular. Allah tarafından gönderilen peygamberler ve onlara vahyedilen şeriatlar, toplum hayatındaki adil kuralları, kanunları belirler ve bu kuralları, kanunları çiğneyenlere caydırıcı yaptırımlar uygulayarak toplum düzenini ve huzurunu temin ederler.

Peygamberler akıllı, güvenilir, günah işlemeyen, doğru sözlü seçkin insanlardır. Onlar, insanlara doğru yolu gösterip hakka ve hakikate davet ederler. Yaptıkları tebliğ vazifelerine karşılık insanlardan bir ücret beklemezler. **“Benim ücretim, ancak beni yaratana aittir.”**⁵ derler.

Burada insanların peygamberlere olan ihtiyaçlarına dair bazı konulara değinelim:

a) Bize iman esaslarını doğru ve sağlam bir şekilde ancak Allah'ın vahyine muhatap olmuş ve onun tarafından gönderilmiş peygamberler öğretebilir.

İnsanlar, Allah'ı kendilerine tanıtacak, bildirecek, Allah tarafından gönderilmiş peygamberlere muhtaçtırlar. Tarih boyunca insanların çoğunluğu Allah'ı bulamamış, güneşe, aya, putlara tapmış; şirke düşmüş ve doğru yoldan sapmıştır. Ayrıca öldükten sonra dirilme, hesaba çekilme, cennet ve cehennem gibi konuları bizlere ancak Allah tarafından vazifelendirilmiş peygamberler bildirebilir.

b) Allah'a yapacağımız şükürü ve ibadetleri peygamberler öğretir.

İnsanlar, Allah'ın varlığını akıllarıyla bulsalar bile, “Sınırsız nimetler veren Allah, bizi niçin yarattı, bizden istediği nedir?” sorularının cevabını akıllarıyla bulamazlar. Peygamberler, yaratılışımızın

3 Bediüzzaman, *Sözler*, 327.

4 Yunus, 10/47.

5 Hûd, 11/51.

sebeplerini ve hikmetlerini insanlık âlemine vahiy ile öğretirler. Allah'ın bizden istediği ibadetleri, nasıl ve ne kadar yapacağımızı ancak onlardan öğrenebiliriz. Üstelik onlar yalnızca öğretmekle kalmayıp bizzat bu ibadetleri yaparak insanlara fiilen örnek olurlar. Mesela, Peygamberimiz (s.a.v) **“Beni nasıl namaz kılarken gördüyseniz öyle namaz kılın!”**⁶ buyurmuştur.

c) Şahsi, ailevi ve toplumsal hayatımızı nasıl düzene koyacağımızı; güzel ahlakı, insani ilişkilerdeki kuralları bize peygamberler öğretir.

Şahsi hayatımızda doğru ile yanlış, güzel ile çirkin, faydalı ve zararlı olan şeyler nelerdir? Aile hayatında karı-koca, anne-baba ve çocuklar arasındaki münasebet; akrabalar arası ve toplum hayatında insanlar arası ilişkilerin nasıl olacağı ancak peygamberlerden öğrenilebilir.

Peygamber Efendimiz son peygamberdir. İnsanlığa bir rehber ve bir nur olarak gönderilen Allah Resulü'ne uyulduğu takdirde toplumda huzur ve barışın hâkim olduğu görülmüştür ve bundan sonra da görülecektir. Zira Kur'an'ı Kerim'de Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: **“Andolsun, Allah'ın Resulü'nde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.”**⁷

Aksi halde şahsî, ailevî ve toplumsal hayatta ahlaki çöküşler görülür. Hayat çekilmez olur.

d) Peygamberlerin mucizeleri teknolojik gelişmelere ufuk açar.

Allah, peygamberleri insanlık âlemine gönderirken yalnızca ahiret saadeti için değil; aynı zamanda dünya saadetini kazanmaları için de göndermiştir. Peygamberler, ortaya koydukları mucizelerle birçok buluşa öncülük ettikleri gibi insanlara birtakım sanatları ve onları icra edecek aletleri yapmayı da öğretmişlerdir.

6 Buhârî, “Ezan”, 18.

7 Ahzâb, 33/21.

Mesela, Âdem (a.s) çiftçiliği, Nuh (a.s) gemi yapma sanatını, İdris (a.s) ilk defa yazı yazmayı ve terziliği, Davud (a.s) demirden zırh yapmayı insanlık âlemine öğretmiştir. Hz. Süleyman'a, **"Süleyman'ın hizmetine de güçlü esen rüzgârı verdik. Rüzgâr, onun emriyle içinde bereketler yarattığımız yere eser giderdi. Biz, her şeyi hakkıyla bileniz."**⁸ buyurulmasıyla uçakların icadına işaretler vardır.

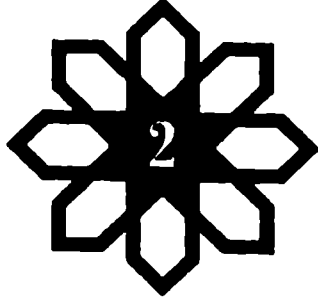
Ve yine, **"Hani, Musa kavmi için su dilemişti. Biz de, 'Asanı kayaya vur!' demiştik, böylece kayadan on iki pınar fışkırmış(tı)..."**⁹ ayetinde geçen bu hadisenin de günümüzdeki sondaj tekniğine işaret ettiğine şahit oluyoruz. Peygamberler, gösterdikleri mucizeler ile insanların ulaşabilecekleri en ileri teknolojik gelişmelere işaret edip derler ki: **Ey insanlar! Siz de bu harikalıklara ulaşmak istiyorsanız o yol açıktır, çalışın siz de o hedeflere ulaşın. Yani siz de öyle elbiseler keşfedin ki; İbrahim (a.s) gibi ateş sizi yakmasın. Öyle vasıtalar icat edin ki; Süleyman (a.s) gibi rüzgâra (uçakla) binip çok uzun mesafeleri çok kısa bir sürede kat' edin.**¹⁰

Sonuç olarak peygamberler, Allah'ı isim ve sıfatlarıyla tanıtırılar. Allah'a niçin ve nasıl ibadet edeceğimizi öğretirler. Toplum hayatını düzene sokacak ahlak kurallarını yaşayarak ve anlatarak tebliğ ederler. Hayatımızı nasıl düzenleyeceğimizi ve dünya saadeti için gerekli hususları bizlere ders verirler. Onları dinleyenler ise dünya ve ahiret saadetine mazhar olurlar.

8 Enbiyâ, 21/81.

9 Bakara, 2/60.

10 Bediüzzaman, Zülfikar, 161.

SADECE KUR'AN DİYORLAR

ALİ HÜSREU YAĞIZ

SADECE KUR'AN DİYORLAR

Bazı kimselerin, “sadece Kur'an yeterlidir. Başka şeye gerek yok”, “Kur'an İslam'ı”, “bize meal yeter” “hadislerin doğruluğunu bilemiyoruz” gibi sözlerini işitiyoruz. İlk bakışta doğru gibi görünen bu sözlerin, dikkatli bir şekilde incelendiğinde sünnetten uzaklaşmaya ve uzaklaştırmaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bu sözler ile önce hadislerle şüphe ile yaklaşılmakta, sonra hadisleri kabul etmeme durumu söz konusu olmakta, daha sonra da sünnetten ve dolayısıyla Peygamberimizin (s.a.v) nurundan uzaklaşılmaktadır. Hadislerden ve sünnetten uzaklaşan bir kimsenin Cenâb-ı Hak'tan uzaklaştığı da unutulmamalıdır.

Bu mesele sadece günümüzün meselesi değildir. Tarihsel olarak baktığımızda, İngilizler Hindistan'ı işgal ettikten sonra İslam âlemini Kur'an ve sünnetten uzaklaştırmak için bazı şahıslar üzerinden projelerini devreye koymuşlardır. Bu şahısların en meşhuru Seyyit Ahmet Han'dır. İngilizlerin emellerine hizmet etmesinden dolayı İngiltere Kraliçesi Seyyit Ahmet Han'a “Sir” ünvanı vermiştir.¹¹ Bu zat, hadis ve sünnetin otoritesini kabul etmeyip sadece Kur'an'la yetinmeyi savunan bir anlayışa sahiptir. Seyyit Ahmet Han'ın fikirlerinden etkilenerek sadece Kur'an bize yeter diyen, Kur'an'dan başka hiçbir delili kabul etmeyen, sünneti inkâr eden bir gurup çıkmıştır. Bunlar kendilerine Kur'aniyyun adını vermiştir.¹²

Benzer hareketleri Mısır'ın İngilizler tarafından işgal edilmesinden sonra da görüyoruz. İngilizler, Mısır'ı işgal ettikten sonra bazı şahıslar üzerinden bu fikirlerini yaymaya çalıştılar.

Memleketimizde de ‘bize Kur'an yeter’, ‘mealiyle iktifa edilir’ diyen bazı guruplar ortaya çıktı. Bunlar, Kur'an'ın en önemli tefsiri ve delili olan sünnete karşı çıkmaya başladılar.

11 Mustafa Öz, “Seyid Ahmed Han”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2: 73.

12 Abdulhamit Birişik, “Kur'anıyyun”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26: 428.

Masum gibi gözüken bu hareketin asıl amacı da Kur'an'ı doğru anlamamıza birinci derecede vesile olan sünneti devreden çıkararak Kur'an'ı tahrif etmektir. Çünkü sünnet olmadığı zaman herkes Kur'an'ı kendi aklına göre yorumlayacak ve herkese göre bir din anlayışı ortaya çıkacaktır. Bu da ümmet arasında birliği bozarak ihtilafa sebebiyet verecektir.

Bazı kimseler Kur'an anlaşılmayacak bir kitap değildir deyip, başta sünnet olmak üzere bu güne kadar yazılmış binlerce tefsiri gereksiz görmektedirler. Yine aynı kimseler Kur'an bu güne kadar anlaşılmadı ve yanlış anlatıldı gibi temelsiz ve mantıksız bir iddia ortaya atmaktadırlar.

Her şeyden önce bu iddiayı ortaya atanların saatlerce Kur'an ayetlerini tefsir etmeye çalıştıklarını görmekteyiz. Eğer Kur'an hiçbir alt yapısı olmadan herkesin anlayabileceği bir kitapsa bu iddiayı ortaya atanların bu izahlarına ne gerek var? Bunu iddia edenlerin ciltler dolusu tefsir yazmalarına ne gerek var? Bu durum zaten kendileriyle çeliştiklerini ortaya koymuyor mu?

Kur'an bu güne kadar yanlış anlaşıldı iddiasına gelince; bunu ortaya atıp kendi izahlarını doğru bulanlar, yine kendi iddialarıyla çelişmektedirler. Bu nasıl bir kitaptır ki; insanların hidayetine vesile olmak için gönderilmiş, fakat insanlar on dört asırdır ondan istifade edip hidayeti bulamamışlar. Haşa başta Peygamberimizin (asm) ve on dört asırdır İslam âlimlerinin ekseriyetinin yanlış anladığı ama sadece bu asırda bu iddiayı ortaya atanların doğru anladığı böyle bir kitabın hidayet kitabı olabilir mi?

O zaman bu iddiada bulunanlar doğru konuşmamakta ve Müslümanları aldatmaya çalışmaktadırlar. Evet, Kur'an gerekli alt yapısı olan ve gerekli gayreti ortaya koyan herkesin belli ölçülerde anlayabileceği bir kitaptır. Başta Sevgili Peygamberimiz onu doğru anlamış, hadisleri ve örnek hayatıyla bunu izah etmiş ve Kur'an'ın emir ve yasaklarını yaşayarak ortaya koymuştur. Sonraki asırlarda da sahabe, tabiin, tebe-i tabiin ve bu ümmetin âlimleri tarafından doğru anlaşılmış ve bu konuda binlerce tefsir yazılarak Kur'an'ın anlaşılır bir kitap olduğunu ortaya koymuşlardır.

Kur'an bu ümmete yanlış anlatıldı iddiasında bulunanlar aslında kendileri Kur'an'ı bu ümmete yanlış anlatarak ümmeti dalalete sürüklemek istemektedirler. Çünkü bu ümmetin âlimlerinin hemen hemen hepsi Kur'an'ı sünnet mihengiyle anlamıştır. Sevgili Peygamberimiz de **“Ümmetim dalalet (sapıklık) üzere ittifak etmez. Eğer ümmetimin ihtilaf ettiğini görürseniz, siz büyük çoğunluğa (sevad-ı azama) uyunuz.”**¹³ buyurmaktadır. Ümmet başta sahabeler olmak üzere aynı noktada ittifak ettiğine göre, bu iddiayı ortaya atanların kendileri dalalete düşmüşlerdir.

Yalnızca Kur'an yeter deyip sünneti inkâr edenler davalarına delil olarak şu ayetleri ileri sürmüşlerdir:

“...hiçbir yaş, hiçbir kuru şey yoktur ki apaçık bir kitapta (Allah'ın bilgisi dâhilinde, Levh-i Mahfuz'da) olmasın”¹⁴

“Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık.”¹⁵

“Sana bu kitabı; her şey için bir açıklama, doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.”¹⁶

Bu ayetlerde sünnete veya tefsire gerek yoktur demediği halde, bir kısım insanlar kasıtlı olarak “Bu ayetler Kur'an'ın her şeyi açıkladığını gösteriyor, dolayısıyla sünnete gerek yoktur.” diyebilmişlerdir. Bu kısım insanların yalnızca işlerine gelen ayetleri görüp diğer ayetleri görmedikleri veya görmek istemedikleri anlaşılıyor.

Kur'an'a bütüncül bir nazarla bakıldığı zaman bu tarzda her şeyi açıkladığını ifade eden ayetler olduğu gibi müteşabih ayetlerin olduğu da görülmektedir. Ayet-i kerimede **“Sana kitabı indiren odur. Onun (Kur'an'ın) bazı ayetleri muhkemdir ki, bunlar “kitab”ın esasıdır. Diğerleri de müteşabih dir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için onda-**

13 İbn Mace, “Fiten”, 8.

14 En'âm, 6/59.

15 En'âm, 6/38.

16 Nahl, 16/89.

ki müteşabih ayetlerin peşine düşerler. Hâlbuki onun tevilini ancak Allah bilir.¹⁷

Evet, Kur'an'da küçük büyük her şey vardır. Ancak Rabbimiz bunların bazılarını sarîh (açık) bir şekilde ifade ederken; bazılarını da imtihan gereği kapalı bırakmıştır. Kapalı kalan kısımlar, kendisine Kur'an'ı açıklama görevi verilen Peygamberimiz (s.a.v) tarafından izah edilmiştir. Eğer böyle olmamış olsa idi namaz, zekât, hac gibi ibadetlerin nasıl yapılacağı bilinemezdi. Bu gibi ibadetlerin ayrıntıları Kur'an'ın en büyük tefsiri hükmünde olan hadislerle açıklanmıştır.

Bununla birlikte haruf-u mukattaa denilen ve sadece harflerden oluşan müteşabih ayetler vardır. Bu ayetlerin manası da açık değildir.

Kısaca bu asılsız iddiaların yanlışlığı üzerinde duralım:

1- Kur'an, Sünnete Başvurmamızı Emreder

Kur'an'ın her şeyi açıkladığını ifade eden ayetlere bakıldığında sünnete gerek yok diye bir ifade yoktur. Bilakis Kur'an'ın birçok yerinde "Peygambere itaat edin!" şeklinde emirler vardır. Örnek olarak "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir."¹⁸ buyrulmuştur. Bütün ehl-i sünnet uleması da icma' ile bu ayetin sarîh manasından hareketle Peygambere itaatten kastın sünnete uymak olduğunu ifade etmişlerdir.

Peygamberimize itaatle ilgili bazı ayetler de şöyledir:

"Peygamber size ne veriyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin"¹⁹

17 Âl-i İmrân, 3/7.

18 Nisâ, 4/59.

19 Haşr, 59/7.

“De ki: “Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”²⁰

“De ki: “Allah’a ve Peygamber’e itaat edin.” Eğer yüz çevirirlerse şüphe yok ki Allah kâfirleri sevmez.”²¹

“Ey iman edenler! Allah’ın ve Peygamberinin önüne geçmeyin. Allah’a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”²²

“O gün, zalim kimse ellerini ısırıp: “Keşke Peygamberle beraber bir yol tutsaydım, vay başıma gelene; keşke falancayı dost edinmeseydim. And olsun ki beni, bana gelen Kuran’dan o saptırdı. Şeytan insanı yalnız ve yardımcısız bırakıyor” der.”²³

2- Peygamberimiz de Sünnete Uymamızı Emreder

Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: **“Dikkat edin! Bana (Allah tarafından) kitap verildi ve onunla beraber bir misli (sünnet) de verildi. Çok geçmez, koltuğu üzerinde, karnı tok birisi ‘Sizin için bu Kur’ân yeter. Onda neyi helâl bulduysanız, helâl kabul edin. Neyi de haram bulduysanız, onu da haram kabul edin.’ diyecek (ve hadislerimi inkâr edecek).”²⁴**

Resulullah (asm) Veda Hacci’nda şöyle buyurmuştur: **“Sizlere iki şey bırakıyorum: Allah’ın kitabı ve Resulünün sünneti. Bunlara sarıldığınız müddetçe dalâlete düşmezsiniz.”²⁵**

İrbâd Bin Sâriye (r.a)’den gelen rivayete göre: Resulullah (s.a.v), bir gün sabah namazından sonra son derece tesirli bir vaaz verdi de bu vaazın tesirinden gözler yaşardı, kalpler ür-

20 Âl-i İmrân, 3/31.

21 Âl-i İmrân, 3/32.

22 Hucarât, 49/1.

23 Furkân, 25/27.

24 Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 5., Tirmizî, “İlim”, 10.

25 Muvatta’, “Kader”, 3.

perdi. Ashabtan bir kişi: Bu öğütler vedalaşan bir kimsenin öğütleri gibidir. O halde bize neyi tavsiye edersiniz Ey Allah'ın Resülü dedi: Resulullah (s.a.v) de şöyle buyurdu: "Allah'a karşı her zaman ve her zeminde sorumluluk bilinci içerisinde olmayı, Allah'tan gelen her şeyi dinleyip itaat etmeyi, idareciniz durumunda olan kimse Habeşli bir köle bile olsa onu dinleyip itaat ediniz. İçinizde yaşayacak olanlar benden sonra pek çok ayrılık ve anlaşmazlıklara şahit olacaklardır. Dinde yeri olmayan fakat dindenmiş gibi gösterilmeye çalışılan şeylerden sakınıp uzak durunuz. Çünkü onlar sapıklıktır. Sizden kim bu dönemlere ulaşırsa benim sünnetime ve doğru yolda olan Hulefa-i Raşidinin sünnetine sıkıca sarılsın. Bu yolda sabredip dışınızı sıkınız."²⁶

3- Peygamberimizin (asm) Bir Vazifesi de Tebyindir (Açıklamaktır)

Bizler matematik gibi bir dersi kendi başımıza kitaptan bakarak öğrenemiyoruz, bir hocadan ders alıyoruz. Bunun gibi birçok işlerimizde işin ehline başvuruyoruz. İşte Kur'an'ı anlama noktasında işin ehli Peygamber Efendimizdir. Ayrıca bizler Cenâb-ı Hakk'ı isim ve sıfatlarıyla tanımak, Kur'an'daki hakikatleri anlamak ve İslamiyet'e dair her şeyi Peygamberimizden (a.s.m) öğreniyoruz. Peygamberimizin izahları ve uygulamaları olmadan Kur'an'ı tam olarak anlayamayız.

Peygamberimiz, kendisine indirilen vahiyleri tebliğ etmekle mükellef olduğu gibi ayetleri şerh etmek, açıklamak, izah etmekle yani tebyin ile de görevlendirilmiştir.

Kur'an insanlara daha çok esaslardan, ana kaidelerden bahseder. Sünnet ise usulleri açıklar. İbadetleri ayrıntılı bir şekilde ders verir. Kur'an, hükümleri ana hatlarıyla anlatır; pek az konu haricinde detay vermez. Nitekim Kur'an'da niçin yapılması noktasında oldukça çok izahlar varken nasıl yapılacağı noktasındaki izahlar pek azdır. Örneğin bir ayette **"(O peygamberleri) apaçık bel-**

geler ve kitaplarla gönderdik. İnsanlara, kendilerine indirilene açıklaman ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur'an'ı indirdik.”²⁷ buyrulmuştur. Bu ayet-i kerimede Hz. Peygamber'e Kur'an'ın indirildiği açıkça bildirilmiş ve ona (asm) Allah'ın (cc) hükümlerini açıklama vazifesi de verilmiştir. Buna göre Peygamberimiz (asm) nazil olan ayetleri sadece nakletmemiş; aynı zamanda konuşmalarıyla, fiilleriyle, tavırlarıyla ve halleriyle uygulayarak müminlere örnek olmuştur.

Kur'an'da “Namazı kılın, zekâtı verin. Rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin”²⁸, “Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Kendiniz için her ne iyilik işlemiş olursanız, Allah katında onu bulursunuz. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görür”²⁹ gibi ayetler vardır. Ayet-i kerimelerde Allah (c.c) namaz kılmayı ve zekât vermeyi emretmiş fakat bu ibadetlerin nasıl yapılacağı hakkında ise ayrıntı vermemiştir. Cenâb-ı Hak bunların nasıl yapılacağını Peygamberimize Hz. Cebrail (as) ile öğretmiş.³⁰ Peygamberimiz de bunları ümmetine ders vermiştir.

Yine Kur'an'da teyemmüm ve gusül abdestinin emredildiği, “Eğer cünüp olursanız temizlenin. Şayet hasta veya yolculuk halinde veya içinizden biri ayakyolundan gelirse yahut kadınlara yaklaşmışsanız, bu hallerde su bulamadığınız takdirde temiz bir toprağa yönelin (teyemmüm edin), yüzünüzü ve ellerinizi onunla mesh edin. Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez, fakat o, sizi tertemiz kılmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.”³¹ gibi ayetler temizlenmeyi anlatmış, ancak bunun nasıl yapılacağı konusunda tafsilat verilmemiştir. Bu tafsilat ise Hz. Peygamberin (s.a.v) uygulamalarıyla çok açık bir şekilde izah edilmiştir.

27 Nahl, 16/44.

28 Bakara, 2/43.

29 Bakara, 2/110.

30 Ebû Dâvûd, “Salat”, 2.

31 Maide, 5/6.

Yine Kur'an'da “Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında Allah'ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz, bu sizin için çok hayırlıdır.”³² diyerek müminlere cuma namazı emredilmiş ancak namazın fazları, zamanı ve vü-cub şartları açıkça bildirilmemiştir. Bunlar da Peygamberimizin (asm) uygulamaları ile belirlenmiştir. Eğer böyle olmamış olsaydı ümmet bin dört yüz yıldır guslün, namazın, cenaze namazının, zekâtın, haccın rükûnlarını bilemeyecek, bu emirleri hakkıyla yerine getiremeyerek bu ibadetlerden mahrum kalacaktı.

Bu konuya dair El-Müstedrek'te kaydedilen bir rivayet dikkat çekicidir: Ashaptan İmran İbnu Husayn (r.a) Peygamberimizden hadis rivayet ederken bir adam atılarak: “Ey Ebu Nüceyd, bize Kur'an'dan anlat” der. İmran adama şu cevabı verir: “Sen ve arkadaşların Kur'an okuyorsunuz Hatûbu'l Bağdâdî tarafından El-Kifâye'de kaydedilen vechinde İmran (r.a) itirazcıya daha açık bir dille şöyle der: “....Sen ve arkadaşların. Bana söyler misin, namaz ve namazla ilgili rükûnler nelerdir? Keza altun, deve, sığır ve diğer çeşit mallara terettüp eden zekât ne miktardadır? Ben Resulullah aleyhissalatu vesselamı gördüm sen görmedin. Resulullah aleyhissalatu vesselam bize zekâtı şöyle şöyle vermemizi emretti.” Bu açıklama karşısında ikna olan adam: “Bana hayat verdin, Allah da sana hayat versin.” der. Aynı hadisin sadece Kur'an'a dayandığınız takdirde öğle namazının dört rekât olduğunu.... Kâbe'yi tavafın yedi kere olacağını, Safa ve Merve arasında da tavaf yapılacağını ayetlerde bulabilecek misiniz?”³³

Dolayısıyla sünnete müracaat edilmediği takdirde Kur'an'da emredilen ibadetleri hakkıyla yapmak mümkün olmaz. Demek ki ortaya atılan bu fikirler, güya “Kur'an Müslümanlığı” ifadeleriyle masum gibi görünürken aslında Müslümanları Kur'an'dan uzaklaştırmaktadır.

32 Cum'a, 62/9.

33 Hâkım, el-Müstedrek, 1: 180, h. No: 372., Hatib Bağdâdî, el-Kifâye, 1: 105, h. No: 24.

4- Ümmetin Sözlü ve Fiili İttifakı

Bin dört yüz sene önce Peygamberimize (asm) Kur'an nazil olmuş, o da Kur'an'ı en güzel bir şekilde tebliğ etmiştir. Zamanla onun (asm) etrafına toplanan sahabeler yüz yirmi dört bin civarına yaklaşmıştır. Peygamberimiz (asm) döneminden bugüne kadar bütün Müslümanlar Kur'an'ın, dinin ilk kaynağı sünnetin de ikinci kaynak olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu konuda Müslümanlar arasında hiçbir ihtilaf olmamıştır.

“Kur'an'da bizim ihtiyacımız olan her şey var, sünnete lüzum yok” iddiası ister istemez kendisine Kur'an'ın nazil olduğu Hz. Muhammed'in (asm) ve sahabelerin hâşâ Kur'an'ı anlamadıklarını netice verir. Çünkü Peygamberimiz (asm) insanlara Kur'an'dan sonra sünnetine tabi olmalarını emretmiştir. Kur'an'ın çok kuvvetli bir tefsiri olan sünnete itaat Kur'an'a aykırıysa başta Peygamberimiz olmak üzere sahabeler hâşâ Kur'an'ı anlamamış, kendilerince ek bir takım kurallar ve uygulamalar getirmişler demektir.

Abese suresinde de belirtildiği gibi Peygamberimiz (asm) sehven bir içtihatta bulunduğu anda Allah (c.c) hemen onun (asm) bu halini düzeltme cihetine gitmiştir. O zaman şu soruları sormamız gerekir: Mademki (hâşâ) Peygamberimiz (asm) Kur'an'ı yanlış anladı; peki niçin Allah, Peygamberine (asm) Kur'an'ı yanlış anladığını bildirmemiştir? Peygamberimiz (asm) ümmetini sünnetine teşvik ettiğinde hiçbir ayet onun (asm) yanlış yaptığını söyleyerek niçin onu (asm) düzeltme cihetine gitmemiştir? Bu düşünceler ile hareket eden kişi haşa Kur'an'ı Peygamber (asm) bile anlamadı, ben anladım demiş olmaz mı?

Sadece Kur'an yeter diyerek sünneti red veya terk etmekle Peygamber Efendimiz ile müminlerin bağının kopmasının birkaç sonucu şöyledir:

1. Kur'an'da geçen Peygamberimize uyma emirlerini yapmamak. Böylece Allah'ın emirlerini yerine getirilmemesi ile isyankâr olunması.

2. Müminler, Cenâb-ı Hakk'ı, Kur'an'daki hakikatleri, İslam'a ve imana dair her şeyi doğru bir şekilde Peygamberimizden (asm) öğrendikleri için Peygamberimizin (s.a.v) sevgisi kalpten çıkarılması ile imanın ve itikadın zedelenmesi.
3. Kur'an'ın en büyük müfessiri olan Peygamberimizi esas kaynak kabul etmediği için Kur'an'ı kendi aklına, anlayışına ve ilmine göre yorumlaması.
4. Ehl-i imanın Hz. Peygambere olan hürmetinin kırılması ile onun (asm) yüce ahlakının ve edebinin toplumda zedelenmesi sonucu ahlaksızlığın yayılması.
5. İslam toplumu içinde fitne çıkması ile maddi ve manevi bağların zayıflaması.
6. Müslümanların birlik ve beraberliğinin bozulması.
7. İstikameti kaybetmek suretiyle manevi ve ebedi olarak büyük bir helakete kapı açılması.

MEALCİLİK AKIMI

Mealcilik akımı ilk defa o zaman İngiliz sömürgesi olan Hindistan'a ortaya çıkmıştır.

Seyyid Ahmet Han'ın önderliğinde 19. yüzyılın sonlarında Hindistan'da ortaya çıkan ve Sünnet-i Seniyye'yi reddedip yalnızca Kur'an-ı Kerim'i esas alan Mealcilik hareketinin omurgasını oluşturan, bu yüzden de kurucusu kabul edilen Abdullah Çekralevi, Hazret-i Peygamberin Risalet'inin rolünü (sünnetini) inkâr etti. Başlangıçta Kur'aniyyûn'un iki lideri vardı. Bunlardan Mühibbu'l-Hak Azimabadi Hindistan'ın doğusunda; Çekralevi ise Lahor'da düşüncesini yaymaktaydı. Azimabadi açıkça Müslümanlara muhalefet etmiyor; lakin bütün hükümleri Kur'an-ı Kerim'den çıkarıyordu. Çekralevi ise ne yapmak istediğini ilk yıllarda açıkladı. Adı "Ehlü'z-Zikri ve'l-Kur'an" olan bir fırka oluşturdu.³⁴

34 İhsan Şenocak, **Sünneti Reddeden Kur'an Müslümanlığı**, 3.baskı (İstanbul: Hüküm Kitabevi, 2017), 30-31.

Hindistan'da başlayan ve "Sadece Kur'an yeter" diyerek sünneti reddeden Kur'aniyyun akımı zamanla memleketimizde de yayılmaya başladı. 'Mealcilik' de denilen bu akımın rüzgârına kapılanların bir kısmı Kuran'ı anlamak için sünnet, hadis, tefsir ve diğer İslami ilimlerden hiçbir altyapıya sahip olmadıkları, hatta bir kısmı Kuran'ı Arapça orijinalini okuyamadığı halde sadece mealine bakarak Kur'an ayetlerini yorumlamaya çalışmaktadırlar. Bu şekilde kendileri her şeyi biliyorlarmış hissine kapılıyorlar. Diğer insanları cahil görüyorlar. Hatta bazıları ayetlerin zahirine göre hüküm vererek müminleri şirkle ve kâfir olmakla itham ediyorlar. Bu durum tıp veya matematik gibi bir dersi bir öğretmenin anlatımı olmadan talebelerin kendi aralarında müzakere ederek anlamaya çalışmaları gibidir.

Kur'an'ın meali nasıl ki Arapçadan çevrilerek elde edilmiştir. Bu çeviriler üzerinden yorum yapmak görüş ifade etmek hüküm çıkarmak son derece hatalıdır. Mesela Shakespeare'nin ünlü bir eserini Türkçe tercümesinden birebir anlamak mümkün değildir. Çünkü bir dil ve edebiyatın inceliklerini, o dile has gramer özelliklerini, yazıldığı döneme mahsus kelimelerin manalarını, siyasi tarihini ve kültürünü bilmeden o dile ait eserler anlaşılmaz.

Bunun gibi sadece meal okumak suretiyle Kur'an anlaşılmaya çalışılırsa o zengin manalar bir derece anlaşılır; çoğu zaman da gölge ve gizli kalır. Çünkü hiçbir dilin başka bir dile hakiki manada tercüme edilmesi mümkün değildir. Bir kelime kendi kültüründe çok derin manalar ifade ederken başka bir toplumun kültüründe aynı karşılığı bulamaz. Bu kavramları gerçek manasıyla anlayabilmek için o kültürün ruhunu teneffüs etmek gerekir.

Meselâ; الْحَمْدُ لِلَّهِ kelimesi Kur'anî bir cümledir. Bu kelimeye meal verenler "Hamd Allah'a mahsustur." diyor. Tefsirlerde bu kelime ile ilgili yapılan yüzlerce sayfa izahların hepsi bu kelimenin bir kısım manasını ifade ederken bir tek "Hamd Allah'a mahsustur." mealıyla nasıl bütün bu manalar ifade edilebilir? Bu gibi mealler en kısa bir manadır. Yoksa bu kelimenin bütün manalarını içer-

mez. Bu kısa meal ile Kur'an'ın kastettiği manalar eksik kalır. Bu ise kendi anlayışına göre Kur'an'ı konuşturmak hükmünde olur.

Başka bir misal verecek olursak Allah (c.c) **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** demiştir. Bu cümle gibi Kur'an'ın bütün kelimeleri de tefsirlerde ifade edildiği gibi onlarca hatta yüzlerce sayfa manayı ifade eder. Onun için meal bire bir Kur'an'ın kendisi değildir. Belki manası denizler kadar geniş olan Kur'an'dan bir damla gibidir. Besmeleyi meallerden okuyanlar "Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla" diye mana vererek Allah böyle diyor demektedirler. Halbuki bu mana okuyanın kendi anladığı kısa manadır.

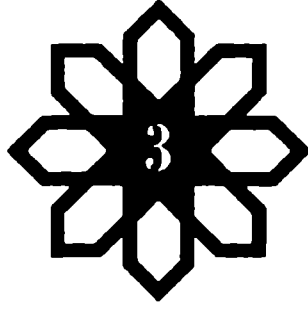
Allah, rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla dememiştir. **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** demiştir.

Burada şunu da izah edelim ki; sadece meal okumak Kur'an okumak değildir. Kur'an Arapçadır. Meal okuyan kişi o meal kim yazdı ise onun anladığı kısa manayı okumuş olur. Kur'an okumuş olmaz.

Kur'an'ın Doğru Bir Şekilde Anlaşılması İçin

1. Başta Peygamberimizin (asm) sünnetini ve hadislerini,
2. Ayetlerin iniş sebeplerini (esbab-ı nüzül),
3. Arap dili ve edebiyatının inceliklerini,
4. Ayetler hakkında sahabeler'in ve âlimlerin görüş ve izahlarını,
5. Tefsir, hadis ve fıkıh usulü gibi ilimleri bilmek gibi ilmi bir altyapıya sahip olmak gerektir.

Netice olarak sadece Kur'an diyerek sünneti reddetmek, insanı Peygamberimizden ve dolayısıyla İslam dininin aslı olan Kur'an'dan uzaklaştırır ve dalalete atar.

HADİS MÜDAFAASI

SELAMİ YAKUT

HADİS MÜDAAFAASI

1. HADİS İNKÂRCILIĞININ TARİHİ SÜRECİ

Hak ile batılın mücadelesi tarihin her döneminde olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir. Hak din olan İslam'la savaşanlar, Müslümanları Kur'an-ı Kerim üzerinden şüpheyi düşüremeyeceklerini anlayınca, farklı çareler armaya başladılar. İmdatlarına müsteşrikler (oryantalist) yetişti. Müsteşrikler, her ne kadar İslam ülkelerinde akademik araştırmalar yapan kişiler gibi gösterilmeye çalışılsa da esasında objektiflik ve tarafsızlık perdesi altında İslâm'a karşı şüphe oluşturmak ve nifak tohumları saçmak gayesiyle gayr-i Müslümler tarafından istihdam edilen kişilerdir.

Müsteşrikler, gittikleri islam ülkelerinde yaptıkları araştırmalar neticesinde ırkı, rengi, dili ve yaşadıkları coğrafyalar birbirinden farklı olmasına rağmen, Müslümanları bir vücudun azaları veya bir binanın taşları gibi bir arada tutan olgunun, Peygamberimiz'in sünneti olduğunu farkettiler. Müslümanları bölüp, parçalayıp yutmak için ümmeti bir arada tutan sünneti ve dolayısıyla İslam dinini, Müslamanların hayatından çıkarmadıkça, onları mağlup edemeyeceklerini anladılar.

Müsteşrikler, kendi isimleriyle İslam'a, Kur'an'a, sünnete ve hadislerle karşı itirazlarını veya bozuk fikirlerini söyleselelerdi, Müslümanlar tarafından kabul görmezdi. Bundan dolayı İslam âleminde emellerine hizmet edebilecek kişileri bulup onların kulağına bu fikirleri üflediler. 'İçimizdeki müsteşrikler' diyebileceğimiz bu kimseler de ümmetin 1400 senedir Kur'an ve sünnet çerçevesinde icma ve ittifak ettiği fikirlerine ve inançlarına şüphe ve tereddüt tohumları ektiler.

Bu çalışmalar o zamanlarda İngiliz sömürgesi olan, Hindistan ve Mısır'da revaç bulup, yayılmaya başladı. Bunun sonucunda, Kur'ân-ıyyun denilen sünneti toptan reddeden mealcilik akımı, münkirin-i hadis denilen hadis inkârcılığı gibi akımlar ortaya çıktı.

Bu iddialarda bulunanlar sayıca çok az olmalarına rağmen, seslerini bu derece duyurabilmeleri dış güçler tarafından desteklenmeleri sebebiyledir.

Hadisleri ve sünneti itibarsızlaştırarak Müslümanları Peygamberimiz'den (s.a.v) ve dolayısıyla İslamiyetten uzaklaştırmak isteyen bu kimseler, Allah Resulü'nü doğrudan hedef aldıklarında, Müslümanların nefretlerini üzerlerine çekeceklerini hesaba kattıklarından yeni bir taktik geliştirip, insanları güya Kur'an'a çağırdılar. "Kur'an bize yeter hadislere ne lüzum var." diyerek Müslümanları sünnetten ve dolayısıyla kendisine Kur'an-ı Kerim'i açıklama yetkisi³⁵ verilen Peygamber Efendimiz'den uzaklaştırmaya çalıştılar.

Bu kişiler, öncelikle mevzu (uydurma) ve zayıf hadisleri bahane ederek hadis ve sünnete dil uzatmaya başladılar. İnsanları hadis ve sünnete karşı tereddüte düşürdüler. Sonra da hadis ve sünneti reddedip inkâra başladılar. Bunların asıl amaçları, Kur'an'ı bize tefsir ve izah eden Sevgili Peygamberimiz'i aradan çıkarıp Kur'an'ı kendi heva ve heveslerine göre yorumlamak ve dinin aslını bozmaktır.

2. HADİSLER GÜNÜMÜZE NASIL ULAŞMIŞTIR

Hadislerin tesbiti ve korunması Hz. Peygamber (asm) zamanında başlamıştır. Hadis-i şerifler ezbelenerek, yazılarak, müzakere edilerek ve pratik hayata tatbik edilerek muhafaza edilip günümüze ulaşmıştır.

2.1. Ezber Yoluyla Nakledilmesi

Hadis-i şeriflerin günümüze ulaşmasının bir vesilesi ezberleme yöntemidir. O günün insanları fevkalâde bir hafıza gücüne sahipti. Mesela, cahiliye dönemindeki bir arap şaiirin yüzlerce beyitten oluşan bir divanını kolaylıkla ezberleyebiliyorlardı. İşte böyle bir iklimde yetişen sahabe-i kiram efendilerimiz hadisleri ilk önce ezberleyerek muhafaza etmişlerdir.

35 "İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklaman için ve (ola ki üzerinde) düşünürler diye sana da uyarıcı kitabı indirdik." Nahl, 16/44.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) bir hadisinde, **“Allah bizden herhangi bir şeyi işiten ve işittiği gibi de tebliğ edip başkalarına aktaran kişinin yüzünü ak etsin...”**³⁶ buyurarak hadis rivayetini teşvik etmiştir. Allah Resülü’nün bu iltifatlarına mazhar olmak isteyen sahabe efendilerimiz hadis ezberine ciddi önem vermişler ve mescitlerde hadis halkaları kurmuşlardır.

Hadis-i şeriflerin ezber kanalıyla nakledilmesini güvenilir bulmayanlar, Kur’an’ın tek bir nüsha halinde muhafaza edilerek günümüze ulaşmasında ezberin ne kadar önemli bir rol oynadığını bilmeyenlerdir. Zira Kur’an-ı Kerim bir araya toplanırken ezber çok önemli bir rol oynamıştır.

Hadislerin muhafazasında sahabeden sonraki dönemlerde de ezberin çok önemli bir yeri vardır. Hafız Ez-Zehebi “Tezkirerül Huffaz” adlı eserinde 1176 hadis hafızının hayat hikâyesini ele alır.³⁷

Hadis ilminde yüz bin hadisi sened ve metinleriyle ezberleyen hadisçiye **“Hafız”**, üç yüz bin hadis ezberleyene **“Hüccet”**, Peygamberimiz’in bütün sünnetini hıfz ve ihata edene **“Hâkim”** ünvanı verilmiştir.³⁸

2.2. Müzakere Yoluyla Nakledilmesi

Hadislerin muhafazasında ikinci bir vasıta, ashabın, hadisleri müzakere etmeleridir. Ashab her ne zaman Peygamberimizden yeni bir şey öğrenseler onu başkalarına aktarırlardı. Böylece bütün ashab Resulullah’tan öğrendiklerini birbirlerine haber verirlerdi.

Peygamber Efendimiz henüz hayattayken sözlerinin gelecek nesillere aktarılmasını teşvik etmiştir. Veda Hutbesi’nde, **“Burada hazır bulunanlar, burada bulunmayanlara tebliğ etsin. Belki burada bulunan kimse, burada olmadığı hâlde bunu daha iyi**

36 Tirmizî, “İlim”, 7.

37 Geniş malumat için: Muhammed b. Ahmed ez-Zehebi, **Tezkiratü’l-Huffâz**, (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Tarihsiz). Adlı esere müracaat edilebilir.

38 **M. Asım Köksal, İslam’da İki Ana Kaynak Kitab ve Sünnet**, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005), 229.

anlayacak bir kimseye tebliğ etmiş olur.”³⁹ buyurmuştur.

Sahabe efendilerimiz daha Resulullah aralarında iken öğrendikleri bu bilgileri hem bizzat yaşayarak öğrenmişler hem de sözlü olarak bunların müzakeresini yapmışlardır. Onlar bu usulle kendilerine aktarılan hadislerin doğruluğunu Hz. Peygamber’e teyid ettirme fırsatına sahip oldukları için tereddüte düştüklerinde direk Peygamberimize soruyorlardı. Böylece Hz. Peygamber den öğrenilenlerin hem sıhhati belirlenmiş hem de yayılması sağlanmıştır.⁴⁰

Neticede elde edilen hadis bilgileri sahabeler yoluyla geniş bir sahaya yayılmış, bu da sünnet bilgisinin yayılmasıyla beraber rivayetlerdeki yanlışlıkların kontrolünü de sağlamıştır. Bazen bir hadisin bazı kısımlarının unutulmasında, eksik ve hatalı rivayet edilme durumunda diğer sahabe efendilerimiz onun bu eksik ve hatalı rivayetlerini tamamlamayı ve düzeltmeyi kendilerine bir görev olarak bilmişlerdir.⁴¹

2.3. Yazı Yoluyla Nakledilmesi

Asr-ı saadette yazı malzemesi son derece sınırlı olduğundan, sahabe efendilerimiz, tahta parçaları, develerin kürek kemikleri, deri parçaları gibi buldukları düz satırlı ne varsa onlara ayetleri yazıyorlardı. Bir ayet nazil olduğu zaman Peygamberimiz (s.a.v) vahiy kâtiplerini çağırıyor, vahyolunan ayetleri onlara yazdırıyordu. Okuma yazma bilenler çok az olduğu için Peygamber Efendimiz ilk zamanlarda Kur’anla karışır endişesiyle hadislerin yazılmasına müsaade etmemiştir.

Daha sonraki zamanlarda, Kur’an hafızlarının çoğalması, Müslümanların çoğunluğu tarafından Kur’an üslûbunun kavranması, Kur’an ayetleriyle hadis-i şeriflerin birbiriyle karışma endişesinin ortadan kalkması üzerine Sevgili Peygamberimiz, hadisleri yazmak isteyenlere müsaade etmiştir.

39 Buhârî, “İlim”, 9, 67.

40 Mücteba Uğur, **Hadis İlimleri Edebiyatı**, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 5.

41 Ahmet Yücel, **Hadis Tarihi**, 11. Baskı (İstanbul: İFAV, 2013), 30.

Buna dair Abdullah bin Amr bin el-As (r.a) şöyle buyurur:

Rasulullah'tan (s.a.v) duyduğum her şeyi yazıyordum, onları ezberlemek ve korumak istiyordum. Kureyş beni bundan men etti ve:

“İşittiğin her şeyi yazıyor musun? Hâlbuki Allah Rasulü (s.a.v) de bir beşerdir hem kızgınlık hem de sukûnet hallerinde konuşur!” dediler.

Bunun üzerine yazmayı bıraktım ve durumu Rasulullah (s.a.v) Efendimiz'e arzettim. Efendimiz (s.a.v) parmağıyla mübarek ağzını işaret ederek şöyle buyurdular: “**Yaz! Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki buradan haktan başka bir şey çıkmaz!**”⁴²

Daha Resulullah hayatta iken 52 sahabinin hadisleri bizzat yazıya geçirildiği son yapılan araştırmalarda tesbit edilmiştir.⁴³

Bu dönemde yazılan hadis metinlerinin en meşhuru Abdullah bin Amr 'ın bizzat Resulullah' tan **yazarak** topladığı **Sahife-i Sadıka'sıdır**. Bu sahifede yaklaşık bin hadis-i şerif bulunmaktadır.⁴⁴ Bu sahabe efendilerimiz de kendisinden sonraki tabiin nesline bu hadisleri gerek yazılı gerek sözlü olarak rivayet etmişlerdir. İlk tabiin döneminde de 99 civarında hadis sahifeleri tesbit edilmiştir. Bu durum sahabeden itibaren yazılı hadislerin yazılı metinler olarak kısa zamanda arttığını göstermektedir.⁴⁵

Bugün de yeni keşfedilen birçok vesikalar Hz. Peygamberin Haya-tında ashab tarafından münferit olarak yazılan hadislerin yekünü bir hayli kabarık olduğunu göstermektedir. Prof. Dr. Muhammed Hamidullah'ın ifadesine göre “Peygamberimizin (s.a.v) asrında yazılan hadis sayısının yirmi bini geçtiği söylenebilir.”⁴⁶

42 Ebû Dâvûd, “İlim”, 3.

43 İsmail Lütfi Çakan, **Hadis Edebiyatı**, 3. Baskı (İstanbul: İFAV Yayınları, 1999), 14.

44 Subhi es-Salih, **Hadis İlimleri ve Istılahları**, trc. M. Yaşar Kandemir, 4. Baskı (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1986), 21.

45 Mustafa Karataş, **Hadis Rivâyet Tarihi**, 1. Basım (İstanbul: Ensar Yay, 2014), 66.

46 Ali Yardım, **Hadis 2**, 3. Baskı (İstanbul: Damla Yayınevi, 1997), 24.

Peygamberimiz (s.a.v) döneminde yazılıp günümüze ulaşan suhuf, varak, nüsha cüz'lere ait pek çok örnek vardır. Mesela en çok hadis rivayet eden Ebu Hureyre (r.a), talebesi Hemmam bin Münebbih'e yazdırdığı "Sahife" isminde bir kitabı vardır. Bu "Sahife"nin biri Şam'da Zahirîye Kütüphanesi'nde muhafaza edilmekte, diğeri Berlin Kraliyet Kütüphanesinde bulunmaktadır.

Prof. Dr. Muhammed Hamidullah, bu "Sahife" hakkında şunları yazmaktadır: İnsanı etkileyen çok dikkat çekici bir olaydır ki: "Hemmam bin Münebbih'in eserini, İmam Buhari ve İmam Müslim'inki ile mukayese ettiğimiz zaman aralarındaki onca zaman farkına ve ravi nesillerine rağmen bu hadislerden hiçbirinin bir tek kelimesinin bile değişmemiş olduğunu kaydetmek mühimdir. Bu harikulade titizlik ve doğruluk karşısında insanın hürmetle eğilesi geliyor. ⁴⁷

Peygamberimiz (s.a.v) zamanında devlet başkanlarına gönderilen davet mektupları, zekât tarifnamelerini içeren genelgeler, savaş için gönderilen ulti-matomlar, savaş sonrası yapılan yazılı antlaşmalar, idarecilere gönderilen talimatnameler v.s o dönemden günümüze ulaşan bazı belgelere misal olarak gösterilebilir.

2.4. Tatbikat Yoluyla Nakledilmesi

Hadis-i şeriflerin korunarak günümüze gelmesinin bir diğer yolu da sünnetin pratik hayatın her yönüyle doğrudan alakalı olmasıdır. Hadis-i şerifler Kur'an-ı Kerim'in açıklaması niteliğindedir. Kur'an-ı Kerim'in okunması ve anlamaya çalışılmasının ibadet sayılması hadisleri muhafaza etmiştir. Hadîsler olmaksızın Kur'an-ı Kerim'in emirlerini hayatımıza doğru bir şekilde tatbik edebilmemiz mümkün değildir. Bir kaç misal vermek gerekirse:

- Kur'an-ı Kerim onlarca ayeti kerimede zekâtı emreder. Fakat hangi malın hangi oranda zekât verileceği Kur'an-ı Kerim'de belirtilmemiştir. Mesela, altın, gümüş ve nakitten kaçta kaç, ekin-

den kaçta kaç, koyun, inek, deve gibi hayvanların farklı zekât miktarlarını hadisi şeriflerden öğreniyoruz. Kişi ömründe bir kere kendi belirlediği ölçüye göre zekât verip, Kur'an'ın bu emrini yetine getirdiğini iddia edebilir.

- **“Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.”⁴⁸**

Ayette cuma namazının hangi vakitte kılınacağı belirtilmemiştir. “Sabah mı, öğlen mi, akşam mı? Aynı şekilde cuma namazının kaç rekât kılınacağı veya hutbe irad edilip edilmeyeceği, cuma namazının sadece erkeklere farz olduğu ayetlerde belirtilmemiştir

Kur'an'ın hükümlerinin doğru bir şekilde yaşanabilmesi için hadis-i şeriflerin izahları zaruridir. Bunun için de hadislerin nesilden nesile görerek ve tatbik edilerek ulaştırılması gerekmektedir. Bu durum ise hadis-i şeriflerin muhafazasını netice vermiştir. Çünkü dini hükümlerin uygulama kısmı taklit edilerek öğrenilebilir. Bu da hadislerin muhafaza edilmesi mecburiyetini ortaya koyar.

3. HADİSLERİN TOPLANMASI VE KİTAP HALİNE GETİRİLMESİ

Hadislerin sıhhati üzerinden müslümanları şüpheye düşürmeye çalışan bazı kimseler, hadislerin ilk defa Peygamber Efendimiz'den 200-300 yıl sonra hadis imamlarınca kaleme alındığını söylemektedirler. Hâlbuki bu iddia son derece yanlıştır. Hadislerin kitap haline getirilmesi, hadis inkârcılarının iddia ettiği gibi Peygamberimiz'den 200-300 sene sonra başlamamıştır. İmam Buhari, İmam Müslim gibi hadis ilminin zirve şahsiyetleri henüz dünyaya gelmeden evvel hadisler devlet eliyle toplanıp kitap haline getirilmiştir.

Hadis yazma işi sahabe döneminde başlamış olmakla beraber bu dönemde tedvini (hadislerin cem edilip kitap haline getirilmesi) yapılmıştır.

48 Cuma, 62/9.

Ömer Bin Abdulaziz Medine valisi Ebubekir bin Muhammed bin Hazm'a gönderdiği mektupta, "Hz. Peygamber'in hadislerini, sünnetlerini (Amra Binti Abdurrahman'ın rivayetlerini) araştır ve yaz. Zira ben ilmin kaybolmasından ve âlimlerin yok olup gitmelerinden endişe ediyorum."⁴⁹ diyerek hadis tedvinini başlatmıştır.

Ömer b. Abdülaziz döneminde resmî tedvin çalışmasının başında İbn-i Şihab ez-Zührî yer almıştır.⁵⁰ Kur'an-ı Kerim'i küçük yaşta iken seksen gecede ezberleyen İbn Şihab'ın hafızası oldukça kuvvetliydi. Halife Hişam b. Abdülmelik, İmam Zuhri'den oğulları için hadis yazmasını istemiş, ona bir de kâtip tahsis etmiştir. Zuhri ilk anda 400 hadis yazmış ve Halifeye göndermiştir. Ancak aradan bir müddet geçtikten sonra, Halife -her halde İmam Zuhri'nin hafıza gücünü denemek için- yazılı hadislerin kaybolduğunu ileri sürerek onların tekrar yazılmasını istemiştir. Zuhri'nin aynı hadisleri ikinci defa yazmasından sonra, ilk yazılan nüsha ile ikinci nüshayı karşılaştırmış ve aralarında tek bir harf değişikliğine bile rastlamamıştır.⁵¹

Hadisler toplanırken İslam âlimleri dünya tarihinin hiçbir devrinde örneği olmayan ciddi fedakârlıklar göstermişlerdir. Mesela âlim bir sahabe olan Cabir bin Abdullah bir deve satın alarak Abdullah bin Üneys'ten kısas mevzusundaki bir hadisi sormak için Şam'a kadar bir ay süren bir yolculuk yapmıştır.⁵²

Yine Eyyub el-Ensari "Kim dünyada Müslüman kardeşinin ayıbını örterse Allah da kıyamet günü onun ayıplarını örter"⁵³ hadisinde tereddüde düşer. Sonra bu hadisi Hazreti Peygamberimizden (sav) kendisi ile beraber işiten bir kişi de halen hayattadır. O da o sıralarda Kuzey Afrika'da vali olan Ukbe bin Amir'dir. Ebu Eyyub (ra) bu hadisteki tereddüdünü gidermek için yollara düşer

49 Buhari, "İlim", 34., Talat Koçyiğit, *Hadis Usulü*, (Ankara: TDV. Yayınları, 1997), 278.

50 Koçyiğit, *Hadis Usulu*, 277.

51 **ez-Zehebî, Tezkiratü'l-Huffâz**, 1: 110., İbrahim Canan, *Hadis Usulü ve Hadis Tarihi* (Ankara: Akçağ. Yayınları, 1998), 132.

52 es-Sallh, *Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları*, 42.

53 Ebu Dâvud, *"Edeb"*, 38.

ve Kuzey Afrika'ya kadar gelir, Ukbe bin Amr (ra)ı bulur hadisi ona sorar ve hemen Medine'ye geri döner. Çöller aştıran bu hadisin metni görüldüğü gibi birkaç kelimeden ibarettir.⁵⁴

İbn Mes'ud (r.a):

“Eğer deve ile gidilebilecek bir yerde birinin Resulullah'a indirileni benden daha iyi bildiğini işitirsem, ilmime ilim katmak için mutlaka ona kadar giderim.”⁵⁵

Böylece hadisleri rivayet etmeyi ibadet sayan uzman, gayretli kişilerin himmetleri vesilesiyle hadis-i şerifler derlenip toplanmıştır gecesini gündüzüne katan takva sahibi bu büyük İslam âlimlerinin çalışmalarına güvenmeyen kimse, başka hiç bir tarih bilgisine inanmaması gerekir.

Hicretten ikiyüz sene sonra başta İmam Buharî, İmam Müslim, Kütüb-ü Sitte-i Makbule (İslam dünyasında güvenilirlikleriyle en çok kabul ve alaka gören altı hadis mecmuası) hadisleri koruma görevini omuzlarına aldılar. Hadis âlimlerinden İbn-i Cevzî gibi şiddetli binler hadis tenkitçileri çıkıp; bazı dinsizlerin veya düşüncesizlerin veya yanlış hatırlayanların veya haddini bilmez kimselerin karıştırdıkları uydurma hadisleri ayırt ettiler, gösterdiler. Sonra kalp gözleri açık ehl-i keşfin tasdikiyle; yetmiş defa Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü vesselâm, uyanık halde iken kendisine görünüp onun sohbetiyle müşerref olan Celaledin-i Süyutî gibi allâmeler ve muhakkikler (çok büyük hadis âlimleri ve araştırmacıları), sahih hadisleri, sair sözlerden ve uydurmalarından ayırt ettiler. İşte buna binaen; “Bu zamana kadar uzun mesafeden gelen, şu zamandan tâ o zamana kadar bu hadisleri nasıl bileceğiz ki karışmamış ve safidir” diye hatıra gelmemelidir.⁵⁶

54 Canan, *Hadis Usulü ve Hadis Tarihi*, 132.

55 Müslim, “*Fedail-i Sahabe*” 115.

56 Bediüzzaman (Said Nursi), *Zülfikar*, (İstanbul: Atınbaşak Neşriyat Osmanlıca Nüsha, 2011), 246.

Hem Kur'an-ı Kerim'in günümüze kadar ulaşmasına vesile olanlar sahabeler, tabiin, tebe-i tabiin ve sonraki nesillerdir. Kur'an'ı Kerim'i ve hadisi şerifleri bize aynı zatlar nakletmiştir. Hadisleri bize nakleden zatları karalamaya çalışmak, ilahi koruma altında olan Kur'an-ı Kerim'in güvenilirliğine gölge düşürmek ve dil uzatmak manasına gelir. Kur'an-ı Kerim'i koruyan Allah, elbette Kur'an'ın açıklaması ve pratik hayata tatbiki olan sahih hadisleri de muhafaza etmiştir.

4. YANLIŞ ANLAŞILAN BAZI HADİS-İ ŞERİFLERİN İZAHİ

Din bir imtihandır. Yüksek ruhları düşük ruhlardan ayırt eder. Bu sırra binaen dinin hakikatleri öyle bir tarzda bahsedilmeli ki ne bütün bütün kapalı kalsın ne de apaçık olup herkes ister istemez rasdike mecbur kalsın. Aksi takdirde imtihanın sırrı bozulur.

Yüz kapısı olan bir sarayın doksan dokuz kapısı açık bir kapısı kapalı olsa o saraya girilemeyeceğini hiçbir akıl sahibi iddia edemez.

Hadis-i şerifleri bu misaldeki saraya benzetirsek, Peygamber Efendimiz'in hadislerinde inanç ve ibadet, güzel ahlak, anne babaya hürmet, komşu hakkı, insanlar arası hukuk, çocuk eğitimi gibi hem akli hem nakli delillerle dolu % 99'luk bir kısım vardır. İmtihan dünyasında yaşadığımız için %1'lik kısım ilk etapta hemen anlaşılmayabilir.

Misal vermek gerekirse:

Ebu Musa el-Eş'arî'nin (r.a.) rivayetine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

“Benim ile Allah'ın beni peygamber gönderdiği şeyin meseli (temsil ve durumu), şu kimsenin meseli gibidir:

O, bir kavme geldi de:

Ben, şurada gözlerimle bir ordu gördüm. Ben, çıplak bir uyarıcıyım. Hemen kurtulmaya, hemen kaçmaya bakın!, dedi.

Bu haber üzerine kavimden bir taife, ona itaat edip sözünü tutarak, bütün gece vakar ve haysiyetleriyle kaçıp kurtuldular.

Kavimden bir taife de, onu yalanladılar. Bunun üzerine sabahleyin ansızın ordu onları basıp hepsini öldürdü.”⁵⁷

Bu hadisteki ‘ben çıplak uyarıcıyım’ ifadesi işin hikmeti bilinmediği zaman yanlış anlaşılabilir. Fakat izahına bakıldığında şu bilgilere ulaşılıyor.

O dönemde Arapların şöyle bir âdeti vardı: Çok yakın bir düşman tehlikesi olduğunu haber vermek için, haberci kimse soyunarak koşmaya başlardı ve bu kişilere “Nezîru’l-uryan”, yani “çıplak uyarıcı” denirdi. Bugünün tabiriyle bunu acil durumları ifade eden kırmızı alarma benzetebiliriz.

İşte Peygamberimiz (s.a.v), cehennem tehlikesinin nasıl yakın ve dehşetli bir tehdid olduğunu bu temsil vasıtasıyla muhatablarına, onların çok iyi bildiği bir ceyimle iyi anlayacakları bir üslubla ders vermiştir. Çıplak uyarıcı ifadesinde, belki bir kusur varsa, bu kusur hadisin maksadına ait değildir. O zamanın örf ve âdetine aittir.

Bir başka örnekte Peygamberimiz (s.a.v): **“Boncuklu keleri bir vuruşta öldürene yüz sevap vardır. İkinci darbeye öldürene bundan daha az sevap verilir. Üçüncü vuruşta öldürene ise bundan daha az sevap verilir.”⁵⁸**

Bazı kimseler kelerin öldürülmesine bir teşvik ve bir acımasızlık olduğu gibi bir anlam yükleyip buradan yola çıkarak hadislerle saldırmaktadırlar. Ancak durum tam tersidir. Hadis-i şerifte bahsedilen boncuklu keler, kertenkelegillerden olan zehirli bir keler cinsidir. Bu hayvan hamam böceği ve örümcek gibi haşerelerle beslendiğinden dolayı onların taşıdığı tüm mikropları taşıyan zararlı bir keler cinsidir. İnsanlara zarar veren zehirleyici ve bir kısım hastalıklara sebep olan mikropları taşıyan bir hayvandır. Kelerin bir vuruşta öldürülmesinin emredilmesi o zararlı hayvanın eziyet çekmeden öldürülmesi manasında söylenmiştir.

57 Buhari, “Rikak”, 26.

58 Müslim, “Selâm”, 146.

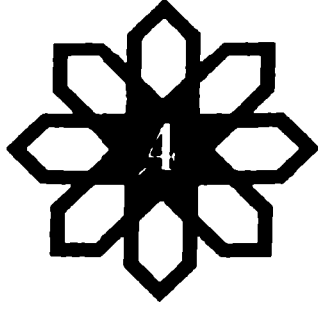
Yukarıdaki örneklerden anlaşıldığı üzere hadis-i şeriflerdeki %1'lik müşkil kısım bahane edilerek % 99'u red ve inkâr etmek yanlıştır. Doğru olan tavır hangi mana, sebep, zaman ve zeminde söylendiğinin hikmetlerini araştırmaktır.

Hikmetini araştırmadıkları, akıllarına sığdıramadıkları birkaç hadis rivayetini bahane edip hadisleri reddedenlere karşı Bediüzzaman Hazretleri'nin dediği gibi deriz ki: "İnsaf ediniz. Bir râfîzî bir hadîse yanlış mana verse veya yanlış amel etse; acaba hadîsi inkâr etmek mi lâzımdır, yoksa o râfîziyi tahtie edip (hatalı görüp) namus-u hadîsi (hadisin izzeti ve doğruluğunu) muhafaza etmek mi lâzımdır?"⁵⁹

Ey insafsız ve dikkatsiz ve imanı zayıf, felsefesi kavî (kuvvetli), hodbin (kendini beğenen), münekkid (tenkitçi) adam! Sen hilâf-ı hakikat (hakikate zıt) ve kat 'î muhâlif-i vâki' (olana zıt) gördüğün bir rivâyeti bahane ederek ehâdîs-i şerîfeye (hadislere) ve dolayısıyla Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın mertebe-i ismetine (masumiyetine) hâlel (zarar) verecek itiraz parmağını uzatma!... O aklın hilâf-ı hakikat (gerçeğe zıt) gördüğü bir hadisin inkârına kalkışma. "Ya bir tefsiri, ya bir te'vili, ya bir ta'biri vardır." de, ilişme.⁶⁰

59 Bediüzzaman, **Mektubat-2**, 389.

60 Bediüzzaman, **Sözler**, 139-140.

SÜNNET MÜDAFASI

İSMAİL AKDAĞ

SÜNNET MÜDAFASI

Peygamberler, sadece Allah'ın kelamını insanlara ulaştıran değil; aynı zamanda o kelamı izah eden, Allah'ın emirlerini yaşayarak ortaya koyan, rehber ve önder şahsiyetlerdir.

Allah, insanlara kendi içlerinden peygamberler göndermeseydi, insanlar nasıl bir inanca sahip olmaları gerektiğini, ibadetleri nasıl yapacaklarını, helal ve haramların inceliklerini, aile ve toplum hayatında nelere dikkat etmeleri gerektiğini ve güzel ahlakın temel esaslarını tam olarak bilemezlerdi.

Sevgili Peygamberimiz, insanlara gönderilmiş olan son peygamberdir. **“Emrolunduğun gibi dosdoğru ol”**⁶¹ emrini lâıykıyla yerine getirmiş, her hareketinde istikamet üzere olmuştur. Bütün fiillerinde, sözlerinde ve hareketlerinde aşırılıktan sakınmış; ölçülü hareket ederek istikameti ortaya koymuş, böylelikle insanlara hakkıyla rehber olmuştur.

Allah (c.c.) insanlara örnek olması için en güzel ahlakla terbiye ettiği Resulünü **“Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin”**⁶² ayetiyle övmüştür. Rabb'imiz, **“Andolsun, Allah'ın Resulünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.”**⁶³ ayetiyle de Allah Resulü'nün örnek alınması gerektiğini buyurmuştur.

Hazreti Âişe (r.a) annemiz ve sahabe efendilerimiz, Hazreti Peygamber'in (s.a.v) ahlakını **“hulukuhu'l-Kur'an”**⁶⁴ olarak tarif etmişlerdir. Yani, Kur'an'ın emir ve yasaklarını ve ortaya koyduğu güzel ahlâkı kendi hayatında en güzel bir şekilde yaşayarak ortaya koyan Allah Resulüdür buyurmuştur.

61 Hûd, 11/112.

62 Kalem, 68/4.

63 Ahzab, 33/21.

64 Müslim, **“Salatü'l-Misafirin”**, 139.

Sünnetin Kur'an'daki Yeri

İnsan için en yüksek gaye, Allah'ı sevmek ve Allah'ın sevgisini kazanabilmektir; çünkü inanan her insan bilir ki sahip olduğu bütün nimetleri veren, âşık olduğu bütün güzellikleri yaratan, hayran kaldığı bütün mükemmellikleri var eden Allah'tır. Bütün bu güzellik, mükemmellik ve iyiliklerin asıl sahibi olan Allah'ı sevmek ve Allah'ın sevgisini kazanmaya çalışmak insanın yaratılışının bir gereğidir.

Öyle ise Allah'ı sevmenin ölçüsü nedir? Bu soruya cevap sadedinde Yüce Rabb'imiz Âl-i İmran suresinde, **“De ki, eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın; çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”**⁶⁵ buyurarak, Allah'ı sevmenin ölçüsünü, Peygamberine tabi olmak olarak belirtmiştir. Allah Resulüne tabi olmak da ancak onun sünnetine uymakla mümkündür. Demek ki Allah Resulünün sünnetini sevmek ve onun sünnetine tabi olmak Allah'ı sevmek anlamına gelmektedir. Aksi takdirde Allah Resulü'nün sünnetini sevmeyen ve ona uymayan Allah'ı da hakkıyla sevmiyor demektir.

Kur'an-ı Kerim'de Allah'a itaatten bahsedilen pek çok ayet-i kerimede, aynı zamanda Resulullah'a itaatten de bahsedilmiştir. Bundan hareketle müfessirler, Allah'ın emirlerine nasıl tâbi oluyorsa Peygamber'e (s.a.v) de aynı şekilde uyulması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Konuyla ilgili bazı ayetler şöyledir:

“Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin. Amellerinizi boşa çıkarmayın.”⁶⁶

“Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, siddiklarla, şehidlerle ve iyi kimselerle birliktedirler. Bunlar ne güzel arkadaşlardır.”⁶⁷

65 Âl-i İmran, 3/31.

66 Muhammed, 47/33.

67 Nisâ, 4/69.

“Kim peygambere itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse, (bilsin ki) biz seni onlara bekçi göndermedik.”⁶⁸

“Allah’a ve Resulüne karşı gelen kimseye, içinde ebedî kalacağı cehennem ateşinin olduğunu bilmediler mi? İşte bu, büyük bir rezilliktir.”⁶⁹

“Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah’a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah’ın azabı çetindir.”⁷⁰

Yukarıda zikredilen ayetlerden anlaşılacağı üzere; Allah’ı sevmenin, Allah’a itaat etmenin, mümin olmanın; peygamberler, Sıddıklar, şehitler ve Salihlerle beraber olmanın ölçüsü, Allah Resulüne uymaktır, ona uymak ise onun sünnetini yaşamaktır. Onun sünnetini terk etmek ise, amellerin boşa çıkmasına sebeptir.

Kur’an’ı Anlamada Sünnetin Rolü

İslam dini iki sağlam ve sarsılmaz kaynaktan bu zamana kadar ulaşmıştır. Birincisi Allah’ın kitabı, ikincisi de Sevgili Peygamberimiz’in sünnetidir. Bu ikisi cesetle ruh, etle tırnak gibidir. Ruh olmadan nasıl ki ceset manasını yitirir, etle tırnak nasıl birbirinden ayrılmaz, Kur’an ve sünnet de ayrılmaz bir bütündür. Sünnet olmadan Kur’an’ın manasının anlaşılması da mümkün değildir. Sünneti Seniye, Kur’an’ı anlama ve yaşamada en doğru ve sarsılmaz ölçüdür.

Kur’an geniş hakikatleri içinde bulunduran, bütün asırlara hitap eden bir kitaptır. Dar anlayışlarına, eksik ilimlerine ve benliklerine güvenenler Kur’an’daki derin manaları hakkıyla anlayamazlar. Bütün asırlara ve bütün insanlara hitap eden bir kitabın hakkıyla anlaşılması, ancak kendisine vahiy indirilen bir zatın sünnetiyle mümkündür. Sünnet rehberliğinde hareket edilmediğinde, kişi ne

68 Nisâ, 4/80.

69 Tevbe, 9/63.

70 Haşr, 59/7.

kadar ilim sahibi de olsa Kur'an'ı doğru anlayamaz, arkasından yürüyenleri de istikametten uzaklaştırır, yanlışla sürükler.

Kur'an'ın bazı ayetleri muhkemdir, manası açıktır. Fakat bazı ayetler de vardır ki müteşabihtir, manası açık değildir. Tevil, tefsir ve izaha ihtiyaç hisseder. Ayet-i kerimede, **“O, sana Kitab'ı indirdir. Onun (Kur'an'ın) bazı âyetleri muhkemdir, onlar kitabın anasıdır. Diğerleri de müteşabihtir. Kalplerinde bir eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onun olmadık yorumlarını yapmak için müteşabih âyetlerinin ardına düşerler.”**⁷¹ buyrulur. Gerek muhkem gerekse müteşabih ayetlerin doğru anlaşılması, Allah Resulü'nün vahiyle şekillenen⁷² sünnetiyle olabilir. Rabb'imiz bu gibi anlaşılamayan meselelerde **“Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan Ulü'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resulüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.”**⁷³ buyurarak bizleri Allah Resulü'nün sünnetine yönlendirir. Aksi takdirde ayette de ifade edildiği gibi; kalplerinde eğrilik bulunanlar müteşabihatın peşine düşüp Kur'an ayetlerini nefislerinin istek ve arzularına göre yorumlayarak fitne çıkaracaklardır.

Ayete göre, hakkında ihtilaf edilen meselelerde; başta Allah'a itaat emredilmiştir. Allah'a itaat Kur'an'a uymakla olur. İkinci olarak peygambere itaatten bahsedilmiştir. Ayette Allah'a itaatin ayrı, peygambere itaatin ayrı zikredilmesi, peygamberin Kur'an ayetleri haricinde emirlerine de uyulması, yani sünnetine uyulması anlamına gelmektedir. Üçüncü olarak da Ulü'l-emre itaat emredilmiştir. Ulü'l-emre itaatten bahsedilen kısımda ayrıca itaat kelimesi kullanılmayıp peygambere itaat kelimesine atıf yapılması, “peygamberin sünnetine uyan kısmında Ulü'l-emre itaat etmemiz,

71 Al-i İmran, 3/7.

72 Necm, 53/4.

73 Nisa, 4/59.

uymayan kısmında itaat etmememiz gerektiği anlaşılmaktadır.”⁷⁴ Zira bir hadis-i şerifte “İtaat ancak iyiliktir. Allah’a isyan olan konularda yaratılmışlara itaat yoktur.”⁷⁵ buyurulmuştur.

Bu ayet-i kerimede istikameti muhafaza etmemiz için uymamız gerekenler sırasıyla ifade edilmiştir:

- 1- Kur’an-ı Kerim
- 2- Peygamber (s.a.v) (sünnet)
- 3- Ulu’l-emr

İbni Abbas’a göre Ulu’l emr’den bir maksat ilim ehli olanlardır.⁷⁶

Yukardaki ayette zikredilen bu sıralamanın uygulama şeklini Sevgili Peygamberimiz’in (s.a.v) hayatında da görmekteyiz. Şöyle ki:

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muaz’ı Yemen’e vali göndereceği sırada” Sana hâlli için herhangi bir dava getirildiği zaman nasıl ve neye göre hüküm verirsin?” diye sordu. Hz. Muaz; “Allah’ın kitabındaki hükümlerle hüküm veririm.” dedi. Resulü Ekrem Efendimiz; “Eğer Allah’ın kitabında onunla ilgili bir hüküm bulamazsan neye göre hüküm verirsin?” diye sordu. Hz. Muaz: “Resulullah’ın sünnetine göre hüküm veririm.” dedi. Resul-ü Ekrem Efendimiz bu sefer; “Resulullah’ın sünnetinde de onunla ilgili bir hüküm bulamazsan ne yaparsın?” diye sordu. Hz. Muaz; “O zaman, kendi görüşüme göre içtihat eder, hüküm veririm.” dedi. Peygamber Efendimiz (a.s.m) bundan son derece memnun oldu. Bu memnuniyetini şöyle ifade etti: “Allah’a hamdolsun ki, Resulullah’ın elçisini, Resulullah’ın razı olduğu şeye muvaffak kıldı.”⁷⁷

Bu hadis-i şerife bakıldığında Hz. Muaz’ın yukarıda geçen ayetteki sıralamaya uygun bir şekilde cevap verdiği, Sevgili Peygambe-

74 İbn-i Kesir, **Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri**, trc. Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994), 4: 1746.

75 Buhari, “Cihad”, 108.

76 İbn Kesir, **Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri**, 4: 1746.

77 Tirmizi, “Ahkam”, 3.

rimiz'in verilen cevaplardan dolayı Allah'a hamd ederek Hz.Muaz'ın hüküm vermekteki ve Kur'an'ı anlamadaki dirayetini tasdik ettiği görülmektedir.

Sahabenin Bu Konudaki Uygulamaları

Sahabe-i kiram kendilerine gelen meselelerin ilk önce Kur'an'da olup olmadığına, Kur'an'da varsa sünnetle bunun nasıl izah edildiğine bakmışlar, Kur'an'da olmayan meseleler hakkında ise sünnete başvurmuşlardır. Sünnetin Kur'an'ı anlama ve açıklamadaki rolünü bildiklerinden sünneti ezberleme ve muhafaza etme gayreti içinde olmuşlardır.

Bu konuda Hz. Ömer (r.a.): **“Kur'an'ı öğrendiğiniz gibi feraiz, sünnet ve lâhni⁷⁸de öğreniniz!”⁷⁹** buyurmuştur.

Yine Hz. Ömer (r.a) Kûfe kadılığına tayin ettiği Kadı Şureyh'e: **“Önce Allah'ın kitabında açıkça bir hüküm var mı ona bak ve kimseye bir şey sorma. Kur'an'da açık bir hüküm bulamazsan o hususta Resulullah'ın sünnetini izle. Eğer sünnette de açık bir hüküm bulamazsan kendi görüşünle hareket et. Âlim ve salih insanlarla da istişare et.”⁸⁰** buyurarak hüküm verirken takip etmesi gereken sıralamayı ayetin emrettiği ve Peygamberimiz'in (s.a.v) de Hz. Muaz'ı tasdik ettiği şekliyle ifade etmiştir.

Yine Abdullah b. Ömer (r.a) bu konuda şöyle demiştir: **“Size herhangi bir şey sorulduğu zaman önce Allah'ın kitabına bakın. Eğer Allah'ın kitabında bulamazsanız, Resulullah'ın (s.a.v) sünnetine bakın! Resulullah'ın sünnetinde de bulamazsanız, Müslümanların üzerinde icma ettikleri şeylere bakın!”⁸¹**

78 Lahn: “Hatalı okumak, hatalı konuşmak, i'rab ve tecvidde hata etmek”. (TDV Lahn mad.) Fetihlerin sonucunda Arap olmayan milletlerin Araplar'la karışması üzerine dilde hatalı kullanımlar, kiraatte hatalı okuyuşlar ve hadislerde ifade bozuklukları ortaya çıkmıştır.

79 Darimi, “Feraiz”, 21.

80 Abdulğani Abdulhalık, **Sünnetin Delil Oluşu**, trc. Dilaver Selvi (İstanbul: Şule Yayınları, 1996) , 296.

81 Dârimî, “Mukaddime”, 20.

Sahabeden İbn Huzeyme (r.a) **“Haberin sahih olması halinde, hiçbir kimsenin Resulullah’ a (s.a.v) rağmen söz söyleme hakkı yoktur.”**⁸² buyurmuştur.

Tabiinden Mücâhid: **“Herkesin görüşü kabul de red de edilebilir. Bundan sadece Resulullah (s.a.v) müstesnadır.”**⁸³ buyurarak sünnetin önemine ve bağlayıcılığına dikkat çekmiştir.

Hiz. Ebubekir (r.a), torununun mirasından payını almak isteyen bir nineye **“Senin için Allah’ın kitabından bir şey bulamadığım gibi Resulullah’ın bir şey söylediğini de bilmiyorum.”** dedi. Sonra konuyu sahabelere sordu. Muğire b. Şube ayağa kalktı ve şöyle dedi: **“Ben Resulullah’ın onun gibi bir nineye altıda bir verdiğini işittim.”** Hiz. Ebubekir **“Peki seninle birlikte başka biri var mıydı?”** diye sorunca Muhammed b. Mesleme de aynı hususa şahitlik etti. Hiz. Ebubekir de bu hükmü uyguladı.⁸⁴

Yine Hiz. Ömer (r.a), Kâbe’yi tavaf ederken Hacer-i Esved’i öpmüş ve **“Vallahi eğer ben Resulullah ’ı (s.a.v) seni öperken görmeseydim, seni öpmezdim.”**⁸⁵ demiştir.

Hiz. Ali (r.a) de: **“Eğer din, rey işi olsaydı, mestin altına mesh vermek, üstüne vermekten daha akıllıca olurdu. Ancak ben Resulullah ’ı (s.a.v), mestin altına değil, üstüne mesh ederken gördüm.”**⁸⁶ buyurarak sahih sünnetin akıl ve mantığa feda edilemeyeceğini ve bağlayıcılığını ifade etmiştir.

Abdullah bin Ömer’e (r.a) sorulan **“Biz Kur’an’da mukimin kılacağı namaz ile korku namazı buluyoruz; ama sefer namazını bulamıyoruz.”** sorusuna İbni Ömer (r.a) **“Biz hiçbir şey bilmezken Allah bize Muhammed’i (a.s.m) gönderdi. Biz ancak ondan**

82 Beyhakî, **“Medhal”**, 106, h. No: 29.

83 Beyhakî, **“Medhal”**, 107, h. No: 30.

84 Ebu Davud, **“Feraiz”**, 5.

85 Buhârî, **“Hac”**, 60.

86 Ebu Davud, **“Taharet”**, 63.

gördüğümüz şeyleri yapıyoruz. Namazın yolculukta kısaltılması da onun koymuş olduğu bir sünnettir.”⁸⁷ buyurmuştur.

Mutarrif b. Abdillâh b. Eş-Şihhîr’e: “Bize sadece Kur’an’dan bahsedin,” dendiği zaman şöyle demiştir: **“Vallahi biz (hadis rivayeti ile) Kur’an’a bir alternatif getirme arzusunda değiliz. Ancak bu hâlimizle biz, Kur’an’ı bizden daha iyi bilen birinin olduğunu göstermek istiyoruz.”⁸⁸** buyurmuştur.

Sahabeden İmran bin Husayn bir cemaatte şefaatten bahseder. Cemaatten bir adam: “Ey Ebü Nüceyd (Bu İmran’ın künyesidir)! Bize Kur’an’dan bahset! Sen Kur’an’da olmayan şeyleri bize anlatıyorsun!” Bu sözler bir anda meclisin havasını değiştirdi, İmran b. Husayn da biraz öfkelenerek o sözün sahibi olan adama dedi ki: **“Sen ve senin gibiler Kur’an’ı okuyorsunuz değil mi? Bana, namazdan, namazın içindeki davranışlardan bahsedebilir misin? Bana Kur’an’dan akşam namazının üç, yatsı namazının dört, sabah namazının iki, öğle ve ikindi namazlarının dört rekât kıldığını söyleyebilir misin? Yine bu namazlarda gündüz namazlarının gizli olarak, yatsı, akşam ve sabah namazlarının açıktan kıraatin yapılabileceğini söyleyebilir misin? Bana altının, sıgırın, devenin ve diğer malların zekâtından bahsedebilir misin? Bunlardan bahsedemeyeceksin. Çünkü bunları biz Resulullah’ dan öğrendik, sen yokken, ben Peygamber’le beraberdim. O bize ne dediyse biz işittik ve itaat ettik ve onun gereğini yerine getirmeye azmettik.”** Bu sözlerin ardından adam özür diledi ve dedi ki: **“Allah sana merhamet etsin Ey Ebû Nüceyd! Sen beni ihya ettin, Allah da seni ihya etsin!”** Olayı bize nakleden Hasan-ı Basrî demiştir ki **“Bu adam daha sonra Müslümanların en fakihlerinden biri oldu!”⁸⁹**

Fikri kargaşaların yaşandığı, bid’aların ve günahların çoğaldığı zamanlarda sünnet-i seniye; gemilerde doğru yönü gösteren bir

87 Nesai, “Taksiru’s- Salat”, 1.

88 Mehmet Erdoğan, **Vahiy-Akıl Dengesi Açısından Sünnet**, 4. Baskı (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2014), 244.

89 Hâkim, “el-Müstedrek”, 1: 180, h. No: 372.

pusula gibi, bizlere daima istikameti göstermiş ve Kur'an'ı doğru anlamamıza vesile olmuştur. Bunun için Allah Resulü sünnete uymanın faziletinden çokça bahsetmiş ve ümmetini sünnete uymaya teşvik etmiştir. Zira Sevgili Peygamberimiz bir hadis-i şeriflerinde **“Sizlere iki şey bırakıyorum: Allah'ın kitabı ve Resulünün sünneti. Bunlara sarıldığınız müddetçe dalâlete düşmezsiniz.”**⁹⁰ buyurmuştur.

Sevgili Peygamberimiz ümmetini, sünnet düşmanlığı üzerinden istikametten uzaklaştırıp fesada düşürmek isteyenlere karşı asırlar öncesinden şöyle ikaz etmiştir: **“Şunu iyi biliniz ki, bana Kur'an-ı Kerim ile birlikte onun bir benzeri de verilmiştir. (Bu konuda) dikkatli olun; (çünkü) koltuğuna kurulan tok bir adamın ‘Size sadece şu Kur'an lazımdır, onda bulduğunuz helali helal, haramı da haram kabul ediniz yeter!’ diyeceği (günler) yakındır.”**⁹¹ **“Dikkat edin! Sizden birinizi; emrettiğim veya yasakladığım konulardan birisi kendisine ulaştığında -koltuğuna yaslanmış bir hâlde- ‘bilmiyorum Allah'ın kitabında ne bulursak ona uyarız derken’ bulmayayım.”**⁹² buyurmuştur.

Hiz. Peygamber'e (s.a.v.) Verilen Hikmet

“Kur'an-ı Kerim'de hikmet kelimesi, on yerde kitap kelimesiyle beraber olmak üzere yirmi defa geçmektedir. Ayrıca üç defa “mülk”, birer defa da “mev'iza” , “hayır” ve “âyet” kelimeleriyle birlikte kullanılmıştır. “Hikmetün bâliğa” terkibi ise bizzat Kur'an-ı Kerim'i ifade eder.” Bu kelimelerin hikmetle birlikte kullanılması, müfessirler tarafından hikmetin anlamı; Kur'an'da emir ve nehiy kipleriyle geçen öğütler, anlayış (fehm) ve ilim anlamında hüküm, nübüvvet, Kur'an'ın tefsiri, bizzat Kur'an ve sünnet gibi farklı şekillerde yorumlanmasına yol açmıştır.”⁹³

90 Muvattâ, “Kader”, 3.

91 Ebu Davud, “Sünnet”, 5.

92 Tirmizi, “İlim”, 10.

93 İlhan Kutluer, “Hikmet”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 1998), 17: 503-504.

Kur'an-ı Kerim'de Rabb'imiz Sevgili Peygamberimize kitapla beraber hikmeti de verdiğini ifade eder. **"Allah, sana kitabı (Kur'an'ı) ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. Allah'ın sana lütfu çok büyüktür"**⁹⁴

"O, ümmîlere, içlerinden, kendilerine ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderendir."⁹⁵

"Rabbimiz! İçlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara ayetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları her kötülükten arındırsın."⁹⁶ ayetlerinde ifade edildiği gibi Allah (c.c), Sevgili Peygamberimize (s.a.v) "kitab"ı ve onun yanında bir de "hikmet"i vermiştir. **"İmam-ı Şafi ve İmam-ı Suyuti gibi büyük âlimler bu gibi ayetlerde geçen hikmetten maksadın kitabın açıklaması ve tefsiri diyebileceğimiz "sünnet" olduğunu ifade etmişlerdir."**⁹⁷

Allah Resulü de bir hadis-i şeriflerinde **"Dikkat edin! Bana kitap ve onun bir benzeri verildi."**⁹⁸ buyurarak "bir benzeri" ifadesinden kastın yukarıdaki ayetten de anlaşılacağı gibi "hikmet" olduğu, hikmetten bir muradın da "sünnet" olduğu ifade edilmiştir.

İmam-ı Şafi, "Allah ayetlerde kitabı zikretmiştir ki; O Kurandır. Kuranın zikredip hikmetin de ona tabi kılınması "Hikmetin ancak Hz. Peygamberin sünneti olduğu söylenebilir." Allah ayetlerde kitabın okunmasını zikretmiş, ikinci olarak da öğrenilmesini bildirmiş, sonra da buna hikmeti atfetmiştir. Öyleyse hikmetten

94 Nisâ, 4/113.

95 Cuma, 62/2.

96 Bakara, 2/129.

97 Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfi, **er-Risâle**, trc. İbrahim Çalışkan-Abdulkadir Şener 6. Baskı (Ankara: TDV., 2018), 18, 51., Suyuti, **Miftâhu'l-cenne fi'l-İhticâc Bi's-sünne** (sünnetin dindeki yeri), trc. Ali Kaya 2. Baskı (İstanbul: Semerkand Yayın Dağıtım A.Ş., 2017), 72,74,75,77., Muhammed Ebu Zehra, **İmam Şafil**, trc. Osman Keskiöğlu, 4. Baskı (Ankara: DİB, 2000), 207-208.

98 Ebu Davud, **"Sünnet"**, 6.

maksat kitabın dışında bir şey olmalıdır. Bu da Resulullah'ın sünneti olabilir.”⁹⁹ Demıştır.

İbn-i Kesir, “**Rabbimiz! İçlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara ayetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları her kötülükten arındırsın...**”¹⁰⁰ ayetini tefsir ederken Süddi, Katade, Hasan-ı Basri, Mukatil İbn-i Hayyam, Ebu malik ve diğer bazı alimler bu ayette geçen kitabın Kuran, hikmetin de sünnet olduğunu söylemişlerdir.”¹⁰¹ der.

Taberî: “**Rabbimiz! İçlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları her kötülükten arındırsın. Şüphesiz, sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin.**”¹⁰² ayetini yorumlarken “Ayette zikredilen “Kitap” dan maksat, Kur’an-ı Kerimdir. “Hikmet’ten maksat ise Katade ye göre “Sünnettir. İbn-i Zeyd ve Malik’e göre ise “Hikmetten maksat, dini bilmek ve onu anlamaktır. Zira insanlar dini ancak Peygamberin öğretmesi ve anlatmasıyla idrak edebilirler. Taberî’ ye göre “**Hikmet’ten maksat, “Allah’ın hükümlerini bilmektir. “Bu hükümler ancak Peygamberlerin bildirmesiyle öğrenilmiş olur.**”¹⁰³

Netice olarak hikmet kavramı farklı anlamlara gelmekle beraber, Sevgili Peygamberimize verilen hikmetten bir kasıt da; İmam-ı Şafi, Kurtubi, Taberi, Alusi gibi pek çok büyük âlimin de anlayışına göre sünnettir. Sevgili Peygamberimiz inen ayetleri yine kendisine verilen hikmete dayanarak bazen sözleri, bazen uygulamaları bazen de davranışlarıyla izah etmiştir.

99 eş-Şâfi, **er-Risâle**, 52.

100 Bakara, 2/129.

101 İbn-i Kesîr, **Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri**, 2: 571.

102 Bakara, 2/129.

103 Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, **Taberî Tefsiri**, trc. Hasan Karakaya-Kerim Aytekin (İstanbul: Hisar Yayınevi, 1996), 1: 346.

Sünnet Muhafaza Altında mıdır?

Kur'an'ı indiren Rabb'imiz yine Kur'an'ı kendi muhafazası altına almıştır. Ayet-i kerimede **“Şüphesiz o Zikr'i (Kur'an'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz.”**¹⁰⁴ buyrulur. “Müfessirler ayette geçen zikirden maksadın Kur'an olduğunu ifade ederler. Bu aynı zamanda sünnetin de koruma altına alındığı anlamına gelir.”¹⁰⁵ Çünkü Kur'an'ın bazı ayetlerinin hükümleri açık (muhkem), bazılarının da hükümleri kapalıdır (müteşabihdir). Kur'an'ın gerek müteşabihatın'ın gerekse diğer ayetlerinin doğru anlaşılması, ancak sünnetle mümkündür. Sünnet farklı vesilelerle koruma altında olmadığı takdirde Kur'an'ın bu gibi ayetlerinin doğru anlaşılması imkânsızdır. Kelimeleri muhafaza edilmiş fakat manası doğru anlaşılmamış ve herkesin kendi heva ve hevesine göre yorumladığı bir kitabın hakkıyla muhafaza edildiği söylenemez.

Ayrıca Allah Resulü'ne itaati emreden ayetler sünnetin de muhafaza altında olduğunu ispat eder. Eğer sünnet farklı vesilelerle muhafaza altına alınmamış olsa idi, Rabb'imiz Kur'an'da Peygamberimize (s.a.v) uymayı emrettiği ayetlerde, uyulması mümkün olmayan bir şeye davet etmiş olurdu. Bu da abes olurdu. Hâlbuki Allah'ın kelimasında gereksiz bir şey asla bulunmaz. Kur'an'ın emirleri de belli bir zamana değil bütün zamanlara bakar. Peygamber Efendimize (s.a.v.) uymayı emreden ayetler bütün asırlar için ve bütün insanlar için geçerli emirlerdir. O zaman Peygamberimiz'in sünnetini de Cenâb-ı Hak farklı vesilelerle muhafaza ederek bu zamana ulaştıracaktır.

Sünnet Vahiy midir?

Âlimler vahyi; vahy-i metlûv ve vahy-i gayr-i metlûv olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Vahy-i metlûv; Cibril-i Emin vasıtasıyla Allah'tan Hz. Peygamber'e indirilen vahiydir. Bu da Kur'an-ı Kerim'dir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) bu nevi vahiyde sadece tercümandır, tebliğ edicidir. Bu vahiyde herhangi bir müdahalesi yoktur.

104 Hicr, 15/9.

105 İhsan Şenocak, **Sünneti Reddeden Kuran Müslümanlığı**, 3. Baskı. (İstanbul: Huküm Kitabevi,2017),14-15.

Vahy-i gayr-i metlûv ise; Sevgili Peygamberimize, (s.a.v.) Kur'an ayetlerini, haram ve helalleri, ibadetlerin nasıl ve ne kadar yapılacağını açıklamak için gelen Kur'an haricindeki vahiylerdir. Bunlar Sevgili Peygamberimiz'in sünnetini teşkil eder. Bu konuda İmam-ı Şafi Kur'an ve sünneti kaynak bakımından eş değer kabul eder. Çünkü her ikisi de vahiy kapsamındadır. "Sünnet Kur'an'ın açıklamasıdır; bu açıklama ise ya Allah'tan gelen "risalet" yoluyla, ya "ilham"la ya da kendisine tevdi eylediği bir "emir" ile gerçekleşir.¹⁰⁶

Vahy-i gayr-i metlûv, Kur'an ve sünnette açıkça vurgulanmaktadır. Ayette, **"Eğer (Peygamber) bize isnat ederek bazı sözler uydurmuş olsaydı, mutlaka onu kudretimizle yakalardık. Sonra da onun şah damarını mutlaka keserdik. Hiçbiriniz de bu cezayı engelleyip ondan savamazdı."**¹⁰⁷ buyrulmaktadır. Namazın hangi vakitte kaç rekât olacağı ve nasıl kılınacağı, namazı bozan ve bozmayan şeyler, hangi maldan zekâtın ne kadar verileceği, orucun miktarı, orucu bozan ve bozmayan şeyler, hacla ilgili bazı uygulamaların nasıl olacağı... ve daha pek çok konularla ilgili hükümler Kur'an'da açıklanmamıştır. Fakat bunlarla ilgili uygulamaları biz Sevgili Peygamberimiz'in hadislerinden ve sünnetinden öğreniyoruz. Yukardaki ayetten de anlaşılacağı üzere Peygamber Efendimizin Kur'an'da olmayıp ortaya koyduğu; haramlar, helaller ve ibadetlerle ilgili hükümler vahy-i gayr-i metlûvün var olduğunu ispat eder. Sevgili Peygamberimiz; Kur'an'da olmadığı halde bu hükümleri beyan ettiği, fakat buna rağmen gücü ve kuvveti alınmayıp, şah damarı kesilmediğine ve sağlık ve afiyet içinde bir ömür geçirdiğine göre, dini meselelerde kendinden konuşmadığı, vahyin yönlendirmesiyle hareket ettiği anlaşılmaktadır. Aksi takdirde Peygamberimizin (s.a.v) hayatının devam etmesi mümkün olmaz ve hiç kimse de buna mâni olamazdı. Kur'an'da **"...ben ancak bana vahyolunana uymaktayım; ben sadece apaçık bir uyarıcıyım."**¹⁰⁸ Başka bir ayette de **"O, kendiliğinden konuşma-**

106 Erdoğan, **Vahiy-Akıl Dengesi Açısından Sünnet**, 76.

107 Hakka, 69/44-47.

108 Ahkaf, 46/9.

maktadır. Onun konuşması ancak, bildirilen bir vahy iledir.¹⁰⁹ buyrulduğu üzere Peygamber Efendimiz uygulamalarında vahye tabi olmuş ve Kur'an'da tafsilatıyla bulunmayan bu gibi hükümleri vahy-i gayr-ı metlûvün yönlendirmesiyle ortaya koymuştur.

Meşhur sahabeler den Hassan b. Sabit de şöyle buyurmuştur: “Cebrail (a.s) Hz. Peygamber’e Kur'an-ı Kerim'i indirdiği gibi sünneti de indirdi.”¹¹⁰

Sahabe, tabiin, tebe-i tabiin ve İslam âlimleri, sünnetin vahyin gölgesinde şekillendiğini görmüşler. Kendi şahsi anlayışlarıyla mukayese edilmeyecek derecede istikametli olduğunu bildiklerinden, Kur'an'ı sünnet ölçüsüyle anlamaya çalışmışlardır. “En küçük bir sünnet-i seniye, en büyük bir maksat gibi görüp, ona tabi olmaya çalışmışlardır.”¹¹¹

Vahy-i Gayr-i Metluve Kur'an'dan Deliller

1.Misal

“Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. Fakat eşi, o sözü başkalarına haber verip Allah da bunu Peygamber'e açıklayınca, Peygamber bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Peygamber bunu ona haber verince eşi: Bunu sana kim bildirdi? dedi. Peygamber: Bilen, her şeyden haberdar olan Allah bana haber verdi, dedi.”¹¹²

Ayetten de anlaşılacağı üzere; Peygamber Efendimiz, hanımlarından birine gizli bir söz söylüyor. Hanımı da bunu hanımlarından diğerine veya başka bir kimseye haber verince, Cenâb-ı Hak Peygamber Efendimize vahiyle durumu bildiriyor. Kur'an-ı Kerim'in herhangi bir yerinde Allah Resulü'ne bildirdiği bu şeyin metnini vermemiştir. Yani Resulullah'ın eşine bildirdiği kısım ile bildirmediği kısmın metni Kur'an'da yoktur. Hâlbuki ayette **“Allah da**

109 Necm, 53/3-4.

110 Darimi, “**Mukaddime**”, 49.

111 Bediüzzaman, (Said Nursi), **Mektubat-2**, (İstanbul: Altınbaşak Neşriyat Osmanlıca Nüsha, 2013), 338.

112 Tahrim, 66/3.

Peygambere durumu bildirmiş¹¹³ diye buyruluyor. Kur'an'da bulunmayan bir şey Peygamberimize Allah tarafından açıklandığına göre, Peygamberimize (s.a.v) Kur'an dışında da vahiy geldiği anlaşılmıyor mu? İşte bu vahiyler "vahy-i gayri metluv" veya "vahy-i zımnî" (gizli vahiy) denmektedir.

2. Misal

"(Ey Muhammed!) Biz senin çok defa yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu (vahiy beklediğini) görüyoruz. (Merak etme) elbette seni, hoşnut olacağın kibleye çevireceğiz. (Bundan böyle), yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzünüzü hep onun yönüne çevirin!"¹¹⁴

Peygamber Efendimiz, Mekke'de iken, Kâbe'ye doğru namaz kılmakta idi. Fakat daha sonra Allah'ın Resulü Medine'ye hicret edince, on altı ay Mescid-i Aksaya doğru namaz kıldı. Peygamber Efendimiz'in gönlünde Kâbe son derece müstesna bir yere sahipti. Duygusal olarak Kâbe'ye karşı çok derin bir sevgi ve muhabbetle bağlı olduğundan, ibadetlerini Kâbe'ye yönelerek yapmak istiyordu. Peygamberimiz'in (s.a.v) bu isteğini Allah bize şöyle bildir-mektedir: **"(Ey Muhammed!) Biz senin çok defa yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu (vahiy beklediğini) görüyoruz. (Merak etme) elbette seni, hoşnut olacağın kibleye çevireceğiz"**¹¹⁵

Bu ayete dikkatle bakacak olursak, Allah Resulü Kâbe'ye dönmek istediği halde dönemiyor. **"(Merak etme) elbette seni, hoşnut olacağın kibleye çevireceğiz"** ifadesinden Peygamberimiz'in Kâbe'ye yönelmek istediği açıkça anlaşılmaktadır. Hâlbuki Efendimiz'in Mescid-i Aksâ'ya yönelip namaz kılması ile alakalı, Kur'an-ı Kerim'de herhangi bir ayet olmamasına rağmen, Peygamber Efendimiz Kâbe'ye yönelip ibadet etmek istediği halde, neden 16 ay boyunca mescidi aksaya yönelerek namaz kılmıştır?

113 Tahrim, 66/3.

114 Bakara, 2/144.

115 Bakara, 2/144.

Eğer kıblenin belirlenmesi Efendimiz'in içtihadına göre olsaydı Peygamber Efendimiz, istediği zaman Kâbe'ye yönelirdi. Cenâb-ı Hak'tan kible konusunda emir beklemezdi. Bu durum bize Peygamber Efendimiz'in (a.s) Kur'an-ı Kerim dışında da vahiy aldığı gösterir.

3. Misal

Nadiroğulları'nın Peygamber Efendimizi öldürme teşebbüslerinden dolayı, Müslümanlarla Nadiroğulları arasında savaş olmuştu. Bunun üzerine Allah Resulü, Nadiroğulları'nın kalelerini kuşatma altına almıştı. Nadiroğulları sığındıkları bu kalelerden çıkıp çarpışmayı göze alamıyorlardı. Onların ümitlerinin kesilmesi ve teslim olmaları için de Peygamberimiz, Nadiroğulları'nın hurmalıklarının belli bir bölümünün kesilmesini emretmişti. Bunun üzerine hurmalıkların bir kısmı kesilmişti. Fakat daha sonra bir kısım sahabeler arasında hurmalıkların kesilmesinden dolayı ihtilaf çıkmıştı. Resulullah'a gelip **"Ey Allah'ın Resulü, kestiğimizden dolayı bize bir vebal, bıraktığımızdan dolayı da bir günah var mı?"** diye sormuşlardır. Bunun üzerine yüce Rabb'imiz Haşr suresinin 5. ayetini inzal buyurdu."¹¹⁶ İnen bu ayetle Rabb'imiz müminlerin düşmüş olduğu meseleye çözüm getirmiştir. Ayette Allah (cc) şöyle buyurmuştur: **"(Savaş gereği,) hurma ağaçlarından her neyi kestiniz yahut (kesmeyip) kökleri üzerinde dikili bıraktınızsa hep Allah'ın izniyledir. Bu da fasıkları rezil etmesi içindir."**¹¹⁷

Hurma ağaçlarının kesilmesi ayetin nazil olmasından önce gerçekleşmiştir. Ayetin ifadesinde de açıkça anlaşılabileceği gibi, müminlerin arasında tartışmaya yol açan hurmalıkların kesilmesi, bizzat Allah'ın emriyle olmuştur. Kur'an'ın herhangi bir yerinde hurmalıkların kesilmesi hakkında daha önceden inmiş olan bir ayet yoktur. Olaydan sonra konuyla ilgili inen bu ayet tektir. O halde Resulullah, hurmalıkların kesilmesi emrini, Kur'an'da metni geçmeyen bu vahyi, vahyi gayr-i metlûv olan vahyin ikinci yoluyla almıştır.

116 İbn-i Kesir, **Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri**, 14: 7804.

117 Haşr, 59/5.

Kur'an'ın Anlaşılmasında Peygamberimiz'in (s.a.v) Tebyin Vazifesinin Önemi

Kur'an Allah'ın ezeli kelamı olduğundan kıyamete kadar bâkidir. Bütün asırlar kendilerine lazım olan hidayetlerine vesile olacak manaları ve nurları ondan alırlar. Kur'an bütün bu asırların ihtiyacına layıkıyla cevap verir. Onun içinde mücmel bulunan ve bütün asırların ihtiyaç hissettiği manalar farklı asırlarda dinde derinleşmiş olan âlimler tarafından ifade edilmiş ve ortaya konmuştur. **“Yaş ve kuru ne varsa içinde mevcut”**¹¹⁸ olan Kur'an kendi ruhuna uygun olan manaların hepsini içinde bulundurur. Elbette Kur'an'da mücmel olarak bulunan bu manaları açıklamak, herkesten daha ziyade kendisine **“Kur'an'ı beyan”**¹¹⁹ vazifesi verilmiş olan ve her hareketi **“vahiyle şekillenen”**¹²⁰ Hz. Peygamber'e (s.a.v) aittir. O'nun (s.a.v) Kur'an'ı beyan sadedinde ortaya koymuş olduğu bu izahların bağlayıcılığı vardır. Bu da sünnetin bağlayıcılığı hükmünü ortaya koyar. Aksi takdirde tefsir için gerekli altyapısı olan herkes Kur'an'ı tefsir edebilirken; kendisine Kur'an inen ve her hareketi vahiyle şekillenen Efendimiz (s.a.v), Kur'an hakkında en ufak bir şey söyleyemez ve Kur'an'ı tebliğ ettiği herkes ondan daha iyi Kur'an'ı anlıyor gibi hiçbir akıllı insanın kabul etmeyeceği bir iddiayı kabul etmek anlamına gelir.

Hâlbuki Rabbimiz, Sevgili Peygamberimizi; peygamberlik vazifesini hakkıyla ifa edebilmesi için; tebliğ, tebyin, tezkiye, tebşir ve tenzîr gibi farklı görevlerle görevlendirmiştir. Biz burada Peygamberimizin özellikle tebyin vazifesi üzerinde duracağız.

Tebyin: Beyan etmek, açıklamak, izah etmek anlamına gelmektedir.¹²¹ Hz. Peygamber'in (s.a.v) vazifesi sadece gelen ayetleri bize aktarmak değil, aynı zamanda o ayetleri açıklama vazifesi de vardır. Eğer Allah'ın muradı sırf ayetleri insanlara ulaştırmak

118 Enam,6/59.

119 Nahl, 16/44.

120 Necm, 53/4.

121 Fikret Karaman v.dğr., **“Tebyin”**, Dini Kavramlar Sözlüğü (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 639.

olsaydı bunu herhangi bir melek vasıtasıyla da yapabilirdi. Fakat Rabbimizin insanlar içinden peygamberler seçmesinin sebebi, gönderilen bu ayetleri insanlara açıklamaları ve hayata nasıl uygulanacağını ortaya koymaları içindir. Zira Yüce Rabbimiz **“(o peygamberleri) apaçık belgeler ve kitaplarla gönderdik. İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur’an’ı indirdik.”**¹²² buyurmuştur. Bu ve benzeri ayetlerden de anlaşılacağı üzere Peygamber Efendimizin bir vazifesi de gelen ayetleri açıklamaktır. Bu da sünnetle mümkündür.

Sevgili Peygamberimiz Kur’an’ı açıklama görevini farklı şekillerde ortaya koymuştur. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Kuran’daki Bazı Kelimeleri Açıklaması:

Sahabe-i kiram bazen Kur’an ayetlerinde anlayamadıkları bazı kelimelerin manasını Peygamber Efendimize sorar, Sevgili Peygamberimiz de o kelimenin manasının nasıl anlaşılması gerektiğini izah ederdi.

Mesela; Hz. Peygamber (s.a.v), **“Andolsun, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve büyük Kur’an’ı verdik”**¹²³ ayet-i kerimesindeki “seb’ul mesani’yi Fatiha suresi olarak tefsir etmiştir.¹²⁴

Müminler hakkında ayet-i kerimede **“Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır.”**¹²⁵ Ebu’d-Derdâ (r.a), “dünyadaki müjdelerden maksadın ne olduğunu Hz. Peygambere sorduğunu, Peygamber Efendimiz’in de: **“Müslümanın gördüğü Salih rüyadır.”** şeklinde buyurduğunu zikreder.”¹²⁶

122 Nahl, 16/44.

123 Hicr, 15/87.

124 Buhârî, “Tefsîrü’l- Kuran”, 1.

125 Yunus, 10/64.

126 Tirmizî, “Tefsîrü’l-Kur’an”, 10.

2. Kur'an'daki Umum İfadeleri Tahsis Etmesi

Sözlükte, “bir kimseyi diğerlerinden üstün tutup tercih etme, hususileştirme ve özelleştirme” anlamına gelen tahsis, terim olarak “umumi bir ifadenin anlamının bu ifadenin kapsamına giren bir kısım fertlerle sınırlandırılmasına denir.”¹²⁷

Kur'an bazen bir hüküm koyarken umumi bir ifade kullanır. Sevgili Peygamberimiz de o umumi mananın nasıl anlaşılması gerektiğini yaptığı tahsisle (sınırlandırmayla) ifade eder.

Rabbimiz Maide suresinde “**Ölmüş hayvan, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, (henüz canı çıkmamış iken) kestikleriniz hariç; boğulmuş, darbe sonucu ölmüş, yüksekten düşerek ölmüş, boynuzlanarak ölmüş ve yırtıcı hayvan tarafından parçalanmış hayvanlar ile dikili taşlar üzerinde boğazlanan hayvanlar, bir de fal oklarıyla kismet aramanız size haram kılındı**”¹²⁸ buyurmuştur.

Ayet-i kerimeye bakıldığında -helal sayılan hayvanı boğazlama yolu hariç- ölen her türlü hayvan ve kanın haram kılındığı anlaşılmaktadır.

Fakat Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) bir hadis-i şeriflerinde; “**Size iki ölü ve iki kan helal kılındı. Helal kılınan ölüler: Balık ve çekirge; helal kılınan kanlar ise karaciğer ve dalaktır.**”¹²⁹ buyurarak bu ayetin umumi hükmünü tahsis etmiştir. Hâlbuki sünnete müracaat edilmeden, ayetteki bu umumi hükümden iki ölü ve iki kanın helal olması hükmünü çıkarmak mümkün değildir.

3. Kur'an'ın Mutlakını Sınırlandırması

Mutlak; Bir konu hakkında genel ifadeler kullanmak anlamına gelmektedir. Kur'an'ın hüküm koyma metotlarından birisi de, bir

127 Ferhat Koca, “**Tahsis**”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 2010), 39: 432.

128 Maide, 5/3.

129 İbn Mâce, “**Et'ime**”, 31.

konu hakkında genel ifadeler kullanmasıdır. “Yapın”, “Yapmayın”, “Allah şunları helal kıldı” veya “haram kıldı” şeklinde umum ifadeler kullanır. Aslında bu tür umum ifadeler her zaman mutlak anlam ifade etmeyebilir. Sünnetin Kur’an’ı izah şekillerinden birisi de, Kur’an’da mutlak olarak zikredilen bu tür hükümleri sınırlandırmasıdır.”¹³⁰

Ayet-i kerimede **“Allah faizi haram, ticareti helal kıldı.”**¹³¹ ayeti ile ticaretin her türlüşünün helal kılındığı ifade edilmektedir. Mutlak anlamda faiz haram, ticaret helal kılınırken Peygamberimiz (s.a.v) haram olan şeylerin ticaretinin de haram olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı aslında haram olan domuz eti ve içki gibi asılları haram olan şeylerin ticareti de haram kılınmıştır.”¹³²

Başka bir ayette, evlenilmesi haram olan kadınlar hakkında; **“Size şunlarla evlenmek haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren sütanneleriniz, süt kız kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, -eğer anneleri ile zifafa girmemişseniz onlarla evlenmeniz size bir günah yoktur- öz oğullarınızın karıları, iki kız kardeşi (nikâh altında) bir araya getirmeniz. Ancak geçenler (önceden yapılan bu tür evlilikler) başka. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir”**¹³³. **“(Savaş esiri olarak) sahip olduklarınız hariç, evli kadınlar (da size) haram kılındı. (Bunlar) üzerinize Allah’ın emri olarak yazılmıştır. Bunların dışında kalanlar ise, iffetli yaşamak ve zina etmemek şartıyla mallarınızla (Mehirlerini verip) istemeniz size helâl kılındı. Onlardan (nikâhlanıp) faydalanmanıza karşılık sabit bir hak olarak**

130 Hüseyin Çelik, “Hz. Peygamber (sav)’ın Kuran’ı Tefsir Etme Şekilleri”, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5/3 (2016): 129.

131 Bakara, 2/275.

132 “Allah, içkiye onu dağıtana, içene, üzümünü sıkana, kendisi için sıkıtırana, taşıyana, kendisi için taşınana, satana, satın alana ve parasını yiyene lanet etsin.” İbn Mâce, “Eşribe”, 6.

133 Nisa, 4/23.

kendilerine Mehirleri verin. Mehir belirlendikten sonra, onunla ilgili olarak uzlaştığınız şeyler konusunda size günah yoktur. Şüphesiz ki Allah (her şeyi) hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”¹³⁴ buyurulmaktadır.

Bu iki ayette nikâhlanması haram olan kadınlar zikredildikten sonra: “**Bunların dışındakiler size helal kılındı.**” şeklinde buyrulur, yukarıda zikredilen kadınların dışındaki diğer kadınlarla evliliğin olabileceği mutlak olarak zikredilmiştir. Ayette bir kadının aynı anda halası veya teyzesi üzerine nikâhlanamayacağı zikredilmemiştir. Ayetin mutlak ifadesinden de onlarla evlenilebileceği anlaşılabilirken “**Resulullah (s.a.v) kadın halasıyla aynı anda, kadın teyzesiyle aynı anda nikahlanamaz.**”¹³⁵ ayetindeki mutlak ifadeyi sınırlandırmıştır.

4. Kur'an'ın Mücmelini Açıklaması

Mücmel kelime manası olarak; “tafsilâtı olarak açıklanmamış söz, müphem, kapalı” gibi anlamlara gelir. Fıkıh teriminde mücmel, sözü söyleyen tarafından bir açıklama yapılmadıkça kastedilen mananın anlaşılmasına denir.¹³⁶ Peygamber Efendimiz bazen ayetlerde kapalı olarak ifade edilen emir ve yasakları açıklamıştır.

Bu kapsamda Allah’a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe, hayrın ve şerrin Allah’tan olduğuna iman gibi temel inanç esaslarını Kur’an ayetleri teferruatıyla anlatmamış genel olarak bunlara iman edilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Peygamber Efendimiz de bu gibi temel inanç esaslarına nasıl iman etmemiz gerektiğini ayrıntılarıyla anlatarak doğru bir inancın nasıl olması gerektiğini ortaya koymuştur.

Yine Kur’an’da; namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetlerle ilgili bazı emirler bulunmaktadır. Fakat Kur’an bu ibadetleri nasıl yapmamız gerektiğini teferruatıyla anlatmaz. Bu ibadetlerle ilgili geniş

134 Nisa, 4/24.

135 Buhârî, “Nikâh”, 27.

136 Koca, “Mücmel”, 31: 453.

izahları ve uygulamaları Peygamberimizin (s.a.v) sünnetinde bulmaktayız. Konuyla ilgili birkaç misal verelim:

a- Namaz abdesti hakkında ayette şöyle buyrulmuştur: **“Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklerle kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz, iyice yıkanarak temizlenin. Hasta olursanız veya seferde bulunursanız veya biriniz abdest bozmaktan (def-i hacetten) gelir veya kadınlara dokunur (cinsel ilişkide bulunur) da su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprağa yönelin. Onunla yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin (Teyemmüm edin). Allah, size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez. Fakat O, sizi tertemiz yapmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.”**¹³⁷ Ayette abdest alırken yıkanılması gereken yerler zikredilirken, sünnet bunların adedini, abdesti bozan şeyleri, mesh üzerine mesh etme gibi konuları da açıklamıştır. Cünüplük halinde gusül emredilmiş ama nasıl yapılacağı ayetle değil sünnetle belirtilmiştir. Yine teyemmüm de belirli organların mesh edilmesi emredilmiş ama tarifi yapılmamıştır. Nasıl yapılacağını Peygamberimiz (s.a.v) açıklamıştır. Bununla ilgili gelen bir rivayet şöyledir. **“Bir seriyye-de Ammâr bin Yâsir (r.a) cünüp olmuştu. Su bulamayınca toprak üstünde yuvarlandı ve namazını kıldı. Sonra bu yaptığını Resulullah’a (s.a.v) arz etti. Allah Resulü (s.a.v): “İki elini yere vurman, sonra üfürmen, sonra onlar ile yüzünü ve iki elini meshetmen sana kâfi gelirdi.”**¹³⁸ buyurdu.

b- Kur’an’da pek çok farklı yerde namaz ibadetinden bahsedilmiştir. Bu ayetler daha ziyade namazı teşvik edici niteliktedir. Namazın kılınış şekli ve hangi namazın kaç rekât olacağı, kıraatin miktarı, oturuşlarda okunacak dualar, secdenin hangi azalar üzerine yapılacağı, rükû ve secde beklemeye miktarının ne kadar olacağı, cemaatle namazın şekli, sehiv secdesi ve yapılış şekli, gibi konular ayetlerle açıklanmamış, sünnetle açıklanmıştır.

137 Maide, 5/6.

138 Buhârî, “Teyemmüm”, 4.

Kur'an'da cuma namazı için, **“Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.”**¹³⁹ buyrulmaktadır. Cuma'nın hangi vakitte kılınacağı ve kaç rekât olduğu gibi konular ayette geçmemekte, sünnetle açıklanmaktadır.

c- Oruçla ilgili olarak Kur'an'da, **“Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı.”**¹⁴⁰ buyrulmaktadır. Ayette orucu bozan ve bozmayan şeyler, orucu kasten bozan kimselere gereken cezalar gibi konular açıklanmamış olup sünnetle açıklanmıştır.

d- Kur'an pek çok yerde zekâtın verilmesi gerektiğinden bahseder. **“Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”**¹⁴¹ Bu ayet, zekâtın kimlere verileceğini izah eder. Fakat hangi maldan ne kadar zekât verileceği; büyük ve küçükbaş hayvanların ne kadarından zekât verileceği; hurma, toprak mahsullerinin zekât oranları, madenlerin zekâtı, kişinin hangi malının zekâta tabi olup olmayacağı, zekâtın ömürde bir defa mı yoksa her yıl mı verileceği, zekâta nisap miktarının ne olacağı gibi hususlar ayetlerde geçmemekte, sünnetle izah edilmektedir.

e- Hacla ilgili farklı mevzular farklı ayetlerde zikredilmiştir. Fakat yedi şavtın bir tavaf olması, telbiye, Arafat'ta vakfe, Müzdelife vakfesi, haccın yasakları, şeytan taşlama, kurban kesme, tıraş olma, namazların cem'i gibi konular sünnetle açıklanmıştır.

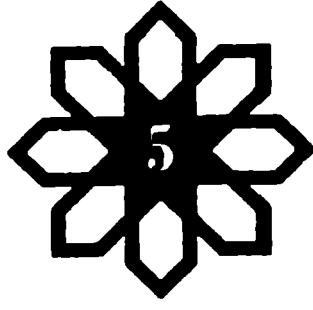
Netice olarak; Cenâb-ı Hak hidayetimize vesile olması için bize Kur'an'ı göndermiştir. Sevgili Peygamberimiz de Kur'an'ın için-

139 Cuma, 62/9.

140 Bakara, 2/183.

141 Tevbe, 9/60.

deki hükümleri açıklayan ve o hükümlerin uygulama tarzını gösteren en güzel rehberdir. Kur'an'da başta inanç esasları olmak üzere; dinin en temel farzları bile teferruatıyla izah edilmediğinden Peygamberimizin rehberliğine mutlak surette ihtiyaç vardır. Peygamber Efendimizin sünneti olmadan istikameti bulmak ve istikamet üzere hareket etmek ve Allah'ın emir ve yasaklarını hayata uygulayabilmek mümkün değildir. Bundan dolayı sünnete ihtiyaç hissetmeden Kur'an bana yeter anlayışıyla hareket etmek Kur'an'ı Peygamber Efendimizden daha iyi anladığını iddia etmek anlamına gelmektedir. Bu görüş ve düşünce, herkesin kendi heva ve hevesleri doğrultusunda Kur'an'ı yorumlamasına ve insanların dalalete düşmesine hizmet etmektedir.

mucize

5
MURAT AĞCIL

MURAT AĞCIL

MUCİZE

Mucize, peygamberlik davasına delil olmak üzere Allah (c.c.) tarafından peygamberlere ihsan edilen harikulâde hallerdir. Mucize, aynı zamanda peygamberlerin davasını tasdiktir.¹⁴²

Meselâ bir adam, padişahın huzurunda, “Padişah beni filan işle vazifelendirdi.” dese, buna dair delilin nedir diye sorulduğunda, padişah “Evet doğru söylüyor.” diyerek tasdik etse, o adamın iddiasına kuvvetli bir delil olur. Aynen bunun gibi Cenâb-ı Hakk peygamberlik vazifesini üstlenen bu zatların doğruluklarını ve hakkaniyetlerini mucizelerle tasdik etmiştir.¹⁴³

Peygamber olmayan Allah dostu velilerin mazhar oldukları harikulade olaylara ise mucize denmez; kerâmet denir. Bu Allah dostları da kerametleri ile peygamberlere verilen mucizelerin varlığını tasdik etmişlerdir.

Mucize kelimesi Kur’an’da “peygamberlere verilen harikulade olaylar” şeklinde bizzat geçmemektedir. Fakat “beyyine”¹⁴⁴, “sultan”¹⁴⁵, “âyet”, “burhan”¹⁴⁶ gibi kelimeler bazen mucize manasında kullanılmıştır. İslam âlimleri zaman içinde bu ifadeleri mucize kelimesi ile kavramsallaştırmışlardır.¹⁴⁷ Mesela “âyet” kelimesi Kur’an’da bazen söz, kelime, cümle manasında geçtiği gibi **“Ona Rabb’in den bir âyet (mucize) indirilmeli değil miydi?”**¹⁴⁸ **“Sen de ancak bizim gibi bir beşersin. Eğer doğru söyleyenlerden**

142 Ömer en-Nesefî, **İslam İnancının Temelleri Akaid**, trc. M. Seyyid Ahsen, 17. Baskı (İstanbul: Bayrak Yayınları, 1995), 167-168.

143 Nûreddin es-Sâbûnî, **Mâtüridiyye Akaidi**, trc. Bekir Topaloğlu, 8. Baskı, (Ankara: DİB Yayınları, 2005), 105., Bediüzzaman (Said Nursi), **Zülfikar**, (İstanbul: Atınbaşak Neşriyat Osmanlıca Nüsha, 2011), 227-228.

144 Bakara, 2/87., Hadid, 57/25.

145 Hud, 11/96., İbrahim, 14/10.

146 Kasas, 28/32.

147 Ali Muhammed Sallâbî, **İslam İnancın Esasları**, hzr. Mustafa Kasadar, (İstanbul: Ravza Yayınları, 2016), 346.

148 En’am, 6/37.

isen haydi bize bir ayet (mucize) getir.”¹⁴⁹ ayetlerinde ise mucize manasında geçmektedir.

Allah-u Teâlâ mucizeleri bazen; koyduğu kanunları bizzat yine kendisinin değiştirmesi, inkıtaya (kesintiye) uğratması veya o kanunu tesirsiz ve neticesiz bırakması ile gösterir. Mesela, yakıcı ateşin Hz. İbrahim’i yakmaması, Hz. İsa’nın beşikte iken konuşması, ölülerin dirilip konuşması buna misal gösterilebilir. Bazen de devam eden, alışık olduğumuz ve bilgimiz dâhilinde olan kanunlar üzerinden mucizeler gösterir. Mesela, bir peygamberin duası ile hemen yağmurun yağması gibi. Yağmurun yağması zaten herkes tarafından sıkça görülen ve bilinen bir olaydır. Fakat burada mucize olan kısım o dua ve istek neticesinde olayın gerçekleşmesidir. Havada tek bir bulut bile yokken Hz. Peygamber’in (s.a.v) ellerini kaldırıp yağmur istemesi ve daha ellerini indirmeden yağmurun verilmesi bu tür mucizelerdendir.

İşte mucizeler; Allah-u Teâlâ’nın bir hükmü, bir kanunu, bir âdeti ve yasasıdır. İsteddiği zaman bu âdetini ve bu hükmünü yerine getirir. Onun koyduğu bu mucize kanunu vardır. O değişmeyen genel kanununun (sünnetinin) içine istediği zaman gerçekleştireceği bir değişiklik yasasını da koymuştur. Yani “değiştirme kanunu”, o “değişmeyen genel kanunların” içinde bir maddedir. Mesela bir padişah askerlerine, “Ben her yıl size verdiğim elbiseleri ve silahları yeri ve zamanı geldiğinde değiştireceğim.” dese ve “her yıl yapacağı değişikliği” bir kanun ve yasa olarak sabitleyip “bu kanunlar (sünnetim) böyle devam edecek ve ben bunu değiştirmeyeceğim” dese onun kudreti o zaman anlaşılmış olur. Yani padişahın yaptığı bu değişiklikler aslında onun sabit kanunları, yasaları ve sünneti hükmündedir.

Mucize, Cenâb-ı Hakk’ın yarattığı bir fiildir. İnsanlar onun bir benzerini getirmekten âcizdirler. Mucizelerde peygamberlerin iradelerinin bir müdahalesi söz konusu değildir. Cenâb-ı Hakk Kur’an-ı Kerim’de bu hakikati şöyle haber verir: **“Hiçbir peygamber, Allah’ın izni olmadan bir ayet (mucize) getiremez.”¹⁵⁰**

149 Şuara, 26/154.

150 Mü'min, 40/78.

Cenâb-ı Hakk her peygambere kendi zamanının şartlarına göre davalarının hakkaniyetini gösterecek ve muhataplarının hidayete gelmelerine vesile olacak farklı mucizeler ihsan etmiştir.

Manevi güzelliklerin kaynağı peygamberler olduğu gibi maddi gelişmelerin dahi kaynağı gösterdikleri mucizelerle yine peygamberler olmuştur. Mesela Cenâb-ı Hakk, Hz. Nuh'a gemi yapma sanatını öğretmiş, böylelikle insanlık tarihinin ilk gemisi inşa edilmiştir. Saati ilk defa Hz. Yusuf kullanmıştır.

Peygamber Efendimiz'in yaşayan mucizesi Kur'an-ı Kerim tüm inananların 1400 senedir gönüllerinin ilacı, ruhlarının gıdası ve başlarının tacı olmuştur. Kur'an-ı Kerim geçmişten haber verdiği gibi gelecekte de haber verir. Kur'an-ı Kerim'de anlatılan Peygamber mucizeleri insanların ulaşabilecekleri en ileri teknolojik gelişmelere işaret eder ve der ki: **"Ey insanlar! Siz de bu harikalara ulaşmak istiyorsanız o yol açıktır, çalışın siz de o hedeflere ulaşın."** Yani **"Siz de öyle elbiseler keşfedin ki; İbrahim (a.s) gibi ateş sizi yakmasın. Öyle vasıtalar icat edin ki; Süleyman (a.s) gibi rüzgâra binip çok uzun mesafeleri çok kısa bir sürede kat edin."**¹⁵¹

Netice olarak; peygamberler (a.s), maddî ve manevî olgunluğun kaynağı olmakla beraber, gösterdikleri mucizeler de Allah tarafından davalarına birer tasdiktir.

Mucizelerin Hakkaniyeti

Hazreti Muhammed (s.a.v) nübüvvet (peygamberlik) dava etmiştir. Davasına delil olarak Allah kelamı Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere bin kadar mucize göstermiştir. Büyük İslam âlimi İmam Suyuti Peygamberimiz'in (s.a.v) bu mucizelerini çok kapsamlı bir çalışma ile eserinde zikretmiştir.¹⁵² Bu mucizelerin varlığı

151 Bediüzzaman, **Zülfikar**, 160-166.

152 Geniş malumat için: (Celaledin es-Suyuti, **Peygamberimiz'in Mucizeleri ve Büyük Özellikleri**, trc. Ömer Temizel, 2 Cilt. (Konya: Uysal Kitabevi, Tarih-siz)). Adli esere müracaat edilebilir.

ğını en inatçı kâfirler dahi inkâr edememişler, kendilerini ve yandaşlarını kandırmak için ayet-i kerimde buyurulduğu gibi **“Bu elbette apaçık bir sihirdir.”** demişlerdir.¹⁵³

Mucizeler Allah'dan Gelir

Her şeyi yaratan Allah'tır. Mucizeler, Cenâb-ı Hakk'ın fiilidir, hediyesidir, ihsanıdır, ikramıdır; beşerin fiili değildir. İnsanlık için bir rehber ve bir önder olarak seçtiği peygamberleri hiçbir zaman yalnız bırakmayan Cenâb-ı Hakk, inkâr edenlere karşı nübüvvet davasının ispatı için peygamberlere mucizeler ihsan etmiştir. Hak ve hakikati ispat etmek için tek şart mucize değildir. Aynı zamanda peygamberlerin sireti, sureti, ahlakı, emin olmaları, merhametleri, adaletleri, günahlardan uzak durmaları; kısacası onların yüksek insani vasıfları da onların peygamberlik delillerindendir.¹⁵⁴ Aynı zamanda şu nokta, nazardan kaçmamalıdır. Mucizenin lüzumu anlatılırken bu mucizelere herkesin inanması gibi bir zorunluluğun olmadığı bilinmelidir. Yani mucizeler gösterilirken insanlar kesinlikle iman edecekler gibi bir gaye ve hedef gözetilmemiştir. Tarihçe de sabittir ki mucize görmedikleri halde iman eden birçok insan olduğu gibi; mucizelere şahit olduğu halde inanmayanlar da olmuştur.

Mucizelerin gösterilmesindeki birçok hedef ve gayeden biri insanların mesul tutulması ve ahirette onlardan gelebilecek itirazlara kapı açılmamasıdır.

Mucizeler Ancak Peygamberlere Mahsustur

Mucizeler, peygamberlere mahsus harikulâde olaylardır. Cenâb-ı Hakk tarafından peygamberlik davasını fiilen tasdiktir. Çünkü nübüvvet iddiasında bulunan kişinin bu iddiasını doğrulayacak, insanları aciz bırakacak harikulade bir olay göstermesi gerekir ki

153 Yûnus, 10/76.

154 İmam Gazalî, *el-Munkızü Mine'd Dalâil Şerhi ve Tasavvufî İncelemeler*, trc Salih Uçan (İstanbul: Kayhan Yayınevi, 1990), 191-194.

onun Allah tarafından desteklendiği bilinsin. Eğer mucizeler olmasaydı gerçek peygamberlerle peygamberlik iddiasında bulunan yalancılar arasında bir fark olmayacaktı.¹⁵⁵ Yoksa peygamberler nasıl bilinip tanınacaktı? Getirdikleri ve söyledikleri ahkâmların vahiy kaynaklı olduğu nasıl idrak edilecekti? İnsanlardan kaçısı sadece onların sîret ve ahlakına bakıp iman edecek bir ferasete sahipti? Veya her akıl ve idrak sahibi insan, vahyin mahiyetini anlayabilir miydi?

Anlaşılan o ki art niyetli bazı gruplar Peygamberimizi (s.a.v) tasdik için verilen mucizeleri inkâr ederek; sonraki dönemlerde ortaya çıkacak yalancı ve sahtekârlara zemin hazırlayıp onlara bir nevi kapı aralamak istiyorlar. Bununla Müslümanlar içinde bir karmaşa ve tam bir güvensizlik ortamı oluşturmaya çalışıyorlar. Birçok ayet-i kerimede bu hususa değinilmiş ve peygamberlerin yalancılardan ayırılıp, doğruluklarını ispat için onların mucizeler, deliller, alametler, işaretler ve kitaplarla desteklendikleri ifade edilmiştir.¹⁵⁶

“(O peygamberleri) apaçık belgeler (beyyinat, mucize)¹⁵⁷ ve kitaplarla gönderdik. İnsanlara, kendilerine indirileni açıklamak ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur’an’ı indirdik.”¹⁵⁸

“(Ey Muhammed!) Eğer seni yalanlıyorlarsa bil ki onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Oysa peygamberleri onlara apaçık delilleri (beyyinat), sahifeleri ve aydınlatıcı kitabı getirmişlerdi.”¹⁵⁹

155 Sa’düddîn Mes’ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî et-Teftâzânî, **Şerhu'l Akaid**, trc. Talha Hakan Alp, 4.Baskı (İstanbul: İFAV Yayınları, 2017), 283.

156 Şu’arâ 26/154.

157 Beyyinat kelimesinin Mucize manasında kullanıldığı yukarıda geçmiştir.

158 Nahl, 16/44.

159 Fâtır, 35/25.

“Andolsun, biz elçilerimizi açık mucizelerle (beyyinat) gönderdik ve beraberlerinde kitabı ve mizanı (ölçüyü) indirdik ki insanlar adaleti yerine getirsinler.”¹⁶⁰

Bu ayetlere dikkat edilirse beyyinat kelimesinden sonra, kitap ve sahifeler kelimesi ayrı olarak zikredilmiştir. Yani beyyinat kavramını kitap, belge, sahife değil mucizeler olarak anlamak zorundayız.

Mesela, Hz. Musa ile ilgili bir mucizeyi Kur'an-ı Kerim şöyle haber vermektedir: **“Musa (çölde) kavmi için su istemişti de biz ona: Değneğinle taşa vur! demiştik. Derhal (taştan) on iki kaynak fışkırdı.”¹⁶¹**

Yine Maide suresinde Rabb'imiz Hz. İsa'ya ihsan ettiği mucizeleri şöyle sıralıyor: **“Allah, ‘Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene olan nimetimi an.’ demişti. ‘Seni Ruhul Kudüs ile desteklemiştim; beşikte ve yetişkin iken insanlarla konuşuyordun; sana kitabı, hikmeti, Tevrat’ı ve İncil’i öğretmiştim. Sen iznimle, çamurdan kuş gibi bir şey yapmış ona üflemiştin de iznimle kuş olmuştu; anadan doğma körü, alacalıyı iznimle iyi etmiştin. Ölülerini iznimle diriltiyordun.”¹⁶²**

Yine, Hz. Süleyman'ın bir kuşla konuşması¹⁶³ ve karıncanın sözünü anlaması,¹⁶⁴ peygamberlerin bir kısım mucizelerine örnektir.

Müşrikler Dahi Mucizeleri Tasdik Etmiştir

Kâfirler, mucizeler karşısında ancak “sihirdir” demişler fakat bu harikulade olayların meydana geldiğini inkâr edememişlerdir. Kur'an-ı Kerim bunu şöyle haber vermektedir:

160 Hadid, 57/25.

161 Bakara, 2/60.

162 Maide, 5/110.

163 Neml, 27/20-28.

164 Neml, 27/18-19.

“Onlar bir mucize görseler yüz çevirirler ve “Süregelen bir sihirdir.” derler.”¹⁶⁵

Müşrikler mucizeleri kabul etmemek için bu iftiraya başvurmuşlardır. Sihir, bir bilgi ve beceri işidir. Bunu, öğrenen herkes yapabilir. Fakat mucizeler, ancak peygamberlerin elinde ortaya çıkar.

Mucizelerle İlgili Haberler Günümüze Kadar Doğru Olarak Ulaşmıştır

Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) göstermiş olduğu mucizeler, sahabe efendilerimiz tarafından nakledilmiştir. Sahabeler doğru sözlü insanlardır. Yalan bir mesele üzerinde hemfikir olmaları mümkün olmayan seçkin bir topluluktur. Peygamberimiz'in en küçük bir hareketini dahi dikkatle takip edip söylediği her sözü kaydedip, ezberlemeye çalışmışlardır. Peygamber Efendimiz 'in gösterdiği mucizelere yüzlerce sahabe şâhit olmuş ve içlerinden bazıları bu mucizeleri haber vermişlerdir. Malumdur ki insanın yaratılışında “yalana, yalandır” deme meylî vardır. Eğer bu mucizeler gerçekleşmemiş olsaydı, o seçkin insanlar bu mucizelerin haber verilmesine müsaade etmezler ve engel olurlardı.

Bizler Kur'an vahyini ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) varlığını nasıl ki onların bize naklettikleri yollarla öğrendiysek; mucize ile ilgili haberleri de aynen onların haberleri ile öğrendik. Bu yüzden sahabe efendilerimizden rivayetle bize kadar gelen bu mucize haberlerine de tıpkı Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e iman ettiğimiz gibi inanırız. Tüm bu haberleri aynen gözümüzle görmüş gibi kabul ederiz.

Buharî, Müslim, Tirmizî gibi daha nice hadis âlimleri ve müfessirler bu haberleri büyük bir titizlikle bugünlere kadar ulaştırmışlardır. Bu İslam kahramanlarının gayet yüksek bir ahlak, takva ve doğrulukla yaşadıkları tarihçe sabittir. Sarrafın altını tanıdığı gibi; bir sözün, hadis olup olmadığını bilen ve en az yüz bin hadis ezberleyerek “el-hâfız” ünvanını alan birçok hadis âliminin günümüze kadar naklettikleri mucize haberleri elbette kesindir. Ne

gariptir ki; Onlar Peygamberimize (s.a.v) verilen mucizelerin tüm müfessirler tarafından ittifakla kabul edildiğini söyledikleri halde ne hikmetse kendi ilimlerine güvenen günümüzün bazı kimse-ler “Biz kabul etmiyoruz.” demektedirler. 1400 yıldır gelip geçen bütün ehl-i sünnet âlimlerinin ittifak ettiği bir konuda elbette ki bunların görüşüne zerre kadar değer verilmez.

Batılı müsteşrik ya da oryantalistlerin etkisi altında kalan bazı kimseler, Peygamber Efendimize Kur’an’dan başka mucizenin verilmediğini iddia ediyorlar. Bazı ayetlere dayanarak Efendimize (a.s.m) özellikle duyu organları ile müşahede edilen harikulade olayların yani hissi mucizelerin verilmediğini söylüyorlar.

Bu mevzunun daha iyi anlaşılması için mucize kavramı hakkındaki şu tasnifin iyi bilinmesi gereklidir. Mucizeler amaçları bakımından genelde 3 başlık altında incelenir. Bu tasnif iyi bilinirse mesele daha iyi anlaşılmış olacaktır:

1- Hidayet Mucizeleri

İnkârcıların gözü önünde ve onları acze düşürecek şekilde zuhur eden mucizelerdir. Bu tür mucizeler insanların kanaatleri üzerinde etkili olup ön yargıdan uzak kimselere fayda verir.

2- Nusret (Yardım) Mucizeleri

İnananların ihtiyaçlarını gidermeye yönelik olarak zuhur eden İlâhî yardımlardır. Müminlerin yanında ve meydan okuma amacı dışında vuku bulan bu yardımlar hârikulâde bir özelliğe sahip İlâhi yardımlardır.

3- Helâk Mucizeleri

İnkârda ısrar eden kavimlerin cezalandırılmasına yönelik mucizelerdir. Kur’an’daki açıklamalara göre helâk mucizeleri şiddetli fırtına, korkunç bir gürültü, tufan, zelzele gibi tabii afetler tarzında gerçekleştiği gibi (el-Ankebût, 29/40) düşmanlar tarafından katledilmek şeklinde de görülmüştür. Nuh kavminin tufanla, Semûd, Âd ve Medyen halkının korkunç bir gürültüyle, Lût kavminin

zelzeleyle, Firavun ve ordusunun denizde boğulmak suretiyle yok edilmesi bunlardandır.”¹⁶⁶

Evvela şunu iyi bilmek gerekir: Ayetlerde **“bizi mucize göndermekten alıkoyan”**¹⁶⁷ ifadeleri bazı türdeki mucizeler¹⁶⁸ içindir. Mesela, İsrâ suresinde ayette geçen **“بِلَا يَاتِ bil ayati”**¹⁶⁹ ile belirli, hususi bazı mucizeler vurgulanmıştır. Yani müşriklerin zaten kabul etme gibi niyetlerinin olmadığı, görseler de inanmayacakları keyfi, şımarıkça özel ve hususi mucize istekleri kabul edilmemiştir. Eğer bunlar kabul edilseydi, ezeli ilmi ile onların iman etmeyeceklerini bilen Allah, onları tıpkı geçmiş kavimler gibi toptan helak edecekti. Yüce Rabb’imiz Peygamberimiz’in kadir ve kıymetini yüksek tutarak onların bu türdeki şımarıkça isteklerini kabul etmemiştir.

Yüce Rabb’imiz **“Oysa sen onların içinde iken, Allah onlara azap edecek değildi. Bağışlanma dilerlerken de Allah onlara azap edecek değildir.”**¹⁷⁰ Ayeti ile Peygamberimiz (sav) onlarla birlikte iken onlara azap etmeyeceğini veya helak etmeyeceğini belirttiği gibi; onlar af ve bağışlanma dilediği halde onlara azap etmeyeceğini açıkça beyan etmiştir.

Ayrıca Peygamberimiz (a.s.m.) ümmetine karşı toplu helak mucizesi istememiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) ümmetine o kadar düşküncü ki Taif’teki tebliğine karşılık kendisini yalanlayanların taşlarıyla karşılaşmış, o anda iki büyük melek **“Eğer isterseniz burayı, bu iki dağı birleştirerek mahvedelim.”** demelerine rağmen Peygamberimiz (s.a.v) şöyle dua etmişti. **“Hayır, ben böyle bir şey istemem. İstediğim tek şey, Hak Teâlâ’nın bu müşriklerin sülbünden (soylarından), Allah’a hiçbir şeyi ortak koş-**

166 Halil İbrahim Bulut, “Mûcize”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2005), 30: 351.

167 İsrâ, 17/59.

168 Fahrüddin er-Râzî, **Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihu’l-Gayb)**, trc. Suat Yıldırım v.dğr. (Ankara: Akçağ Yayınları, 1990), 14: 517.

169 İsrâ, 17/59.

170 Enfal, 8/33.

maksızın ibadet edecek bir nesil ortaya çıkarmasıdır. Ya Rabbi bilmiyorlar, bilselerdi yapmazlardı.” diyerek dua etmiştir.¹⁷¹ Bu hadiseden de anlaşılacağı üzere Peygamberimize (a.s.m) helak mucizesi dağlar meleği tarafından teklif edilmiştir. Fakat Peygamberimiz (a.s.m.) yine Allah'ın izni ile bunu geri çevirmiştir. Çünkü Allah-u Teâlâ onların içinden İslam'a hizmet edecek bir ümmet çıkaracaktı. Peygamberimiz'in (s.a.v) hürmetine, onların helakine sebep olacak bu tarz helak mucizelerini göstermemiştir. Eğer onların toptan helakiyle neticelenecek mucizeler verilecek olsaydı bundan en çok Peygamber Efendimiz müteessir olacaktı. Tarihçe sabittir ki Peygamberimiz (s.a.v) onların kurtuluşu ve necat bulmaları için sürekli dua ve niyazda bulunmuştur. Onların bağışlanması ve kurtuluşu için gözyaşları dökmüştür. Nitekim Allah Teâlâ onun bu şefkatli tutumunu şöyle ifade etmiştir: **“Ey Muhammed! Mümin olmuyorlar diye âdeta kendini helak edeceksin!”**¹⁷²

Helak mucizelerinin verilmeyişini, tüm mucize türleri için genellemek büyük bir laf cambazlığıdır. “Helak mucizelerinin” verilmeyiş, diğer türdeki mucizelerin de yokluğuna veya hiçbir zaman da verilmediğine ve verilmeyeceğine delil olamaz. Çünkü “bir şeyin bazen olmaması veya gerçekleşmemesi” onun bir daha vukua gelmeyeceğine dair delil gösterilemez. Bu yüzden ayetlerdeki bazı hususi anlam ve durumları genellemek, maalesef büyük bir hata olarak karşımıza çıkmıştır. Bu da Kur'an'a parçacı bakıp, onun bütünlüğüne vakıf olamamaktan kaynaklanmaktadır. Çünkü Kur'an'ın tek bir ayetine bile mana verirken onu Kur'an'ın bütünlüğü içinde değerlendirmenin ne kadar önemli olduğu ilim ehlince bilinen bir gerçektir. Bazı insanlar bu parçacı bakış ile Kur'an'ın birçok ayetini, Kur'an'ın bütünlüğünden kopararak sünnete ve hadislerle müracaat etmeden, herhangi bir ölçü ve ilmî disiplin olmadan kendi arzu ve heveslerine göre yorum yapmaktadırlar.

171 Buharî, “*bed'ül halk*”, 7., Müslim, “*kitabül cihâd ve sıyer*”, 111., Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî, *Sîret-i İbn-i Hişâm Tercemesi*, trc. Hasan Ege (İstanbul: Ravza Yayınları, 2013), 2: 66-67.

172 Şuara, 26/3.

Genel olarak Kur'an'a baktığımızda; hususi anlam ve kayıt içeren birçok olay ve durum vardır. Aynen bunun gibi mucizeler arasında da inadına istek ve ısrar ile istenilen, inkârcıların şartlı istedikleri bir kısım mucizeler vardır ki bunlara “âyât-ı mukteraha” (helak edici ayet) denilir. Bunlar gösterildiği zaman inanmayanlar, geçmişteki birçok kavim gibi kökleri kesilecek bir azap ile derhal yok edilirler. Hâlbuki Rabb'imiz, **“Biz bu ayetleri (mucizeleri) azap etmek ve yok etmek için değil; ancak korkutmak ve uyar- mak için gönderiyoruz.”**¹⁷³ buyuruyor.

Onların inat ederek istedikleri tarzda mucizelerin gönderilmemesi Allah'ın kudretine karşı bir engel bulunduğundan değil; Hz. Muhammed (a.s.m.)'in ümmeti hakkında, Semûd kavmi gibi hepsinin kökünü kesecek bir azap Allah'ın maksadı olmadığından dolayıdır.¹⁷⁴

Bunun yanında Rabb'imiz, Peygamberimiz'i desteksiz, sahipsiz ve unutulmuş gibi bırakmayarak birçok insanın iman etmesine vesile olacak “hidayet” ve “nusret” mucizelerini de göndermiştir.

Şimdi onların parçayı bir bakışla mucizelerin olmadığına yönelik iddia ettikleri ayetlerin ve hadis-i şeriflerin bir kısmına birlikte bakalım.

1.“Eğer onların yüz çevirmeleri sana ağır geldiyse; bir delik açıp yerin dibine inerek yahut bir merdiven kurup göğe çıkarak onlara bir mucize getirmeye gücün yetiyorsa durma, yap! Eğer Allah dileseydi, elbette onları hidayet üzere toplardı. O hâlde, sakun cahillerden olma.”¹⁷⁵ Ayette de açıkça görüldüğü gibi Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) kendi kudreti ve isteği ile her zaman mucize gösteremeyeceği beyan ediliyor. Bu zaten ümmetin ittifak ettiği bir konudur. Yani mucizeyi Allah istemedikten son-

173 Elmalılı Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, 2. Baskı (İstanbul: Huzur Yayınevi, 2005), 5: 501.

174 Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, 5:501., İbn-i Kesîr, **Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri**, trc. Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994), 9: 4784-4785.

175 En'âm, 6/35.

ra hiçbir peygamberin gösteremeyeceği vurgulanmaktadır. Yoksa mucizenin verilmeyeceği manasına gelmemektedir.

“Bizi mucizeler (bil-ayati) göndermekten alıkoyan şey, öncekilerin bunları yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semûd kavmine, açık bir mucize olmak üzere dişi deveyi vermiştik, ama ona (inanmayıp) kötülük yaptılar. Oysa biz mucizeleri yalnızca korkutup uyarmak için göndeririz.”¹⁷⁶

Burada (bil-ayati) kelimesinde geçen “lâm-ı ahd” da genel bir ifade olmayıp belirli ve hususi bir şeye delalet eden belirleme edatıdır. Yani onların bazı mucize isteklerini kabul etmeyeceğiz demektir. Göndermediğimiz mucizeler sizin bu tarz istediğiniz mucizelerdir.¹⁷⁷ Bu da “âyât-ı mukteraha (helak edici ayet)” ya işaretir ki (evvelce bahsedilmişti) Kureyş müşriklerinin şımarıkça ve inadına olarak istedikleri mucizeler demektir.¹⁷⁸

Dikkat edilirse burada da mucizenin niçin meydana gelmeyeceği, öncekilerin onu yalanlamış olmasına bağlanmıştır. Eğer onların istedikleri mucize indikten sonra, yine yalanlarsa azap bir daha ertelenmez,¹⁷⁹ Allah onları helak eder. Diğer taraftan korkutmak ve uyarma amaçlı mucizelerin gönderileceğinden bahsedilmektedir. İşte kabul edilmeyen istekler onların bu şımarıkça ve sipariş verir gibi özel istekleridir. Aşağıdaki ayet bunu açıkça dile getirmektedir:

“Bir de dediler ki: “Ona (açıktan göreceğimiz) bir melek indirilse ya!” Eğer (öyle) bir melek indirseydik artık iş bitirilmiş olurdu, sonra da kendilerine göz açtırılmazdı. (Hemen helâk edilirdi.)”¹⁸⁰

176 İsrâ, 17/59.

177 er-Râzî, Tefsîr-i Kebîr (MefâtElhu'l-Gayb), 14: 517.

178 Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, 5: 501

179 İbn-i Kesîr, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, 9: 4786.

180 En'am, 6/8.

Bu âyetin iniş sebebinde, İbni Abbas'tan yapılan rivayete göre, Mekke halkı Safa tepesinin altın yapılmasını ve Mekke etrafındaki dağların ortadan kaldırılıp ekilebilir bir arazi haline getirilmesini istemişlerdi. Resulullah (s.a.v) bunu yüce Allah'tan dileyince buyuruldu ki: **“İstersen yaparım. Fakat şu şartla: Eğer dinden çıkarlarsa önceki kavimler gibi onları da yok ederim.”** Bunun üzerine: **“Ya Rabb'il bunu yapmanı istemem. Sabır dilerim.”** dedi. Ve bunun üzerine bu âyet indirildi.¹⁸¹

Konuyla ilgili diğer ayetleri aşağıya alarak genel bir değerlendirme yapalım:

“Dediler ki: “Yerden bize bir pınar fişkırtmadıkça; yahut senin hurmalardan, üzümlerden oluşan bir bahçen olup, aralarından şarıl şarıl ırmaklar akıtmadıkça; yahut iddia ettiğin gibi, gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmedikçe; yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmedikçe; yahut altından bir evin olmadıkça; ya da göğsü çıkmadıkça sana asla inanmayacağız. Bize gökten okuyacağımız bir kitap indirmedikçe göğsü çıktığına da inanacak değiliz.” De ki: “Rabbimi tenzih ederim. Ben ancak resûl olarak gönderilen bir beşerim.”¹⁸²

“Peygamberleri onlara apaçık mucizeler getiriyorlardı da onlar inkâr ediyorlardı. Bu yüzden Allah da onları yakalayiverdi. Şüphesiz o, güçlüdür, cezası da çok şiddetlidir.”¹⁸³

“Hani onlar, ‘Ey Allah'ım, eğer şu (Kur'an) senin katından inmiş hak (kitap) ise hemen üzerimize gökten taş yağdır veya bize elem dolu bir azap getir.’ demişlerdi.”¹⁸⁴

Ayetlerde görüldüğü gibi müşriklerin bu derece hadsiz ve şımarıkça alaycı istekleri Allah tarafından kabul görmemiştir. Çünkü Allah, inanmaları için yeterli derecede delil getirdiği halde, onlar

181 Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 5: 501-502, İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, 9: 4784-4785.

182 İsrâ, 17/90-93.

183 Mu'min, 40/21-22.

184 Enfâl, 8/31-33.

hala ısrarla başka mucizeler istemiş ve güya Hz. Peygamber'i güç duruma sokmak istemişlerdir. Fakat onlar kendilerince imkânsız gibi görünen isteklerinde son derece ısrarlı olmuşlardır. İşte Allah'ın vermediği mucizeler bu türden mucizelerdir. Müşriklerin bu alaycı tavırlarıyla mucize isteklerini Allah (c.c.) birçok hikmetine binaen yerine getirmemiştir. Eğer onların dedikleri gibi bir mucizeyi Allah (c.c.) hemen meydana getirseydi ve onlar da bunu kabul etmeyecek olsalardı, bu durumda Cenâb-ı Hakk onları helak edecekti. Çünkü geçmiş ümmetlerin de kendilerine gönderilen elçilerine inanmadıkları ve daha sonra bu inatçı tavırlarından dolayı onca mucizeyi gördükleri halde kabul etmeyip helak oldukları ayetlerle sabittir. Nuh, Hud, Salih, Lût, Musa, (Aleyhimüsselam) gibi peygamberlerin tebliğlerine ve gösterdikleri onca mucizelere rağmen iradelerinde serbest olan insanlar maalesef hidayet yolunu tercih etmemiş, azgınlıklarıyla helake müstahak olmuşlardır.

Hasan-ı Basrî, “onların istedikleri mucizeler verilmemiştir. Çünkü Allah'ın kanunu (sünnetullah), istedikleri her mucizeyi verdikten sonra, yine de yalanlamaya kalkışanların üzerine mutlaka köklerinin kazıma azabının ineceği şeklindedir. Hâlbuki Cenâb-ı Hakk'ın özellikle Ümmet-i Muhammed hakkındaki hükmü bunun aksinedir. İşte bundan ötürü, onlara istedikleri mucizeleri göndermemiştir.”¹⁸⁵ buyurmuştur.

Peygamber Efendimiz'e (a.s.m) Kur'an'dan başka mucizenin verilmediğini ve bugüne kadar gelen haberlerin ve delillerin mitolojik bir anlatımdan ibaret olduğunu ileri sürenlere karşı şunları söyleyebiliriz:

1. Kur'an'ı parçacı okuyanlar, bazı ayetlere bakıp “Peygamberimize hiçbir şekilde mucize verilmemiştir.” diyerek Kur'an'ın da bir mucize olduğunu unutuyorlar. Çünkü Peygamberimize hiçbir şekilde mucize verilmemişse başlı başına bir mucize olan Kur'an'ın da ona verilmemiş olduğunu kabul etmek gerekir. Bunun ne kadar yanlış olduğu gayet açıktır.

2. Önceki kavimlere hissi mucizelerin verildiği Kur'an ayetleri ile sabittir. Nasıl olur da önceki kavimlere gözleriyle görebilecekleri, akıllarıyla anlayabilecekleri, kulaklarıyla duyabilecekleri mucizeler verilmiş olsun da bu ümmetin evveli olan Mekke ve Medine halklarına bu tarz mucizeler gösterilmesin! Önceki kavimlerin ne ayrıcalığı vardı ki böyle bir ayırım yapılmış olsun?

Şimdi gelecek olan ayetler Peygamberimize mucizeler verildiğinin delilleridir!

A- Şakk-ı Kamer Mucizesi

Şakk-ı Kamer mucizesi, Hazreti Muhammed'in (s.a.v) bir parmağının işaretleriyle Ay'ın ikiye bölünmesidir. Peygamberliğin 8. yılında Mekkelî bazı müşrikler bir gece vakti Peygamber Efendimiz'e gökteki Ay'ı göstererek: "Eğer bu kameri iki parça edecek olursan sana iman ederiz." dediler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz kendine yardım etmesi için Allah'a dua etti. Sonra şehadet parmağını kaldırarak gökteki Ay'a doğru bir elif harfi çizdi. **"Cenâb-ı Hakk'ın kudretiyle Ay iki parça oldu."**¹⁸⁶ Kur'an-ı Kerim bu hadiseyi şöyle haber vermiştir: **"Kıyamet yaklaştı ve Ay yarıldı. Onlar bir mucize görseler yüz çevirirler ve 'Süregelen bir sihir dir.' derler."**¹⁸⁷

Müşrikler bu apaçık mucizeyi gördükleri halde inanmak istememişler ve ayette ifade edildiği gibi **"Bize sihir gösterdi. Eğer başka yerlerdeki kabileler bu hadiseyi görmüşlerse hakikattir. Yoksa bize sihir etmiş."** dediler. Sonra sabahleyin Yemen ve başka taraflardan gelen kabileler **"Böyle bir hadiseyi gördük."** diye haber verdiler. Bunun üzerine kâfirler Fahr-i Âlem (a.s.m) hakkında: **"Ebu Talib'in yetimi Muhammed'in sihri semaya da tesir etti."**¹⁸⁸ dediler.

Burada ayetin siyak ve sibakına (ayetlerin birbiri ile irtibatına) bakıldığında, müşriklerin bir mucize gördüklerini ve bunun bir

186 Buhârî, "Menakib", 27., Buhârî, "Menakibul Ensâr", 36.

187 Kamer, 54/1.

188 Tirmizî, "Tefsîr'ül-Kur'an", 54., İbn-i Kesîr, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, 14:7582-7583.

sihir olduğunu söylemeleri böyle bir olayın vuku bulduğuna kat'i delildir! Onlar ne zaman bir mucize görseler, "Bu bir sihirdir." demeleri de aslında birçok mucize gördüklerine delildir.

Şakk-ı Kamer mucizesi çok harika bir olay olmakla birlikte, meydana geldiği esnada herkes tarafından görülmemesinin sebepleri şunlardır:

- 1) Bu mucize çok kısa bir süre içerisinde ve az bir insan topluluğu önünde vücuda gelmiştir.
- 2) İnsanların genellikle evlerinde olduğu ve uyku vakti olan gecenin ilerleyen saatlerinde gerçekleşmiştir.
- 3) Bu mucizenin gerçekleştiği anda gece olan yerlerdeki iklim şartları, havanın bulutlu olması gibi nedenler de bu mucizenin görülmesine engel olmuştur.
- 4) Dünyanın diğer yarısı gündüz olduğundan buradaki insanların da bu mucizeyi görme imkânları olmamıştır.¹⁸⁹
- 5) Ayrıca normal şartlarda gece veya gündüz insanların çoğu, gökyüzüne bakmazlar.

B- İsra Mucizesi

"Bir gece, kendisine bazı ayetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir."¹⁹⁰ Dikkat edilirse burada Peygamberimiz'in bir aylık mesafeyi gecenin bir kısmında kat ettiğinden bahsedilmektedir. Burada her mucizeyi birilerinin görmesi gerekir diye de bir şart yoktur. Kureyş bu olayı gözleri ile görmemiş fakat bundan haberdar olmuşlardır. Yani mucizenin onlara haber verilmesi, böyle bir iddiada bulunulması ve bunun ispatlanmaya çalışılması o mucizenin onlar tarafından da görül-

189 Bediüzzaman, *Zülfikar*, 331.

190 İsrâ, 17/1.

müş gibi onları mesuliyet altına sokmuştur. Çünkü Kur'an bizzat İsrâ olayından haber vererek o zamandaki ve gelecekte insanları buna inanmakla mükellef tutmuştur. Eğer sadece görme duyusu insanları teklif ve mesuliyet altına soksaydı Peygamberimiz 'den (s.a.v) asırlar sonra gelen insanların İslamiyet, Kur'an ve peygamberlik gibi hakikatlere inanıp inanmama gibi bir mesuliyeti olmamış olacaktı. Bu durumun ictimai hakikatlere ters olduğu ilim ehline malumdur. Yine sonraki asırlarda gelen ümmet, peygamberlere verilen hiçbir mucizeyi görmemiş fakat Kur'an'ın haberi ile görmüş gibi iman etmişlerdir. Yani her mucizeyi görmek şart değildir. Çünkü mucizenin meydana geldiğini haber vermek de görmek gibi imtihanın bir parçasıdır. Yine Kur'an'da hiç kimsenin görmediği, sadece peygamberlerin kendilerinin mazhar olduğu mucizeler bulunmaktadır.

Hız. Üzeyir'in yüzyıl ölü gibi uyuyup uyanması ve eşeğinin dirilmesi¹⁹¹ veya Hız. İbrahim'in ölen kuşların tekrardan nasıl dirildiğini görmesi sadece onlara mahsus mucizelerdir.¹⁹² Bu mucizelere onların dışında da kimse şahit olmamıştır.

C) Attığın Zaman da Sen Atmadın

“(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı. Mü'minleri, tarafından güzel bir imtihanla denemek için Allah öyle yaptı.”¹⁹³

Rivayete göre, Kureyş ordusu Bedir'e kadar ilerleyince Peygamber Efendimiz buyurmuştu ki **“İşte Kureyş, gurur ve iftihar ile geldi, Allah'ım bunlar senin Resulü'nü inkâr ediyorlar. Bana verdiğin vaadi senden istiyorum ya Rabbil”** diye dua etti. İşte bu sırada Cebrail aleyhisselam geldi, **“Bir avuç toprak al, onlara doğru at.”** dedi. Ne zaman ki iki taraf savaşa tutuştular, Peygamber Efendimiz bir avuç çakıl aldı, yüzlerine doğru attı ve **“Yüzler**

191 Bakara, 2/259.

192 Bakara, 2/260.

193 Enfâl, 8/17.

kavrulsun!” buyurdu. Bunun üzerine düşman saflarında gözüyle meşgul olmayan bir müşrik kalmadı. Bundan sonra bozuldular, müminler de enselerine bindi; bir yandan öldürüyorlar, bir yandan da esir alıyorlardı.¹⁹⁴

E- Bedir Savaşındaki Yardım

“Andolsun ki Allah size, zayıf ve çaresiz iken Bedir’de de yardım etmişti.” “O zaman inananlara şöyle diyordun: “Rabb’inizin, indirilen üç bin melek size yardım etmesi sizin için yeterli değil mi?” “Evet, eğer siz sabır gösterip disiplinli davranırsanız, onlar şu anda süratle üzerinize gelseler bile Rabb’iniz size nişanlı beş bin melek yardım edecektir.”¹⁹⁵

Bedir Savaşı’nda bazı sahâbîler meleklerin müşriklerle vuruşup, savaştıklarını ve onları öldürdüklerini bizzat görmüşlerdir.¹⁹⁶

F- Melekler ile Yapılan Yardım

Yine Enfal suresinde geçen **“Hani Rabb’iniz den yardım istiyor, yalvarıyordunuz. O da “Ben size ard arda bin melek yardım ediyorum.” diye cevap vermişti.”**¹⁹⁷ Bu ayet, vaadin ve yardımın gerçekleştiğini revile ve yoruma yer bırakmayacak kadar gayet açık ispat etmiştir. Bununla birlikte hadis-i şeriflerde, birçok farklı ravilerin rivayeti ile mucizelerden haber verilip nakledilmişlerdir. Bu hadisler her ne kadar hadis literatüründe “ahad” olarak tarif edilse de her biri mucizelerin meydana geldiği konusunda ittifak ederek manevi mütevatir hükmünde olmuştur.¹⁹⁸

Hadis-i şeriflerin nakliyle bugüne kadar gelen mucizelerin bazıları ise şunlardır:

194 Yazır, **Hak Dini Kur’an Dili**, 4: 389.

195 Âl-i İmrân, 3/123-125.

196 Müslim, **“Cihâd”**, 58.

197 Enfal, 8/9.

198 es-Sâbûnî, **Mâtürîdiyye Akaidi**, 112.

- 1- Ağacın Peygamber Efendimiz çağırınca toprağı yarararak huzuruna gelmesi.¹⁹⁹
- 2- Taşların kendisine herkesin işiteceğı bir şekilde selam vermesi.²⁰⁰
- 3- Birçok sahabenin, Efendimizin (a.s.m.) parmaklarından akan sudan içip kanması.²⁰¹
- 4- Efendimiz (a.s.m.)'in bedduası ile İslam düşmanlarının kuraklık ve kıtlığa mâruz kalması, ardından kendisinden yardım dileyip yağmura ve bolluğa kavuşmaları.²⁰²
- 5- Az bir yemekle yüzlerce kişinin doyması.²⁰³
- 6- Cuma hutbesi esnasında cemaate hitap ederken, üzerine basıp çıktığı kütüğün, herkesin duyacağı şekilde ağlaması.²⁰⁴
- 7- Hz. Ali'ye (r.a.) isyan edip fitne çıkarırları öldüreceğini ve bunun bilahare gerçekleşmesi: "Hariciler ile yapılan savaş"²⁰⁵
- 8- Ammâr bin Yasir (r.a.)'a "Seni âsi bir grup öldürecek" demesi. Ve bunun gerçekleşmesi.²⁰⁶ (Sıffin Savaşında şehit edildi)
- 9- Kurt ile çobanın arasında geçen Risalet ile ilgili konuşma²⁰⁷
- 10- Sünneti bırakınız, size sadece Kur'an yeter diye konuşacak kişilerden haber vermesi:²⁰⁸ (Günümüzde çıkan sünneti seniye düşmanlarına işaret eder.)

199 İbn Mâce, "Fiten", 23.

200 Ahmed bin Hanbel, el-Müsned, V, 89, 95, 105., Müslim, "Fezâil", 2.

201 Buhari, "Rikâk", 17, "Eşribe", 31.

202 Buhari, "İstiskâ" 13

203 Buhari, "Et'ime", 48, "Eymân", 22, "Menâkıb", 25., Muslim, "Eymân", 45, "Eşribe", 142-143.

204 Buhari, "Büyü", 32, "Menâkıb", 25.

205 İbnü'l-Esir, en-Nihaye, V,114.

206 Buhari, "Salât", 63., Müslim, "Fiten", 70, 72, 73.

207 Kadı İyaz El Endülüsi, Şıfa-i Şerif, trc. Ali Kara, 2. Baskı (yayın yeri yok: Arıfan Yayınları,2014), 1:258.

208 Celaledin es- Suyuti, Peygamberimiz'In Mucizeleri ve Büyük Özellikleri, trc. Ömer Temizel, Baskı sayısı yok,(Konya: Uysal Yayın Kitab,1980), 1: 284.

El Hasıl: Şunları da ifade etmek isteriz ki: Kur'an-ı Kerim'in bugün elimize ulaşmasına vesile olan sahabe-i güzün efendilerimizin gördükleri ve tasdik ettikleri²⁰⁹ onca hadise mucize değil miydi? Bine yakın mucizeleri gören ashab-ı kiram, acaba (yüz bin defa haşa ve kella) Peygamber Efendimiz'in makamını (mitolojik olsun diye) yüceltmek için mi bu hâdiseleri anlattılar? Eğer böyle ise, o zamandan şu zamana kadar elimize ulaşan Kur'an-ı Kerim'de de bir şüphe olmaz mı? Bu insanların naklettikleri hâdiselere ne diyeceğiz? Hem ayette "onlar" hakkında **"Onların Rab'leri katındaki ödülleri, altından ırmaklar akan, içinde devamlı kalacakları Adn cennetleridir. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte bu, Rabb'ini sayıp ondan korkanlar içindir."**²¹⁰ Böyle bir müjde ve mükâfata mazhar olanlardan (haşa yüz bin defa haşa) yalan yanlış haberler gelir mi? Kaldı ki, onlar hayatlarını Allah'a ve Resulü'ne adanmışlardı. Mesela: Azerbaycan'a giden Urbe b. Ferkad b. Yerbû'es-Sülemî radiyallahu anh²¹¹ bu kahraman büyüğümüz gibi Anadolu topraklarına bir tek hadis-i şerife mazhar olmak için gelen Ebû Eyyûb el-Ensârî hazretleri ve daha birçok sahabe dünyanın dört bir yanına İslam'ı Tebliğ etmek için yola çıkmışlar. Bu kadar yüksek şahsiyet ve meziyetleri bulunan insanlar, altını bir bakışta anlayan sarraflar gibi, doğru sözünde nasıl olacağını iyi anlayan bu zâtlar, fedakârlıklarını tarih kitaplarının başka bir toplum için yaz(a)madığı ya da yazmakta aciz kaldığı bu muhterem büyüklerimiz, gördükleri onca mucize ve hakikatleri naklederken yalan, yanlış ya da abartmışlar denilir mi? Haşa ve Kella.

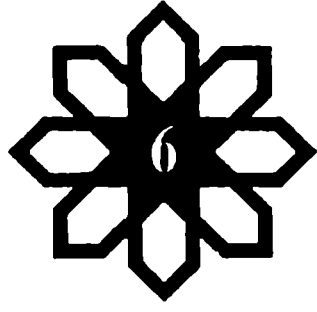
Bizzat sahabe efendilerimizle görüşüp onlardan hem yazılı hem de sözlü olarak nakilde bulunan yüzlerce âlim birinci ağızdan gördüklerini ve okuduklarını bizzat kitaplaştıırıp günümüze kadar ulaştırmışlardır. Yüzlerce mucize rivayetlerini bizler bu sahih ve sağlam kitaplardan öğrenmekteyiz. 14 asırdır ilim ehlinin nazarın-

209 Ebu Mansur Maturidî, **Kıtabü't Tevhid (Açıklamalı Tercüme)**, trc. Bekir Topaloğlu, 12. Baskı (Ankara: İsam Yayınları, 2018), 395.

210 Beyyine, 98/8.

211 Belâzürî, Fütûh, s. 455; İbn Hacer, el-İsâbe, IV, 440.

dan geçen ve tetkik edilen bu hadis kitapları, maalesef Hristiyan şarkiyatçılar ve onun izinden giden bir grubun tenkidine uğramıştır. Fakat ehl-i sünnet vel cemaatin bu kitaplar hakkındaki güçlü ittifakı onların bu planlarını elhamdülillah akim bırakmıştır.

MİRAC

ABDULHASI ZÜLFİKAR

MİRAC

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 سُجَّانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا
 الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

“Kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed’i) bir gece Mescid-i Harâm’dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksâ’ya götürən Allah’ın şanı yücedir. Şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.”²¹²

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimiz’e peygamberliğin delili olarak pek çok mucizeler verilmiştir. Bu mucizelerin en başında gelenlerden birisi de Miraç mucizesidir.

“İsra” ve “Miraç” gibi meseleleri kabul etmek, önce Allah’ın varlığını ve birliğini kabul etmekten geçer. Yani Miraç gibi anlaşılması zor meseleler, iman esaslarını kabul etmeyen kimselere doğrudan ispat edilemez. Zaten Allah’a inanmayan, peygamberleri kabul etmeyen ve melaikayı inkâr eden kimselere Miraçtan bahsedilmez. Bu kişilere öncelikle imanın temel esasları ispat edildikten sonra, Miraç gibi meseleler anlatılabilir.²¹³

İsrâ ve Miraç hadisesi, en sahih kabul edilen rivayete göre, Hz. Hatice ile Ebû Talib’in vefatlarını takip eden dönemde, Hicretten bir veya bir buçuk yıl önce (27 Receb 620) meydana gelmiştir.²¹⁴

İsrâ ve miracın gerçekleştiği hususunda, ehl-i sünnet âlimleri arasında ihtilaf yoktur. İsrâ ve Miraç mucizesi hakkındaki ihtilaflar, bu vakıanın aslına değil, ayrıntılarına dairdir.²¹⁵

212 İsra, 17/1.

213 Bediüzzaman (Said Nursi), *Sözler*, (İstanbul: Altınbaşak Neşriyat. (Osmanlıca Nüsha), 2010), 241.

214 İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, trc. Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994), 9: 4650,4671, M. Asım Köksal, *İslam Tarihi*, Baskı Sayısı yok (İstanbul: Köksal Yayıncılık, 2005), 2: 201.

215 İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, 9: 4654.

Ayette geçen “esra” ifadesi gece yürüyüşü manasındadır.²¹⁶ Çünkü dil bilimcileri “esra” ile “sera” fiilinin aynı manaya geldiğini söylemişlerdir²¹⁷. Miraç ise sanki manevi bir asansörle²¹⁸ yükselmek, yükseğe çıkmak anlamlarına gelmektedir.²¹⁹

İsra ve Miraç ile ilgili rivayetlerin farklı olması birbirini desteklemesi açısından son derece önem arz etmektedir. Çünkü bir olayın vukuuna ait farklı ifadeler o olayın olmadığına değil tam aksine olayın vukuuna delalet eder. Bunun için muhtelif rivayetlerden yola çıkarak “İsra” ve “Miraç” olayını şöylece özetleyebiliriz: “Peygamberimiz (s.a.v) Mekke’de iken Cebrail (a.s) vasıtasıyla önce Kudüs’te bulunan Mescid-i Aksâ’ya götürülmüştür. Orada tüm peygamberlere namaz kıldırılmış, sonrasında da “Miraç” dediğimiz semaya yükseltilme olayı vuku bulmuştur. Bu yükseltilme esnasında yedi kat semayı, cennet ve cehennemi geçerek bütün kâinatı geride bırakmış Sidret-ul Munteha’da Kab-ı Kavseyn’e ulaşmıştır. Bu seyahat esnasında maddenin ve tüm kâinatın arka planındaki gerçek işleyişini, Allah-u Teala’nın her bir âlem ve her bir tabakadaki ayrı ayrı isimlerinin tecellisini müşahade etmiş ve kalamını işiterek Rabb’inin sohbetiyle müşerref olmuştur.”²²⁰

İslam âlimleri, Kur’an-ı Kerim’de “İsra” olayı açıkça anlatıldığı için bunu inkâr edenin kâfir olacağını belirtmişlerdir. Çünkü bu, açıkça Kur’an ayetini inkâr olur.²²¹ Miraç olayı ise Necm suresinde bir derece kapalı olarak anlatılmıştır: **“Kendisine (o vahyi), kuvveleri şiddetli, mükemmel bir akla sâhip olan (Cebrâîl) öğretti. Bunun üzerine doğruldu. Ve o, en yüksek ufukta idi.**

216 Ebi Abdullah Muhammed Bin Ahmed El-Ensarî el-Kurtubi, **el-Camlu Li Ahkamî'l-Kur'an**, trc. M. Beşir Eryarsoy (İstanbul: Buruc Yayınları, 2001), 10: 317

217 Fahrüddîn er-Râzî, **Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihu'l-Gayb)**, trc. Suat Yıldırım v.dğr. (Ankara: Akçağ Yayınları, 1990), 14: 388.

218 Elmalî’lı Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur’an Dili**, 2. Baskı (İstanbul: Huzur Yayınevi, 2005), 5: 464.

219 Köksal, **İslam Tarihi**, 2: 201

220 Bediüzzaman, **Sözler**, 245.

221 Kadı İyaz, **Şifa-ı Şerif**, trc. Mehmet Yaşar Kandemir, 7. Baskı (İstanbul: Tahlil Yayınları, 2017), 1: 372.

Sonra yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki, kab-ı kavseyn (iki yay) kadar veya daha da yakın oldu! İşte (Allah) kuluna vahyettiğini, vahyetti. (Gözleriyle) gördüğünü, kalb(i) yalanlamadı.” Bu ayetlerde, Peygamberimiz’in (s.a.v) ismi açıkça zikredilmediğinden ve mevzu bir derece kapalı olduğundan, İslam âlimleri Mirac’ı inkâr eden kâfir olmaz, fakat ehl-i bid’at²²² olur ve doğru yoldan sapmış olur,²²³ demişlerdir.

İsra ve Mirac olayı 45 sahabe tarafından bize nakledilen,²²⁴ inkârı mümkün olmayan ilahî bir mucizedir. Hz. Peygamber’in İsra ve Mirac gecesinde karşılaştığı olaylar, gördüğü ayetler ve manevi âlemlerde gördüğü muamele onun Allah katında ne kadar büyük bir değere sahip olduğunu ortaya koyması bakımından da ayrıca önemlidir. Allah-u Teala, Peygamber Efendimiz’e bu seyahatle hiçbir varlığa nasip olmayan sırları ve mekânları bizzat göstererek onu tüm âlemlere üstün tutmuş ve onun tüm âlemler için gönderildiğini de bizzat huzuruna alarak tescillemiştir.²²⁵ Maalesef bazı ehl-i bid’a, Allah’ın (c.c) ona (s.a.v) bahsettiği mucizeleri inkâr ediyor ve onun nübüvve’ine gölge düşürmeye çalışıyor.

İsra ve Mirac Beden ve Ruhun Birlikteliğiyle Olmuştur

İsra ve Mirac’ın ruhen vuku bulduğunu ileri sürenler varsa da ashab, tabiin²²⁶, hadis ve kelam âlimlerinin çoğunluğuna²²⁷ göre Peygamberimiz (s.a.v) Mescid-i Harâm’dan Kudüs’teki Mescid-i

222 Ömer en-Nesefi, **İslam İnancının Temelleri Akald**, trc. M. Seyyid Ahsen, 17. Baskı (İstanbul: Bayrak Yayınları, 1995), 228.

223 Beyâzîzâde Ahmed Efendi, **İmam-ı Azam Ebû Hanîfe’nin İtikadî Görüşleri (el- Usûlü’l-münife ilâ İmam Ebî Hanîfe)**, trc. İlyas Çelebi 6. Baskı (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 117.

224 Kettâni, **Mütevâtir Hadisler (Nazmul Mütenasire Minel Hadisil Mütevâtire)**, trc. Hahifi Akın, 1. Baskı, (İstanbul: Karınca Yayınları, 2003), 489.

225 Bediüzzaman, **Sözler**, 241-245.

226 Kadı İyaz, **Şifa-ı Şerif**, 1: 395-397.

227 İbn-i Kesîr, **Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri**, 9: 4651-4652., er-Râzî, **Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihu’l-Gayb)**, 14: 390., Ramazan Said El Buti, **Fıkhu’s-Siyre**, trc. Atık Aydın, (İstanbul: Dönem Yayıncılık, 2015), 143.

Aksâ'ya²²⁸ uyanık iken, beden ve ruhen Burak'la seyahat ettirilmiştir. Mescid-i Aksâ'dan sonra yine mübarek bedeni ve ruhu ile birlikte uyanık iken Miraç denen bir vasıta ile de göklere yükseltilmiştir.²²⁹

H. Ömer, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes'ud, Cabir b. Abdullah, Enes b. Malik, Huzeyfe b. Yeman, Ebu Hureyre, Malik b. Sa'saa, Ebu Habbetü'l-Bedrî (r.a) gibi sahâbiler de Mirac'ın ruh ve beden birlikteliği ile gerçekleştiği görüşündedirler.²³⁰

Şimdi Miraç hadisesinin ruhen ve beden ve gerçekleştiğine işaret eden delilleri sırasıyla inceleyelim:

1. Kur'ân ayetlerinde geçen "kul" manasına gelen "abd" kelimesi ruh ve beden ikilisini ifade eder.²³¹ Yalnız cesede "abd" denilmediği gibi, yalnız ruha da "abd" denilmez.²³² Yani "abd/kul" ifadesiyle ruh ve bedenden oluşan Hz. Peygamber kastedilmektedir. Böylelikle ayetin zahirini te'vil etmeyi (ayetin açık anlamını farklı manalara yormayı) gerektiren hiçbir sebep yoktur. Eğer İsrâ hadisesi uykuda gerçekleşmiş olsaydı Cenab-ı Allah ayette "bi-abdihi" /kulunu demez, "bi-rûhi abdihi/kulunun ruhuyla" buyururdu. Nitekim Necm suresinde geçen **"Göz, başka yöne kaymadı ve aşmadı da."** ayeti de bedene ait cihazları kastetmektedir.²³³
2. Hz. Ebubekir'in Peygamberimiz'e (a.s.m), gelip **"Dün gece sizi yerinizde aradım, bulamadım."** demiş; Resûl-i Ekrem de **"Cebrail, beni Mescid-i Aksâ'ya götürdü."**²³⁴ diye cevap ver-

228 Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyârî el-Meâfirî el-Basrî el-Misrî, *Sîret-i İbn-i Hişâm Tercemesi*, trc. Hasan Ege (İstanbul: Ravza Yayınları, 2013), 2: 48.

229 el Butî, *Fıkhu's Sıyre*, 143.

230 Köksal, *İslam Tarihi*, 2: 202.

231 Vehbe Zuhayli, *Tefsîrü'l Mûnir*, trc. Ahmet Efe v.dğr., 4. Baskı (İstanbul: Bili-mevi Basın Yayın, 2013), 8: 14.

232 er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihi'l-Gayb)*, 14: 394-395.

233 er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihi'l-Gayb)*, 14: 395.

234 Kadı İyaz, *Şifa-l Şerif*, 399.

miştir. Bir rivayette de Ümmü Hani (r.a) **“Resulullah (s.a.v) İsrâ gecesi benim evimde gecelemişti²³⁵ gece onu arayıp bulamayınca Kureyşliler ona bir şey mi yaptı diye uykum kaçtı”²³⁶** demiştir. Başka bir rivayette de Resulullah’ın o gece kaybolduğu, Abdulmuttalipoğulları’nın onu aramak için seferber olduğundan bahsedilmektedir. Hz. Abbas (r.a) Zu Tuva denilen yere çıkıp **“Ey Muhammed, Ey Muhammed!”** diye çağırmaya başlamış. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), **“Buyurun!”** diye cevap verince; Hz. Abbas (r.a), **“Dünden beri kavmine görünmedin, nerelerdeydin.”** diye sormuş, Allah Resulü de **“Beytü’l-Makdis’e gittim”²³⁷** demiştir.

Yine hadis-i şeriflerde Resulullah (s.a.v), Hicr’de uyuyorken Cibril’in (a.s) geldiğini, iki omuzu arasından dürtüp onu uyandırdığını²³⁸ ve ayağa kalktığını,²³⁹ Cebrail (a.s) onun elinden tuttuğunu,²⁴⁰ mescidin kapısına doğru yürüdüklerini,²⁴¹ en sonunda da yatağına geri döndüğünü²⁴² ifade etmiştir. Bu ifadeler onun bedeni ile hareket ettiğine delildir. Demek Resulullah’ın miracı, uyanıkken ve bedeni ile olmuştur.²⁴³

3. Duhan suresinde **“فامر بعبادى ليلاً”** **“kullarımı geceleyin yürüt”** ayetinde **سرى (sera)** fiili kullanılarak gece yürüyüşünden bahsedilmiştir. Burada **“sera”** kelimesi, bedenle yapılan bir yürüyüş olup, rüya veya hayali bir yürüyüş söz konusu değildir. Bu ifa-

235 el-Misrî, *Sîret-i İbn-i Hîşam*, 2: 54.

236 İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur’an-ı Kerîm Tefsiri*, 9: 4649., Celaleddin es-Suyuti, *ed-Dürrül Mensur*, trc. Hasan Yıldız, 2.Baskı (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2013), 9: 183.

237 es-Suyuti, *ed-Dürrül Mensur*, 9: 187.

238 İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur’an-ı Kerîm Tefsiri*, 9: 4624., el-Misrî, *Sîret-i İbn-i Hîşam*, 2: 49.

239 İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur’an-ı Kerîm Tefsiri*, 9: 4609-4610.

240 İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur’an-ı Kerîm Tefsiri*, 9: 4613, 4621.

241 el-Misrî, *Sîret-i İbn-i Hîşam*, 2: 49-50.

242 İbnü’l-Esir, *İslam Tarihi, El-Kâmil Fit Tarih*, trc. Heyet, 1. Baskı (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2016), 2: 41.

243 Sa’düddîn Mes’ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî et-Teftâzânî, *Şerhu’l Akaid*, trc. Talha Hakan Alp, 4.Baskı (İstanbul: İFAV Yayınları, 2017), 297-298.

de, İsrâ suresinin 1. ayetindeki سرى fiili ile aynı sözcük olduğuna göre İsrâ olayı rüyada değil ruhen ve bedenlen gerçekteşmiş demektir. Zaten سرى “gece yürüyüşü” anlamına geldiğine göre bunda, yürüyüş yapan kişinin ruhen ve bedenlen hareket ettiğı muhakkaktır.²⁴⁴

4. Yine aynı ayetteki “İnsanları sınamak için yaptık.”²⁴⁵ ifadesi de dikkate değerdir. Bu ifade müminlerle münafıkların arasını ayırmak için kullanılmıştır. Yani Peygamberimiz’in; yaşadığı “İsrâ ve Miraç” hadisesini anlatması insanlar için bir imtihan vesilesi olmuştur. Eğer “İsrâ ve Miraç” rüyada gerçekteşmiş olsaydı bu, sıradan normal bir hadise olur, mucize olmazdı. Kimse için de inanıp inanmama gibi bir imtihan vesilesi olmayacaktı. Çünkü insan rüyasında acayip şeyler görebilir ve birçok yere gidip gelebilir bu gayet mümkündür.²⁴⁶ Kimse de buna itiraz etmez.²⁴⁷ Demek “İsrâ ve Miraç” hem ruhen hem de bedenlen vuku bulmuş ki bu olay Mekke’de infiale yol açmıştır. Birçok insan bu olaya akıl sır erdirememiştir. Peygamberimiz (s.a.v) bu olayı anlattığında Mekke’de ciddi bir karalama ve inkâr faaliyeti başlamış ve Mekkeliler Peygamberimiz’in iddiasını araştırmaya çalışmışlardır. Eğer bu bir rüya olsaydı Mekkeliler de olayın üzerinde durmaz, itiraz etmez, ciddi bir karalama, inkâr ile Peygamberimiz’i (s.a.v) alaya almazlardı.²⁴⁸ Onu soru yağmuruna tutup²⁴⁹ söylediklerinin doğruluğunu anlamaya çalışmazlardı.²⁵⁰ Hatta bu olaydan dolayı dinden irtidat edenler bile olmuştu.²⁵¹

244 Ahmet Ağırakça, “Kaynaklar Işığında İsrâ ve Miraç Olayı”, Artuklu Akademi. 1/2 (Mayıs 2015): 19.

245 İsrâ, 17/60.

246 Teftâzânî, Şerhu’l Akaid, 298.

247 Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, 5: 503., er-Râzî, Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihu’l-Gayb), 14: 396.

248 İbnü’l-Esir, İslam Tarihi, El-Kâmil Fî Tarih, 2: 41.

249 Müslim, “İman”, 278.

250 Buhari, Menakıbu’l Ensar, 41., İbnü’l-Esir, İslam Tarihi, El-Kâmil Fî Tarih, 2: 41.

251 el-Misrî, Sîret-i İbn-i Hışam, 2: 51., er-Râzî, Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihu’l-Gayb), 14: 520.

5. Bediüzzaman Said Nursi Hazretleri de Peygamberimiz'in (s.a.v) İsrâ ve Mirac'ının uyanık iken mübarek ruhu ve bedeni ile gerçekleştiğini ifade etmiştir. Ona göre Cenab-ı Hak kendi sanat eserlerini, tüm kâinattaki âlemleri ve bu âlemlerin iç ve dış özelliklerini, her bir sema tabakasındaki isim ve sıfatlarının tecellisini, insanların amellerinin uhrevî neticelerini Resulüne (s.a.v) göstermek istemiştir. Bunun için ruha hizmet eden ve her türlü vazifesine yardımcı olan mübarek cisminin arşa kadar beraber olması gerektiğini ve bunun akıldan uzak²⁵² olmadığını ifade etmiştir.
6. Allah-u Teala İsrâ olayının büyüklüğünü ve ihtişamını göstermek adına, ayetin başında "**Sübhone**" ifadesini kullanarak kendi zatını övmüştür. "**Sübhan**" ifadesi ile büyük bir işin yapıldığına işaret vardır. Bu sıfat imkânsız gibi görünen bir işin ancak Allah (c.c) tarafından yapılabileceğini gösterir.²⁵³ Allah (c.c) "**Sübhan**"²⁵⁴ kelimesi ile zaman ve mekândan münezze, her şeye gücü ve kudreti yeten, tüm eksik ve noksanlıklardan beri (münezze) bir zat olduğunu ifade ederek olayın önemine ve büyüklüğüne işaret etmiştir. Çünkü böyle bir olayı gerçekleştirmeye hiç kimsenin güç yetiremeyeceğini ve bunu ancak kendisinin yapabileceğini ifade ederek kendi şanını övmüştür. Akılları hayrette bırakan insan gücünün ve takatinin çok ötesinde olan böyle bir olay yani "bir kulu bedeni ve ruhu ile çok kısa bir zaman diliminde tüm varlık âlemlerinde dolaştırması" ancak bir mucize olabilir. Böyle bir mucize de tüm eksik ve noksanlıklardan münezze olan yani "**Sübhan**" olan Allah(c.c) tarafından gerçekleştirilebilir. İşte ayetin başındaki "**Sübhone**" ifadesi harikuladeliği olağanüstülüğü hissettirmek için İsrâ ve Miraç hadisesinin beden ve ruh ile olduğuna işaret eder.

252 Bediüzzaman, **Sözler**, 251- 253.

253 Muhammed Ali es-Sabuni, **Safvettü't Tefasir (Tefsirlerin Özü)**, trc. Sadreddin Gümüş-Nedim Yılmaz, 7. Basım (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018), 3: 360.

254 er-Râzî, **Tefsir-i Kebir (Mefâtihi'l-Gayb)**, 14: 396., İbn-i Kesîr, **Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri**, 9: 4652.

7. İnsan sadece ruhuyla veya sadece bedeniyle değil, ancak ikisinin birlikteliğiyle en yüksek özellikleri üzerinde gösterebilir.²⁵⁵ Allah'ın isimlerine en güzel ve gerçek manada ancak bu birliktelik ile ayna olunabilir. İşte ruh ve beden ikilisi ile bu tecellilere mazhar olarak ona "insan" yani kul denilmiştir. O bu vasıflardan dolayı eşref-ül mahlukat (mahlukatın en şerefli) ünvanına layık olmuştur. Ancak bu iki unsurun (ruh-cesed) birlikteliğiyle Allah'ın (c.c) kulu üzerindeki hikmetleri ve gayeleri ortaya çıkar ve anlaşılır. Bunun önemine binaen bu dünya hayatında "insan" hem ruh hem de beden ikilisi ile imtihana tabi tutulmuştur. Aynı şekilde de Allah(c.c) insanları cennet ve cehenneme beden ve ruhlarıyla gönderecektir. Bu dünyadaki cismin hizmeti ile elde edilen manevi kazançların karşılığını, Allah(c.c) adaletinin ve hikmetinin gereği olarak bu cismani uzuvları tekrardan yaratarak cennette onlara mükâfatlar ihsan edecektir.²⁵⁶ Bu hakikatler Allah Teâlâ'nın bu kadar değer ve kıymet verdiği ve sınırsız sanatını gösterdiği, çok hikmetlerle donattığı bu bedenin, ruhla birlikte yükseltildiğine bir işarettir.

İsra ve Miraç Aklen Mümkündür

İnsan, kâinattaki harikulade düzeni ve her biri birer mucize olan varlıkları ve olayları gözlemleyip, anlamlandırarak onlara birer isim takmıştır.²⁵⁷ Bu harikulade olaylara sathi ve yüzeysel bir bakış açısıyla²⁵⁸ bakarak onlara bir isim vermekle olayları bu kanunlara dayandırıp Allah'ın kudretini görmezden gelmişlerdir. Bu olaylara tabiat kanunları altında çeşit çeşit isim vermekle tüm olayları anladıklarını ve bu işi çözdüklerini düşünmektedirler.²⁵⁹ Hâlbuki bilim bu harikulade olayları görüp onlara isim vermeden milyarlarca yıl önce de kâinattaki bu olaylar varlığını sürdürmekteydi. Bili-

255 er-Râzî, Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihu'l-Gayb), 14: 394- 395.

256 Bediüzzaman, Sözlür, 172.

257 Bediüzzaman, Emirdağ Lahikası-4, (634 Nolu Mektup).

258 Bediüzzaman, Mesnevi Nuriye, 236.

259 Bediüzzaman, Mesnevi Nuriye, 188.

min şu an yaptığı tek şey mevcut olan bu olaylara bir isim koymak olmuştur. Atomların hareketleri, gökcisimlerinin birbirini itmesi ve çekmesiyle oluşan denge, yerçekimi, atmosferin oluşumu, insanın bir su damlasından yaratılması ve basit bir tohumdan koca bir ağacın çıkması gibi çevremizde gördüğümüz nice olaylar aslında insan aklının çok üstündedir. Kısacası kâinatta gördüğümüz her şey aslında bir mucizedir. Ancak sürekli görmekten kaynaklanan bir alışkanlık neticesinde bu harikulade olaylar ve kanunlar insanoglunun gözünde zamanla sıradanlaşarak basit birer olay haline dönüşmüştür.²⁶⁰ İşte bu kadar mucizeyi gören insan, Peygamberimizin bir gecede bir aylık mesafeye gitmesini ve oradan gökyüzüne çıkarılıp tüm varlık âlemini gezmesini akıldan uzak görmemelidir. Çünkü Allah-u Teâlâ kendi koyduğu kanunların mahkûmu değildir, istediği zaman bu kanunlarını değiştirir.²⁶¹ Allah'a (c.c) iman eden hiçbir kalp ve akıl da elbette bunda bir sıkıntı duymaz.

Dünyaya saatte yüz bin kilometreden fazla mesafeyi kat ettiren ve bütün zerrelerle yıldızları nihayetsiz kudretiyle tutup çeviren Allah (c.c), dilerse en sevgili bir kulunu, bedeniyle birlikte, şimşek ve ışıktan daha süratli bir şekilde, elbette Arş-ı Azam'ına yükseltebilir. Cebrail (a.s) ve diğer melekleri Kadir gecesinde Arş'tan yere ve yerden Arş'a getirip götüren Rabb'imiz, Peygamber Efendimiz'in Mirac'ını gerçekleştirmekten de âciz değildir.²⁶²

Kur'an'da, rüzgârların, Hz. Süleyman'ı kısa bir müddet içinde uzak beldelere götürdüğü zikredilmektedir. Nitekim Cenab-ı Hak, Hz. Süleyman'ın hareketini nitelerken, **"Süleyman'a da rüzgârı (musahtar kıldık) ki sabah bir aylık, akşam bir aylık yol alırdı."**²⁶³ buyurmuştur. Bu ayete göre, Süleyman (a.s) bir günde, iki aylık bir mesafe kat ediyordu. Süleyman'ın (a.s) yanında kitaptan ilim bulunan bir kimsenin, Belkıs'ın tahtını Yemen'den Şam diyarına, göz açıp kapama süresi içinde getirmesi eşyanın ve maddelerin

260 Bediüzzaman, Sözlür, 31.

261 Bediüzzaman, Tılsımlar, 31.

262 Kadir, 97/4.

263 Sebe', 34/12.

çok hızlı bir şekilde bir yerden bir yere götürülebileceğine işaret-
tir.²⁶⁴ Yine kâinatta bazı maddelerin çok yüksek hızlarda hareket
ettiğini görmekteyiz. Mesela ışık saniyede 300 bin km hızla yayı-
lır. Birçok atom saniyede milyarlarca hatta trilyonlarca kez titreş-
mektedir. İşte bunun gibi Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) Allah'ın
(c.c) iradesi ile çok kısa bir zaman diliminde yerden göklere çıkar-
ılması, oralarda gezdirilmesi mümkündür.

Namaz Ne Zaman Farz Kılındı? Miraçtan Önce Namaz Var mıydı?

Bazı insanlar Miraç'ta namazın farz kılınmış olamayacağını çünkü
namazın önceden de kılındığını ileri sürerek Miraç mucizesinin
gerçekleşmediğini söylemektedirler. Bu iddia yeni keşfedilmiş bir
mevzu gibi sırf Miraç hadisesine gölge düşürmek için gündeme
taşınmaktadır. Halbuki 5 vakit namaz farz kılınmadan önce de
farklı rekât ve şekillerde namazın kılındığı malumdur ve İslam
alimleri bu mevzuyu kitaplarına alıp değerlendirmişlerdir.

Rivayetlerde beş vakit namaz farz kılınmadan önce, gecenin geç
vakitlerine kadar, uzun sureler okunarak **gece namazının** (tehec-
cüd) farz olarak kılındığı görülmektedir. Bu namaz bir yıl devam
etmiş; hatta uzun müddet ayakta durmaktan, Müslümanların
ayakları şişmişti. Nihayet, beş vakit namaz farz kılınca, tehec-
cüd namazı Müslümanlar hakkında hafifletilip nafileye çevrilmiş
fakat Peygamberimiz'in (a.s.) buna özel olarak devam etmesi emir
buyrulmuştur.²⁶⁵

Başka rivayetlerden de anlaşılacağı üzere Peygamber Efendimiz'in
Miraç'a çıkmadan önce de farklı vakitlerde ve farklı rekâtlar da
namazı kıldığı görülmektedir. Fakat kılınan bu namaz ister farz is-
ter nafile olsun Miraç'ta emredilen bugünkü şeklinden farklı ola-
rak kılınılmaktaydı. Bazı rivayetlerde "namaz Miraç'ta farz kılındı"

264 Bediüzzaman, Zülfikar, 162., er-Râzî, Tefsîr-i Kebîr (MefâtEihu'l-Gayb), 14: 392-393.

265 Köksal, İslam Tarihi, 2: 236.

denilmesi “bugünkü şekliyle 5 vakit olarak farz kılınan namaz” kastedilerek söylenmiştir.²⁶⁶

“Mirac’ın Hikmeti” Miracın Varlığına Bir Delildir

Allah-u Teâlâ, varlık ve birliğin delillerini en ileri düzeyde göstermek için en şerefli, en seçkin ve en sevgili kulunu -tüm mah-lûkatı temsilen- huzuruna kabul etmiştir. Bu huzura kabul ediliş aynı zamanda Peygamberimiz’in (s.a.v) manevi bir yükselişidir. Bu yükselişle Sevgili Peygamberimiz, hiçbir varlığa nasip olmayan ilahi sırlara ve hikmetlere vâkıf olmuştur. Aynı zamanda Rabb’imiz, Miraç ile Resululah Efendimiz’in tüm varlıklardan üstün olduğunu yer ve gök ehline göstermiştir.

Allah-u Teâlâ, Miraç’ta Peygamberimiz’e (s.a.v) bütün âlemleri seyrettirmiştir. Böylece kâinatın varoluşundaki ilahi maksatları ve gayeleri bizzat göstermek, anlatmak ve onun vasıtasıyla da insanlığa bildirmek için onu temsilci olarak seçmiştir. Miraç ile Peygamberimiz (s.a.v) bu hakikatlerin gerçekleştiği mekânları bizzat görmüş duymuş, gezmiş ve Miraç dönüşünde bu hakikatleri tüm insanlığa ilan etmiştir.

Namazın Beş Vakte İndirilme Meselesi

Miraç’ta Peygamberimiz’e (s.a.v) ilk başta 50 vakit namaz emredilmiş sonrasında ise Peygamberimiz’in (s.a.v) birkaç defa Allah’a niyazı ile 5 vakte indirilmiştir.²⁶⁷ Ve bu 5 vakte Allah’ın rahmeti ile 50 vakit sevabı verilmiştir.²⁶⁸ Bu mevzu, hikmeti tam anlaşılmadığı için bazı basit ve küçük itirazlara uğramıştır. Bu olay Miraç’la bağlantılı olduğu için bu mevzuya itiraz edenler Miraç hadisesi-

266 el-Misrî, *Sîret-i İbn-i Hîşam*, 1: 323-324., Mehmed Sofuğolu, *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat. A.Ş., 1987), 1:450., Mehmed Sofuğolu, *Sahih Müslim Tercümesi*, (İstanbul: İrfan Yayınları 2003), 1: 230.

267 Buhari, “*Menakıbul Ensar*”, 42., Müslim, “*İman*”, 263.

268 Sofuğolu, *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*, 16: 7383., İbrahim Canan, *Kütüb-ü Sitte Terceme ve Şerhi*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2016), 15: 401-405., el-Misrî, *Sîret-i İbn-i Hîşam*, 2:62.

nin gerçekleşmediğini de iddia etmişlerdir. Onlar “Allah kullarına kaldıramayacakları yükleri yüklemes. Nasıl olur da onları 50 vakitle mesul tutar?” demektedirler. Bunu iddia edenler bilmiyorlar mı ki günümüzde 5 vakit namazı bile çok görüp zor olduğunu söyleyen birçok Müslüman bulunmaktadır. Hatta 5 vakit namazı kılmayanların oranı kılanlardan daha çoktur.

Evet Allah-u Teâlâ rahmet ve merhametini insanlara göstermek veya daha anlaşılır kılmak için insanları çeşitli şekillerde imtihan eder. Mesela Enfal suresindeki **“Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et. Eğer içinizde sabırlı yirmi kişi bulunursa, iki yüz kişiye galip gelirler. Eğer içinizde (sabırlı) yüz kişi bulunursa, inkâr edenlerden bin kişiye galip gelirler. Çünkü onlar anlamayan bir kavimdir.”**²⁶⁹ ayet ile müminlerin kafirlere karşı bire on olması durumunda savaşmaları ve geri durmamaları emredilmiştir. Fakat hemen sonrasında inen ayette ise bu husus hafifletilmiştir, **“Şimdi ise, Allah yükünüzü hafifletti ve sizde muhakkak bir zaaf olduğunu bildi. Eğer içinizde sabırlı yüz kişi olursa iki yüz kişiye galip gelirler. Eğer içinizde (sabırlı) bin kişi olursa, Allah'ın izniyle iki bin kişiye galip gelirler. Allah, sabredenlerle beraberdir.”**²⁷⁰ Görüldüğü gibi Allah (c.c) müminler için verdiği ilk emri yine kendi hükmüne göre hafifleterek rahmetini göstermiştir. Eğer Allah (c.c) isteseydi müminleri daha zor olan ilk emirle yükümlü tutabilirdi.²⁷¹

Bakara suresindeki **“Allah hiç kimseye gücünün yeteceğinden başka yük yüklemes.”**²⁷² İfadesine binaen eğer Allah (c.c) kulun nefsine çok zor gibi görünen bir şeyi emretmişse kul “Allah emrettiyse ben bunu yapabilirim.” demelidir. Nitekim **“İçinizdekini açığa vursanız da, gizleseniz de Allah sizi, onunla sorguya çe-**

269 Enfal, 8/65-66.

270 Enfal, 8/66.

271 Allah kimseye gücünün yettiğinden başkasını yüklemes, yükleyemez değil, yüklemes. Böyle olması da güç yetmez bir sorumluluğu yüklemeye Allah'ın kudreti olmadığından değildir, sırf fazl u kereminden ve rahmetindendir. (Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, 2: 367.)

272 Bakara, 2/286.

ker de dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter.²⁷³ ayeti nâzil olunca bu ayet sahâbeye çok ağır gelmiş ve Allahresulü'nün huzuruna gelerek, “Ey Allah'ın elçisi! Amellerden takat getirebileceğimiz şeyler ile yükümlü kıldık (bunlara bir diyeceğimiz yok). Bunlar namaz, oruç, cihad, zekattır. Halbuki sana şu ayet indirildi!” demişlerdi. Biz ona takat getiremeyiz.” dediler. Resulullah (s.a.v) onlara şöyle buyurdu. “Sizden önceki kitap sahipleri gibi “işittik ve asi olduk” mu diyeceksiniz? Hayır, şöyle deyiniz ‘işittik, itaat eyledik, gufranını dileriz ey Rabb’imiz, dönüş sanadır’ buyurmuş, onlar da aynen böyle söylemişler, bu cümleyi tekrarladıkça dilleri de buna alışmıştı.²⁷⁴ Sonrasında da Allah (c.c) “Allah hiç kimseye gücünün yeteceğinden başka yük yüklemez.”²⁷⁵ ayetini indirerek merhametini göstermiştir. Görüldüğü gibi Allah (c.c) kullarına şefkatini göstermek ve onların iyiliğini istediğini belirtmek için önce zor olanı göstermiş sonra da onlara daha kolay olan bir emir vermiştir.

Allah-u Teâlâ müminlere imtihan için bazı sorumluluklar yükler. Bu Allah'ın (c.c) bir kanunudur. Müminler de bu yüklerin kaldırılması veya hafifletilmesi için Allah'a (c.c) yalvarıp yakarırılar. İşte müminlerin sürekli Allah'ın (c.c) huzuruna tazarru ve niyazla çıkmaları ondan (c.c) bu yükleri kaldırmasını talep etmeleri ne kadar güzeldir. Ayeti kerimede bu husus ne güzel ifade edilmiştir. “Ey Rabb’imiz! Unutur ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabb’imiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabb’imiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et.”²⁷⁶ Allah-u Teâlâ da isterse bu yükleri hikmetine ve şefkatine binaen indirir. Haşa bu onunla bir pazarlık değil kulun Allah'a (c.c) olan acziyetini bildirmesidir.

273 Bakara, 2/284.

274 Bakara, 2/284., Müslim, “İman” 57.

275 Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, 2: 366.

276 Bakara, 2/286.

Mescid-i Aksa / Beyt'il Makdis Neresidir?

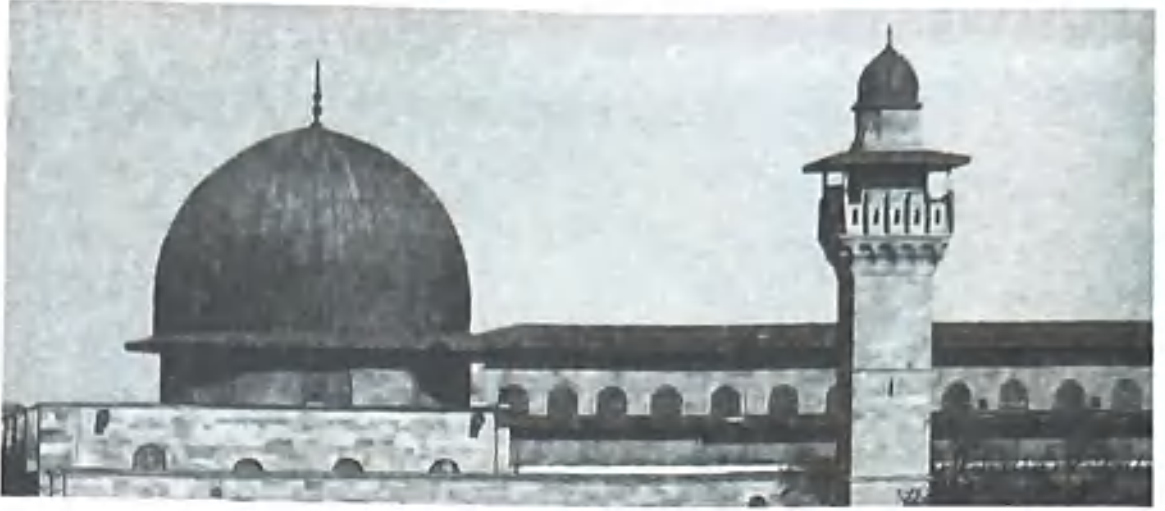

Tarihi rivayetler araştırılırken birçok isim ve yerin zihinlerde karışıklık meydana getirdiği görülmektedir. Bu da konunun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Biz de konumuz itibariyle Kudüs'te Müslümanlar için önemli olan ve sıklıkla karıştırılan iki mescide kısaca değinmek istiyoruz. Bu iki mescid şunlardır:

Kubbetü's-Sahra Mescidi

Kubbetü's-Sahre: Hz. Ömer'in Kudüs'ü fethettiğinde basit olarak ahşaptan yaptığı mescidin yerine daha sonra Emeviler döneminde (h.66/72) (m.686/691) Abdülmelik bin Mervan tarafından yeniden bir mescid/bina inşa edilmiştir. Osmanlı padişahlarından Kanuni'nin de kubbesini altınla kaplattığı mesciddir. Günümüzde birçok fotoğrafta Mescid-i Aksa bölgesini temsilen bu fotoğraf yayınlanmaktadır.

Kible Mescidi

Kible Mescidi: 703'te Abdülmelik bin Mervan'ın oğlu I. Velid tarafından yaptırılan kurşun kaplı mesciddir. Şu an için bilinen şimdiki adıyla maruf ve meşhur Mescid-i Aksa aslında burasıdır. Hz. Süleyman'ın inşa ettiği ve Süleyman mabedi olarak bilinen kutsal mabed tarih içinde birçok defa harap olmuş, fakat farklı şekillerde yeniden inşa edilmiştir. Süleyman Mabedi'nin eski kalıntıları ve eski temelleri üzerine inşa edildiği için Mescid-i Aksa ismini taşımaya devam etmiştir.²⁷⁷

“Mescid-i Aksa”, sarı kubbeli, sekiz köşeli Kubbetü's-Sahre ile kurşun kubbeli olan Kible Mescidi'nden ibaret değildir. 145 dönümlük bir araziyi içine alan, içinde onlarca İslami eser bulundu-

277 Nebi Bozkurt, “**Mescid-i Aksa**”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29: 270.

ran bu alanın tamamına “Mescid-i Aksa” veya “Harem-i Şerif” denir.²⁷⁸ Etrafı mübarek kılınan bölge ise Filistin topraklarıdır.

Bugün Kâbe’ye çevresiyle birlikte Mescid-i Harâm denildiği gibi; Mescid-i Aksâ’ya da çevresiyle birlikte Harem-i Şerif denilmekte ve bununla eski Kudüs’teki kuzeyi 321, güneyi 283, doğusu 474 ve batısı 490 m. uzunlukta olan ve yer yer 30-40 m. yüksekliğe ulaşan surlarla çevrili bulunan, içinde Kubbetü’s-Sahre’nin de yer aldığı kutsal mekân kastedilmektedir.²⁷⁹

Buna göre Peygamberimiz (s.a.v) döneminde bu harem alanının tamamına Mescid-i Aksâ ismi verilmiştir. “El-Mescidü’l-Aksâ” bir yapıyı ve bir mescidi değil “bir alanı ve bir bölgeyi” ifade etmektedir. *Orada cami tarzında herhangi yapının olup olmaması bir önem arz etmemektedir. Çünkü dönülen yön bir alanı bir bölgeyi ifade etmektedir. Müslümanların o dönemde Mescid-i Aksâ’ya doğru yönelmesini gerektirecek dört başı mamur bir cami olmamasına rağmen oraya doğru namaz kılmaları bu hakikati ifade eder.*

Geçmişte büyük bir alan ve bölge için kullanılan bir ismin daha sonra orada bulunan başka bir yapıya geçmesi tarihte sıkça görülen bir durumdur. Mescid-i Aksâ tabiri, İslâm’ın ilk dönemlerinde bazen Kudüs için de kullanılmakla birlikte, asırlar boyunca özellikle Harem-i şerif kastedilmiştir.²⁸⁰ Bazı araştırmacılara göre Kudüs’ün fethinden önce “mukaddes harem bölgesinin” tamamına “El-Mescidü’l-Aksâ” ismi verilirken,²⁸¹ 638’de Kudüs’ün fethinden sonraki yıllarda I. Velid döneminde orada inşa edilen mescide de (703/I. Velid) “Mescid-i Aksâ” ismi verilmeye başlanmıştır. Bu durum günümüze kadar böyle devam etmiştir²⁸². Yani Mescid-i

278 Bozkurt, “Mescid-i Aksa”, 29: 268.

279 Bozkurt, “Mescid-i Aksa”, 29: 268.

280 Ömer Faruk Harman, “Kudüs”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26: 324.

281 Ali Muhammed Sallâbî, **II. Halife Hz. Ömer**, trc. Mehmet Akbaş, 6. Baskı (İstanbul: Ravza Yayınları, 2018), 511.

282 İsmail Altun, “**H. Peygamber Döneminde Mescid-i Aksa Var mıydı?**”, Turkish Studies. Karşılaştırmalı Dini Araştırmalar Dergisi (Comparati ve Religios Studises), 12/2 (2017), 7.

Aksa hem bir bölgeyi ve alanı ifade ettiği gibi aynı zamanda bölgeyi temsilen orada yapılan cami ve mescidlere de sonraları Mescid-i Aksa denmiştir. Hadislerde geçen el- Mescidü'l- Aksâ'nın tarifi ile ilgili rivayetler orada bulunan şu anki cami veya mescidler için kullanılmamıştır. Çünkü herkesin de çok net olarak bildiği gibi bu mescid ve camiler Peygamberimiz'den (s.a.v) çok sonraları yapılmıştır. Miraç olayından sonra Mescid-i Aksa hakkında müşriklerin sordukları sorular ve bunlara verilen cevaplarla yine hadislerde geçen tasvirler; Süleyman Mabedi'nin kalıntıları, duvarları veya "Mescid-i Aksâ"nın etrafındaki surlarla çevrili alanın kapı ve girişleri olabileceği gibi geçmiş dönemlere ait bazı ibadet mahallerinin harabeleriyle ilgili de olabilir. Bu harabelerden kalma bazı pencere, duvar ve kapılar o zaman itibariyle hala ayakta kalabilmiştir. Çünkü Mescid-i Aksa bölgesinde ilk Peygamber Âdem (a.s) zamanından beri birçok mabed yapılmıştır.²⁸³ Bunlar tarih içinde hakimiyeti altına giren toplumlar tarafından çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Fakat burası hiçbir zaman kutsal ve bereketli olma özelliğini kaybetmemiştir. Aynı zamanda Kâbe için de aynı şeyler söylenebilir. Çünkü Kâbe'de tarih içinde birçok kez sapkın inançların ve sistemlerin esiri olmuş, içine yüzlerce put konulmuştur. Fakat hiçbir zaman bu durumlar ona asli olan mahiyetinden ve kutsiyetinden bir şey kaybettirmemiştir. Peygamber Efendimiz ile Mescid-i Haram ve Kâbe asli hüviyetine dönüştürülmüştür.

Rivayetlerde Peygamberimiz (a.s.m) İsrâ gecesinde bu kapıların birinden Mescid-i Aksa'ya (harem alanına) girip namaz kılmuştur. Bunun için bu kapı "Muhammed kapısı" olarak isimlendirilmiştir. Nitekim Hz. Ömer (r.a) Kudüs'ün fethinden sonra patrikten mescidin yerini göstermesini istedikten sonra, İsrâ gecesine Resûlullah'ın girdiği kapıdan mescide girmiş tekbir getirmiş ve şöyle de-

283 Allah Resulü, Âdem (a.s) inşa ettiği ilk mescid olan Kâbe ile Mescid-i Aksa arasında 40 yıl olduğunu buyurmuştur. Kâbe ilk olarak Âdem (a.s) zamanında yapılmış fakat İbrahim (a.s) Kâbe'yi kaybolmaya yüz tutmuş temelleri üzerine tekrardan inşa etmiştir. İlgili ayetlere bakılabilir. (Bakara 2/127; Hac 22/26; İbrahim 14/37) Mescid-i Aksa da yine Âdem (a.s) zamanında yapılmış fakat Süleyman (a.s) zamanında tıpkı Kâbe gibi tekrardan eski temelleri üzerinde yeniden bina edilmiştir.

miştir: “Allah’a yemin olsun ki burası, Resûlullah’ın (a.s) bize anlattığı Hz. Davud’un mescididir ki kendisi geceleyin oraya yürütülmüştü.” Hz. Ömer daha sonra Rumların İsrailoğulları’na öfkelenerek mezbele haline getirdikleri bu mekânı Müslümanlarla birlikte temizlemiştir. Sonra Hz. Ömer (r.a) Hz. Davud’un mihrabında/Allah Resulü’nün namaz kıldığı yerde tahiyyetü’l-mescid namazı kılınmış, ertesi gün de Müslümanlara sabah namazı kıldırılmıştır. Sonrasında burada büyük bir mescid yaptırmıştır.²⁸⁴ Bu tarihi süreci görmezden gelip Mescid-i Aksa’yı sadece bir yapıya binaya ve camiye hamletmek büyük bir hatadır.

Aynı zamanda Mescid-i Aksa yani harem alanında hiçbir şekilde, herhangi bir mabed veya yapının olmadığını söylemek tarihi rivayetlere de aykırıdır. Bu kadar meşhur, maruf ve mukaddes bir alanın içinde insanların çeşitli dini vecibelerini yerine getirdikleri bir alanda basit de olsa herhangi bir yapının olmaması düşünülemez. Mesela şu an Yahudiler sadece “ağlama duvarı” denilen bir kalıntının önünde ibadetlerini ifa etmektedirler.

Mekke yıllarında etrafı birkaç taş ve duvarla çevrili alanlar veya namazgahlar da mescid olarak anılmaktaydı. Peygamberimiz ’in (s.a.v) Ranuna’da cum’a namazı kıldığı yer ve Tebuk Seferi esnasında etrafına taşlar dizilerek sınırları belirlenen ve Peygamber Efendimiz tarafından namazgâh olarak kullanılan on beş kadar açık mekân (herhangi bir kubbeli ve çatılı yapı şeklinde olmamasına rağmen) mescid olarak anılmıştır.²⁸⁵ Buhari’de geçen bir rivayette, Hz. Ebubekir’in (r.a) İslam’ın ilk yıllarında evinin önünde bir mescid edindiği ifade edilmiştir. O, bu mescidde ibadet ederken (mescid tamamen açık olduğu için) müşrik kadın ve çocuklardan büyük kalabalıklar zaman zaman gelip uzun süre onu izlemişlerdir.²⁸⁶ Demek ki mescid ifadesinin o zamanlarda sağı solu veya üstü kapalı olmadan ibadet edilen tüm mekânlar için kullanıldığı

284 Sallabi, *İslam Tarihi (Siyer-i Nebi)*, 2: 511., Abdullah el-Khatip, “Kur’an’da Kudüs”, trc.Ramazan Işık, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9/1 (2004), 121., Altun, “Hz. Peygamber Döneminde Mescid-i Aksa Var mıydı?”, 15.

285 el-Mısri, *Sîret-i İbn-i Hişam*, 2: 162.

286 Buhari, “Kefalet”, 4.

açıkça görülmektedir. Tüm bu bilgilerden sonra Mescid-i Aksa ifadesi ile bir cami veya belli bir yapı değil bununla bir alan ve bölgenin kastedildiği de anlaşılmış olur.

Ayet-i kerimelere baktığımızda “Mescid-i Haram” ifadesinin bazen belli bir alan ve bölge için bazen de Kâbe’nin yerine kullanıldığı görülmektedir. *Kur’an-ı Kerim’de “Mescid-i Harâm” tabiriyle* bazen Kâbe²⁸⁷ bazen Kâbe’yi kuşatan ve sınırları Peygamberimiz (s.a.v) tarafından çizilen mukaddes Mekke haremî kastedilmiştir.²⁸⁸ **“Mescid-i Haram’ı (Kâbe’yi) onarmayı...”**²⁸⁹ ayetinde “Mescid-i Haram” ifadesiyle bizzat Kâbe’nin kendisi, **“Müşrikler ancak bir pisliktir. Onun için bu yıllarından sonra Mescid-i Haram’a yaklaşmasınlar”**²⁹⁰ ayetinde de “Mescid” ifadesi ile Kâbe’nin kendisi değil bir bölge ve çevreyi ifade eden “harem alanı” kastedilmiştir.

Ayetlerde de görüldüğü gibi “mescid” kavramı, sadece bir yapıyı camiye veya bir binayı değil aynı zamanda bir bölge ve alanı da ihtiva ediyor.

Mescid-i İliya/Beytü’l-Makdis/ El-Mescid’ül Aksâ

İsra ve Miraç hadisesinin yaşandığı dönemlerde Kudüs “Beytü’l-Makdis” ve “İliya” olarak isimlendirildiği gibi “El-Mescidü’l-Aksâ” olarak da isimlendirilmiştir. Mescitler hakkında ciddi araştırmalarıyla tanınan İmam Zerkeşi, Mescid-i Aksâ’ya 17 ayrı isim verildiğini kaydetmiş ve bunları maddeler halinde sıralamıştır. Buna göre Mescid-i Aksâ için Beytü’l-Makdis, Mescid-i İliya, Beytüs-Selâm, Urşelim, Yebûs/Babûs, Beytü’l-Küds/El-Kudsuş-Şerîf gibi farklı isimler verilmiştir.²⁹¹

287 Tevbe, 9/19., Enfal, 8/34.

288 Bakara, 2/191-196.

289 Tevbe, 9/19.

290 Tevbe, 9/28.

291 Altun, “Hz. Peygamber Döneminde Mescid-i Aksa Var mıydı?”, 6.

Birçok hadis ve tefsir kitaplarında Peygamberimiz'in (s.a.v) Mescid-i Harâm'dan "Beytü'l-Makdis"e, bazı rivayetlere göre de "El-Mescidü'l-Aksâ" ya veya "İliya" ya götürüldüğü geçmektedir.

En eski kaynaklardan biri olan Abdurrezzak'ın "El-Musannef"inde İsrâ olayı ile ilgili bir hadis nakledilirken "Mescidü'l-Aksâ" "Beytü'l-Makdis" "Şam (Kudüs)" ifadeleri aynen geçmektedir.²⁹²

Yine erken dönem hadis kaynaklarından olan İbn Ebu Şeybe'nin Musannef"inde "Beytü'l-Makdis'te Namaz" başlığı altında "El-Mescidü'l-Aksâ" tabirini kullanmıştır.²⁹³

İmam Buhari (r.a), Ebu Hureyre'den (r.a) "Resulullah götürüldüğü İsrâ gecesinde "İliya" şehrinde (yani Kudüs)²⁹⁴ diye başlayan hadisi zikretmiştir. Yine İmam Buhari (r.a) bab başlığı olarak "Beytü'l Makdis" tabirini kullanmış fakat hadislerde "El-Mescidü'l-Aksâ" ifadesine yer vermiştir.²⁹⁵

İmam Nesâî (r.a) bab başlığı olarak "El-Mescidü'l-Aksâ" tabirini kullandığı halde rivayette Beytü'l-Makdis tabirini kullanmıştır.²⁹⁶

Sahih-i Müslim'de ise, "El-Mescidü'l-Aksa" tabiri yanında "Mescid-i İliya" (Kudüs)²⁹⁷ kullanılmıştır. Bilindiği gibi Hz. Ömer Kudüs'ü fethettiğinde "İliya halkı" için bir emanname yazmıştır. Birçok tarihçi de Kudüs'ün fethini anlatırken ondan "İliya" olarak bahsetmişlerdir.²⁹⁸ İmam Malik'in Muvatta'sında da "İliya" tabiri geçmektedir.²⁹⁹

292 Abdurrezzâk, Musannef 1983: V, 328, No: 9719.

293 İbn Ebi Şeybe, El-Musannef, V, 176. (No: 7620, VI, 308 (No: 9762), VIII, 720 (No: 15785), 721 (No: 15790, 15792), 722 (No: 15793), XIX, 572 (No: 37082), XX, 248 (No: 37728).

294 Buhari, "Tefsir-ül Kur'an", İsrâ 3.

295 Buhari, "Fadlu's-Salât Fi Mescid-i Mekke Vel Medine", 6.

296 Nesâî, "Mesâcid", 6.

297 Müslim, "Hac", 513.

298 Sallâbî, II. Halife Hz. Ömer, 502-504.

299 Muvatta, "Hac" 26.

Görüldüğü gibi Kudüs'teki kutsal ve mübarek mekân için farklı isimlerin kullanıldığı çok açıktır. Bu durum bu üç ayrı tabirin yani Beytü'l-Makdis, Mescid-i Aksâ ve Mescid-i İliya'nın aynı yeri ifade ettiğini ve El-Mescidü'l-Aksâ'nın Kudüs'te yer aldığını göstermesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Bunun için El-Mescidü'l-Aksâ'yı Kudüs'ten başka bir yerde aramak anlamsızdır. Kur'an-ı Kerim'de zikredilen El-Mescidü'l-Aksâ'nın İliya'daki/Kudüs'teki Beytü'l-Makdis olduğu konusunda tefsir uleması ve tarihçiler ittifak etmişlerdir.³⁰⁰

İsra suresinde geçen “El-Mescidü'l-Aksâ” tabirini duyan müşrikler Peygamber Efendimiz'e gelerek bazı sorular sormuşlardır. Peygamberimiz (s.a.v) olayı şöyle anlatmıştır: **“Kendimi Hicr'de, Kureyş'in bana isrâ yolculuğumu sorduğu halde buldum. Bana Beyt-i Makdis'te tam olarak tespit edemediğim şeylerden sordular. Bir anda o derece sıkıntıya düştüm ki, o ana kadar o derecede hiç üzülmemiştim. O sırada Allah Teâlâ Beyt-i Makdis'i yükseltip göreceğim seviyeye getirdi, ben de ona bakıyordum. Ne sordularsa hepsine cevap verdim.”**³⁰¹ Dikkat edilirse müşriklerin Kur'an'daki El-Mescidü'l-Aksâ ifadesinden sonra daha önce Kudüs'e gidip gelen müşrikler Peygamberimiz'e orayı tarif etmesini istemişler. Peygamberimiz'in (s.a.v) Beyt-i Makdis'i tarif ederek cevap vermesi bu iki ismin de aynı yer için kullanıldığını ortaya koyar. Demek oluyor ki ayetin bahsettiği El-Mescidü'l-Aksâ tabirinin müşrikler tarafından da ne kastedildiği bilinmektedir. Yani ayet okunduğunda müşriklerin soruları Kudüs'teki El-Mescidü'l-Aksâ hakkında olmuştur. Başka bir yer hakkında soru sormamışlardır.

El-Mescidü'l-Aksâ ifadesinin birçok sahih hadiste kullanıldığı da görülmektedir. Fakat bazıları El-Mescidü'l-Aksâ ifadesinin o dönemlerde pek yaygın olmadığını bunun Miraç hadisesinden sonra, orada yapılan mescid için kullanıldığını gündeme taşıyarak Miraç hadislerine gölge düşürmek istemektedirler ki bu doğru de-

300 er-Râzî, *Tefsîr-ı Kebîr (Mefâtihu'l-Gayb)*, 14: 389.

301 Buhari, *“Tefsîr-ül Kur'an”*, İsra 3., Muslim, *“İman”*, 75.

ğildir. Bununla birlikte Müslümanlar bir müddet Kudüs'e doğru namaz kılmışlardır.

Mescid-i Aksâ'nın geçtiği hadis-i şeriflerden bazı örnekler:

“Mescid-i Aksâ'da kılınan namaza elli bin kat sevap verilir. Benim mescidimde kılınan namaza elli bin kat sevap verilir. Mescid-i Harâm'da kılınan namaza ise yüz bin kat sevap verilir.”³⁰²

“(İbadet kastıyla olan özel) yolculuk, ancak şu üç mescidden birine olur: Mescidi Haram'a, Mescid-i Resul'e ve El-Mescidü'l-Aksâ'ya.”³⁰³

Ci'rane

İsra hadisesini anlatırken, Peygamber Efendimiz 'in gecenin az bir kısmında 40 günlük bir mesafede yer alan Mescid-i Aksâ'ya gittiğini ifade etmiştik. Fakat yakın tarihte bir müsteşrik Peygamberimiz 'in (s.a.v) Kudüs'e değil başka yakın bir bölgeye yani Mekke'ye 14 km uzaklıktaki Ci'rane'ye gittiğini iddia etmiştir. Bu iddia, ellerine geçen her fırsatı değerlendirmekten geri durmayan müsteşrikler arasında bile rağbet görmemiştir. Onlar bile bu görüşü temelsiz, basit ve değersiz bulmuşlardır. Ne gariptir ki, kendisi müsteşrik olmadığı halde müslümanlar içinde bulunan bazı modernistler bu iddiayı gündeme getirmektedirler. Aslında bu iddiaların arkasında, Kudüs'ü gündemden düşürüp Mescid-i Aksâ'yı müslümanların zihninden ve yüreğinden söküp atma projesi olduğu unutulmamalıdır.

İslam tarihinde Ci'rane denen bölgenin o dönemde hiçbir önemi bulunmamaktadır. Üstelik Kudüs gibi etrafı mübarek kılınmış, değer ve kıymeti tamamen meçhul, manevi değeri ve özelliği olmayan, hiçbir tarihi yapı ve kalıntının bile bulunmadığı bir bölgedir. Tarihte Ci'rane ismi ilk olarak hicri 8. yılda (630) (da çıkarıldı) Huneyn gazvesiyle elde edilen ganimetlerin dağıtılmasıyla

302 İbn Mace, “Kitab-u İkamet-i Salah”, 198.

303 Buhârî, “Fadlu's-Salât”, 1-6., Nesai, “Mesacid”, 10.

cereyan eden olaylar vesilesiyle gündeme gelmiştir.³⁰⁴ Uzun yıllar sonra bu olayların hatırasına da bir mescid yapılmıştır.³⁰⁵ Halbuki daha önce zikredildiği gibi İsrâ ve Miraç, tarihi olarak hicretten bir veya bir buçuk yıl önce Mekke’de meydana gelmiştir. Huneyn gazvesi dolayısıyla Ci’rane’de ganimetlerin toplanması olayı ise Medine dönemi olayları içinde geçmektedir.

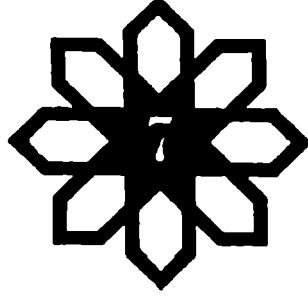
Müşrikler ayette geçen Mescid-i Aksa ifadesi ile Ci’rane’nin kastedildiğini bilselerdi buna çok da şaşırıp itiraz etmezlerdi. Haşa Peygamberimiz’i (sav) alaya almaz³⁰⁶ ve risaletine gölge düşürmeye çalışmazlardı.³⁰⁷ Daha önce Filistin/Kudüs bölgesine seyahat etmiş müşriklerin, Peygamberimiz’i (s.a.v) o bölge ile ilgili soru yağmuruna tutmaları anlamsız olurdu. Çünkü Peygamber Efendimiz’in (sav) daha önce İliya’ya (Filistin/Kudüs) hiç gitmediğini de biliyorlardı. Halbuki Ci’rane’ye gitmenin olağan üstü bir tarafı yoktur. Onların itirazı ancak insanüstü ve beşer fevkinde olan bir olaya yönelik olmuştur.

304 el-Misrî, *Sîret-i İbn-i Hîşam*, 4: 133, 188, 195.

305 Ahmet Önkol, “Ci’rane”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 8: 25.

306 Canan, *Kütüb-ü Sitte ve Terceme ve Şerhi*, 15: 409-410.

307 Buhari, “*Menakıbu’l Ensar*”, 41.

PEYGAMBERLERİN İSMET SIFATI

YUSUF ATMACA

PEYGAMBERLERİN İSMET SIFATI

Peygamberler (a.s), Cenâb-ı Hakk'ın emir ve yasaklarını tebliğ ve tatbik etmek için vazifelendirdiği müstesna şahsiyetlerdir. Peygamberler, yaratılış itibariyle diğer insanlar gibidir. Fakat kendilerine verilen bazı üstün özellikler ile diğer insanlardan ayrılırlar.³⁰⁸ Peygamberlere verilen üstün özelliklerden birisi de "ismet" sıfatıdır.

İsmet; lügatte masumluk, günahsızlık, temizlik³⁰⁹ gibi manalara gelir.

Terim olarak ise; günahları işlemeye gücü yetmekle beraber onlardan kaçınma melekesidir.³¹⁰

Bütün ehl-i sünnet âlimleri, peygamberlerin ismet sıfatında ittifak etmişlerdir. İsmet sıfatı sadece peygamberler için söz konusu olup, diğer insanlar için böyle bir özellik yoktur.

Peygamberler de birer insandır. İnsanların tabi oldukları imtihanlara onlar da tabidirler.³¹¹ İsmet sıfatı, peygamberlerin melek gibi günaha hiç kabiliyetlerinin veya meyillerinin olmaması anlamına gelmez. Fakat Allah onları günahlardan korumuştur. Bilerek veya isteyerek günaha girmezler. Bunun örneğini Yusuf suresinden verebiliriz: **"Andolsun ki kadın ona meyletti. Eğer Rabb'inin işareti ve ikazını görmeseydi o da kadına meyletmişti. İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için (delilimizi gösterdik). Şüphesiz o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı."**³¹²

Başka bir ayette de peygamberler için Cenâb-ı Hakk şöyle buyurmuştur: **"Şüphesiz biz onları, ahiret yurdunu düşünme özelliği ile (temizleyip) ihlâslı kimseler kıldık."**³¹³

308 De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. (Ne var ki) bana, 'Sizin ilâh'ınız ancak bir tek ilâhtır" diye vahyolunuyor. Kehf, 18/110.

309 Ferit Devellioğlu, "İsmet", **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, (İstanbul: Aydın Kitabevi Yayınları, 1999), 452.

310 Ali İbn Muhammed Seyyid Şerif Cürcânî, "İsmet", **Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü**, trc. Arif Erkan (İstanbul: Bahar Yayınları, 1997), 153.

311 Şuara, 26/79-81.

312 Yûsuf, 12/24.

313 Sâd, 38/46.

Buna dair Peygamberimizin (s.a.v) hayatında da güzel bir örnek şöyledir: Hz. Peygamber (a.s.m) çocukken gitmek istediği cahiliye dönemi düğün eğlencesinde, kendisine gelen tatlı bir uykuyla eğlenceye katılmaktan alıkonulmuş, İlâhi kudret onu böylece korumuştur.³¹⁴

Nureddin Es-Sabunî, bu hususta Matüridiye Akaidi isimli eserinde şunları ifade etmektedir:

“Peygamber gerek sözlerinde gerek fiillerinde kendisini lekeleyecek ve kadir ve kıymetini düşürecek hatalardan masum (korunmuş) olur. Eğer kasıt ve iradesi olmaksızın kendisinde bir hata vuku bulacak olursa, Cenâb-ı Hak onu uyarır, kınar; bu hususta peygamberini kendi haline bırakmak şöyle dursun onu uyarmayı geciktirmez bile. Büyük üstad İmâm Ebû Mansûr el-Mâtürîdî şöyle dedi: ‘İsmet, külfeti kaldırmaz.’ Bunun manası şudur ki peygamberin günahattan korunmuş olması, onu Allah’a itaatte zorlamadığı gibi günaha ve şerre meyillerinin ve kabiliyetlerinin olmadığını göstermez. Ne var ki ismet, Allah’ın bir lütfu olup peygamberi hayır yapmaya sevk eder, kötülükten de alıkoyar. Fakat ilâhî imtihanın gerçekleşmesi için onda yine de irade mevcuttur.”³¹⁵

Peygamberlerin hiçbirisi nübüvvetten evvel küfür ve şirke düşmemişlerdir.³¹⁶ Bu icma ile sabittir.³¹⁷ Onların büyük ve küçük günahlardan masum oluşu nübüvvetten sonra da devam etmiştir.³¹⁸ Ehl-i sünnet kelimcilerine göre nübüvvet öncesi ve sonrasında

314 Alı Muhammed Sallâbî, **Siyer-i Nebi**, trc. Mustafa Kasadar v.dğr. 8. Baskı (İstanbul: Ravza Yayınları, 2019), 1: 71.

315 Nûreddin Es-Sâbûnî, **Mâtürîdiyye Akaidi**, trc. Bekir Topaloğlu, (Ankara: DiB Yayınları, 2005), 114.

316 Sa’düddîn Mes’ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî et-Teftâzânî, **Şerhu'l Akaid**, trc. Talha Hakan Alp, 4.Baskı (İstanbul: IFAV Yayınları, 2017), 288.

317 Fahrüddîn er-Râzî, **Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihu'l-Gayb)**, trc. Suat Yıldırım v.dğr. (Ankara: Akçağ Yayınları, 1990), 9: 522.

318 Abdulkahir el-Bağdadi, **Mezhepler Arasındaki Farklar**, trc. Ethem Ruhi Fiğlalı, 3. Baskı, (Ankara: TDV Yayınları, 2005), 165.

peygamberlerin kasten ve yanlışlıkla yalan söyleme³¹⁹ başkalarının hakkına tecavüz, zina, hayâsızlık, hırsızlık, gurur ve kibir gibi onları üzecek ve utandıracak ve yüzlerini kızartacak bütün günahlardan da korunmuşlardır³²⁰. Onların bu yüksek meziyetlerinden dolayı Allah-u Teala Kur'an-ı Kerim'de Peygamberlerden bahsederken onların ihlaslı³²¹, emin³²², sadık ve doğru sözlü³²³ kimseler olduğunu bizzat vurgulamıştır.

Bununla birlikte ibadet ve itaatte en üst seviyede olan peygamberlere ayetlerde Allah (c.c) tarafından ikaz ve ihtarlarda bulunulduğunu da görmekteyiz. Yüce Rabbimiz peygamberlerin bazı davranışlarını bu ayetlerde “günah” olarak tanımlamıştır. Fakat ayetlerdeki “günah” kavramı bizim bildiğimiz manada normal ve sıradan insanların işlediği günah kavramından çok farklı bir tanımlamadır. Bunun gibi Kur'an'daki birçok kelime ve kavramlar ilim ehline onun ruhuna uygun bir mana ile izah edilmelidir. Çünkü bütün dillerde kavramlar zaman içinde o kültürlerin tesirleriyle çok farklı manalara gelebilmiştir. Hatta bazı kavramlar zamanla, ifade ettiği manaların tam aksi olarak da kullanılmıştır. Geçmişte birçok müsbet kelime zamanla menfi bir manaya bürünebilmiştir. Hatta aynı dilin konuşulduğu bir ülkede aynı kelime bir yörede çok ayıp ve çirkin bir manayı çağrıştırırken başka bir yörede ise taltif edici ve güzel manalara gelebilir. Bundan dolayı dildeki kelime ve kavramların şerh ve izahı bir uzmanlık alanıdır. Herkes kafasına göre bir mana veremez.

İslam alimleri Kur'an'da peygamberler için kullanılan “günah” kavramını “zelle” ve “hata” olarak tanımlamışlardır. Evet, Peygamberler hata yoluyla, unutmak veya daha iyiyi terk etmek suretiyle, tüm yaşantıları boyunca birkaç defayla sınırlı “zelle” denen bazı

319 Teftâzânî, Şerhu'l Akaid, 288.

320 Teftâzânî, Şerhu'l Akaid, 289.

321 Meryem, 19/ 51.

322 A'raf, 7/68., Yusuf , 12/54., Şuara, 26/107.

323 Meryem, 19/41, 56.

hatalar işlemişlerdir.³²⁴ Fakat bu “zelle” denilen ufak tefek hatalar kesinlikle büyük ve yüz kızartıcı günahlardan değildir. Bunlar ancak şahsiyete zarar vermeyen onun değerini ve şerefini zedelemeyen ufak tefek bazı davranışlardır.³²⁵

Zelle sözlükte; “Sürçme, sürçüp kayma, yanılma, yanlış, ufak suç, ayrılmak ve uzaklaşmak”³²⁶ gibi manalara gelmektedir. Ragıb el-İsfehânî ise benzer şekilde zellenin “istemeyerek ayağın kayması” anlamına geldiğini ve ayrıca ayağın sürçmesine benzetilerek istemeden meydana gelen günah için de zelle denildiğini ifade etmiştir.³²⁷ Unutulmamalıdır ki Peygamberlerin zelle kabilinden olan bu davranışları “evla olanın” terkedilmesi ve hasenatü’l eb-rar seyyiatü’l mukarrabin kabilindendir. Yani sıradan ve iyi ve kimseler için hasenat olan bazı fiiller Allah’a yakınlıkta çok ileri derecede olan bazı kimseler için hata ve günah olarak tanımlanabilir.³²⁸ Mesela küçük bir çocuğun üst düzey bir ortamda yanlış bir hareketi kınanmazken hatta tebessüme yol açarken, aynı fiili büyük birinin işlemesi hoş karşılanmaz. Yani aynı şekilde işlenen bir fiil birisi için affa sebep olurken bir diğeri için kınanmaya sebep olabilir.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v)’in hayatında zelleye örnek olarak şöyle bir hadise vuku bulmuştur; Âmâ olan Abdullah İbn-i Ümmü Mektûm (r.a), Hz. Peygamber’in (a.s.m) yanına gelmişti. Tam o sırada ise, Peygamber Efendimiz’in yanında Kureyş’in ileri gelenleri vardı. Peygamber Efendimiz, bunların Müslüman olmaları sayesinde başkalarının da Müslüman olacaklarını umarak, onları İslâm’a davet ediyordu. Ümmü Mektûm (r.a), Hz. Peygamber’e

324 Ömer Nasuhi Bilmen, **İslâm Akâidi**, hzr. Salih Sabri Yavuz, 1. Baskı (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2008), 87.

325 Ali Muhammed Sallâbî, **İslam İnanç Esasları**, hzr. Mustafa Kasadar, (İstanbul: Ravza Yayınları, 2016), 299.

326 Fikret Karaman v.dğr., **“Zelle”**, Dini Kavramlar Sözlüğü (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015), 709.

327 Ragıb el-İsfehânî, **“Zelle”**, Müfredât, Çıra Yayınları, Abdulbaki Güneş-Mehmet Yolcu, (İstanbul: 2010), 461.

328 er-Râzî, **Tefsîr-İ Kebîr (Mefâtihu’l-Gayb**, 15: 365.

(a.s.m.); **“Allah’ın sana öğrettiklerini bana da öğret, bana da oku...”** dedi. Bunu birkaç kez tekrarlayınca, Peygamberimiz (s.a.v) sözünün kesilmesini hoş karşılamadı, yüzünü ekşitti ve ondan yüz çevirdi. İşte bunun üzerine Abese suresinin başındaki ayetlerle Peygamberimiz (a.s.m) ikaz edildi.³²⁹ Bu misalde Peygamber Efendimiz ictihad etmiştir. Bu ictihadından önce ictihadın zıddına bir emir yoktur. Onun için emre muhalefet söz konusu değildir.

Görüldüğü gibi Peygamberimiz (s.a.v) Âmâ ile Kureyşliler arasında yaptığı tercihden dolayı ikaz edilmiştir. Peygamber Efendimiz burada kendi görüşüyle hareket etmiştir. Öncesinde böyle bir durum için herhangi bir emir ve yasak olmadığından Peygamber Efendimiz’in açıkça bir emre muhalefet ettiği söylenemez. Fakat onun (a.s.m) uyarılması, yaptığıının günah ve emre muhalefet olmasından dolayı değil, iki hayırlı işten daha az hayırlı olanını tercih ettiği içindir.

İsmet Sıfatının Aklî ve Naklî Delilleri

Peygamberlerin Allah tarafından korunmuşluğu ve devamlı gözetim altında olmaları³³⁰, vahyin sıhhatine ve doğruluğuna en büyük delillerden biridir.

Peygamberlerin masum olmadığı ve günah işledikleri iddiası peygamberlerin şahsına olan güven ve itimadı sarsar. Peygamberlerin ismet sıfatına zarar gelirse onlar hakkında bir şüphe meydana gelir ve getirdikleri tebliğ gölge düşer. Bu da getirmiş olduğu vahyin güvenilirliğini zedelerdi. Neticede kimse onlara itaat etmez önderlik için gönderilen peygamberlerin gönderilişinin de bir anlamı kalmazdı.³³¹

329 Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî, **Sîret-i İbn-i Hişâm Tercemesi**, trc. Hasan Ege (İstanbul: Ravza Yayınları, 2013), 1: 487.

330 Hakka, 69/44-47.

331 Sallâbî, **İslam İnanç Esasları**, 299.

Fahreddin Razi Hazretleri, Tefsir-i Kebir isimli külliyyatında, Peygamberlerin ismet sıfatının lüzumuna dair uzunca izahlar yapmıştır. Bunlardan bazıları özetle şöyle sıralayabiliriz.

1) Eğer onlar günah işlemiş olsalardı, o zaman onlar ümmetlerin en aşağı derecesine düşerlerdi. Bu ise caiz değildir. Çünkü bir peygamberle normal bir insanın günah işlemesi bir değildir.

2) Onların büyük günah işleyebilecekleri kabul edilirse; onları o günahı işlemekten men etmek ve bunun için onlara eziyet etmek (gerekli had ve cezaları uygulamak) haram olmaz. Ne var ki onlara eza ve cefa vermek, “Şüphesiz Allah ve Resulünü incitenlere, Allah dünya ve ahirette lânet etmiş ve onlara aşağılayıcı bir azap hazırlamıştır.”³³² ayetinden dolayı haram kılınmıştır.

3) Hz. Muhammed (a.s.m) eğer bir günah işleseydi, ona uymak bize vacip olurdu. Çünkü Allah-u Teala, onun hakkında ‘(De ki) bana uyun.’³³³ buyurmuştur. Bu ise haram ile vacibi birleştirmeye götürür ki bu imkânsızdır. Hz. Muhammed (a.s.m) hakkında bu durum böyle sabit olunca, diğer peygamberler hakkında da mecburen sabit olur. Çünkü hiç kimse peygamberler arasında fark olduğunu söylememiştir

4) Cenâb-ı Hakk, Hz. İbrahim (a.s) hakkında: “Ben seni insanlara imam yapacağım.”³³⁴ buyurmuştur. İmam, kendisine uyulan kimsedir. Bu ayetle Cenâb-ı Hakk, bütün insanların Hz. İbrahim’e uymalarını vacib kılmuştur. Eğer, Hz. İbrahim’den günah sadır olmuş olsaydı, bu günahta da insanların ona uyması gerekirdi ki, bu tenakuza götürür.

5) Allah, peygamberleri mertebeye yükseltmiş, onlara vahyini emanet etmiş, kullarına önder kılmış ve “şöyle yap ve şöyle yapma” diyerek emir ve yasaklarını bildirmiştir. Buna rağmen

332 Ahzâb, 33/57.

333 Âl-i İmrân, 3/31.

334 Bakara, 2/124.

peygamberlerin Allah'ın emir ve yasaklarını çiğneyerek günah işlemeleri kadar çirkin bir şey olamaz. Bu yüzden peygamberler Cenâb-ı Hakk'ın emir ve yasaklarını çiğnemezler.

6) Onlar, insanlara, Allah'a itaati emrediyorlar. Eğer kendileri Allah'a itaat etmemiş olsalardı, Allah Teala'nın: "Kitap'ı okuyup durduğunuz halde kendinizi unuttur da başkalarına mı iyilikle emredersiniz? Düşünmez misiniz?"³³⁵ ve "Ben size yasakladığımı kendim yapmak istemiyorum."³³⁶ ayetlerinin şümulüne girmiş olurlardı. Ümmetin herhangi bir vaizine bile uygun olmayan şeyin, peygamberlere nispet edilmesi nasıl caiz olur?

7) Cenâb-ı Hakk, "Onlar gerçekten hayır işlerinde yarışır- lar."³³⁷ buyurmuştur. 'Hayırlar' umumi bir ifadedir, her türlü hayrı içine alır. Buna yapılması gerekenler ve yapılmaması gerekenler de dâhildir. Bu sebeple peygamberlerin yapılması uygun olan her şeyi yaptıklarını, yapılmaması gereken her şeyi de terk ettikleri ortaya çıkmış olur ki; bu durum onların günah işlemiş olmalarına zıttır.

8) Bu konudaki bir diğer delil ise, Cenâb-ı Hakk'ın: "Şeytan, onlar hakkındaki zannını doğru çıkardı. İnananlardan bir grup dışında hepsi ona uydular."³³⁸ ayetidir. Bu peygamberler, İblise uymayanlar olunca; "Onlardan bir günah sadır olmamıştır." denilmesi vacip olur; aksi halde, peygamberler de o İblise uyanlardan olurlar. İblise uymayan bu fırka içinde peygamberlerin günah işlemedikleri ortaya çıkınca o zaman denilir ki bu fırka ya peygamberlerdir veya peygamber olmayanlardır. Eğer bu fırka peygamberler fırkası ise, bu durumda Hz. Peygamber'in (a.s.m) de günahsız olduğu ortaya çıkar. Eğer onlar peygamberlerin dışındaki kimseler iseler ve eğer

335 Bakara, 2/44.

336 Hûd, 11/88.

337 Enbiyâ, 21/90.

338 Sebe', 34/20.

peygamberlerin günah işlediği ortaya çıkarsa, o zaman peygamberler bu gruptan daha aşağı derecede olmuş olurlar. O zaman da peygamber olmayan, peygamberlerden daha üstün olmuş olur ki, bu da ittifakla batıldır. Böylece, peygamberlerden günah sadır olmadığı sabit olmuş olur.

9) Cenâb-ı Allah mahlûkatı iki kısma ayırmış ve “Şeytan onları hâkimiyeti altına alıp kendilerine Allah’ı anmayı unutturmuştur. İşte onlar şeytanın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, şeytanın tarafında olanlar ziyana uğrayanların ta kendileridir.”³³⁹ buyurmuş ve diğer kısım hakkında da “İşte onlar, Allah’ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, Allah’ın tarafında olanlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.”³⁴⁰ buyurmuştur. Muhakkak ki şeytanın yandaşları, şeytanın razı olacağı şeyleri yapanlardır. Şeytanın razı olacağı şey ise günahıdır. Buna göre Allah’a karşı günah işleyip isyan eden herkes şeytanın grubuna dâhil olmuş olur. Eğer peygamberlerden günah sadır olmuş olsa, o zaman peygamberlerin şeytanın yandaşlarından ve hüsrana uğrayanlardan (olduğu); ümmetinin muttakilerinin ise Allah’ın cemaatinden ve kurtuluşa erenlerden olduklarını söylemek doğru olurdu. Bu durumda da ümmetinden herhangi biri Allah indinde, o peygamberlerden daha faziletli olurdu. Bunu da hiçbir Müslüman söyleyemez.

10) Peygamber meleklerden daha üstündür. Bu sebeple onların günah işlememiş olması gerekir. Çünkü Hak Teâlâ; “Şüphesiz Allah, Âdem’i, Nûh’u, İbrahim ailesini (soyunu) ve İmran ailesini (soyunu) birbirinden gelmiş birer nesil olarak seçip âlemlere üstün kıldı”³⁴¹ buyurmuştur. Hal böyle olunca, peygamberden günahın sadır olmaması gerekir. Çünkü Allah, melekleri “günahı terk edenler” diye nitelemiş ve “Onlar Allah’tan önce söz söylemezler...”³⁴², “Allah’ın kendilerine

339 Mucâdele, 58/19.

340 Mucâdele, 58/22.

341 Âl-i İmrân, 3/33-34.

342 Enbiyâ, 21/27.

verdiği emirlere karşı gelmeyen ve kendilerine emredilen şeyi yapan melekler vardır.”³⁴³ buyurmuştur. Şayet peygamberlerden günah sadır olsaydı, onların meleklerden üstün olmaları imkânsız olurdu.”³⁴⁴

“Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, muhtelif ayetlerde müşriklerin Resulü Ekrem'den tebligatını değiştirmesi ve dinî konularda kendilerine taviz vermesi yolundaki taleplerinin reddedilişinden bahsedilmesi³⁴⁵, Allah'a ve Resulü'ne de itaatin emredilmesi³⁴⁶, Allah'a ve Resulü'ne eziyet edenlerin dünyada ve ahirette lânete maruz kalacaklarının bildirilmesi³⁴⁷ gibi hususların onun ismetini kanıtladığını belirtir.”³⁴⁸

Bazı insanlar ismet sıfatına gölge düşürmek adına bazı ayetleri kendilerine göre yorumlayarak peygamberlik müessesini sarsmak istemektedirler. Bu fikirlerinin neticesinde vahyin kesinliğine kadar gidecek bir tereddüt silsilesi oluşturmaya çabalamaktadırlar. Peygamberlerin de diğer insanlardan çok farklı olmadığını, üstün özelliklerinin aslında bir abartı olduğunu, getirdikleri emir ve yasakların önemli olmadığını, insanların kendi akılları ile de iyiyi doğruyu bulabileceğini vurgulayarak peygamberlik müessesini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadırlar. Bu gaye ile peygamberlerin de öncesinde büyük günahları işlemiş olduğunu savunarak onların aldıkları vahyi ve yaptıkları tebliği küçümsemeye çalışmaktadırlar.

Bunun için de Hz. İbrahim (as)'ın peygamberlikten önce haşa küfür içinde olduğunu iddia etmektedirler. Maalesef bu fikirlerini birçok ortamda dile getirip yaygınlaştırarak safi zihinleri bu şüphe tohumları ile idlal etmişlerdir. Halbu ki Kur'an tam olarak onların bu iddialarını geçersiz kılmaktadır.

343 Tahrîm, 66/6.

344 er-Râzî, *Tefsîr-ı Kebîr(Mefâtihu'l-Gayb)*, 2: 399.

345 Yûnus, 10/15; İsrâ, 17/73-74.

346 Enfâl , 8/20, 46.

347 Ahzâb, 33/57.

348 Mehmet Bulut, *“İsmet”*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23: 135.

“Bir zaman da İbrâhîm, babası Âzer’e şöyle demişti: “Birtakım putları ilâhlar mı ediniyorsun? Şübhesiz ki ben, seni ve kavmini apaçık bir dalâlet içinde görüyorum.”³⁴⁹...

“Derken (İbrâhîm,) üzerini gece (karanlığı) kaplayınca bir yıldız gördü (ve kavmine): “Bu rabbimdir (öyle mi?)” dedi. Fakat (bir süre sonra o yıldız) batınca: “Ben batanları sevmem!” dedi. Daha sonra (gecenin bir vaktinde,) doğmakta olan ay’ı görünce: “Bu rabbimdir (öyle mi?)” dedi. Sonra (o da) batınca: “Yemîn olsun ki, eğer Rabbim beni hidâyete erdirmezse, mutlaka dalâlete düşen kimseler topluluğundan olurum!” dedi. Nihâyet doğmakta olan güneşi görünce: “Bu rabbimdir; (öyle mi?) bu daha büyüktür!” dedi. Fakat (o da) batınca: “Ey kavmim! (Bilin ki) doğrusu ben, (sizin Allah’a) ortak koşmakta olduğunuz şeylerden uzağım!” dedi.³⁵⁰

Bu ayetlere dikkat edilirse İbrahim (as) yıldız, ay ve güneş ile ilgili **“benim rabbim bunlar mı?”** gibi soruları sormadan önce amcası³⁵¹ Azere **“Sen putları ilâh mı ediniyorsun? Şübhesiz, ben seni de kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum”** ifadeleleriyle daha önceden Allah’ı delilleri ile bilip tanıdığı görülmektedir.³⁵² Yani İbrahim (as)’ın önceden iman ettiğine ve putları kabul etmediğine delil olan **“Birtakım putları ilâhlar mı ediniyorsun? Şübhesiz ki ben, seni ve kavmini apaçık bir dalâlet içinde görüyorum.”** ifadeleri **“benim rabbim bunlar mı?”** ifadelerinden önce gelmektedir. Buradan da anlaşıldığına göre İbrahim (as) kavmi ile tartışmaya girdiğinde sarf ettiği cümlelerin tariz (kendi Hakk davasına olan delili sağlamlaştırmak) manasında olduğu anlaşılmış olur.

Yine Kur’an’da “Andolsun, daha önce de İbrahim’e doğruyu yanlıştan ayırma yeteneğini verdik. Biz zaten onu biliyorduk”³⁵³

349 En’am, 6/74.

350 En’am, 6/76-79.

351 Kur’an’da geçen baba tabiri bizim bildiğimiz manada ki baba değildir. Birçok kültürde amcaya da baba denildiği bilinmektedir.

352 er-Râzî, Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihu’l-Gayb 9: 522.

353 Enbiya, 21/51.

âyetinin de işaret ettiği gibi İbrahim(as) kavminin huzurunda yıldızı, ayı ve güneşi sorgulamasından ve öncesinde de doğru yolda idi.

Demek ki İbrahim (as) kavminin şirk ve küfür içinde olduklarını bilerek onlara karşı soru maksatlı bu ifadeleri kullanmıştır. Buna aynı zamanda edebiyatta tariz sanatı da denir. Türkçemizde de beğenmediğimiz veya kabul etmediğimiz veya iğneleyici maksat ve durumlar için de bu ifadeleri kullanırız. Mesela “bu mu senin ev dediğin?” veya “bu mu senin yaptığın iş?” gibi aslında beğenmediğimiz ve kabul etmediğimiz bir durumu izah etmek ve anlatmak adına yapılan bir sorgulama türüdür. Veya karşıdakine yapılan iş ve eylemin basitliğini hissettirecek bir uyanmaya, ikaz ve ihtara vesile olacak bir sorgulama çeşididir. Fakat düz yazılarda vurgu ve tonlamalar olmadığı için kişi o cümleyi kendi algısına göre okuyup hatalı yorumlara düşebilir. Çünkü yazılar cesetler gibidir ona can ve ruh verip anlam katan kişinin ses tonu ve vurgusudur.

Nitekim İbrahim (as) bu tariz ve iğneleme yolu ile yıldız, ay ve güneşin bir insanı terbiye edebileceğini ve onların rabbi olabileceğini uzak görerek etrafındakilere bunu hissettirmeye çalıştı. Çok geçmeden yıldız, ay ve güneş teker teker geçip batınca, **“ben, batanları sevmem”** dedi. Onların bu değişken yapıları, ilah olmayacaklarına karşı en etkili delil idi. Çünkü hareket etme ve batmanın etkilenme, mahkûm olma, sonradan yaratılmışlık ve yok olma delili olduğunu ve bundan dolayı, batanların ilah olamayacağını ve batana sevgi göstermenin sonu boşa çıkacak bir sapıklık olduğunu, özellikle batma ve doğmaya tekrarlar vurgu yaparak onların çelişkilerini gösterdi.³⁵⁴

Bahsi geçen ayetlere³⁵⁵ dikkatle bakıldığında üslup itibariyle bir sertlik, kırıcılık ve şiddet hali ve eseri vardır (**“Ey kavmim! (Bilin ki) doğrusu ben, (sizin Allah’a) ortak koşmakta olduğunuz şeylerden uzağım!”**) Halbu ki peygamberlerin tebliğ usullerinden de biliyoruz ki ilk tebliğler her zaman yumuşak, güzel

354 Elmalılı Hamdi Yazır, **Hak Dini Ku’ran Dili**, 2. Baskı (İstanbul: Huzur Yayın-Dağıtım, 2005), 4: 14-16

355 En’am, 6/76-79.

ve gönlü okşayıcı olmuştur.³⁵⁶ Mesela İbrahim (as) ilk tebliğinde **“Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun? Babacığım! Doğrusu sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy, seni doğru yola erİştireyim”**³⁵⁷ gibi yumuşak ifadelerle hilm ve şefkat esaslı bir usulü takip etmiştir. Fakat sürekli yapılan bu güzel nasihatlerden ders alınmadığı takdirde de tebliğin ve ikazın şiddeti ve sertliği biraz artırıldığı görülmektedir³⁵⁸. Usul de bunu gerektirir. Nitekim Hz. İbrahim (as) ın tariz ve sorgulama yaptığı bahis söz konusu ayetlerde bir sertlik ve kırıclılık söz konusu olduğu için İbrahim (as) mın çok önceleri kavmine Allah’ın varlığı ve birliği konusunda tebliğ yapmış olduğu anlaşılır.³⁵⁹

Bu sorgulama ve ihtar mahiyetli ayetlerin sonun da İbrahim (as) **“Allah beni doğru yola İletmişken siz benimle onun hakkın-da hala tartışıyor musunuz”**³⁶⁰ demiştir. İbrahim (as) mın “Hala tartışacak mısınız” ifadesinden onun bu tariz ve sorgulama yollu tartışmasının ilk olmadığını ve bu tartışmaların daha öncelerden de vuku bulduğu görülmektedir.³⁶¹

Yukarıdaki delilleri göz önünde tutulduğunda İbrahim (as) ın bahse konu olan ifadelerinden, onun öncesinden de Allah’a iman ettiğı anlaşılmaktadır. İbrahim (as) yaşamının her anında kendisinden sonra gelen insanlara hep örneklik teşkil etmiştir. O da diğer tüm peygamberler gibi asla şirke bulaşmamış ve putlara tapmamıştır. Peygamberlerin nübüvvetlerinden önce şirke bulaşmaları; onların fikri yapılarının sağlamlığına, selametine berraklığına ve asla zihinlerinin kir ve leke tutmadığına ve en önemlisi vahyin kesin ve şüphelerden salim olduğuna delildir.

356 Taha, 20/44. (Ona yumuşak söz söyleyin. Belki öğüt alır yahut korkar)

357 Meryem, 19/ 43, 44.

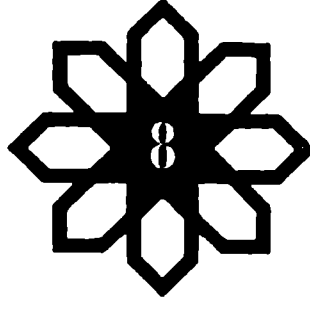
358 Taha, 20/86.

359 er-Râzî, **Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihu’l-Gayb)**, 9: 522.

360 En’am, 6/80.

361 er-Râzî, **Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihu’l-Gayb)**, 9: 524.

Sonuç olarak kendisinin günah işlediğini bilen bir kişi; haddini aşarak ben günah işliyorsam peygamberler de günah işleyebilir, diyemez. Peygamberlerin -hikmetini bilmediği- bazı hallerini beğenmeyip günah olarak nitelendirmek doğru olmaz. 1400 küsur senedir İslam âlimleri, Kur'an-ı Kerim'i her yönden en ince detayına kadar inceleyip tetkik etmişler ve bu araştırmalar neticesinde peygamberlerin masum olduğu fikrinde ittifak etmişlerdir. Buna rağmen akıllarına güvenen bazı kimseler, peygamberlerin masum olmadıklarını ileri sürmektedirler. Bütün İslam âlimlerinin görüşlerini bir tarafa bırakıp da böyle kimselerin dediklerine elbette itimat edilmez. İslam âlimlerinin peygamberlerin ismet sıfatının olduğunda ittifak etmelerine rağmen, bu zamanda ortaya çıkan, peygamberlerin masum olmadığı iddiasının iyi niyetli bir yaklaşım olmayıp, insanların gözünden peygamberlerin değerini düşürmeye yönelik kasdî bir çaba olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

PEYGAMBERLER ARASINDA ÜSTÜNLÜK VAR MIDIR?

YUSUF ATMACA

PEYGAMBERLER ARASINDA ÜSTÜNLÜK VAR MIDIR?

Kur'an, Allah'ın kelamı olduğundan bütün ayetler birbirini teyit eder ve Kur'an'da herhangi bir çelişki yoktur.³⁶² Bundan dolayı Kur'an'a parçacı bir nazar ile değil; bütüncül bir nazar ile bakılması gerekir. Peygamberlerle ilgili ayetlere bakıldığında; peygamberlerin, Allah'ın elçileri olmaları noktasında ve onlara iman etme sadedinde aralarında herhangi bir fark yoktur. Ancak aralarında derece ve fazilet yönünden farklılıklar vardır.

Peygamberlerle ilgili ayetleri iki başlık altında inceleyebiliriz.

1. Peygamberlere Peygamberlik Yönüyle İman Etme

Kur'an-ı Kerim, peygamberlere Allah'ın elçileri olmaları yönünden hiçbirini ayırt etmeksizin iman etmeyi farz kılmıştır. Bu açıdan tüm peygamberler bizim için eşittir, aralarında da bu noktadan ayırım yapılamaz.

“Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de (iman ettiler). Her biri; Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dediler: “Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz”³⁶³

Başka bir ayette de **“Biz, peygamberlerden bir kısmına iman eder, bir kısmını inkâr ederiz, diyenler ve böylece bunun (iman ile küfrün) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu, işte bunlar gerçek kâfirlerin ta kendileridir.”³⁶⁴** buyrulmuştur.

2. Yukarıdaki ayetlerde geçtiği üzere hiçbir peygamberi ayırt etmeksizin hepsine iman etmek mümin olmamızın bir gereğidir.

2. Peygamberlerin Fazilet Yönüyle Birbirinden Üstün Olması

362 Hâlâ Kur'an'ı düşünüp anlamaya çalışmıyorlar mı? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından (indirilmiş) olsaydı, mutlaka onda birçok çelişki bulurlardı. Nisa, 4/82.

363 Bakara, 2/285.

364 Nisâ, 4/150-151.

Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin derece ve faziletlerinden bahseden ayetler de vardır. Bu ayetlere bakıldığında peygamberlerin derece ve fazilet bakımından birbirinden farklı olduğu, bazısının bazısından üstün kılındığı görülecektir.

Konuyla ilgili ayetlerden birkaçı şöyledir: **“Andolsun, peygamberlerin bir kısmını bir kısmına üstün kıldık.”**³⁶⁵, **“O peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Allah onlardan bir kısmı ile konuşmuş, bazılarını da derece derece yükseltmiştir.”**³⁶⁶

Fazilet ve derece cihetiyle peygamberlerin en üstünleri ulü'l-azm peygamberlerdir.

Ulü'l-Azm Peygamberler

İmam Mâtürîdî ulü'l-azm vasfını taşıyan peygamberlerin özelliklerini ve görevlerini şu şekilde özetlemiştir:

- İlâhî mesajın tamamını -ölümleri pahasına da olsa- en güçlü ve en zalim insanlara tebliğ etmek
- Hitap ettikleri kimselerin eziyetlerine katlanıp görevlerini terk etmemek ve onların arasından ayrılmamak
- Mâruz kalabilecekleri sıkıntılara ve musibetlere sabretmek
- Dinî görev ve ibadetlerini tam manasıyla yerine getirmek
- Nefsânî arzularına boyun eğmemek.³⁶⁷

Ahkaf Suresi'nin 35. ayetinde **“(Ey Muhammed!) O hâlde, yüksek azim sahibi peygamberlerin sabretmesi gibi sabret.”** buyrulur.

365 İsrâ, 17/55.

366 Bakara, 2/253.

367 Muhammed Aruçi, **“Ülû'l-Azm”**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42: 295.

Merhum Elmalılı Hamdi Yazır bu ayeti izah ederken ulü'l-azm ı şu şekilde ifade etmiştir:

Peygamberler içinden azimlerinin üstünlüğü ile seçkin bir kısım, yani şariat sahibi olup onun kuruluş ve yerleşmesinde çok çalışan ve onun zorluklarına ve hasımlarının düşmanlıklarına göğüs gereker sabreden peygamberlerdir.³⁶⁸

İslam âlimleri; başta Peygamber Efendimiz (a.s.m) olmak üzere Hz. İbrahim, Hz. Nuh, Hz. Musa ve Hz. İsa'nın ulü'l-azm peygamber olduğunu beyan etmişler, buna da iki ayeti delil olarak göstermişlerdir: **“Dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin!” diye Nuh’a emrettiğini, sana vahyettiğini, İbrahim’e, Mûsâ’ya ve İsa’ya emrettiğini size de din kıldı.”**³⁶⁹

“Hani biz peygamberlerden sağlam söz almıştık. Senden, Nûh’tan, İbrahim, Mûsâ ve Meryem oğlu İsa’dan da. Evet biz, onlardan sapa sağlam bir söz almıştık.”³⁷⁰

Peygamberimiz (s.a.v) Mahlukatın En Üstünü ve Peygamberlerin En Büyüğüdür

Muhammedun beşerun lâ kel-beşer,

Bel hüve kel-yâkûtu beyne'l-hacer.

(Hz. Muhammed (a.s.m) bir insandır ama sıradan bir insan değildir.

Taşlar arasında yakut ne ise o da öyledir.)

Bazı kimseler, Peygamberimizin (s.a.v) makamını küçümsemek ve insanların ona karşı olan sevgilerini ve bağlarını kırmak için, **“O da diğer peygamberler gibidir. Aralarına hiçbir fark yoktur. Onun herhangi bir üstünlüğü olamaz.”** diyorlar.

368 Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, 2.Baskı (İstanbul: Huzur Yayınevi, 2005), 7: 353.

369 Şûrâ, 42/13.

370 Ahzâb, 33/7.

Peygamberimiz'in (a.s.m) bazı beşerî hallerine bakıp hakiki kemâlatını değerlendirmek doğru olmaz. Hâlbuki Sevgili Peygamberimiz (a.s.m.) öyle büyük manevi bir şahsiyete ve öyle yüce bir yaratılışa sahiptir ki; onun beşeriyetine dair anlatılan bir kısım haller o yüksek kıymeti anlatmaya yeterli gelmiyor. Çünkü **“sebepe olan yapan gibidir”** sırrınca her gün ümmetinin yapmış olduğu ibadetler, dualar, salavatlar onun kemâlatına ilave olunuyor.

Şu kâinatın neticesi ve en mükemmel meyvesi ve kâinat yaratıcısının tercümanı ve sevgilisi olan Sevgili Peygamberimiz'in (a.s.m) hakiki kemâlatını sadece beşerî hallerinde aramak yeterli olmaz. Onun beşeriyeti olduğu gibi manevi şahsiyeti de vardır. Mesela Peygamberimiz (a.s.m) Bedir Gazvesinde iken Hz. Cebrail ile Hz. Mikail iki muhafız yaver hükmünde onun yanında idiler. Yine Peygamberimiz (a.s.m) çarşı içinde bedevi biriyle at satın alırken bizim gibi bir beşer olarak pazarlık yapmıştır.

İşte yanlışa düşmemek için her vakit Peygamber Efendimiz'in beşerî tavırlarından hemen başımızı kaldırıp onun hakiki mahiyetine ve Risalet'indeki manevi büyük şahsiyetine bakmak gerektir. Yoksa insan ya o Zata (s.a.v) karşı hürmetsizlik eder veya şüpheye düşer.³⁷¹

Fahreddin-i Razi Hazretleri Tefsir-i Kebir'de Peygamberimizin (a.s.m) en üstün peygamber olduğunu delillerle ispat etmiştir. Bu konuda ümmetin ittifakı vardır. Bunlardan birkaçı şöyledir:

“1) Allah-u Teâlâ'nın, “Biz seni ancak, âlemler için rahmet olarak yolladık.”³⁷² âyetidir. Hz. Peygamber âlemler için bir rahmet olunca, onun herkesten, bütün âlemden üstün olması gerekir.

2) “Ve senin zikrini yücelttik.”³⁷³ âyetidir. Bu tavsif Hz. Peygamber (s.a.v) hakkında söylenmiştir, çünkü Allahu Teâlâ Hz. Muhammed'in zikrini, kelime-i şehâdette, ezanda ve teşehhüdde kendi adıyla beraber zikretmiştir.

371 Bediüzzaman (Said Nursi), *Zülfikar*, (İstanbul: Atınbaşak Yayınları Osmanlıca Nüsha, 2011), 233-234.

372 Enbiyâ, 21/107.

373 İnşirâh, 94/4.

3) Hz. Peygamber'in (s.a.v) mucizesi, diğer peygamberlerin mucizelerinden daha üstündür. Bu sebeple onun (a.s.m), diğer peygamberlerden daha üstün olması gerekir. Çünkü peygamberimize Kur'an mucizesi verilmiştir. Kur'an, en büyük mucize olduğu için Sevgili Peygamberimiz de bütün peygamberlerden üstün olur.

4) Hz. Peygamber (s.a.v), bütün insanlara, cinlere peygamber olarak gönderilmiştir. Bu sebeple de onun daha üstün olması gerekir. Hz. Muhammed'in (s.a.v) bütün insanlara peygamber olarak gönderilmiş olduğuna, "Biz seni, ancak insanların tamamı için peygamber olarak gönderdik."³⁷⁴ âyeti delildir.

5) Hz. Muhammed'in (s.a.v) dini, dinlerin en üstünüdür. Buna binaen Hz. Peygamber'in (s.a.v) de, peygamberlerin en faziletlisi olması gerekir.

6) Muhammed (s.a.v) ümmeti, ümmetlerin en üstünüdür. Bundan dolayı, Hz. Peygamber'in (s.a.v) de, peygamberlerin en üstünü olması gerekir.

Birinci cümlemizin delili, "Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz."³⁷⁵ âyetidir.

İkinci cümlemizin delili ise şudur: Bu ümmet Hz. Muhammed'e (s.a.v) tabi oldukları için bu dereceye ulaşmıştır. Nitekim Cenab-ı Allah, "De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki Allah da sizi sevsin."³⁷⁶ buyurmuştur. Tâbi olanların üstünlüğü, tâbi olunanın da üstün olmasını gerektirir.

7) Hz. Peygamber (s.a.v) son peygamberdir. Bundan dolayı onun daha üstün olması gerekir. Çünkü daha iyi olanın, derecesi daha aşağı olan ile hükmünün kaldırılması aklen mümkün değildir.

374 Sebe', 34/28.

375 Âl-i İmrân, 3/110.

376 Âl-i İmrân, 3/31.

8) Hz. Peygamber'in (s.a.v), Hz. Âdem ve diğer peygamberler kıyamet günü benim sancağım altında olurlar." hadisidir. Bu da, onun Hz. Âdem ve bütün Âdemoğullarından daha üstün olduğunu gösterir.

Enes (r.a), Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İnsanlar diriltildiği zaman, kabirden ilk çıkacak benim. İnsanlar mahşerde toplandıklarında, onların hatibi benim. Ümitsizliğe düştüklerinde ben onların müjdecisi olacağım. Liva'ül Hamd benim elimdedir. Ben Rabb'immin yanında Âdemoğullarının en kıymetlisiyim. Ama övünmüyorum."³⁷⁷

İbn-i Abbas'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Sahabeden bir grup oturmuş, karşılıklı konuşuyorlardı. Hz. Peygamber'i (s.a.v) de onları duyuyordu. Birisi, "Ne güzel, Allah, Hz. İbrahim'i dostu saymış" dedi. Bir başkası, "Bu, Cenab-ı Allah'ın Hz. Musa ile bizzat konuşmasından daha şaşırtıcı bir şey değil." dedi. Bir diğeri, "Hz. İsa, Allah'ın kelimesi ve ruhudur."; bir diğeri de, "Allah, Hz. Âdem'i seçmiştir." dedi. O sırada, Hz. Peygamber yanlarına çıkarak: "Sözlerinizi ve delillerinizi duydum. Hz. İbrahim Allah'ın halilidir, doğru. Hz. Musa, Allah'ın konuştuğu kimsedir, doğru. Hz. İsâ, rûhullahtır, doğrudur. Allah, Hz. Âdem'i seçmiştir, doğrudur. Ben de Allah'ın sevgili kuluyum, (habibullahım) fakat övünmüyorum. Ben kıyamette Livâu'l-Hamd'ın taşıyıcısıyım, fakat övünmüyorum. Ben kıyamet günü ilk şefaate edecek ve şefaati ilk kabul edilecek olanım, fakat övünmüyorum. Cennet kapısını ilk ben çalacağım, o bana açılacak ve fakir müminler yanımda olarak oraya gireceğim, fakat övünmüyorum. Ben gelmiş geçmiş insanların en şerefli siyim, fakat övünmüyorum." buyurmuştur.³⁷⁸

9) Beyhaki'nin "Fedâilu's-Sahâbe'de rivayet ettiğine göre, Ali ibn Talib'i uzaktan görünce, Hz. Peygamber (s.a.v), "Bu, Arapların seyyidi, efendisidir." dedi. Bunun üzerine Hz. Aişe,

377 Tirmizî, "Menâkıb", 1.

378 Tirmizî, "Menâkıb", 1.

“Arapların efendisi sen değil misin?” deyince, Hz. Peygamber, “Ben, bütün âlemlerin efendisiyim; o ise sadece Arapların...” buyurdu. Bu da, Hz. Peygamber’in, peygamberlerin en üstünü olduğunu gösterir.³⁷⁹

10) Cabir bin Abdullah’tan, Hz. Peygamber’in (s.a.v) şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Benden önce hiç kimseye verilmeyen şu beş şey bana bahşedildi:

**Bir aylık zamanda kat edilecek uzaklıkta bulunan düşmanları-
mın kalbine korku salmakla desteklendim. Yeryüzü benim için
mescid ve temizleyici kılındı. Bu yüzden ümmetimden her kim
bir namaz vaktine girerse namazını kulsın. Ganimetler benim
için helal kılındı. Benden önce hiç kimseye helal kılınmamıştı.
Bana şefaathakki tanındı. Peygamberler sadece kendi kavim-
lerine gönderilirdi ben ise tüm insanlara gönderildim.”³⁸⁰**

**Bu hadis, Cenâb-ı Hakk’ın, Hz. Peygamber’i (s.a.v) başka
peygamberlere üstün kıldığı hususunda açık bir delildir.**

**11) Muhammed ibn el-Hakim et-Tirmizi, en-Nevâdir kita-
bında, Ebu Hureyre (r.a) Hz. Peygamber’in (s.a.v) şöyle dedi-
ğini rivayet etmiştir: “Allah Hz. İbrahim’i dost (halil); Musa’yı
sırdaş (neciy), beni de sevgili (habîb) edinmiştir. Sonra Ce-
nab-ı Hak, “İzzet ve celâlime yemin ederim ki, ben Habîbim’i,
Halilim’e ve Neciyim’e tercih ederim.” demiştir.³⁸¹**

**12) Allah-u Teâlâ Kur’an’da, peygamberlerine her hitap et-
tiğinde onlara isimleriyle seslenmiştir. Meselâ, “Ey Âdem,**

379 Ebu’l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, Hrz. Hamdî Abdulmecid 3: 88, (h. No: 2749).

380 Buhârî, “Teyemmüm”, 1.

381 Muhammed b. Alî, el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru’l-Usûl*, Hrz. Nureddin Boyacılar (Beyrut: Dâru’l-Minhâc, 2015), 2: 485(h. No: 675)., Ebû Bekr el-Beyhakî, *el-Câmi’li-Şuabî’l-Îmân*, Hrz. Abdulâlî Abdulhamit (Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, 2003), 3: 81(h. No: 1413).

otur...”³⁸² “Ona, ey İbrahim diye nida ettik.”³⁸³ “Ey Musa, benim ben, senin Rabb’in..”³⁸⁴ buyurmuştur.

Ama Hz. Peygamber’e (s.a.v) nida ettiğinde, “Ey Nebî”³⁸⁵ ve “Ey Resul...”³⁸⁶ diye hitap etmiştir. Bu da, Hz. Peygamber’in üstünlüğünü gösterir.”³⁸⁷

Resul-i Ekrem (s.a.v) öyle büyük bir şahsiyete sahiptir ki; yeryüzü ona mescid kılınmış. Mekke bir mihrab, Medine bir minber olmuş. Peygamberimiz (a.s.m) bütün müminlere imam, bütün insanlara hatip, bütün enbiyaya reis, bütün evliyaya seyyittir. Peygamberler bütün mucizeleriyle, evliyalar bütün kerametleriyle onun davasını tasdik ediyorlar.³⁸⁸

Sonuç olarak; ayet ve hadislerin nuruyla anlıyoruz ki; peygamberler arasında onlara iman etme ve onların peygamber olma sıfatları noktasında bir fark yoktur. Fakat fazilet ve derece cihetiyle bazı farklılıklar vardır. Kendini bilmez kişilerin peygamberler (a.s) arasında delilsiz ve bürhansız olarak üstünlük yoktur demesinin kıymet-i harbiyesi yoktur. Allah yarattıkları içerisinde dilediğini dilediğine üstün kılar.

382 Bakara, 2/35.

383 Sâffât, 37/104.

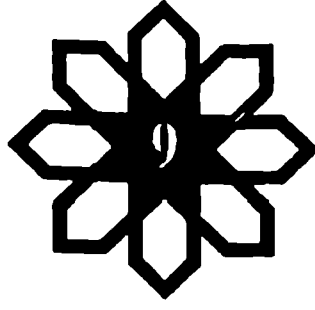
384 Tâ-Hâ, 20/11-12.

385 Ahzâb, 33/1.

386 Mâide, 5/67.

387 Fahrüddin er-Râzî, **Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihu'l-Gayb)**, trc. Suat Yıldırım v.dğr. (İstanbul: Huzur Yayınevi, 2002), 5: 376-390.

388 Bediüzzaman, Zülfikar, 321.

DOĞRU BİLGİYE ULAŞMADA AKLIN ROLÜ

ABDULLAH KOCA

DOĞRU BİLGİYE ULAŞMADA AKLIN ROLÜ

Akıl, Allah'ın insanlara verdiği nimetlerin en büyüklerindendir. İnsan birçok şeyi akılla anlayıp farkına varır ve ona bir mana verir. Doğruyu yanlış, iyiyi kötüyü, güzeli çirkini akılla tartarak birbirinden ayırt edebilir. Dinimizce de sabittir ki Allah, akı olanı sorumlu tutar. Akıl olmadan herhangi bir sorumluluktan bahsedilemez. Bununla beraber akıl tek başına yeterli olmayıp vahye tabi olursa insan doğru yolu bulabilir. Sadece akı esas tutup vahyi dinlemediği zaman doğru yolu bulması çok zorlaşacaktır.

Evet, doğru yolu bulmada akıl önemlidir; ancak aklın doğru, istikametli ve selim düşünmesinin önünde imtihan gereği bazı engeller bulunmaktadır. İnsan her zaman olumlu ya da olumsuz birçok duygu ile etkileşim içindedir: Öfke, hırs, kıskançlık, düşmanlık, taraftarlık gibi hislerle yoğrulan aklın hataya düşmesi muhtemeldir.

Vahyi dinlemeyen, sadece akı esas alan Batı felsefesi, bir türlü doğruyu bulamamış, birbirine zıt ve farklı fikirlerle insanların akıllarını ve beyinlerini adeta paramparça etmiştir.

İslam âleminde imanı zayıf, enaniyeti kuvvetli, kendi bildiklerine itimat eden bazı kimseler de Batı felsefesinin etkisiyle akı yeterli görerek her şeyi sadece akıl ölçüsüne göre tartmaya çalışıyorlar. Akı, Kur'an ve sünnet ölçüsüne göre çalıştırmak yerine "İslam akıl dinidir." diyerek Kur'an'ı ve sünneti sadece akıl mihengine vuruyorlar. Bu durumda herkesin anlayışı ve akıl ölçüsü farklı olduğu için herkese göre farklı bir din anlayışı ortaya çıkmaz mı?

Akla Ölçü Nedir

İslam; akıl, hikmet ve mantık üzerine tesis edilmiş ve selim olan akla uygundur. Akla ölçü vahiy ve nakildir. Yani Kur'an ve sünnettir.

Akıl için vahyin gerekliliği hususunda İmamı Gazali Hazretleri, **“göz için ışık ne ise akıl için de vahiy odur.”** diyerek vahiy nuru olmadan aklın hakikatleri göremeyeceğini ifade etmiştir.³⁸⁹

İmamı Rabbani Hazretleri de akıl-vahiy ilişkisini şöyle ifade etmiştir:

“Peygamberlerin gönderilmesi âlemlere rahmettir. Eğer bu büyüklerin aracılığı olmasaydı Allah’ın zatını ve sıfatlarını bize kim bildirecekti. Onun razı olduğu ve razı olmadığı şeyleri bize kim ayırt edecekti. Kuşkusuz bizim yetersiz akıllarımız onların davet nuru olmadan bu gibi manaları anlamaktan uzaktır. Bu büyükleri taklit etmeksizin bu muameleyi algılamaya kusurlu zihinlerimiz uygun değildir. Evet, akıl hüccettir. Fakat hüccet olarak yalnız başına tam yeterlilik mertebesine ulaşmamıştır. Asıl hüccet peygamberlerin gönderilmesidir.”³⁹⁰

Acaba Cenâb-ı Hakk, Kur’an ve Peygamberimiz vasıtasıyla isim ve sıfatlarını, emir ve yasaklarını bildirmeseydi akıl tek başına bu bilgilere ulaşabilir miydi? Elbette ulaşamazdı. Çünkü sınırlı olan bir akıl ile sınırsız olan Zat-ı İlahinin sıfatları kavranamaz ve onun emir ve yasakları ihata edilemez.

Bu konuda Hazreti Ali’den gelen şöyle bir rivayet vardır: **“Din, akıl ve görüş ile olsaydı, mestin üstünü değil, altını meshetmek daha uygun olurdu. Ben Resulullah’ın hep mestlerinin üstünü meshettiğini gördüm.”**³⁹¹

İslamiyet temelde akıl ve mantığa istinat etse de pek çok meseleleri için teslimiyet şarttır. Ama şu çok önemli ki, teslim olunan hususların da “kesinlikle mantığa” aykırı denebilecek hiçbir meselesi yoktur. Sebebini bilmemek veya anlayamamak mantığa aykırı ol-

389 İmam Gazali, **Arifler Yolu**, trc. Yaman Arıkan (İstanbul: Elifbe Yayınları, 1981), 176., Fahrüddin er-Râzi, **Tefsir-i Kebir (Mefâtihu’l-Gayb)**, trc. Suat Yıldırım v.dğr. (İstanbul: Huzur Yayınları, 2002), 17: 78-79.

390 İmam Rabbani, **Mektubât**, trc. Abdulkadir Akçıçek, (İstanbul: Dergâh Ofset, 1998), 2: 213.

391 Ebû Dâvûd, **“Taharet”**, 63.

makla aynı manaya gelmez. Bir meselenin hikmetini bilmememiz başkasının da onun hikmetini bilmediği anlamına gelmez.

Zaman zaman dinde “aklın almadığı” şeyler olduğunu söyleyenlere rastlamaktayız. Her şeyden önce bu sözü “aklın almadığı” değil, “aklın anlayamadığı şeyler” olarak düzeltmek gerekir. Zira nice şeyler vardır ki o kişi tarafından anlaşılmaz fakat başkaları tarafından gayet iyi anlaşılır. O asırda anlaşılmazdır, fakat yıllar, asırlar sonra ne kadar makul olduğu anlaşılır. Buradaki ölçü aklın anlayamadığı şeyleri hemen reddetmek değildir. Cenâb-ı Hakk’ın bize bildirdiklerini anlamaya çalışmak; anlayamadıklarımızı bilenlerden ve anlayanlardan sormak ve öğrenmektir.

Hem akıl, her şeyi anlayacak bir kabiliyette değildir. Çünkü insanın yaratılışı gereği kabiliyetleri sınırlıdır. Nasıl ki insan belli frekanstaki sesleri işitebiliyor, diğer sesleri işitemiyor ve belli şeyleri görebiliyor; diğerlerini göremiyor ise akli da tek başına bazı şeyleri anlamada yeterli olmayabilir. Mesela; 50 tonluk bir kantara 60 tonluk bir tır çıksa o kantar çekmez. Bunun gibi insanın akli da her şeyi kavrayamaz. Ziya Paşa’nın dediği gibi:

**İdrak-i meali bu küçük akla gerekmez.
Zira bu terazi o kadar sıkleti çekmez.**

Dünyanın 23 derece eğikliği, yıldızların yörüngeleri, çekim kuvvetindeki hassas düzen aklımızın tam nüfuz edemediği bir dizayn ve sistemin olduğunu bize gösterir. Demek ki bizi bilen, işleri irade ve idare eden bir kudret var. İnsana düşen aklın acizliğini anlayıp aklının almadığı yerde o meseleyi Kur’an ve sünnet ölçüleriyle anlamaya çalışmaktır.

Akulla Nakil Çatışır mı?

“Akıl ve nakil tearuz ettikleri vakitte, akıl asıl itibar ve nakil tevil olunur (akıl esas alınır nakil ise yorumlanır). Fakat o akıl, akıl olsa gerektir.”³⁹²

392 Bediüzzaman (Said Nursi), *Muhakemat*, (İstanbul: İttihat Yayıncılık Osmanlıca Nüsha, 1999), 242-243.

Akılla naklin³⁹³ tearuzu (karşıtlığı) halinde, nakli tevile yetkili olan akıl; söz konusu meselede uzman olan, sözü ve reyi geçerli olan akıldır. Yani ümmetçe kabul edilen âlimlerdir. Konu ayet ise, tevile yetkili şahıs, sahasında söz sahibi bir tefsir âlimidir. Ayet fikhî bir hüküm ihtiva ediyorsa, söz hakkı, fıkıh âlimlerine, müçtehitlere ait olur. Bahse konu olan bir hadis-i şerif ise, bu defa vazife, hadis ilminin uzmanlarına düşer. Bu konularda başkalarının -velev ki başka konularda uzman da olsalar- alanları dışındaki sözleri dikkate alınmaz.

Bediüzzaman hazretleri de bu konuyu şöyle ifade eder:

“Takarrur etmiş (karar kılınmış) kaidedendir ki, bir fennin veya bir sanatın medar-ı münakaşa olmuş bir meselesinde, o fennin ve o sanatın haricindeki adamlar ne kadar büyük ve âlim ve sanatkâr da olsalar, sözleri onda geçmez, hükümleri hüccet (delil) olmaz; o fennin icma-ı ulemasına dâhil sayılmazlar. Meselâ; büyük bir mühendisin, bir hastalığın keşfinde ve tedavisinde bir küçük tabip kadar hükmü geçmez. Ve bilhassa maddiyatta çok tevaggul eden (meşgul olan) ve gittikçe maneviyattan tebâüd eden (uzaklaşan) ve nura karşı gabîleşen ve kabalaşan ve akli gözüne inen en büyük bir feylesofun münkirâne sözü, maneviyatta nazara alınmaz ve kıymetsizdir.

Acaba ... Şeyh-i Geylânî (k.s) gibi yüz binler ehl-i hakîkatin ittifak ettikleri tevhîdî ve kudsî ve manevî meselelerde, maddiyatın en dağınık ve kesretin en cüz’î teferruatına dalan, sersemleşen ve boğulan feylesofların sözleri, kaç para eder? Onların inkârları ve itirazları, gök gürültüsüne karşı sivrisineğin sesi gibi sönük olmaz mı?”³⁹⁴

Fetih suresinin onuncu ayetinde, **“Allah’ın eli, onların ellerinin üzerindedir.”** buyrulur. Akıl, bütün madde ve mana âlemlerinin yaratıcısı olan Allah’ın, el sahibi olmaktan münezzehe olduğuna

393 **Nakil:** Ayet ve hadislerle dayanan ve rivayet yoluyla zamanımıza ulaşan dîni esaslara verilen isim.

394 Bediüzzaman, **Şualar-1**, 97.

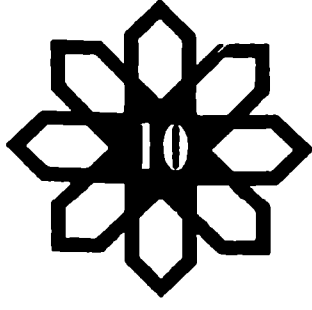
hükmeder. Nakilde ise elden söz edilmektedir. İşte burada akıl ile nakil tearuz etmişlerdir. Bu durumda, akıl esas alınarak naklin tevili cihetine gidilecektir. Tefsir âlimleri bu gibi müteşabih ayetlerin tevili konusunda iki guruba ayrılmışlardır. Mütekaddimîn denilen önceki müfessirler, bu gibi ayetleri tevil etmemiş, “Bununla ne murat edildiğini en iyi bilen Allah’tır.” diyerek susmayı tercih etmişlerdir.

Müteahhirîn uleması ise, başta geçen kaideden hareketle, bu gibi ayetlerin tevili yoluna gitmişler ve “el”den maksadın “kudret” olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bir tevildir ve bu tevili yapmaya da tefsir âlimleri yetkilidir.

Vahyin nuruyla terbiye edilmiş akıl, nakille çelişik değildir. Çelişki olarak gördüğümüz şey, bizim aklımızın o konuda noksan olması ya da malumat eksikliğinden dolayı o konuyu kavrayamamasıdır.

Sonuç olarak sınırlı ve her bakımdan aciz bir varlık olan insanın, her şeyi bütün yönleriyle bilmesi imkânsızdır. Ehl-i sünnet âlimleri mevcudatın yoktan yaratılması, haşir ve ahiretin ahvali, Allah’ın emir ve yasaklarının ne olduğu gibi meselelerde aklın vahiy ve nakle muhtaç olduğunu ancak vahyin ışığında hareket ettiğinde hakikatleri idrak edeceğini ifade etmişlerdir.

Allah hakkı hak bilip; hakka ittiba etmeyi, batılı, batıl bilip; batıldan içtinap etmeyi nasip eylesin.

MİZHEPLERİN GEREKLİLİĞİ

TEUFİK ÇOBAN

MEZHEPLERİN GEREKLİLİĞİ

Mezhep Nedir?

Mezhep sözlükte “gidilecek yer, gidilecek yol ve görüş”³⁹⁵ gibi manalara gelir.

Bir terim olarak mezhep; dinin inanç esaslarını veya ameli hükümlerini yorumlayan ve ilmî bir disipline sahip, kendi içinde tutarlı bir düşünce sistemidir. Başka bir ifadeyle; “dinin aslî veya fer’î hükümlerinin dayandığı delilleri bulmakta ve bunlardan hüküm çıkarıp yorumlamakta otorite sayılan âlimlerin ortaya koyduğu görüşlerin tamamı veya belirledikleri sistemdir.”³⁹⁶

Mezhepler, Müslümanların yaşadıkları sosyal, kültürel ve siyasi çevrenin etkisiyle dinin ana kaynaklarını anlama ve yorumlamada ortaya çıkan farklı görüşlerin zaman içinde taraftar bulması ile meydana gelmiştir.³⁹⁷

Yüce Allah tarafından konulan ve Hz. Muhammed (s.a.v) tarafından tebliğ edilen İslâmiyet, Peygamberimiz’in (s.a.v) vefatıyla; gerek inanç, gerekse fıkıh (ibadet ve hukuk) alanına giren meselelerini delilleriyle birlikte ele alıp bunlara ilişkin yorum ve çözümler getirme ihtiyacı hâsıl olmuştur. Bunun için hüküm çıkarma yeterliliğine sahip âlimler, karşılaşılan meseleler karşısında birbirinden farklı görüşler ve çözüm önerileri ortaya koymuşlardır. Ortaya konulan bu görüşlerin en önemli hususlarından biri de kendi içerisinde bir görüşün diğer bir görüşle çelişmemesi ve tutarlı olmalarıdır. Fıkıh usulü eserlerinin kaleme alınmaya başlandığı ilk dönemlerde ortaya konan tavırlar dikkatle incelenirse, İslam bilginlerinin mez-

395 Hüseyin Algül v.dğr., *İlmihal İman ve İbadetler*, 1. Cilt (Ankara: Türkiye Diyanet Vakıfları Yayınları, 2006), 1: 21

396 İlyas Üzüm, “**mezhep**”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV, 2004), 29: 526.

397 Abdulkahir el-Bağdadi, “**Çevirenin önsözü**” *Mezhepler Arasındaki Farklar*, trc. Ethem Ruhi Fiğlalı, 3. Baskı, (Ankara: TDV Yayınları, 2005), XXII.

heplere bu nazarla baktıkları yani onu kendi içinde tutarlı kurallar bütünü olarak gördükleri anlaşılır.³⁹⁸ İşte belli görüşler etrafında oluşan ve yeni katılımlarla da giderek zenginleşen fikrî kümeleşmeye mezhep denilmiştir. Fıkıh mezheplerinin büyük kısmı, kurucusu sayılan müçtehitlerinin isimlerine nispetle anılırlar.

Mezhep konusunu daha iyi anlayabilmek için içtihat, müçtehit gibi kavramların anlaşılması gerekir.

İçtihad ıstılahta; “fer’i olan dini bir hüküm hakkında bir ilim elde etmek için fakihin bütün gücünü ve mesaisini ortaya koymasına denir.”³⁹⁹

İçtihad; Allah’ın keliminden ve Peygamberimiz’in sünnetinden, Allah’ın razı olduğu hükümleri çıkarmaktır. İtikada ait temel esaslar, ibadete ait farzlar, haramlar, helaller ve hakkında icma’ olan dini meseleler içtihad tarifinin dışındadır. Her ne kadar bu meseleler şeri hükümler olsa da nas ve kati delillerle sabit olduğundan içtihadın sınırlarına dâhil olmazlar.⁴⁰⁰

İçtihad; müçtehid olan âlimin, “Kur’an ve sünnette açık hükmü olmayan bir meselenin hükmünü, Kur’an ve sünnetten çıkarmak için bütün gücünü sarf etmesi” demektir.⁴⁰¹

Müçtehid, şer’i delillerden ameli hükümleri çıkarabilme melekesine sahip olan kişilere denir.⁴⁰²

Müçtehid âlimin en az sekiz ilim dalında uzman ve ehil olması gerekir. Bunlar da kısaca şunlardır:

-
- 398 Hüseyin Algül v.dğr., *İlmihal İman ve İbadetler*, 1. Cilt (Ankara: Türkiye Diyanet Vakıfları Yayınları, 2006), 1: 43.
- 399 Muhlis Körpe, “İçtihad”, *Risale-i Nur İstihlaları*, 2. Baskı, (Isparta: Süeda yayınları, 2018), 83.
- 400 Körpe, “İçtihad”, 83.
- 401 İdris Tüzün, *Delilleriyle İman Esasları*, (İstanbul: Süeda Basım Yayın, 2014), 16., M. Zakir Çetin, *İstikamet Yolu*, 1. Baskı (İstanbul: Süeda Basım Yayın San. Ve Tic. A.Ş., 2015), 23.
- 402 Körpe, “Müçtehid”, 147.

1. "Arap dilinin inceliklerine vakıf olmak,
2. Kur'an ilmine sahip olmak,
3. Sünneti bilmek ve yaşamak,
4. Üzerinde icma veya görüş ayrılığı olan konuları bilmek,
5. Kıyas ilmini bilmek,
6. Hükümlerin amaçlarını bilmek,
7. Doğru bir anlayış ve takdir gücüne sahip olmak,
8. İyi niyetli ve sağlam inanç sahibi olmak."⁴⁰³

Her ilmin uzmanı ve otoritesi vardır. O ilim dalıyla ilgili konularda o uzmanlara müracaat edilir. Kur'an ve sünnetten hüküm çıkarma konusunda da uzman ve otorite olan kişiler müçtehitlerdir. Hasta olan bir kimse doktorun tavsiyelerine göre hareket ettiği gibi; müçtehidlik şartlarını taşımayan kimseler de dini yaşama ve anlama konusunda müçtehid âlimlerin sözlerini kabul edip ona göre hareket etmek zorundadırlar.

İçtihadın Kur'ân ve Sünnetteki Yeri

a- İçtihadın Kur'an'daki Yeri

Kur'an'da içtihadın varlığına delil olabilecek birçok ayet vardır. Bunlardan bir kaç şöyledir:

- 1- "Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelince hemen onu yayarlar; hâlbuki onu, Resul'e veya aralarında yetki sahibi kimselere götürselerdi, onların arasından işin içyüzünü anlayanlar, onun ne olduğunu bilirlerdi. Allah'ın size lütuf ve rahmeti olmasaydı, pek azınız müstesna, şeytana uyup giderdiniz."⁴⁰⁴

403 Muhammed Ebû Zehra, **Târîhu'l Mezâhibi'l-İslâmiyye (İslam'da İtikadî, Siyasî ve Fıkhi Mezhepler Tarihi)**, trc. Sıbğatullah Kaya (Ankara: İmaj İç ve Dış Ticaret A.Ş, Tarihsiz), 2: 321-327. (maddelerin geniş izahatı için bu eserin ilgili sayfalarına müracaat edilebilir)

404 Nisâ, 4/ 83.

2– “Biz, senden önce de kendilerine vahiy verdiğimiz kişilerden başkasını peygamber olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız bilenlerden sorunuz.”⁴⁰⁵

3– “Sana Kitab’ı indiren odur. Onun (Kur’an’ın) bazı ayetleri muhkemdir ki, bunlar Kitab’ın esasıdır. Diğerleri de müteşâbihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşâbih ayetlerin peşine düşerler. Hâlbuki Onun tevilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek pâyeye erişenler ise: Ona inandık; hepsi Rabb’imiz tarafındandır, derler. (Bu inceliği) ancak akliselim sahipleri düşünüp anlar.”⁴⁰⁶

Yukarıda zikrettiğimiz ayetlerde görüldüğü gibi karşılaşılan hadiselerde, konunun ilim ve otorite sahibi olan müçtehitlere danışılması emredilmiştir.

b-İçtihadın Sünnetteki Yeri

Peygamber Efendimiz ‘in (s.a.v) döneminde içtihad örnekleri:

Bunlardan en meşhuru Muaz bin Cebel olayıdır: Resulullah (s.a.v) sahabelerden Muaz bin Cebel’i Yemen’e göndermek istediği zaman ona şöyle sordu: “Önüne bir dava gelirse nasıl hüküm vereceksin?”

Muaz: “Allah’ın kitabıyla hüküm vereceğim.” dedi. Peygamberimiz “Allah’ın kitabında (bir hüküm) bulamazsan?” diye sordu. Muaz “Resulullah’ın sünnetiyle...” dedi. Peygamberimiz (s.a.v) yine “Ya, Resulullah’ın sünnetinde ve Allah’ın kitabında da (bir hüküm) bulamazsan (ne yapacaksın)?” buyurdu. Muaz “Kendi görüşümle içtihad ederim, (hüküm vermekten) geri dönmem.” dedi.

Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) (Muaz’ın) göğsüne vurarak “Allah Resûlü’nün elçisini Allah Resûlü’nün arzusuna (uygun hareket etmeye) muvaffak kılan Allah’a hamd olsun!” dedi.⁴⁰⁷

405 Enbıyâ, 21/7.

406 Âl-ı İmrân, 3/7.

407 Tirmizî, “Ahkâm”, 3.

Sahabeler Döneminde İctihad

Peygamberimiz (s.a.v) döneminde toplum hayatını, Kur'an ve sünnet şekillendiriyordu. Peygamberimiz (s.a.v) kendi zamanında meydana gelen olaylara vahiyle veya kendi içtihadıyla hükmediyordu. Peygamberimiz' in (a.s.m) vefatından sonra, karşılaştıkları problemlere karşı Kur'an ve sünnette açık bir hüküm bulamadıklarında kendileri de birer müctehit olan sahabeler içtihat ediyorlardı.⁴⁰⁸ Bu içtihatlarının dayanak noktası yine Kur'an ve sünnet olurdu. Heveslerine göre fetva vermezlerdi.

İctihadın çoğunlukla müctehit imamlar tarafından yapıldığı zannedilirse de yukarıdaki ifadeler ve tarihi kaynaklar bize hem Peygamberimiz'in (a.s.m) hem de sahabelerin içtihad yaptıklarını göstermektedir. Muaz bin Cebel'in (r.a) hadisi buna en güzel örnektir.

Hz. Ömer, Ebu Musa el-Eşari'ye bir mektup yazmış. Mektubunda **“Kur'an ve sünnette olmayıp kalbinde, zihninde dolaşan konuları iyi anla, kıyası öğren sonra konuları karşılaştı ve Allah'a en sevimli ve doğruya en yakın olarak gördüğünde karar kıl.”**⁴⁰⁹ diyerek içtihat yapmasını söylemiştir.

Yine Hz. Ömer (r.a) Kûfe kadılığına tayin ettiği Kadı Şureyh'e: **“Önce Allah'ın kitabında açıkça bir hüküm var mı ona bak ve kimseye bir şey sorma. Kur'an'da açık bir hüküm bulamazsan o hususta Resulullah'ın sünnetini izle. Eğer sünnette de açık bir hüküm bulamazsan kendi görüşünle hareket et. Âlim ve salih insanlarla da istişare et.”**⁴¹⁰ buyurarak hüküm verirken takip etmesi gereken sıralamayı ayetin emrettiği ve Peygamberimiz' in (a.s.m) de Hz. Muaz'a tarif ettiği şekliyle ifade etmiştir.

Yine Abdullah b. Ömer (r.a) bu konuda şöyle demiştir: **“Size herhangi bir şey sorulduğu zaman önce Allah'ın kitabına bakın.”**

408 Tüzün, Delilleriyle İman Esasları, 16.

409 Muhammed Hamidullah, “Sahabe Devrinde İctihat”, Trc. Ahmet Yasın Küçüktüryaki, Diyanet İlmî Dergi 49/1 (Ankara 2013): 74.

410 Yusuf El-Karadâvî, **Sünneti Anlamada Yöntem**, trc. Bünyamin Erul, 7. Baskı, (İstanbul: Nida Yayıncılık, 2016), 61.

Eğer Allah'ın kitabında bulamazsanız, Resullullah'ın (a.s.m) sünnetine bakın! Buyurmuştur.

İmam-ı Azam Ebu Hanife Hazretleri de fıkıh usulünü beyan ederken, **“Bir meseleyi Allah'ın kitabında ve Rasulü'nün sünnetinde bulamazsam ashabin kavlinden alırım.”** buyurarak sahabe içtihatlarına işaret etmiştir.⁴¹¹

Mezheplerin Ortaya Çıkışı

Peygamber Efendimiz (s.a.v) zamanında sahabeler kendi dönemlerinde, karşılaştıkları sıkıntıları, meseleleri, olayları Hz. Peygamber'e (s.a.v) sorarlardı. Peygamber Efendimiz'den (s.a.v) aldıkları cevaplara göre İslamiyet'i yaşarlardı. O, abdest alıyordu ve sahabe de onun abdest alışını görüyor, öyle abdest alıyordu. O, namaz kılıyor, O'nun namaz kıldığını görüyorlar ve onlar da O'nun gibi namaz kılıyorlardı. Hacda da O'nun nasıl haccettiğine baktılar ve öyle haccettiler. Sahabeler, İslamiyet'in teferruat kısmındaki meselelerde ve manası açık olmayan hükümlerde de yine Peygamberimiz'in (s.a.v) sünnetinden hareketle kıyas yoluna giderek Cenâb-ı Hakk'ın rızasına uygun bir şekilde hükümler çıkarırlardı.

Peygamber Efendimiz (s.a.v) ahirete gitmesi, devamında İslam devletinin yeni fetihler yapması, İslamiyet'in daha çok yayılması, farklı coğrafyalardan farklı milletlerin İslamiyet'e girmesi vb gibi gelişmelerle yeni meseleler ortaya çıktı. Oluşan bu meselelere karşı sahabeler, müçtehidler ve âlimler Cenâb-ı Hakk'ın rızasını gözeterek Kur'an-ı Kerim ve sünnet-i seniyyeden hükümler çıkarırlardı. Bunun neticesinde tabiin, sahabenin görüşlerinden alabildiğini aldı. Hadislerden ve sahabenin sözlerinden duyduklarını ezberledi, anladı; farklı olanları kendi imkânı ölçüsünde değerlendirdi. Aralarında tercih yaptı. Bu durumda tabiin âlimlerinin her birinin kendine has görüşü (mezhebi) oluştu.

İslâm'ın ilk döneminde denilebilir ki her şehirde müçtehid veya müçtehid derecesinde âlimler vardı. Her müçtehid Kur'ân ve

411 Muhammed Ebu Zehra, **Ebu Hanife**, trc. Osman Keskiöğlu, 3. Baskı, (Ankara: DİB Yayınları, 1999), 286, 322.

sünnetten hüküm çıkarıyor, fetva veriyordu. İlerleyen zamanlarda ümmetin ekseriyeti dört mezhep imamının etrafında toplandılar.

Tabiin döneminden itibaren İmam Azam'ın fetvalarıyla amel edenlere Hanefi, İmam Malik'in fetvalarıyla amel edenlere Maliki denmeye başlandı. Bu fetvalar etrafında insanların toplanması fitri bir şekilde gelişıyordu. Yani zorlama bir durum değildi. Hiçbir müçtehid "Ben mezhep kuruyorum, bana uyunuz." dememiştir. Onlar kendi araştırmaları sonucunda Kur'an ve sünnetten hükümler çıkarıyor ve kendilerine müracaat edilen konularda fetva veriyorlardı. Neticede onların fetvalarıyla amel eden insanların çoğalmasıyla mezhepler ortaya çıktı.⁴¹²

Mezheplerin çıkış sebepleri olarak;

- Kuran ı Kerim'in kelimelerinin farklı manalara gelmesi,
- Peygamberimiz'in (s.a.v) farklı uygulamaları,
- Muhaddislerin hadislerin sıhhatini farklı değerlendirmeleri,
- İnsanların fitratlarının farklı oluşu,
- Coğrafik şartların farklı oluşu,⁴¹³

gibi maddeler sayılabilir.

Mezheplere İhtiyaç Var mıdır?

Asırlara göre şeriatlar değişir. Belki bir asırda, kavimlere göre ayrı ayrı şeriatlar, peygamberler gelebilir ve gelmiştir. Fakat son din olan İslamiyet, her asırda, bütün insanlığa yeterli geldiğinden, farklı şeriatlara ihtiyaç kalmamıştır. Fakat teferruatta, bir derece ayrı ayrı mezheplere ihtiyaç duyulmuştur.

Evet, nasıl ki mevsimlerin değişmesiyle elbiseler değişir, mizaçlara göre ilaçlar farklılık arz eder. Öyle de asırlara göre şeriatlar değişir, milletlerin kabiliyetlerine göre hükümler farklılaşır. Çünkü şeriat hükümlerinin teferruat kısmı, insanların hallerine, durumlarına bakar. Ona göre gelir, ilâç olur.

412 Tüzün, **Delilleriyle İman Esasları**, 17.

413 Halil İbrahim Bulut, **İslam Mezhepleri Tarihi**, 2. Baskı, (Ankara: DİB. Yayınları, 2016), 27.

Geçmiş peygamberler zamanında, insan tabakaları, sınıfları birbirinden çok uzak, karakter ve huy bakımından birbirlerinden çok farklı olduğundan, o zamandaki şariatlar, onların haline uygun bir tarzda ayrı ayrı gelmiştir. Hatta aynı kıtada bir asırda, ayrı ayrı peygamberler ve şariatlar bulunurmuş. Sonra ahir zaman Peygamber'inin (s.a.v) gelmesiyle, insanlar sanki ilkokul derecesinden lise üniversite derecesine yükseldiğinden, toplumların tanışması ve kaynaşması ile bir tek ders alacak, bir tek muallimi dinleyecek, bir tek şariatla amel edecek duruma geldiğinden, ayrı ayrı şariatlere ihtiyaç kalmamıştır. Fakat toplumlar tamamen bir seviyeye gelmediklerinden ve sosyal hayat seviyesi her yerde aynı seviyede olmadığından, İslamiyet'in teferruat kısmının farklı yorumlanmasından farklı mezheplere ihtiyaç vardır.⁴¹⁴

Günümüzde bir kısım insanlar: “Şu meseleler, içtihadî meselelerdir. Bunlarda, mezhepler birbirine zıt gidiyor. Hem onlar da bizim gibi insanlardır, hata edebilirler. Öyle ise biz de onlar gibi içtihat ederiz, istediğimiz gibi ibadetimizi yaparız. Onlara tabi olmaya ne mecburiyetimiz var?,” diyerek dört mezhep imamına denklik iddia ediyorlar. Böylelikle şeytanın bu hilesiyle, başlarını mezheplerin zincirinden çıkarıyorlar.⁴¹⁵ Hâlbuki Mecellede de geçen: “Mevrid-i nasta içtihadı mesağ yoktur.” sözüyle hakkında açık hüküm olan meselelerde içtihat olamaz. Ancak hakkında açık hüküm olmayan teferruat meselelerinde içtihat olabilir ki mezhep imamları bu noktalarda içtihat etmişlerdir. Bunlarda teferruata temas eden kısımlardır ki yüzde onluk kısmını teşkil ediyor. Yoksa onların iddia ettikleri gibi her meselede içtihat etmemişlerdir.

Mezheplere karşı çıkanların ortak özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1-Nasların ruhuna ve İslam'ın temel yönelişlerine vakıf olmamak.
- 2- Yabancı kültürlerin tesirinde kalmak.

414 Bediüzzaman (Said Nursi), **Sözler**, (İstanbul: Altınbaşak Neşriyat (Osmanlıca Nüsha), 2010), 160-161.

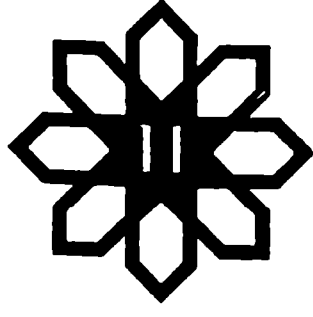
415 Bediüzzaman, **Sözler**, 170.

3- Hz. Peygamber'in ashabına veya İslam âlimlerine karşı iyi niyetli olmamak ve onların özellikle dini ilgilendiren rivayet, anlayış ve uygulamalarına değer vermemek.

4- Hz. Peygamber'in kavli ve fiili sünnetine karşı menfi bir tutum takınmak, kendi görüşleriyle bağdaşmayan bazı sahih rivayetleri reddetmek.

5- Asr-ı saadetten itibaren oluşan çoğunluğun, yani ehl-i sünnetin din anlayışından ayrılmak, azınlık psikolojisi içinde karşı grupları küfürle itham etmek ve dinin temel hükümlerini sürekli tartışmaya açık tutmak.⁴¹⁶

Sonuç olarak; bütün hak mezhepler Kur'an ve sünnetten alınmıştır. Mezhepler olmasaydı herkes kendi fikrine göre Kur'an ve sünnetten bir mana çıkarırdı. Bu durumda da İslamiyet'i yaşamak zorlaşırdı. Konusunda uzman olan İslam âlimleri, İslamiyet'in yüzde onluk kısmını teşkil eden teferruat kısmındaki meselelerde meydana gelen hadiseler karşısında Kur'an ve sünnetten hareketle Cenab-ı Hakk'ın rızasına uygun hükümler çıkartıp bunları sistematik bir şekilde kitap halinde toplamışlardır. Böylelikle mezhepler ortaya çıkmıştır.

EHL-İ SÜNNET
VE'L CEMAAT

ABDULLAH KOCA

EHL-İ SÜNNET VE'L CEMAAT

“Ehl-i sünnet ve'l cemaat”, Resulullah'ın ve ashab-ı kiramın takip ettikleri yolu izleyen⁴¹⁷ tabiin ve tebe-i tabiinin, müctehid âlimlerin ve her devirdeki Müslümanların büyük çoğunluğunun dâhil olduğu cemaat (sevâd-ı a'zam) şeklinde tarif edilmiştir.

Kimler Ehl-i Sünnet'tir

Günümüzde ehl-i sünnet denilince, amelde Hanefî, Şafiî, Malikî, Hanbelî; itikatta ise Eş'ari ve Maturidi mezhebini takip edenler akla gelmektedir. Amelde 4, itikatta 2 mezhep, Peygamberimiz'in (s.a.v) ve sahabenin inanç ve yaşantılarını devam ettirdikleri için, İslam'ın ilk yüzyılından bugüne kadar daima bu sıfatla anılmışlardır.⁴¹⁸

“Ehl-i sünnet” tabirinin ilk defa Hasan-ı Basrî tarafından kullanılmış olduğunu Muhammed bin Sirin ve Darimi aktarmaktadır. Ehl-i sünnet sisteminin şekillenmesini başlangıç döneminde sağlayan ve bu konuda önemli rol oynayan isimlerin başında hiç şüphesiz Hasan-ı Basrî gelir.⁴¹⁹

Bilindiği gibi Peygamberimiz (s.a.v) hayattayken Ashâb-ı kiram herhangi bir mesele ile karşılaştıklarında bunu doğrudan Hz. Peygamber'e (s.a.v) gelip sorabiliyorlardı. Peygamber Efendimiz'in ahirete irtihalinden sonra ehl-i sünnetin temelini oluşturan sahabe, tabiin ve tebe-i tabiin denilen selef-i salihin, bir mesele olduğunda bunu Kur'an ve sünnete göre çözüyorlardı. Fakat İslamiyet'in farklı coğrafyalara yayılması ve farklı milletlerin Müslüman olmalarıyla birlikte Hariciler ve Şia, daha sonraları da Mutezile, Cehmiye, Mürcie gibi bir takım bid'at fırkaları ortaya çıktı. Bu fırkalardan

417 Nüreddin es-Sâbüni, **Mâtüridiyye Akaidi**, trc. Bekir Topaloğlu, 8. Baskı, (Ankara: DİB Yayınları, 2005), 184.

418 Abdulkahir el-Bağdadi, **Mezhepler Arasındaki Farklar**, trc. Ethem Ruhi Fiğlali, 3. Baskı, (Ankara: TDV Yayınları, 2005), 246-247.

419 Metin Yurdagür, **Kelam Tarihi**, 1. Baskı, (İstanbul M.Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 220-221.

kimi Kur'an ve sünneti, Peygamber (s.a.v) ve sahabelerin anladığından farklı bir şekilde yorumlamış, kimi hadisleri inkâr etmiş, kimi de hadis uydurma yoluna gitmiştir. İşte bu bid'at fırkalarına karşı, sahabenin Peygamberimiz 'den (s.a.v) aldığı, sahih Kur'an ve sünnet anlayışını muhafaza etmeye çalışan ve Müslümanların ekseriyetini oluşturan gruba "ehl-i sünnet ve'l cemaat" denilmiştir. Tabiin ve tebe-i tabiin denilen nesil, sahabeye ait Kur'an ve sünnet kaynaklı itikadî ve amelî anlayışı muhafaza etmişlerdir.

Selef-i Salihin Kimdir?

Selef-i salihin, geçmişteki salih kimseler manasına gelen; bütün sahabeler ile tabiin ve tebe-i tabiinden olan âlim ve salih kimseler anlamında kullanılır. Tabiin, sahabeleri görüp onlardan hadis dinlemiş, Peygamber Efendimiz'den sonra gelen ikinci nesle denir. Tebe-i tabiin (Tebaüttâbiin) ise ashabı görmüş olanları gören ve onlardan hadis dinlemiş olan nesildir ki Hz. Peygamber'den (s.a.v) sonra gelen üçüncü nesle denir.⁴²⁰

Müslümanlar genellikle ilk üç asırda yaşamış bu nesli selef-i salihin olarak isimlendirmiştir. Bu üç nesle, ittifakla **"Siz insanların iyiliği için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz."**⁴²¹ ayet-i kerimesinin ifade ettiği "en hayırlı ümmet" nazarıyla bakmışlar, onlardan öğrenilen ilim ve ibadeti kendilerine rehber kabul etmişlerdir. Onların ittifak ettikleri meselelere muhalefet etmekten imtina etmişlerdir.⁴²²

Ehl-i Sünnete Uymak Farz mıdır?

"Yolun doğrusu kendine apaçık belli olduktan sonra Resulullah'a karşı çıkan ve müminlerin yolundan başkasını izleyen kimseyi saptığı yönde bırakırız ve onu cehenneme atarız. Orası varılacak ne kötü bir yerdir!"⁴²³

420 Ahmet Yücel, **Hadis Tarihi**, 11. Baskı (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013), 33.

421 Âl-i İmrân, 3/110.

422 M. Zakir Çetin, **İstikamet Yolu**, 1. Baskı (İstanbul: Süeda Yayınları, 2015), 9-10

423 Nisâ, 4/115.

Ayette ifade edilen “müminlerin yolu” sağlam tevhid dinidir ki, Allah’a, Allah’ın Resulü’ne ve ulu’l-emre itaat yoludur. Bu yollardan başkasına tabi olmak tevhid yolundan çıkmaktır. Müminlerin yolundan gitmemek Resulüllah’a karşı çıkmak demektir.⁴²⁴

Bu ayet açıkça bize Kur’an ve sünnetten hiç ayrılmayan müminlerin ana gövdesini teşkil eden ehl-i sünnete (icma) uymanın farzietini ifade etmiştir.

Enes b. Malik Peygamberimiz’in (s.a.v) şöyle dediğini rivayet etmiştir: **“Ümmetim dalalet (sapıklık) üzere ittifak etmez. Eğer ümmetimin ihtilaf ettiğini görürseniz, siz (sevad-ı a’zama) büyük çoğunluğa uyunuz.”**⁴²⁵ İmam Kettani mütevatir (Hz. Peygamber’e ait olduğu kesin olan) hadisleri topladığı “Nazmül Mütenasir” kitabında bir kısım âlimlerin bu hadisi mütevatir kabul ettiklerini söyler.

Usul-ü fıkıh âlimleri bu ve benzeri hadislerden yola çıkarak, “üm-metin ismetine” yani hata etmeyeceğine hükmetmişler ve bu hadisi İcmâ’nın da “edille-i şer’iyye”den olduğuna delil kabul etmişlerdir. Ayrıca bu hadis, bugün ümmet-i Muhammed’in % 90’ını⁴²⁶ teşkil eden ehl-i sünnetin hak üzere olduğuna da delildir.

Ehl-i Sünnetin Kur’an’ı Anlamada Takip Ettiği Usuller

Ehl-i sünnete göre Murad-ı İlahîyi anlamanın birinci yolu, Kur’an’ı, Kur’an’la tefsirdir. Bazı ayetlerin izahı başka ayetlerde vardır. Bu yönüyle Kur’an’ı bir bütün olarak kavrayıp, bir ayetin diğer ayetlerle irtibatı araştırılmalıdır.

İkinci yolu, Peygamberimiz’ in (asm) sünneti ve hadisleridir. Zira Kur’an’ı indiren Allah’ın, Kur’an’da kastettiği manaları en iyi anlayan hiç şüphesiz Kur’an’ın vahyine ilk muhatap olan Peygamberi-

424 Elmalılı Hamdi Yazır, **Hak Dini Ku’ran Dili**, 2. Baskı (İstanbul: Huzur Yayın-Dağıtım, 2005), c.3, s.192.

425 İbn Mace, **“Fiten”** 8.

426 Bekir Topaloğlu, **“Önsöz”, Kelam İlimine Giriş**, Gözden Geçirilmiş Yeni Baskı (İstanbul: Damla Yayınevi, 2017), 18.

miz (a.s.m.)'dir. Öyle ise Kur'an'ı, Murad-ı İlahîye uygun anlamasının ikinci yolu Peygamberimiz' in (a.s.m.) hadisleridir.

Üçüncü yol, sahabelerdir. Çünkü onlar Kur'an'ın indirilmesine şahit olmuşlar ve O'nu en iyi anlayan Peygamber Efendimiz 'den öğrenmişlerdir.

Dördüncü yol ise tabiîn ve tebe-i tabiîndir.

Günümüzde varlığını devam ettiren dört mezhebin kurucuları İmam-ı Azam, İmam Şafi, İmam Ahmed bin Hanbel ve İmam Malik (r.a) ilk üç asırda yaşamıştır. Bu alimler, ilim ve takvalarıyla ümmete istikamet yolunu çizmişlerdir. Bu mezhep imamları ilimlerini miras yoluyla tabiinden almışlardır. Tabiîn ise ilmini sahabelerden öğrenmiştir. Bizzat dinin muhatapları olan sahabe efendilerimiz ise ilimlerini Kur'an'dan ve Peygamber Efendimiz'den ders almışlardır.

Peygamber Efendimiz **“En hayırlı asır, öncelikle benim içinde bulunduğum şu asırdır; sonra onu takip eden asır (tabiîn), sonra onu takip eden (tebe-i tabiîn) asırdır.”**⁴²⁷ buyurarak ilk üç asrın ümmet nazarında kıymetini, ehemmiyetini vurgulamıştır.

Ayrıca, ehl-i sünnete göre edille-i şer'iyye yani dinde ortaya konan bir hükmün doğruluğunu ispat eden deliller dörttür. Bunlar: Kitap, sünnet, icma ve kıyastır.

Kitap: Kur'an-ı Kerim'dir. **“Sana bu kitabı, her şey için bir açıklama ve Müslümanlar için bir hidayet, bir rahmet ve bir müjde olmak üzere indirdik.”**⁴²⁸ gibi bir çok ayet Kur'an-ı Kerim'in hidayet ve saadet kaynağı olduğunu bize açıkça ifade eder.

Sünnet: Peygamberimiz'in (s.a.v) halleri, sözleri ve tavırları yani izlediği yoldur. **“Size iki şey bıraktım ki; onlara sarıldığınız müddetçe sapıtmazsınız. Onlardan biri Allah'ın kitabı, diğeri de benim sünnetimdir.”**⁴²⁹

427 Müslim, “Fedailü's-Sahabe,” 214.

428 Nahl, 16/89.

429 Muvatta, “Kader”, 3.

İcma: İslâm âlimlerinin dinî bir meselenin hükmü üzerinde fikir birliği etmelerini ve bütün Müslümanların ortaklaşa benimsedikleri dinî hükümleri ifade eden şer'î delil, İslâm fıkhnının Kur'an ve Sünnet'ten sonra üçüncü kaynağıdır.⁴³⁰ Eğer bir meselede müçtehid alimlerin çoğunluğu ittifak etmişlerse müminler için o mesele üzerinde artık icma vardır. O icmaya uymak lazımdır.

Kıyas: Cenâb-ı Hakk, "Eğer bilmiyorsanız ehl-i zikre (âlimlere) sorun!"⁴³¹ **"Hâlbuki onu peygambere ve içlerinden yetki sahibi kimselere götürselerdi, elbette bunlardan, onu değerlendirip sonuç (hüküm) çıkarabilecek nitelikte olanları onu anlayıp bilirlerdi."**⁴³² Ayetleriyle benzer hüküm ve misallere göre âlimlerin kıyas yapmasını yani kıyas-ı fukahayı emreder. Peygamberimiz (asm) Yemen'e gönderdiği Muaz b. Cebel'e (r.a) insanlar arasında ne ile hüküm edeceğini sorduğunda **"Allah'ın kitabıyla"** cevabını almış. Akabinde Sevgili Peygamberimiz, kitapta bulamayınca ne ile hüküm vereceksin diye sorunca **"Resulullah'ın sünnetiyle"** cevabını vermiştir. Sünnette de bulamazsan ne yapacaksın diye tekrar sorunca, Muaz b. Cebel, **"Kendi re'yimle ictihad ederek hüküm vereceğim."** diye cevap vermiştir. Peygamberimiz (asm) da **"O Allah'a hamdolsun ki, Resulü'nün elçisini Allah ve Resulü'nün razı olduğu şeye muvafık kılmıştır."** buyurmuştur.⁴³³ Böylece Peygamberimiz (asm) ictihad ile hüküm vermenin yani kıyasın şer'î delillerden olduğuna işaret etmiştir.

Peygamber Efendimiz, bir hadisinde **"İsrail Oğullarının başına ne geldi ise, hepsi karış karış ümmetimin de başına gelecek. İsrail Oğulları 72 millete ayrıldı. Ümmetim ise 73 millete (fırkaya) ayrılacak. Onlardan bir millet (fırka) hariç hepsi cehennemliktir."** **"Ey Allah'ın Resulü o (kurtulacak olan fırka) hangisidir?"** diye sordular. O da **"Benim ve ashabımın yolunda olanlardır."** buyurdu.⁴³⁴

430 İbrahim Kâfi Dönmez, "İcma", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21: 417.

431 Enbiyâ, 21/7.

432 Nisâ, 4/83.

433 Tirmizi, "Ahkâm", 3.

434 Tirmizi, "İman", 18.

Ebû Hanîfe, İmam Mâlik, İmam Şâfi, İmam Ahmed b. Hanbel, İmam Mâtûridî, İmam Eş'âri, Ebû Bekr el-Bakıllânî, Abdulkâdir el-Bağdâdî, İmamu'l-Harameyn el-Cüveyni, İmam Gazzâlî, Fahreddin er-Râzî ve Nasıruddin el-Beyzâvi, İmam Nevevi, İmam Suyuti, İmam-ı Rabbani, Bediüzzaman gibi âlimler, ehl-i sünnetin önde gelen simâlarıdır.

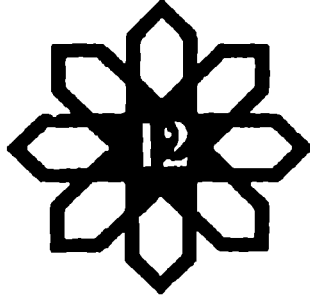
Ehl-i sünnet, her meselede aşırılıktan yani ifrat ve tefritten kaçınarak haddi vasat olan istikameri yakalamaya çalışmışlardır. Hep orta yolu bulmaya gayret etmişlerdir. Açıkça küfre düşmeyen fırkaları ehli kiblede sayarak tekfir etmekten kaçınmışlardır. Kur'an, sünnet, icma ve kıyasa uyulması gerektiğini kabul edip akli nakle tabi kılmakla en isabetli yolu tercih etmişlerdir. Ve tarih boyunca ana yoldan kopmayan yegâne mezhep olarak kalmıştır.

Bediüzzaman Hazretleri, **“Her şeyin ifrat ve tefriti iyi değildir. İstikamet ise hadd-i vasattır (orta yol) ki, ehl-i sünnet ve'l cemaat onu ihtiyar (tercih) etmiş.”**⁴³⁵ diyerek istikamet yolunun ehl-i sünnetin yolu olduğunu ifade etmiştir.

Sonuç olarak, ashab-ı kiram, Kur'an'ın ilk muhatapları olmuş ve bizzat o yüce kelimayı tebliğ, tefsir, tebyin eden Resullah'ın (s.a.v) dizinin dibinde yetişmişlerdir. Aldıkları ilmi kendilerinden sonraki nesillere aktarmışlardır. Bir Müslümanın dinî meselelerde elbette ilk olarak Kur'an'a, sünnete, sahabe efendilerimize ve daha sonraki mübarek üç asra bakması gerekir. İslam tarihi boyunca ilk üç asırdan aldığı nurla hareket eden İslam âlimlerinin ortaya koyduğu hükümler elbette bizim için bağlayıcıdır.

Allah bizleri, sırat-ı müstakimde devam eden ve fırka-yı naciye olan ehl-i sünnet ve'l cemaatten ayırmasın. Âmin.

435 Bediüzzaman (Said Nursi), **Lem'alar**, (İstanbul: Hayrat Neşriyat Osmanlıca Nüsha, 2015), 22.

ŞİRK VE MÜMİNLERİ TEKFİR HASTALIĞI

HÜSNÜ ÇELİK

ŞİRK VE MÜMİNLERİ TEKFİR HASTALIĞI

Şirk, sözlükte “bir şeyi ortak yapmak, ortak kabul etmek ve ortak saymak” manalarına gelir.⁴³⁶ İstilahta ise; Allah’a rububiyetinde, uluhiyetinde, isimlerinde ya da sıfatlarında eş ya da ortak koşulması demektir.⁴³⁷

Şirkin Tarihçesi

“Tarih boyunca insanlar farklı varlıklara ilahlık vasfı vererek tapmışlardır. Şirkin tarihçesini anlatan bir rivayete göre; “Şit’in (a.s) oğulları, önceleri gelir, Hz. Âdem’in Nevz (Bevz) dağındaki mağarada bulunan cesedini, ziyaret eder ve ona, tazimde bulunurlar, kendisi için, Allah’tan rahmet dilerlerdi. Kabil’in oğullarından biri, “Ey Kabil oğulları! Şit’in (a.s) oğulları, Âdem’in (a.s) cesedinin çevresinde dönüp dolaşarak ona tazimde bulunuyorlar. Sizin ise, böyle bir şeyiniz yok!” dedi ve onlar için bir put yonttu. Tarih-te ilk put yapan adam, bu, oldu.

Kur’an-ı Kerim’de; Vedd, Süva’, Yağus, Yauk ve Nesr diye adları anılan putlar,⁴³⁸ rivayete göre: Hz. Âdem’in oğulları veya oğullarının oğullarıydılar. Bunlar, iyi amel sahibi kişilerdi. Halk, bunlara tabi olurdu. Süva’nın, Hz. Şit’in oğlu olduğu, Yağus, Yauk ve Nesr’in de, Süva’nın oğulları oldukları da rivayet edilir. Bunlar, öldükleri zaman, onlara tabi olanlar, “Keşke, onların suretlerini, bize bir yapan olsaydı. Kendilerini hatırladıkça, bizi, ibadete teşvik etmiş olurlardı.” dediler. Onlara, yakınları, çok ağladılar. Kabil oğullarından bir adam, “Ey kavmim! Ben, can vermeye güç yetiremem ama size, onların suretlerine göre beş tane put yapsam, yontsam olmaz mı?” dedi.

436 Fikret Karaman v.dğr., “Şirk”, Dini Kavramlar Sözlüğü (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 621.

437 Ali Muhammed Sallabi. *İslam İnanç Esasları*, hzr. Mustafa Kasadar, (İstanbul: Ravza Yayınları, 2016), 90., Bekir Topaloğlu v.dğr., *İslam’da İman Esasları* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 129.

438 Nuh, 71/23.

Onlar da “Olur!” dediler. Bunun üzerine, Kabil oğullarının put yapıcısı, onlar için, Vedd, Süva’, Yağus, Yauk ve Nesr’in suretlerine göre beş tane put yonttu, dikti. Putları dikilenlerin kardeşleri, amcaları ve amcaoğulları gelip bu putların çevrelerinde koşarak dolaşırlar ve onlara tazimde bulunurlardı. O asır, böylece geçti.

Yerd b. Mehlâil b. Kaynan b. Enuş. b. Şit. b. Âdem zamanında da, böyle yapıldı. Bazı kimseler tevhidden döndü. İkinci asır gelince, bu putlara, ilk çağdakinden daha çok tazimde bulundular. Üçüncü asır gelince, “Bizden öncekilerin şu putlara tazimleri ancak, Allah katında, şefaet etmelerini umdukları içindi!” diyerek onlara tapmağa başladılar, küfürlerini artırdılar.”⁴³⁹

İslam’ın Şirke Bakışı

Kur’an-ı Kerim, şirkin büyük bir zulüm olduğunu⁴⁴⁰ ve affedilmeyeceğini⁴⁴¹ pek çok ayet ile bize bildirmiştir. Bununla beraber Peygamber Efendimiz (s.a.v) de birçok hadis-i şerif ile şirkin en büyük günah olduğunu⁴⁴² bildirmekle beraber şirke düşenlerin tevbe etmeden avf edilmeyeceğini haber vermiştir.⁴⁴³

Bir ayet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır: “Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalanları (günah) ise dilediği kimseler için bağışlar. Allah’a şirk koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur.”⁴⁴⁴ Peygamber Efendimiz (s.a.v) de “Günahların en büyüğü Allah’a şirk koşmaktır.”⁴⁴⁵ Buyurmuşlardır. Yukarıda da ifade edildiği gibi “Tevbe edilmediği takdirde şirk koşmak avf edilmeyecektir.”⁴⁴⁶

439 Mustafa Asım Köksal, **Peygamberler Tarihi**, 8. Baskı (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004), 1: 74.

440 Lokmân, 31/13.

441 Nisâ, 4/48.

442 Buhârî, “Edeb”, 6., Müslim, “İmân”, 141.

443 Zümer, 53-54., Fahrüddin er-Râzî, **Tefsîr-i Kebir (Mefâtihu’l-Gayb)**, trc. Suat Yıldırım v.dğr. (Ankara: Akçağ Yayınları, 1990), 19: 205-206.

444 Nisâ, 4/48.

445 Tirmizî, “Tefsîr”, 5.

446 Zümer, 53-54., Râzî, **Tefsîr-i Kebir (Mefâtihu’l-Gayb)**, 19: 205-206.

Resulullah (s.a.v), sahabelere; **“Size en büyük günahın ne olduğunu söyleyeyim mi?” diye sorunca onlar da “Evet, buyur ey Allah’ın Resulü” demişlerdi. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v), “Allah’a ortak koşmak...”⁴⁴⁷ Buyurmuştur.**

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v) her fırsatta müminleri şirkten uzak durmaları konusunda uyarmış, yeni Müslüman olanlardan Allah’a kesinlikle ortak koşmamaları konusunda biat almıştır. Yine bu endişesinden dolayı Veda Haccı’nda, **“Allah’a ortak koşmayın!”** buyurarak bu hususu bir kez daha dile getirmiştir.⁴⁴⁸

Allah’tan Başkasından Yardım İstemek

Âlemde hakiki tesir, güç, kuvvet, kudret sahibi yalnız Allah’tır. Hiçbir şey hiçbir şeye Allah’ın izni olmadan müdahale edemez. Hatta bir yaprak dahi onun bilgisi ve izni olmadan düşemez.⁴⁴⁹

Nasıl ki bir ayna Güneşin ışığını yansıtır. O ayna yansıttığı ışığın hiçbir şeyine sahip olamaz. O ışığın asıl kaynağı ve sahibi güneştir.⁴⁵⁰ Aynen öyle de sebepler vasıtasıyla bize gelen her şeyin kaynağı ve hakiki sahibi Cenab-ı Hak’tır. Sebebler birer aynadır; onlar vesile oldukları işlerin hiçbir şeyine sahip değildirler.⁴⁵¹

Cenab-ı Hak, dünyayı imtihan ve hikmet yeri olarak yaratmıştır. Bundan dolayı her bir netice için bir sebep yaratmıştır. Mesela, doktorlar ve ilaçlar şifaya birer sebeptir. Su içmek, yemek yemek, havayı teneffüs etmek de yaşamak için birer sebeptir. Sonbahar ve kış mevsimleri birçok canlının ölümüne sebeptir. İlkbahar ve yaz da onlardan birçoğunun yaratılmasına sebeptir. Çalışmak ve ticaret yapmak da geçim sebepleridir.⁴⁵²

447 Ebu davud, “Vesâyâ”, 10.

448 Mehmet Emin Özafşar v.dğr., **Hadislerle İslam** (Ankara: DİB Yayınları, 2014), 1: 944.

449 En’âm, 6/59.

450 Bediüzzaman (Said Nursi), **Şualar-1**, (İstanbul: Altınbaşak Neşriyat Osmanlıca Nüsha, 2008), 65.

451 Bediüzzaman, **Sözler**, 284.

452 M. Zakir Çetin, **İstikamet Yolu**, 1. Baskı (İstanbul: Süeda Basım Yayın San. Ve Tic. A.Ş., 2015), 54.

Yukarıdaki misallerde olduğu gibi, kendisinden herhangi bir maddi yardım istediğimiz kişiler de bize gelen o yardımlara birer sebep ve vesiledir. Peygamberler, evliyalar ve âlimler, bize gelen manevi feyiz ve ilimlere birer sebeptir. Fakat tüm bu işlerin ve sebeplerin asıl sahibi ve yaratıcısı Cenab-ı Hak'tır.⁴⁵³

Bu hakikati en güzel şekilde izah eden şu ayet-i kerimedir: **“(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı.”**⁴⁵⁴ Sebepler noktasında baktığımızda, o müşrikleri öldüren sahabelerdir. Düşmanların yüzüne bir avuç toprağı atan da Peygamberimiz'dir (s.a.v). Fakat aslında müşrikleri öldüren de toprağı atan da Cenab-ı Hak'tır. Gerçek tesirin kendisine ait olduğunu, kendisinden başkasına verilmemesi gerektiğini bildirmektedir.⁴⁵⁵ Böyle inanmamız lazım geldiğini bize ders vermektedir. Peygamberimiz ve sahabeler asıl güç ve kudretin Allah'a ait olduğunu bildikleri halde kendi üzerlerine düşen gayret ve çabalarını terk etmemişler, savaşta zırh giyip hendek kazmışlardır. Zira sebeplere riayet etmek hem bir tedbir, aynı zamanda fiili bir duadır.⁴⁵⁶

Bazı ayetlerin zahiri manalarına baktığımızda Allah'tan başka hiç kimseden yardım istenilmez gibi anlaşıyor. Mesela, **“Yalnız senden yardım dileriz.”**⁴⁵⁷, **“Bilmez misin ki, göklerin ve yerin hükümlerini Allah'ındır. Sizin için Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.”**⁴⁵⁸ Bu ve benzeri ayet-i kerimelerin zahirine göre, bize yardım edecek Allah'tan başka hiçbir dost ve yardımcımız bulunmuyor. Benzeri ayetlerin zahiri ifadelerine baktarsak, ister yaşayan, ister ölü, ister maddi, ister manevi hiçbir varlıktan yardım beklenemez. Bu manaya göre bir insanın çocuğundan su istemesi, doktordan veya ilaçtan şifa beklemesi uygun değil gibi görünüyor. Halbuki Allah bu dünyada her şeyi bir sebe-

453 Bediüzzaman, *Mesnevî-i Nûriye*, 217.

454 Enfâl, 8/17.

455 Enfâl, 8/17.

456 Bediüzzaman, *Sözler*, 110.

457 Fâtıha, 1/5.

458 Bakara, 2/107., Tevbe, 9/116.

be bağlı olarak yarattığından bu sebeplere başvurmadan herhangi bir işin yapılabilmesi mümkün değildir. O zaman bu ayetlerden anlaşılması gereken, yardım istenen kişinin hakiki güç ve kudret sahibi olmadığı bilinerek istenmelidir. Yoksa her şeyin sahibinin ve yaratıcısının Allah olduğunu ve bu yardımların ondan geldiğini bilerek bir kimsenin başka bir kimseden yardım istemesinde herhangi bir sakınca yoktur.⁴⁵⁹

Nitekim **“İyilikte ve fenalıktan sakınmakta yardımlaşın,...”**⁴⁶⁰ gibi ayetlerde yardımlaşmaya vurgu yapılmıştır. Peygamber Efendimiz’e (s.a.v) **“Bir mümin sadaka vermek için çalışmaya gücü yetmezse ne yapar, ne dersiniz?”** denildi. **“Sıkıntıya düşmüş bir muhtaca yardım eder.”**⁴⁶¹ buyurdu.

Küfür ve Tekfir

Sözlükte “küfür” “bir şeyi örtmek,⁴⁶² perdelemek, gizlemek ve nimete nankörlük etmek”⁴⁶³ anlamındadır. Dini bir terim olarak; Peygamber Efendimiz’i (s.a.v) ve O’nun (s.a.v) Allah’tan getirdiği kesinlikle sabit olan emirleri yalanlamak, tevatür yoluyla bize ulaşmış bulunan hükümlerden birini ya da tamamını inkâr etmek demektir. Bu anlamda “küfür”, “imân” kavramının zıddıdır.⁴⁶⁴ Bu tarifin içinde, Cenab-ı Hakk’a lâayık olmayan sıfatlar yakıştırmak, Kur’an’dan bir âyet veya kesin bir hükmü inkâr etme; meleklerle, ahirete, Cenab-ı Hakk’ın gönderdiği kitaplara ve peygamberlere inanmama gibi mevzular da bulunmaktadır.

459 Beyâzizâde Ahmed Efendi, **İmam-ı Azam Ebû Hanîfe’nin İtikadî Görüşleri (el-Usûlü’l-münîfe ilâ İmam Ebî Hanîfe)**, trc. İlyas Çelebi 6. Baskı (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 105(133)., Ebû Hanîfe Nu’mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh, **İmâm-ı A’zam’ın Beş Eseri**, trc. Mustafa Öz (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2019), 37 (26).

460 Mâide, 5/2.

461 Müslim, **“Zekât”**, 55.

462 Ahmed Sâim Kılavuz, **İman Küfür Sınırı (tekfir meselesi)**, 8. Baskı (İstanbul: Marifet Yayınları, 2016), 69.

463 Bekir Topaloğlu, İlyas Çelebi, **“Küfür”**, Kelam Terimleri Sözlüğü (Ankara-Türkiye: Diyanet Vakfı Yayınları, 2017), 192., Bekir Topaloğlu, İlyas Çelebi, **“Tekfir”**, Kelam Terimleri Sözlüğü (Ankara-Türkiye: Diyanet Vakfı Yayınları, 2017), 313.

464 Ebu Mansur el-Mâturîdî, **Kitabü’t-tevhid**, trc. Bekir Topaloğlu, 12. baskı (Ankara: TDV Yayınları, 2018) 716., Karaman v.dğr., **“Küfür”**, 390.

Tekfir ise; küfre nispet etme, küfür isnad etme, birinin bir söz veya fiilinden dolayı küfrüne hükmetme,⁴⁶⁵ yani kâfir olduğunu kabul etmek demektir.

Asr-ı Saadette Tekfir Anlayışı

Resulullah Efendimiz'in, saadet asrında yaşamış müminleri tekfir ettiği bilinmemektedir. Hâlbuki Medine devrinde Müslümanlar arasında münafıkların bulunduğu bir hakikattir.⁴⁶⁶ Kur'an-ı Kerim'de münafıklar, kâfirler ve müşrikler beraber zikredilmekte ve aynı azap ile tehdit edilmektedirler.⁴⁶⁷

"Ben Müslümanım" diyen bir insanı, münafık da olsa, Müslümanmış gibi muameleye tâbi tutmak ve İslam cemiyetine dâhil etmek⁴⁶⁸ Rahmet Peygamberi (s.a.v) tarafından hikmete uygun görülmüştür. Aksi takdirde "Ben Müslümanım" diyen kimseyi, "Müslüman değilsin" iddiasıyla itmek ve İslam cemiyetinden çıkarmak, su-i istimale sebebiyet verebilir. Dolayısıyla bu durum, İslam'ın bekası için isabetli bir tutum değildir.⁴⁶⁹

Tekfirin Tarihçesi

Mezhepler tarihine bakıldığında, İslam tarihinde insanları tekfir etme hastalığının haricilerle başladığı görülmektedir.⁴⁷⁰ Tarih boyunca müminler arasında ihtilaflara, karışıklıklara sebebiyet veren ve Müslümanların gücünü kıran bu hastalık günümüzde de devam etmektedir.⁴⁷¹

465 Şemseddin Sami, **"Tekfir"**, Kâmûs-ı Türkî (İstanbul-Türkiye: Çağrı Yayınları, y.y.,1999), 430.

466 Tevbe, 9/84-87., Şeyh Muhammed Yusuf Kandehlevî, **Hayatü's-Sahâbe**, trc. Cengiz Yağcı, Mehmet Karabulut (İstanbul: Huzur Yayınevi, 2004), 3: 108-110.

467 Bakara, 2/8-20, 204., Bu ayetlerin geniş izahatı için, Bediuzzaman, **İşaratü'l-İ'caz**, 76-130.

468 Ebû Hanîfe, **İmâm-ı A'zam'ın Beş Eseri**, 29-30 (21-22).

469 Bekir Topaloğlu, **Kelam İlimine Giriş**, Gözden Geçirilmiş Yeni Baskı (İstanbul: Damla Yayınevi, 2017), 271.

470 Muhammed b. Abdülkerim eş-Şehrîstânî, **el-millel ve'n-Nihal**, trc. Muharrem Tan (İzmir: Yeni Akademi Yayınları, 2006), 108., Muhammed Ebû Zehra, **Târîhu'l Mezâhibi'l-İslâmiyye (İslam'da İtikadî, Siyasî ve Fıkhi Mezhepler Tarihi)**, trc. Sıbğatullah Kaya (Ankara: İmaj İç ve Dış Ticaret A.Ş. Tarihhsiz), 1: 70., Kılavuz, **İman Küfür Sınırı (tekfir meselesi)**, 86-87.

471 Şehrîstânî, **el-millel ve'n-Nihal**, 106.

Hicrî ikinci asrın başlarında bir itikadî mezhep olarak ortaya çıkan Mu'tezile de tekfirciliğe yakın bir görüş beyan etmiştir.⁴⁷²

Müminleri tekfir tehlikelidir. Zira müminleri ayrılığa ve tefrikaya sevk etmektedir. İslam tarihi bunun örnekleriyle doludur.⁴⁷³ Aynı zamanda çok mesuliyetlidir, zira Peygamber Efendimiz (s.a.v) **"Her kim kardeşine 'kâfir' derse bu söz nedeniyle küfür ikisinden birine döner. Eğer durum söylediği gibiyse (mesele yok) ama durum söylediği gibi değilse o kelime ona döner."**⁴⁷⁴ buyurmaktadır.

Ehl-i sünnet düşüncesinde olmayan, bidat ehli⁴⁷⁵ olarak tabir edilen fırkalar, kendi fikrinde olmayan insanların çoğunu şirk ve küfür ile itham etmişler. Hatta bu kişiler daha da ileri giderek cennetle müjdelenenler dâhil sahabenin önde gelenlerini de tekfir etmişlerdir.⁴⁷⁶

Hulefâ-i Râşidînin dördüncüsü Hz. Ali. (r.a.) ile Hz. Muâviye arasında cereyan eden Sıffin iç savaşı sırasında başı çeken Hâriciler, hem Hz. Ali'yi hem de Hz. Muaviye'yi tekfir etmiştir. Bu fırkanın kanaatine göre büyük günah işleyen bir mümin hemen kâfir olur, katli gerekir.⁴⁷⁷

İslam tarihi incelendiğinde ehl-i sünnetin insanları tekfir etmekten veya şirk ile itham etmekten şiddetle kaçındıkları görülür.⁴⁷⁸

472 İlyas Çelebi, **"Mu'tezile"**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31: 392.

473 Topaloğlu, **Kelam İlimine Giriş**, 275.

474 Buhârî, **"Edeb"**, 73., Müslim, **"İman"**, 111.

475 **Bid'at**, sünnetin zıddıdır. **Sünnet**: Resulullah'dan (s.a.v) sahih olarak nakledilen şeydir. Bu umumi tarifi içine kitap da girer, çünkü o da Resulullah (s.a.v) vasıtasıyla bize gelmiştir. Sünnet kavli, fiili ve takriri olur. Bir de buna ashab-ı kiramın sünnetini ilâve etmek gerekir. Böylece Hz. Peygamber (s.a.v) ile ashab-ı kiramın dine ait kavi, fiil ve takrirlerinden (kabullerinden) bize nakledilenler sünnet, bunun zıddı da bid'at olmuş olur. (Topaloğlu, **Kelam İlimine Giriş**, 149.)

476 Kılavuz, **İman Küfür Sınırı (tekfir meselesi)**, 103-120.

477 Ethem Ruhi Fırlı, **"Hâriciler"**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16: 176., Kılavuz, **İman Küfür Sınırı (tekfir meselesi)**, 105.

478 Beyâzîzâde, **İmam-ı Azam Ebû Hanîfe'nin İtikadî Görüşleri (el- Usûlü'l-münîfe il'İl-İmam Ebî Hanîfe)**, 108(134)., Topaloğlu, **Kelam İlimine Giriş**, 113., Kılavuz, **İman Küfür Sınırı (tekfir meselesi)**, 198-201.

“Ehl-i kible tekfir olunmaz.”⁴⁷⁹ Kaidesini düstur edindikleri anlaşılır.⁴⁸⁰ Ehl-i sünnet âlimleri, kelime-i şehâdet getirip “Ben Müslümanım!” diyen insanı tekfir etmezken, Resulullah’ın (s.a.v) fiili sünnetlerine ve şu hadislerine tâbi oluyorlardı: **“Lâ ilahe illallah”** diyene kadar insanlarla savaşmaya memur edildim. Bunu söyledikleri zaman hukukî vecibeler müstesna, kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. İçyüzlerinin hesabı ise Allah’a aittir.⁴⁸¹ Bizim gibi namaz kılan, kiblemize yönelen ve kestiğimizi yiyen kimse, Allah’ın ve Resulü’nün teminatını elde etmiş Müslüman kabul edilir. O halde (böylelerini öldürmek suretiyle) Allah’ın verdiği teminat ve ahdi bozmayın.⁴⁸²

Peygamber Efendimiz’in (s.a.v) uygulamaları ve müfessirlerin ayetleri yorumlamalarına baktığımızda ehl-i sünnetin yaklaşımının son derece makul ve uygun olduğu anlaşılmaktadır.

Peygamber Efendimiz’in hayatından iki misal:

Birincisi: Peygamber Efendimiz (s.a.v) Medine’ye hicret ettikten sonra Medinelilerle bir kanun metni hazırlamış ve bu kanuna göre hükmetmiştir.⁴⁸³ Bu kanunun muhatapları arasında Müslümanlar olduğu gibi Yahudiler de vardı.⁴⁸⁴ Yahudilerle ilgili hükümlerde Resulullah (s.a.v) çok defa Tevrat’a göre hükmederdi.⁴⁸⁵

479 İmam Ebu Ca’fer et-Tahâvî, **el-Akîdetu’t-Tahâviyye (İslam Akâid Metinleri)**, trc. Ali Pekcan (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017), 113(233)., Kılavuz, **İman Küfür Sınırı (tekfir meselesi)**, 101-102., Topaloğlu, Çelebi, **“Tekfir”**, 313.

480 Ebû Hanîfe Nu’mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh, **el-Fıkhu’l-Ekber (İslam Akâid Metinler)**, trc. Ali Pekcan (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017), 245(59)., Ebû İbrâhîm İsmâîl b. Yahyâ b. İsmâîl el-Müzenî el-Mısırî, **Şerhu’s-Sünne (İslam Akâid Metinler)**, trc. Ali Pekcan (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017), 239(82). Tahâvî, **İslam Akâid Metinler (el-Akîdetu’t-Tahâviyye)**, 114(232).

481 Buhârî, **“Zekât”**, 1., İbn Mâce, **“Fiten”**, 1.

482 Buhârî, **“Salât”**, 28., Ebû Dâvûd, **“Cihâd”**, 95.

483 Ali Muhammed Sallâbî, **Siyer-i Nebi**, trc. Mustafa Kasadar v.dğr. 6. Baskı (İstanbul: Ravza Yayınları, 2017), 1: 587-592.

484 Sallabi, **Siyer-i Nebi**, 1: 587-634.

485 Casim Avcı, **“Kurayza (Benî Kurayza)”**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26: 432.

İkincisi: Hudeybiye anlaşmasında müşriklerin temsilcisi, anlaşma metninde yer alan “Bismillahirrahmanirrahim” ve “Resulullah” gibi ifadelerle itiraz etmiş, Peygamber Efendimiz (s.a.v) de bu ifadelerin üzerini bizzat kendisi çizmiş, yerine başka ifadeler yazdırmıştır.⁴⁸⁶

Günümüzde de bazı insanlar, ayetlerin zahiri manalarına bakarak ve Kur'an'a parçacı bir zihniyetle yaklaşarak müminleri çok rahat tekfir etmektedirler.

İnsanları tekfir edenler, **“Allah’ın indirdiği ile hükmetmeyenler kâfirlerin ta kendileridir.”**⁴⁸⁷ Gibi bazı ayetleri yanlış anlayarak, bu ayetlerin öncesine-sonrasına, diğer ayetlerle bağlamına, Peygamber Efendimiz ‘in ve sahabelerin uygulamalarına, işin ehli olanların bu ayetleri nasıl anladıklarına bakmadan sadece ayetin zahiri manasına veya mealine bakarak hüküm vermektedirler. Bu tarz ayetlerin, bağlamından koparılarak yorumlanması veya hüküm çıkarılması tehlikeli ve mesuliyetlidir.

Genellikle bu ayetin zahiri manasından veya sadece mealinden hareket edenler, İlahi hükümleri tatbik etmeyen kişilerin “kâfir” olduklarını, dolayısıyla bunların Müslüman sayılmayacağını iddia etmektedirler.

Bunun neticesinde İslam’ın ilk dönemlerinde Hariciler söz konusu ayete istinaden Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Aişe, Hz. İbn Abbas, Hz. Zübeyir ve Hz. Talha gibi büyük ve cennetle müjdelenmiş sahabeleri dahi tekfir ettiler.⁴⁸⁸ Hatta daha da ileri giderek Hz. Ali’yi bu ayete dayanarak şehid ettiler.

Kur'an’ın ayetlerine parçacı bir zihniyetle yaklaşmak, insanı yanlış anlamaya sevk ettiği gibi, ayetlerin sadece zahiri manalarına veya meallerine bakarak hüküm vermenin de asla İslam’ın ruhuna uygun olmadığı anlaşılmaktadır. İslam tarihindeki pek çok iç savaşlar ve katliamlar buna şahittir.

486 Sallabi, *Siyer-i Nebi*, 2: 409-410., Muhammed Hamîdullah, **“Hudeybiye Antlaşması”**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18: 298.

487 Mâide, 5/44.

488 Kılavuz, **İman Kûfür Sınırı (tekfir meselesi)**, 105.

Şimdi bu ayetin iniş sebebi ve ehl-i sünnet müfessirlerin bu ayeti nasıl yorumladıklarını kısaca özetlemeye çalışalım:

Bu ayetten önceki ve sonraki ayetler incelendiğinde söz konusu ayetin Yahudi toplumuyla ilgili olduğu görülmektedir.⁴⁸⁹

1- Bu ayet yahudiler hakkında inmiştir. “Zina edenler hakkında Tevrat’taki açık hükmü değiştiren Yahudilerin kâfir olduklarını” beyan etmektedir. Zira açık olan ayetin kesin ifadesini ve hükümlerini inkâr etmek, bütün peygamberlerin şariatlarında da küfürdür.⁴⁹⁰

2- Allah’ın indirdiği hükümlerin dışındaki hükümlere inanıp o hükümlerle hükmetmeyi helal kabul ederse (haramı helal ettiğinden), kâfir olur.⁴⁹¹

3- “Onlar kâfirlerin ta kendileridir.”⁴⁹² Tabiri, hem kalben hem de lisanen ilahî hükümleri inkâr edenleri içine alır. Hâlbuki Allah’ın hükümlerini kalbiyle bilip, lisanıyla da bunu ikrar ettiği hâlde, buna zıt olan amelleri işleyen kimseler yani zalimler ve fâsiklar, aslında Allah’ın indirdiği ile hükmetmiş ama onu bil-fil yapmamış olurlar. Dolayısıyla böyle kimseler sırf bu amellerinden dolayı kâfirler sınıfına dâhil olmazlar.⁴⁹³

489 Mâide, 5/41-46.

490 Konyalı Mehmed Vehbî, **Hülasatü'l-Beyan Fi Tefsir'il Kur'an**, 4. Baskı (İstanbul: Uçdal Neşriyat, 1967), 3: 1229-1231., Hazret-i Huzeyfe (ra)'a “bu ayetler “Beni İsrail hakkında mı inmiştir?” diye sorulduğunda O da “Evet onların hakkında inmiştir.” diye cevap vermiştir. (Ebi Abdullah Muhammed Bin Ahmed el-Ensari el-Kurtubi, **el-Cami Li Ahkam'i'l-Kur'an**, Daru'l-Fikir, 2.Baskı (Kahire: el-Mektebetü'l Arabiyye, 1967), 6: 190.).

491 Kurtubi, el-Cami' Li Ahkam'i'l-Kur'an, 6: 190

492 Mâide, 5/44.

493 Fahrüddin er-Râzî, **Mefâtihü'l-Gayb (Tefsir-i Kebir)**, trc. Suat Yıldırım v.dğr. (Ankara: Akçağ Yayınları, 1990), 9: 87., Tefsir-i Kebirde ve “Essiracul Munir”-de yazılı olduğu üzere bir kimse Allah’ın hukmünü kalben kabul etmez onu bile bile diliyle inkâr ederse o takdirde kâfir olur. Fakat onu kalben tasdik ettiği halde terk eylerse kâfir olmaz, günahkâr olur. Nitekim büyük âlim İkrime (ra) da demiştir ki: Her kim Allah Teâlâ’nın hükmettiği ile onu bilerek inkâr ettiği halde hükmetmezse kâfir olur. Fakat her kim onu ikrar ettiği halde onunla hükmetmezse o fâsıktır, zâlimdir, yoksa kâfir değildir. Bu husustaki üç âyeti kerime böyle yorumlanmaktadır. Zahir olan da budur.” (Ömer Nasuhi Bilmen, **Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Aklî ve Tefsiri**, Baskı Sayısı Yok (İstanbul: Bilmen Yayınevi, Tarihiz), 2: 772.).

4— ‘Allah’ın hükümleriyle hükmetmemek’ demek, o hükümleri tasdik etmemek manasındadır. Yani birisi, Allah’ın hükümlerine inanmadığı için onlarla hükmetmiyorsa kâfir olur,⁴⁹⁴ yoksa onları tasdik edip inandığı halde onlarla hükmetmezse kâfir olmaz ancak günahkâr olur.⁴⁹⁵

5— Kur’an’ın emir ve yasaklarının hak olduğunu kabul etmekle beraber onlara uymamak günahdır; küfür değildir. Eğer her günahı işleyen kâfir olsa âlemde hiçbir müminin bulunmaması icap eder, bu ise bâtil fikirdir. Hâlbuki peygamberlerden başka hatasız günahsız hiçbir insan bulunamaz.⁴⁹⁶

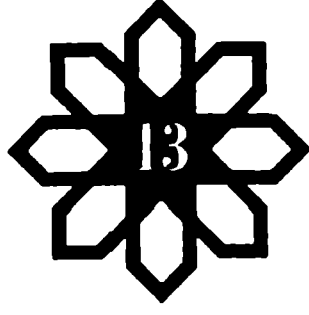
Yukarıda beyan edilen hakikatlere ve söz konusu tefsirlere bakıldığında müminleri tekfir etmenin doğru olmadığı açıkça görülür.⁴⁹⁷ Dolayısıyla kendi ağzıyla küfür veya şirki ilan etmeyen, Allah’ı, peygamberleri ve diğer iman esaslarını açıkça inkâr etmeyenleri tekfir veya şirkle suçlamak doğru değildir.

494 Beyâzîzâde, İmam-ı Azam Ebû Hanîfe’nin İtikadî Görüşleri (el- Usûlü’l-münîfe li’l-İmam Ebî Hanîfe), 114(139).

495 Bediüzzaman, Mektubat-2, 422.

496 Vehbi, Hûlasatü’l-Beyan Fî Tefsîr’il Kur’an, 3: 1229-1231., Daha geniş malumat için numaralandırılmış kısımlara bakılabilir., Bilmen, Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, 2: 772., Bediüzzaman, Mektubat-2, 422., Kurtubi, el-Camî’ Li Ahkâmî’l-Kur’an, Darü’l-Fikir, 6: 190., er-Râzi, Mefâidhu’l-Gayb (Tefsîr-i Kebîr), 9: 83-87., Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, Baskı Sayısı Yok (İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979), 3: 1681-1703.

497 Beyâzîzâde, İmam-ı Azam Ebû Hanîfe’nin İtikadî Görüşleri (el- Usûlü’l-münîfe li’l-İmam Ebî Hanîfe), 40.

ALLAH GAYBI BİLİR
ve İSTEDİĞİNE BİLDİRİR

SELAMİ YAKUT

ALLAH GAYBI BİLİR ve İSTEDİĞİNE BİLDİRİR

Allah'ın ilmi, ezeli ve ebedi olup bütün kâinatı kuşatmıştır ve hiçbir şey Cenab-ı Hakk'ın ilminin dışında kalamaz.

Allah'ın sıfatlarından biri de ilimdir. İlim, bilmek demektir. Allah, görünen-görünmeyen, olmuş-olacak her şeyi bilir. İnsanın ilmi zaman, mekân ve unutmak gibi engellerle sınırlıyken, Allah'ın ilmini hiçbir şey sınırlayamaz. Çünkü O'nun ilmi ezelidir, mutlak, nihayetsizdir, sınırsızdır. Sonradan kazanılmış bir ilim de değildir. Zamanı ve mekânı o yarattığı için kendi yarattığı zamana ve mekâna tabi değildir. Yani zaman ve mekân Onun ilmini sınırlayamaz. Bundan dolayı geçmiş, geleceği ve şimdiki zamanı olduğu gibi bilir.

Meselemize ışık tutacak mahiyette birkaç ayet-i kerimeden örnek verecek olursak:

“Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O'nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıklarındaki tek bir taneyi bile bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kiptedir.”⁴⁹⁸

“Göklerin ve yerin gizlisi (gaybı) yalnız Allah'a aittir. Her iş ona döndürülür. Öyleyse ona kulluk et ve ona güvenip dayan! Rabb'in yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir.”⁴⁹⁹

“Gaybı da, görülen âlemi de bilen Allah, onların yakıştırdığı nitelemelerden uzaktır. Onların koştukları ortaklardan çok yücedir.”⁵⁰⁰

De ki: Göklerde ve yerde, Allah'tan başka kimse gaybı bilmez. Ve onlar ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.⁵⁰¹

498 En'am, 6/59.

499 Hûd, 11/123.

500 Mu'minun, 23/92.

501 Neml, 27/65.

Kur'an-ı Kerim'de: "De ki: İçinizdekileri gizleseniz de açığa vursanız da Allah onu bilir. Göklerde ve yerde olanları da bilir. Allah her şeye kadirdir.",⁵⁰²

"Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve Allah'ın her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz."⁵⁰³ buyurulmuştur.

Kur'an'ı Kerim'deki ayetler incelendiğinde yüce Rabbimiz gaybı ancak kendisinin bildiğini ifade etmiştir. Bu ayetlerde gaybı sadece Allah'ın bileceği sabit olmakla birlikte gaybı başkasına bildirmeyeceği manası çıkmamaktadır. Allah gaybı isterse bildirir; isterse bildirmez. Bu onun kendi iradesindedir. Kimse de haşa onun iradesine set çekemez. Evet, Allah (c.c) gaybı sadece ben bilirim diyor. Fakat gaybı başkasına bildirmem demiyor. Gaybı bilmek ayrıdır, başkasına bildirmek ayrıdır. Allah bildirmedikçe kimse gaybı bilemez. Ancak Allah'ın bildirmesi ile bilebilir. Allah başta Peygamberler olmak üzere istediği bazı kullarına gaybı bildirir ve bildirmiştir. **"O, gaybı bilendir. Hiç kimseye gaybını bildirmez. Ancak seçtiği resûller başka. (Onlara bildirir)."**⁵⁰⁴

"Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir."⁵⁰⁵ Ayetinde Allah'ın peygamberler dışında başka insanlarla konuşabileceğine işaret edilmektedir. Bu konuşma tarzının nasıl olabileceği de Allah'ın takdirindedir. Bazen melekler aracılığı ile bazen rüya ile bazen de ilham yolu ile konuşur.

"Mûsâ'nın annesine, "Onu emzir, başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman onu denize (Nil'e) bırak, korkma, üzülme. Çünkü biz onu sana döndüreceğiz ve onu peygamberlerden kılacağız" diye vahyettik (ilham) ettik."⁵⁰⁶

502 Âl-i İmrân, 3/29.

503 Talak 65/12.

504 Cin, 72/26-27.

505 Şûrâ, 42/51.

506 Kasas, 28/7.

Ayet-i kerime de açıkça Hz. Musa'nın (as) annesine vahyedildiği bildiriliyor. Tabi İslam âlimleri buradaki vahiy ile peygamberlere gönderilen vahyi aynı sınıflandırmaya tabi tutmamışlardır. Çünkü Allah arıya da vahyettiğini⁵⁰⁷ bildirmektedir. Fakat adı her ne olursa olsun Allah mesajını vermek istediği şekilde gerçekleştirmektedir. Biz ehl-i sünnet olarak bu ilahi mesajı peygamberlere gönderilen vahyin bir derece altında olan ilham kavramı ile tanımlamaktayız.

Bu ayetin apaçık beyanıyla, Hz. Musa'nın(as) annesine bebeği denize bırakmasını, onun tekrar geri döndürüleceği ve peygamber olacağı ilham edilmiş. Dikkat edilirse burada geleceğe ait bir bilginin yani gaybın Hz. Musa'nın (as) annesine bildirildiğinden bahsediliyor. Çünkü o bebeğin (Musa as) kurtulacağını ve gelecekte peygamber olacağını Allahtan (c.c) başka hiç kimsenin bilmesi mümkün değildir. Fakat yüce Rabbimiz hiç kimsenin bilmeye güç yetiremeyeceği gelecek ile ilgili bir bilinmezi peygamber olmayan bir kadına bildirmiştir. Demek Allah (c.c) isterse gaybı dilediğine bildirir.

Cenâb-ı Hakk'ın gaybı bildiğine ve dilediğine bildirdiğine dair ayetlerden bazıları şöyledir:

1) **“Ebû Leheb'in elleri kurusun. Zaten kurudu. Ona ne malı fayda verdi ne de kazandığı. O, bir alevli ateşe girecektir, Boyunda bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu halde sırtında odun taşıyarak karısı da (o ateşe girecektir).”⁵⁰⁸**

“Bu sure Peygamberimiz' in (s.a.v) nübüvvetine apaçık bir delil ve ayan beyan bir mucizedir. Çünkü Ebu Leheb bu sure nazil olduktan on beş yıl sonra vefat etmiştir.⁵⁰⁹

507 Nahl, 16/68.

508 Tebbet, 111/1-5.

509 “Ebu Leheb'in ölümü, Kur'an'ın on beş sene kadar önceden haber verdiği tarzda cereyan etmiştir.” Elmalılı Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, Baskı Sayısı Yok (İstanbul: Çelik Yayınevi, 2018), 10: 58.

“Tebbet suresi beş ayet olup, ittifakla Mekke’de nazil olmuştur.”⁵¹⁰

Tebbet suresi, sbere değil o zamanda yaşayanlara da bildirmiştir.

2) “Rumlar, yakın bir yerde yenilgiye uğratıldılar. Onlar yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip geleceklerdir. Önce de sonra da emir Allah’ındır. O gün Allah’ın (Rumlara) zafer vermesiyle mü’minler sevinecektir. Allah, dilediğine yardım eder. O, mutlak güç sahibidir, çok merhametlidir.”⁵¹¹

Ayet-i kerimeleri tahlil ettiğimizde; bu sure gaybtan açık bir şekilde haber vermektedir. Bu haber, Rumların İranlılara karşı meydana gelecek bir savaşta galip geleceği haberi idi. Bizanslılar kuvvet olarak çok zayıf olmalarına rağmen Kur’an-ı Kerim’in o zamanlarda imkânsız gibi gözüken gelecekteki bir sonucu haber vermesi, bu ayeti kerimelerin gaybi birer mucize olduğunu gösterir.⁵¹²

Cenabı Hak Rumların galibiyetini ve Perslerin mağlubiyetini haber verdiği göre, hangi tarafın galip geleceğini, hangi tarafın da mağlup olacağını biliyor ki bizlere önceden haber vermiştir. Eğer Allah, bu savaşta kimin galip geleceğini bilmeseydi (haşa!) bu neticeyi haber veremezdi.

3) Kehf suresinde Hz. Hızır (a.s) ile Hz. Musa’nın (a.s) beraber çıktığı yolculukta gemiye binmelerinden ve Hz. Hızır’ın gemiyi delmesinden bahsedilir.

“Bunun üzerine yürüdüler. Nihayet gemiye bindikleri zaman o (Hızır) gemiyi deldi. Musa: Halkını boğmak için mi onu deldin? Gerçekten sen (ziyanı) büyük bir iş yaptın! dedi”⁵¹³

Hızır aleyhisselam 79. ayette

“Gemi var ya! O, denizde çalışan yoksul kimselerindi. Onu delerek kusurlu hale getirmek istedim. (Çünkü) onların gi-

510 Fahrüddin er-Râzî, Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihü'l-Gayb), trc Suat Yıldırım v.dğr. (Ankara: Akçağ Yayınları, 1995), 23: 535.

511 Rûm, 30/2-5.

512 Er-Râzî, Tefsîr-i Kebîr (Mefâtihü'l-Gayb), 18: 72.

513 Kehf, 18/71.

deceği yerde her (sağlam) gemiyi gasp etmekte olan bir kral vardı.”⁵¹⁴

Ayeti kerimeden anlaşıldığına göre Hz. Hızır gemiyi delmiştir ve gemi kusurlu hale gelmiştir Hz. Hızır'ın gemiyi delmesinin sebebi, kralın gemiyi gasp etmemesi içindir. Böylelikle yoksullar gemiyi tamir ederek çalışmalarına devam ederler.

Demek, Hz. Hızır hükümdarın gemileri gasp edeceğini biliyordu. Bu fiilin vukuundan önce haber verilmesi Allah'ın gaybı bildiğine ve bildirdiğine delil olarak gösterilebilir.

Hz. Musa ve Hz. Hızır gemiden inerek seyahatlerine devam ederler.

Kehf suresi 77. ayette “Yine yürüdüler. Nihayet bir köy halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Ancak köy halkı onları misafir etmekten kaçındı. Derken orada yıkılmak üzere bulunan bir duvarla karşılaştılar, o hemen onu doğrulttu. Musa, “Dileseydin, elbet buna karşı bir ücret alırdın.” dedi.”

Ayet-i kerimede Hz. Hızır'ın yıkılmak üzere olan bir duvarı tamir ettiği ifade edilir. Bu işin hikmetini de Cenab-ı Hak Kehf suresinin 82. ayetinde şöyle anlatır.

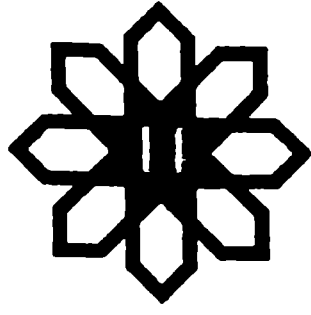
“Duvara gelince o, şehirde iki yetim çocuğun idi; altında da onlara ait bir define vardı; babaları ise iyi bir adamdı. Rabb'in istedi ki, o iki çocuk güçlü çağlarına erişsinler ve Rabb'in den bir rahmet olarak definelerini çıkarsınlar. Ben bunları kendiliğimden yapmadım. İşte, hakkında sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur.”

Ayette, duvarın altında yetimlere ait hazine bulunduğundan ve çocukların büyüdükten sonra bu hazineleri çıkaracaklarından bahsedilmiştir. Bu ayet-i kerime de Allah'ın gaybı bildiğinin ve kullarından birine bildirdiğinin bir başka delilidir.

4) Hani melekler şöyle demişti: “Ey Meryem! Allah, seni kendi tarafından bir kelime ile müjdeliyor ki, adı Meryem oğlu İsa Mesih’tir. Dünyada da ahirette de itibarlı ve Allah’a çok yakın olanlardandır. O, beşikte de yetişkin çağında da insanlarla konuşacak, salihlerden olacaktır. (Meryem), “Ey Rabbim! Bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olur?” dedi. Allah, “Öyle ama Allah dilediğini yaratır. O, bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece “ol” der, o da hemen oluverir” dedi.⁵¹⁵

Bu ayette de Hz. Meryem’in bir çocuğu olacağından ve ileride de salih bir insan olacağından bahsedilmektedir. Şimdi Hz. Meryem kendisine bir erkek dokunmadığı halde bir çocuğunun olacağını bilmesi gayb değil de nedir? Üstelik bu çocuğun daha vücut bulmadan erkek olacağı beşikte iken konuşacağı, salihlerden olacağı gibi yine hiç kimsenin bilemeyeceği sadece Allah’ın bileceği bilgilerin Hz. Meryem’e iletilmesi çok açık olarak görülmektedir. Çünkü İsa (as) ile ilgili gelecekte vuku bulacak bu çok önemli bilgilerin öncesinde başka birine bildirilmesi açıkça gaybın Allah (c.c) tarafından bilindiğini ve başkasına bildirildiğini açıkça göstermektedir.

Bunlar gibi Kuran’da, kıyametin vuku bulması ve bu esnada meydana gelecek olaylar, mahşer günüyle alakalı bilgiler, cennet ve cehennem ehlinin halleri ile ilgili yüzlerce ayet gaybtan haber vermektedir. Bu ayetleri okuyan insanlar da Allah’ın verdiği gaybî bilgilerden haberdar olmaktadır.

KADERE İMAN

MUSTAFA KAYA

KADERE İMAN

Kader kelimesi lügatte “ölçme, takdir,⁵¹⁶ tayin etme, gücü yetme” gibi manalara gelir. İstilahî olarak ise; Allah’ın, ezeli ilim ve iradeyle her bir varlığı doğumundan ölümüne kadar, bütün özellikleriyle (zaman, mekân, miktar, şekil, rızık, ömür, hayır ve şer, fayda ve zarar...) bilmesi, takdir ve tayin etmesidir. Kaza ise; ezelde ilim ve irade sıfatlarıyla tayin ve takdir edilen şeylerin, vakti geldiğinde Allah’ın kudretiyle vukua gelmesidir.⁵¹⁷

Kaderin insanın iradesine bakan bir yönü olduğu gibi⁵¹⁸ tamamen Allah’ın irade ve takdirine bakan⁵¹⁹ bir yönü de vardır. İnsan iradesine bakan kısmında insana serbest tercih edebilme hakkı verilmiştir. Bundan dolayı insan yaptıklarından sorumludur.

Kulun iradesi haricinde kalan Allah’ın takdir ettiği kısım da ise; kulun tercihinin bırakılmadığından kulların herhangi bir mesuliyeti yoktur. Mesela bir kimsenin; nerede, ne zaman doğacağı, anne babasının kim olacağı gibi durumlar kaderin takdir kısmına girer ki bundan insan sorumlu değildir.

-
- 516 Hüseyin Algül v.dğr., **İlmihal İman ve İbadetler**, Baskı Sayısı Yok, 1. Cilt (Ankara: Türkiye Diyanet Vakıfları Yayınları, 2006), 1: 132.
- 517 Ali Muhammed Sallabi, **İslam İnanç Esasları**, trc. Mustafa Kasadar (İstanbul: Ravza Yayınları, 2016), 483.
- 518 “De ki: “Hak, Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.” Kehf, 18 /29.
- “Biz ona iki göz, bir dil, iki dudak vermedik mi; iki apaçık yolu (hayır ve şer yollarını) göstermedik mi?” Beled, 90/ 8-10.
- “Şüphesiz biz onu (ömür boyu yürüyeceği) yola koyduk. O bu yolu ya şükrederek ya da nankörlük ederek kat eder.” İnsan, 76/3.
- 519 “O, her şeyin yaratıcısıdır.” En’âm, 6/102.
- “Hiçbir kimse Allah’ın izni olmadan ölmez.” Al-i İmran, 3/145.
- “Gökten yere kadar bütün işleri Allah yürütür” Secde, 32/5.
- “De ki: “Allah dilemedikçe, ben kendime bile ne bir zarar, ne de fayda verme gücüne sahibim.” Yunus, 10/49.

Kader, Allah'ın ilim ve irade sıfatlarıyla⁵²⁰; kaza ise, irade ve kudret sıfatlarıyla ilgilidir.⁵²¹ Her bir varlığın kaderi vardır. Bir bütün olarak kâinatın kaderi olduğu gibi, galaksilerin, dünyanın, canlı türlerinin de bir kaderi vardır.⁵²²

Her şey Cenâb-ı Hakk'ın takdiri ve tayiniyle vücuda gelmektedir. Yani her şey meydana gelmeden önce Allah'ın ilmi ve iradesi ile şekil, suret ve başından geçecek tüm hayat evreleriyle belirlenip kader defterine kaydedilmekte⁵²³ ve zamanı geldiğinde Allah'ın kün (ol) emriyle⁵²⁴ yaratılmaktadır.⁵²⁵ Kısaca kader için kâinatın planı, projesi; kaza için de bu plan ve projenin tatbikat sahasına konulması ve gerçekleştirilmesi denilebilir.⁵²⁶

Buna çekirdekler, tohumlar ve DNA'lar, güzel birer örnektir. Bu örnekleri inkâr edemeyen, kaderi de inkâr edemez. Şöyle ki: Bir çekirdekte ağacın, DNA'larda canlıların özellikleri Allah tarafından yazılmıştır. Varlıklar bu özelliklere göre yaratılır ve şekil alır.⁵²⁷

Çekirdeklerde ağaçların ve yumurtalarda hayvanların kader programlarını yazan Rabb'imizin, elbette ki kâinatta olmuş olacak her şeyin plan ve programını kaderde yazması, ilim irade ve hikmetinin gereğidir.

Hiçbir şey ondan gizli kalmaz⁵²⁸. Özellikle bütün kâinatla alakadarlığıyla birlikte ve yeryüzünün en şerefli ve en seçkin misafiri olan insanoğlunun her amelini kaydedecektir⁵²⁹ ve yokluğa atmayacaktır.⁵³⁰

520 Bediüzzaman (Said Nursi), **Tılsımlar**, (Isparta: Hayrat Neşriyat Osmanlıca Nüsha, 2017), 84.

521 Bediüzzaman, **Mesnevi-i Nuriye**, 198.

522 Kamer, 54/49.

523 En'am, 6/59.

524 Bakara, 2/117.

525 Hicr, 15/4., Yunus, 10/61.

526 Bediüzzaman, **Mesnevi-i Nuriye**, 30.

527 Bediüzzaman, **Tılsımlar**, 87.

528 En'am, 6/59.

529 Bediüzzaman, **Şualar-1**, 232.

530 Bediüzzaman, **Mektubat-1**, 87-88.

Kadere İman, İman Esaslarındandır

Kadere iman; kâinatta olmuş ve olacak her hadise⁵³¹ ve her varlığın⁵³² Allah'ın ilim,⁵³³ irade⁵³⁴ ve kudretiyle,⁵³⁵ kader⁵³⁶ ve kaza çerçevesinde meydana geldiğini; kâinatta zerre kadar tesadüfe, abesiyete⁵³⁷ ve başıboşluğa⁵³⁸ yer olmadığını bildiren iman esasıdır.

İman esasları bir bütündür⁵³⁹ birbirinden ayrılmaz.⁵⁴⁰ Birini inkâr, hepsini inkâr etmek gibidir. Böylece birini dahi reddetmek kişiyi küfre götürür.⁵⁴¹ Kadere iman da imanın esaslarındandır. Zira Peygamber Efendimiz (sav), kadere inanmayanların hakkıyla iman etmiş olmayacaklarını buyurmuşlardır.⁵⁴²

Kur'an'a iman etmek, Kur'an'ın içindeki her şeye bir bütün olarak iman etmeyi gerektirir. **“Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?”**⁵⁴³ ayetinde ifade edildiği gibi Kur'an'ın bir ayetini bile inkâr etmek insanı küfre götürür.

Kur'an-ı Azimüşşan'da geçmiş dönemlerde meydana gelen tarihi hadiseler ve olaylar, peygamberlere (as) ait kıssalar çokça anlatıldı-

531 Sa'd, 38/27.

532 Kamer, 54/49.

533 Seb'e, 34/3.

534 Yasin, 36/38-39.

535 Haşır, 59/22-24.

536 Furkan, 25/2.

537 Nahl, 16/3.

538 Kiyame, 75/36.

539 Beyâzîzâde Ahmed Efendi, **İmam-ı Azam Ebû Hanîfe'nin İtikadî Görüşleri (el- Usûlü'l-münîfe il'İ-İmam Ebî Hanîfe)**, trc. İlyas Çelebi 6. Baskı (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 123.

540 Sa'düddîn Mes'ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî et-Teftâzânî, **Şerhu'l Akaid**, trc. Talha Hakan Alp, 4. Baskı (İstanbul: İFAV Yayınları, 2017), 267.

541 Ahmed Davutoğlu, **İman Bir Bütündür**, 12 http://ktp.isam.org.tr/pdfdrg/D00053/1967_I_1/1967_I_1_DAVUDOGLUA.pdf

542 Tirmizî, “Kader”, 10.

543 Bakara, 2/85.

ğı halde; bütün bunların hepsine iman ediniz diye bir ayet geçmemektedir. Mesela; Kur'an'da Ashab-ı Kehf'in hayatı,⁵⁴⁴ Hz. Zülkarneyn'in kıssası,⁵⁴⁵ Nuh Tufanı⁵⁴⁶ gibi hadiseler zikredilir. Fakat Kur'an'da bu hadiselere iman ediniz diye bir ifade geçmemektedir. Fakat bizler bahsedilen bu hadiseleri kabul eder ve onlara kesin olarak iman ederiz. Aynen bunun gibi Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde kaderden bahsedildiği için kadere de iman ederiz.

Kur'an-ı Kerim'de Kader

Kur'an-ı Kerim'de kader manasını anlatan elliden fazla ayet-i kerime zikredilmektedir. Bunlardan birkaçı şöyledir:

“Allah'ın emri mutlaka yerine gelecek, yazılmış bir kaderdir.”⁵⁴⁷

“Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey bile ondan gizli kalmaz. Bundan daha küçük ve daha büyüğü de şüphesiz, apaçık kitaptadır (yazılıdır).”⁵⁴⁸

“Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları ondan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; onun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır.”⁵⁴⁹

Bu ayet-i kerimenin tefsirinde Fahreddin Razi şunları kaydetmiştir:

“Bu yazma ve tespit etmenin faydaları şunlardır:

1) Allah her şeyi levh-i mahfuza kaydetmiştir. Bunun yüzlerce hikmetinden bir hikmeti şudur ki; meleklerin, Allah-u Teâlâ'nın ilminin her şeyi kuşattığını; yerde ve gökte hiçbir şeyin onun bilgisi dışında olmadığını bilmelerini dilemiştir.

544 Kehf, 18/9.

545 Kehf, 18/83.

546 Ankebut, 29/14-15.

547 Ahzâb, 33/38.

548 Sebe', 34/3.

549 En'âm, 6/59.

2) Şöyle de denilebilir: Allah-u Teâlâ, kullarının dikkatini hesap gününe yöneltmek için ve kulların bu dünyada yapmış oldukları her bir şeyin, Allah'ın elinden kurtulamayacağını bildirmek için, bu ayette yapraktan ve tanelerden bahsetmiştir. Zira o, haklarında herhangi bir mükâfat, herhangi bir ceza ve herhangi bir mükellefiyetin söz konusu olmadığı (yaprak, tane... gibi) şeyleri ihmal etmez; öyle de sevap ve ikâbı ihtiva eden halleri ihmâl etmesi zaten düşünülemez...

3) Yüce Allah, bütün mevcudatın hallerini bilir. Binâenaleyh varlıkların, onun ilminin dışına çıkmaları imkânsızdır. Aksi halde, Allah'ın bazı şeylerden haberdar olmaması anlamına gelir ki kuşatıcı ilim sahibi olan Allah hakkında bu düşünülemez. Cenab-ı Hak, bütün mevcudatın hallerini detaylı bir biçimde bu kitaba kaydedince artık bu halleri değiştirmek imkânsız olur. Bir şey ne bir dakika öne alınır ne bir dakika sona bırakılır. Her şey vaktinde meydana gelir. Aksi halde -haşa- Allah'ın yalan söylemiş olması gerekir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v), “Kalem, kıyamete kadar olacak her şeyi yazıp kurdu.”⁵⁵⁰ buyurmuştur.⁵⁵¹

Yine bir ayet-i kerimede “Allah her şeyi hakkıyla bilendir.”⁵⁵² Buyurulmaktadır.

Kamer suresinde ise Cenâb-ı Hakk,: “Şüphesiz, biz her şeyi bir kadere (belli bir miktara ve ölçüye) göre yaratmışızdır.” “İnsanların yaptıkları her şey kitaplarda kayıtlıdır. Küçük ve büyük hepsi satır satırdır.”⁵⁵³ buyurmaktadır.

Bu ayetlerin tefsirinde merhum Elmalılı Hamdi Yazır şöyle der:

“Kader, kulun cüz’î iradesine zıt da değildir. Çünkü ihtiyârî fiillerin meydana gelmesi için cüz’î irade dahi kaderin içinde

550 Buhârî, “Kader”, 1.

551 Fahrüddîn er-Râzî, Tefsîr-l Kebîr (Mefâtîhu’l-Gayb), trc. Suat Yıldırım v.dğr. (Ankara: Akçağ Yayınları, 1990), 9: 468.

552 Hucurât, 49/16.

553 Kamer, 54/49, 52, 53.

yer almaktadır.”⁵⁵⁴ Yani Allah, bizim bu dünyada imtihan olmamızı takdir ettiği için İlahi iradenin bir baskısı olmadan seçim ve tercihlerimizde bizi serbest bırakmıştır.

Yukarıdaki ayetlerde geçen “yazılmış kader”, “apaçık bir kitap” “Allah her şeyi bilendir”, “Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır.” ve “İnsanların yaptıkları her şey kitaplarda kayıtlıdır.” gibi ifadeler kaderin varlığını açık bir şekilde anlatmaktadır.

Hadis-i Şeriflerde Kader

Kur’an’ın en birinci müfessiri olan Peygamber Efendimiz de pek çok hadis-i şeriflerinde kaderden bahsetmiştir. Bu hadislerden en meşhuru Cibril hadisidir.

Abdullah b. Ömer’in, babası Hz. Ömer’den naklettiğine göre: **“Bir gün Resulullah’ın (s.a.v) yanında bulunurken birdenbire elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah, üzerinde yolculuk eseri görülme- yen ve bizden kendisini kimsenin tanımadığı bir zat çıkageldi. Nihayet Peygamberimiz’in (s.a.v) yanına oturdu. İki dizini onun iki dizine dayadı. İki avucunu kendi dizleri üzerine koydu ve “Ya Muhammed! Bana imandan haber ver?” dedi. Resulullah (s.a.v): Allah’a, Allah’ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe iman etmen ve bir de kade- rin hayrına şerrine inanmandır.” buyurdu. O zât, “Doğru söyledin.” dedi...”⁵⁵⁵**

Bu hadis, sahih olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Hadiste geçtiği üzere Peygamber Efendimiz (a.s.m), kadere imanı, imanın altıncı şartı olarak saymış ve bu şekliyle sahabe efendilerimize öğretmiştir. Bir kısmı sahabe olan bütün hadis âlimleri, mezhep imamları ve ehl-i sünnet âlimleri de bu konuda ittifak etmişlerdir.

Bu konu ile ilgili bir hadis-i şerif de şöyledir: Ubade bin Samit ölümü sırasında oğluna, **...Resulullah’ın şöyle söylediğini işit-**

554 Elmalılı Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur’an Dili**, Baskı Sayısı Yok (İstanbul: Çelik Yayınevi, 2018), 7: 475-476.

555 Müslim, “İman”, 1.

tim: “Allah’ın ilk yarattığı şey kalemdir. Kalemi yarattı ve “Kıyamete kadar olacak şeylerin miktarlarını (kaderini) yazı” dedi. Oğulcuğum, Resulullah’tan şunu da işittim: “Kim bu inanç dışında olarak ölürse benden değildir.”⁵⁵⁶

Başka bir hadiste de sahabeler den Abdullah b. Amr Peygamberimiz’in (s.a.v) şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Allah her şeyi ve herkesin kaderini gökler ve yeryüzü yaratılmadan elli bin sene önce yazıp takdir etmiştir”⁵⁵⁷

Kadere iman hususunda açık ve net hadis-i şeriflerin olduğu; başta sahabeler, tabiin ve tebe-i tabiin olmak üzere bütün ehl-i sünnet âlimlerinin ittifak ve icmaı bulunduğu halde; bazı kimseler kaderi anlamadıkları için inkâr ediyorlar. 1400 yıldan beri on binlerce sahabe, milyonlarca âlim, evliya, asfiya, milyarlarca ehl-i iman kadere imanı ittifakla kabul ve tasdik etmişlerdir. Bu durumda akliselimle düşündüğümüzde bu büyük cemaate mi güvenmeliyiz yoksa imanı zayıf, enaniyeti kuvvetli, kendi bildiklerine güvenen bir avuç inkârcıya mı?

Kadere Dair Bir Kaç Mesele

Bazı kimselerin, kadere dair bazı şeyleri tam olarak anlamadıkları için kaderi inkâr ettiklerine şahit olmaktayız. Onlar, avam halkın kadere verdiği yanlış manaları bahane ederek kadere imanı reddetme yoluna gitmektedirler. Bir şeye sağlam bir şekilde inanmak için onu iyi anlamak gerekir. Aşağıda açıkladığımız hususların kaderi doğru anlamaya yardımcı olacağı ümidindeyiz.

1.Cüz’i İrade

İnsan; hayır şer, iyi kötü, güzel çirkin gibi konularda, hür irade-siyle tercihte bulunmakta, bu yönüyle kendi iradesiyle hayatına yön vermektedir.⁵⁵⁸

556 İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı*, 7. Baskı (Ankara: Akçağ Yayınları 2016), 13: 541-542.

557 Tirmizî, “Kader”, 18, (2156).

558 Ebu Mansur el-Mâturîdî, *Kitabü’t-tevhid*, trc. Bekir Topaloğlu, 12.baskı (Ankara: TDV Yayınları, 2018) 438.

Bazı olaylar ve durumlar, insan iradesinin dışındadır. Örneğin ne zaman ve nerede doğacağımız, hangi anne ve babanın çocuğu olacağımız, cinsiyetimiz, duygularımız gibi özellikler bizim irademiz dışındadır. Bu konulara hükmeden yalnızca Allah'ın iradesidir. Kaderin bu kısmına takdir denmektedir. İnsan bunlardan sorumlu değildir ve bunlardan dolayı hesaba çekilmez.⁵⁵⁹

Fakat insanın hür iradesiyle tercih ederek yaptığı birçok şey vardır. Özellikle iyiyi kötüyü, hayrı şerri seçme konusunda insan "cüz'i iradesiyle" bir tercih yapmaktadır⁵⁶⁰. İnsan, bu tercihlerinde tamamen hürdür ve insana hiçbir bir zorlama yoktur. Her insan tercihinde serbest olduğunu kendi iç dünyasında hisseder.

Cüz'i iradeye asansör misalini verebiliriz. Şöyle ki: On katlı bir binanın asansörüne binen bir kimse, asansörün tuşlarında hangi katta ne bulunduğunun yazılı olduğunu görür. Yukarı katlarda farklı ve güzel şeylerin varlığı; bodrum katlarında ise karanlık, soğuk ve korkulu şeylerin olduğu yazılıdır. O kişi yukarı veya aşağı katları tercih etmekte serbesttir. Bu noktada o kişi herhangi birisi tarafından asla zorlanmamaktadır. Yani kendi serbest iradesiyle tercihte bulunmaktadır. Tercihin neticesinde hangi düğmeye basarsa asansör onu o kata götürecektir.

Şimdi düşünelim; kendi hür iradesi ile yukarıdaki iyi ve güzel şeyleri tercih edebileceği ⁵⁶¹ halde; bodrum katlarındaki kötü ve çirkin şeyleri tercih eden bir kimse, 'beni buraya asansör getirdi' diyerek suçu asansöre atabilir mi? Elbette atamaz. Çünkü asansör onun tercihinine göre hareket etti.

Allah, gönderdiği semavi kitaplarla ve peygamberler (a.s) vasıtasıyla bütün insanlara iyi kötü, hayır şer, güzel çirkin gibi şeyleri bildirmiştir. Hayrı teşvik etmiş, şerri yasaklamıştır. Fakat imtihan gereği insanı iradesinde serbest bırakmıştır. Kişi, ister iyi ve güzel

559 Nûreddin es-Sâbüni, **Mâtürîdiyye Akaidi**, trc. Bekir Topaloğlu, 8. Baskı, (Ankara: DİB Yayınları, 2005), 142.

560 et-Teftâzânî, **Şerhu'l Akaid**, 212.

561 el-Mâtürîdî, **Kıtabü't-tevhid**, 431-432.

şeyleri; isterse de kötü, şer ve çirkin olanları tercih eder. Allah da imtihan gereği iyi veya kötü olsun, hayır veya şer olsun, onun tercihlerini yaratır. Allah'ın yasakladığı kötü ve şer olan bir şeyi tercih eden kimse, suçu kadere atamaz. Çünkü Allah yasakladığı halde, kişi kendi tercihiyle o şerrin ortaya çıkmasına ve yaratılmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı da bütün sorumluluk ona aittir.

Her insan vicdanen kendisinde hür bir irade olduğunu hisseder.⁵⁶² Örneğin güzel ve çirkinle karşılaşınca güzeli; faydalı ve zararlı şeylerle karşılaşınca da faydalıyı seçeriz. Bu bizim hür irademizin olduğunu gösterir. Keza iki farklı şeyden birini tercih eden insan, neticeden memnun kalırsa “İyi ki böyle yapmışım.” der. Eğer netice iyi olmazsa “Keşke böyle yapmasaydım.” der. Fiillerinde ve seçimlerinde özgür olmayan insan ne “İyi ki böyle yapmışım” diyebilir ne de “Keşke böyle yapmasaydım.” diyebilir. Bu iki duygu bizim tercihlerimizi hür olarak yaptığımızın psikolojik ve vicdani delilleridir.

2. Kader İnsanı Günah İşlemeye Mecbur Etmez

Kaderin ne olduğunu anlamamış olanlar, bazen işledikleri günahı veya hataları, kadere vererek “Allah, yazdığı için biz yapıyoruz, alın yazım böyleymiş.” diyorlar. Hâlbuki Allah'ın yazması hiçbir zaman insanı günah işlemeye zorlayan bir durum değildir. Çünkü Allah ezeli ilmiyle ileride bizim ne yapacağımızı bilmiş ve bunları levh-i mahfuza yazmıştır. Yani yaptığımız şeyleri Allah yazdığı için yapmıyoruz, bilakis hür irademizle bizim ne yapacağımızı Allah ilmi ezeli ile bildiği için yazmıştır. Allah'ın bizim ne yapacağımızı bilmesi ve yazması, bizi yapacağımız fiilleri yapmaya zorlamaz, mecbur kılmaz.

Hem kader, ilim nev'indendir.⁵⁶³ Yani kader, Allah'ın ilminin bir çeşididir ve ilimle alakalıdır. İlmin özelliği ve sıfatı ise bilmektir. Yani kader, kudretin bir yansıması değildir. Varlıkların vücudun-

562 Bediüzzaman, *Tilsimler*, 80.

563 Bediüzzaman, *Tilsimler*, 84.

da ve varlığında etkin olan ve yaratan kudrettir; ilim değildir. İlimin kulların iradelerini yönlendirici bir özelliği yoktur. Yani nasıl olacaksa, öyle bilir.

Hem 'ilim (bilmek) maluma (bilgiye) tabidir'.⁵⁶⁴ Allah'ın ilmi, ezeli olduğu için zamana tabi değildir. Bizim kendi irademizle neyi nasıl tercih edeceğimizi, Allah bilmiş ve kadere yazmıştır. Kadere insanların iradesiyle ilgili olan şeyleri yazarken 'böyle böyle olsun' diye yazmamıştır. 'Böyle böyle olacak' diye yazmıştır. "Böyle olacak" diye yazılması kulun ne yapacağını bilmeyi ifade eder. Yani 'böyle olmak zorundadır', 'ben böyle emrediyorum' 'insan da mecburen bu tercihi yapmak zorunda olacak' manasıyla yazmamıştır. Bilakis insan zamanı gelince serbest olarak tercihte bulunacak ve bu tercihe göre de yaşayacak manasıyla yazmıştır. Dolayısıyla Allah kadere yazdığı için insanlar bu tercihleri yapmıyorlar. Tam tersine insanlar özgür iradeleriyle serbest tercihlerde bulunacakları için Allah bilmiş ve yazmıştır.

Örneğin, takvimlerde sabah güneşin ne zaman doğacağı yazılıdır. Güneş o yazılı saatte doğar. İnsanlar takvime yazdıkları için güneş o saatte doğmaz. Tam tersine insanlar yaptıkları ilmî çalışmalarla güneşin hangi saatte doğacağını öğrenmişler, bilmişler ve yazmışlardır. İnsanların takvime yazdıkları yazı, güneşi o saatte doğmaya mecbur etmez. İnsan kaderinin Allah tarafından bilinmesi ve yazılması da aynı bu misal gibidir.

Burada şunu da izah edelim: Allah'ın ilmi bizim ilmimiz gibi değildir. Bizler zamanla mekânla sınırlı varlıklarız. Biz ancak geçmişini biliriz, geleceği bilemeyiz. Hâlbuki Allah, zamanı ve mekânı yaratanıdır. Dolayısıyla kendi yarattığı zamana ve mekâna tabi değildir. Allah, ezelî ilmiyle hem geçmişini, hem içinde olduğumuz zamanı, hem de geleceği bütün özellikleriyle bilir. Dolayısıyla Onun ilminden hiçbir şey gizlenemez. Allah'ın herhangi bir şeyi bilmemesi veya bilememesi diye bir şey olamaz. Çünkü O, her şeyi kuşatan, sınırı olmayan mutlak ilim sahibi olan Allah'tır.

564 Bediüzzaman, Tilsimler, 84.

Hem ezel, geçmiş zamanın bir ucu değildir.⁵⁶⁵ Yani Allah, haşa geçmiş zamanın ucunda durmuş da oradan geleceği tahmin ediyor değildir. Belki ezel; geçmiş, geleceği ve şimdiki zamanı hep birlikte kuşatıp içine alan ve yüksekte bakan bir ayna gibidir. Örneğin diyelim ki bizim elimizde bir ayna var. Sağ tarafımızı geçmiş, sol tarafımızı ise gelecek olarak farz edelim. O aynayı ne tarafa çevirsek ayna o tarafı gösterir. Aynada görülenler yakınlık ve uzaklık itibarıyla değişik olur. Fakat o aynayı yukarıdan aşağıya bakar bir tarzda tuttuğumuzda, ayna sağ ve sol iki tarafı birden, bir anda gösterir. Ayna yükseldikçe görüş açısı genişleyerek, sağ ve sol tarafları an olarak gösterir. İşte bu durumda ayna sağ ve sol tarafı aynı anda görür, içine alır. Hiçbiri için önce veya sonra diyemeyiz. Bizim bilgimiz geçmişe dönüktür ve yalnızca geçmiş bir sıra dâhilinde bilebilir. Fakat geleceği bilemez. Hâlbuki Allah'ın ezeli ilmi tıpkı yukarıdan bakan ayna gibi, ezelden ebede kadar, geçmiş ve gelecek, olmuş ve olacak her şeyi, birden tutar, ihâta eder, kuşatır. Bu bilgide öncelik ve sonralık gibi bir durum söz konusu değildir.

Ayrıca Allah-u Teâlâ, Hz. Âdem'den (a.s) Peygamberimiz (s.a.v.)'e kadar binlerce peygamber göndermiştir. Bu peygamberler de insanlara Allah'ın emir ve nehiylerini tebliğ etmişler, itaat edene mükâfat, isyan edenlere ceza olacağını haber vermişlerdir. Eğer insanların seçme özgürlüğü, yani iradeleri olmasaydı Allah'ın peygamber göndermesi, kitap indirmesi anlamsız olurdu. Bu konuda bir ayet şöyledir: **“Müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdik ki, peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”**⁵⁶⁶

Keza Allah'ın insanlara hem peygamber gönderip hem de onları küfür ve isyana mecbur tutup, arkasından da onları cehenneme atarak cezalandırması, Allah-u Teâlâ'nın adaletine, merhametine, hikmetine tamamen zıttır. Bir ayette şöyle buyrulur: **“Bu, dün-**

565 Bedüzzaman, Tılsımlar, 84.

566 Nisa, 4/165.

yada iken kendi ellerinizle yapmış olduğunuzun karşılığıdır. Yoksa Allah kullarına zulmetmez.”⁵⁶⁷

3. Şerrin Yarattılması Şer Değildir

Ehl-i sünnet âlimleri insanın cüz’i iradesini sarf etmesinden sonra, hayır veya şer bütün fiillerin Allah tarafından yaratıldığını söylemişlerdir. Fakat şer olan fiillerin yaratılması konusunda “Halkı şer, şer değildir; kesbi şer şerdir.”⁵⁶⁸ Yani, “Şerrin yaratılması şer değil, şerrin kul tarafından seçilmesi, kesb edilmesi (istenmesi) şerdir.” demişler. Çünkü Allah’ın şerre rızası yoktur ve şerri ancak insan istediği için yaratmaktadır. Bu yönüyle çirkinlik yaratmaya değil, kulun iradesine nispet edilir.

Meselâ: Yağmurun gelmesinin binlerce neticeleri var, bütünü de güzeldir. Bazıları iradelerini yanlış kullanarak yağmurdan zarar görse “Yağmurun yağdırılması, rahmet değildir.” diyemez; “Yağmurun yaratılması şerdir.” diye hükmedemez. Bilakis iradesini yanlış kullanmakla ve yanlış kesbiyle yağmur onun hakkında şer oldu.

Hem ateşin yaratılmasında çok faydalar var; bütünü de hayırdır. Fakat bazıları iradelerini yanlış kullanarak, ateşten zarar görse “Ateşin yaratılması şerdir.” diyemez. Çünkü ateş yalnız onu yakmak için yaratılmamıştır; bilakis o, kendi yanlış tercihiyle, yemeğini pişiren ateşe elini soktu ve o hizmetkârını kendine düşman etti.”⁵⁶⁹

Hem imtihan gereği şeytanın yaratılması ve insanlara musallat olması -ilk bakışta çirkin gözükse de- neticesi itibariyle rahmettir ve hikmetlidir. Çünkü insan onun vesveselerine ve telkinlerine sabırla manevi makamları yükselir ve Allah’ın sevgili kulu olur. Fakat bazı insanlar kendi yanlış tercihiyle şeytanın vesveselerine uyar ve günaha girerse o şeytanı kendi hakkında şer yapmış olurlar. Burada kişi diyemez ki şeytanın yaratılması şer oldu. Belki kişinin ona uyması şer oldu denilir. Burada kabahat kula aittir.

567 Âl-i İmrân, 3/182., Enfâl, 8/51.

568 Bediüzzaman, **Tılsımlar**, 81.

569 Bediüzzaman, **Mektubat-1**, 31.

İnsanın irade-i cüz'i yesi gerçi zayıftır, fakat Cenâb-ı Hak, o zayıf cüz'i iradeyi, kendi külli iradesinin taallûkuna ve kulun fiilinin yaratılmasına bir şart yapmıştır. Yâni Cenâb-ı Hak, manen "Ey kulum! İradenle hangi yolu istersen seni o yolda götürürüm. Öyle ise mesuliyet ve sorumluluk sana aittir!" der." Mesela, bir çocuğu omzumuzu alsak ve ona "Nereye istersen seni oraya götüreceğiz. " desek, çocuk, kendisini yüksek bir dağa çıkarmamızı istese ve biz de götürsek. Çocuk dağda üşüse veya düşse ve bize "Beni buraya niçin getirdiniz." diyerek bizi suçlasa; elbette "Buraya gelmeyi sen istedin." diyerek azarlayacak ve belki de ceza vereceğiz. Misalde olduğu gibi biz irademizle neyi istiyorsak Allah onu yaratıyor. Hem kötülüğü isteyip hem de suçu kadere atmak örnekteki çocuğun durumuna benzer ki cezaya müstahak olur.⁵⁷⁰

4. Kadere İman Çalışmaya Engel Değildir

İslamiyet'teki kader inancı ve tevekkül meselesinin bazen yanlış anlaşıldığı olmuştur. "Bir şey kaderimde varsa olur, yoksa olmaz; ben tevekkül ediyorum." diyerek sebeplere sarılarak çalışmayı terk etmek tevekkül zannedilmiştir. Hâlbuki kader inancı ve tevekkül hiçbir zaman sebeplere sarılmayı terk etmek değildir. Şöyle ki:

Tevekkül lügatte acizliğini göstererek, başkasına itimat etmek, işi başkasına havale etmek, birini vekil tayin etmek manalarına gelir.⁵⁷¹ Kavram olarak; gücünün yettiği şeyleri yapıp, gücünün yetmediği konularda, insanlardan da ümidini kesip tamamen Allah'a dayanmak, güvenmektir"⁵⁷². Ayrıca tevekkül herhangi bir işin olması için ön hazırlıkları yapıp, sebepleri yerine getirip neticeyi Allah'a havale etmektir. Fakat kişinin üzerine düşen vazifeyi yapmadan işi Allah'a havale etmesi tevekkül değil tembelliktir. Bu tür bir anlayış Kur'ân ve sünnet tarafından da reddedilmiştir.

570 Bediüzzaman, *Tılsımlar*, 86.

571 Mustafa Çağrı, *"tevekkül"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41: 3.

572 Ali İbn Muhammed Seyyid Şerif Cürcânî, *"tevekkül"*, *Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü*, trc. Arif Erkan (İstanbul: Bahar Yayınları, 1997), 67.

Kur'an'da **“İnsan için ancak çalıştığı vardır.”**⁵⁷³ buyrulurak müminler çalışmaya teşvik edilmiştir. Enes Bin Malik'ten (r.a) rivayete göre diyor ki: Bir adam Peygamberimiz (a.s.m.)'a, **“Ey Allah'ın Resulü devemi bağlayarak mı yoksa salıvererek mi Allah'a tevekkül edeyim”** diye sordu. Resulullah (a.s.m.) şöyle buyurdu: **“Deveni bağla sonra Allah'a güven ve dayan.”**⁵⁷⁴

Sebeplere teşebbüs etmek, fiilî bir duadır ve tedbirdir. Tevekkül ise, neticeleri yalnızca Cenâb-ı Hak'tan istemek ve neticeleri ondan bilmek ve ona minnettar olmaktan ibarettir.⁵⁷⁵

Örneğin çiftçinin tarlasını sürüp ekmesi fiili duadır.⁵⁷⁶ Neticeyi Allah'a bırakması ise tevekküldür. Hastanın doktora gitmesi ve ilaçları kullanması tedbirdir ve fiili bir duadır. Şifayı Allah'tan beklemesi ise tevekküldür. Şifayı veren Allah'tır. Fakat ilaçlar şifaya bir vesiledir, ilacın içinde şifayı Allah yaratır.

Kadere İmanın Faydaları

a- Kadere İman Her Şeyi Cenâb-ı Hakk'a Verip İnsanı Gafletten Kurtarır

Kadere inanmak, Allah'a ve sıfatlarına özellikle de her şeyi onun yarattığına iman ile doğrudan bağlantılıdır.⁵⁷⁷ Çünkü kader, Allah'ın ezeli ilmiyle her şeyi bütün yönleriyle bilmesidir ki kadere hakiki manada inanan insan her yerde ve her hadisede Allah'ın varlığını ve birliğini görür ve gafletten kurtulur.⁵⁷⁸

Kadere İman; Nefsi Gururdan, Cüz'i İradeyi ise Sorumsuzluktan Kurtarır

İnsan iyilikleri kendinden bildiği gibi; kötülükleri de kadere vermek eğilimindedir.

573 Necm, 53/39.

574 Tirmizî, “Tevekkül”, 60.

575 Bediüzzaman, Sözlür, 110.

576 Bediüzzaman, Mektubat-1, 129.

577 Bediüzzaman, Tilsimler, 86.

578 Bediüzzaman, Tilsimler, 90.

İnsan bazen iyiliklerin kendinden sudur ettiğini düşünerek gurura girip iyilikleri sahiplenmeye başlar. İşte tam bu sırada kader karşısına çıkar ve ona yapan sen değilsin deyip o insanı gururdan kurtarır. Çünkü insanı yaratan Allah, insana bütün fırsatları veren Allah, hatta kitap ve peygamberler gönderip iyiliği isteyen de yine Allah'tır. İnsan ise bu iyiliklere ancak iyi bir niyet ile sahip olabilir. İşte insan kadere iman ile Allah'a tam manasıyla bağlanır ve nefsi-ni gururdan kurtarır.⁵⁷⁹

Hem insan, kendi iradesiyle işlediği kötülükleri kadere verip sorumluluktan kurtulmak ister. Bu noktada karşısına cüz'i irade çıkar. Ona 'mesul ve sorumlusun' der.⁵⁸⁰ Çünkü Allah istemediği ve razı olmadığı halde; kötülükleri tercih eden ve yaratılmasına sebep olan insanın kendisidir.

Bu noktada Nisa suresinde geçen bir ayet şöyledir: **“Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır. Sana ne kötülük gelirse kendindendir.”**⁵⁸¹

b- Kadere İman İnsanı Kederden Kurtarır

İnsanın dünya hayatında başına birçok hadise gelir. Hususan bazı ağır musibetler insanı çok üzer ve dünyadan usandırır. İşte tam bu sırada kadere iman karşısına çıkar. Ona hiçbir şeyin başıboş olmadığını, her şeyin Allah'ın takdiriyle olduğunu ve her hadisede bir hayır bulunduğunu bildirir. İşte her şeyde birçok hikmetler bulunduğu inanan insan; o kederden, büyük telaş ve korkudan kurtulur ve bu dünyada huzurla yaşar.

c- Kadere İman, İnsana Güven Verir

Kadere iman, hakiki tevekkül netice verir. Tevekkül eden adam hayatında rahat eder.

Kadere iman ve tevekkül, o kadar lezzetli ve saadetlidir ki tarif edilemez. Yalnız şu temsil ile o lezzete ve o saadete bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

579 Bediüzzaman, Tılsımlar, 86-88.

580 Bediüzzaman, Tılsımlar, 80.

581 Nisâ, 4/79.

İki adam, bir padişahın geniş bir bahçe içindeki muhteşem sarayına girerler. Biri, padişahı bilmez; çok garip şeylerle dolu olan bahçe ve sarayı gasp ederek, hırsız gibi oraya yerleşmek ister. Fakat o bahçe ve sarayın gerektirdiği, makinaları çalıştırmak, bahçedeki hayvanların rızıklarını temin etmek gibi zahmetleri, masrafları, idarenin zorluğunu görür, “Bu işlerin üstesinden nasıl geleceğim?” diye sürekli ıstırap çeker. O cennet gibi bahçe, cehennem gibi olur. Hiçbir şeyi idare edemez. Her şeye acır. Üzüntü içinde vaktini geçirir. Sonra da o hırsız, edepsiz adam, ceza olarak hapse atılır.

İkinci adam, padişahı tanır, kendisini padişaha misafir bilir. Bütün o bahçedeki, o saraydaki işlerin bir kanunla meydana geldiğini, her şeyin bir programla, büyük bir kolaylıkla işlediğine inanır. Zahmetleri padişahın kanununa bırakıp kendi işine bakar, büyük bir sevinç ile o cennet gibi bahçenin bütün lezzetlerinden istifade eder. Padişahın merhametine, hikmetine ve kanunlarının güzelliğine dayanarak her şeyi hoş görür, mükemmel bir lezzet ve saadetle hayatını geçirir.

Bu misaldeki padişahı kasıt Cenâb-ı Hak’tır. Saray ve bahçe şu dünyadır. Birinci şahıs Allah’a inanmayan, kâinatın başıboş, sahipsiz olduğunu, olayların kendiliğinden olduğunu zanneden kişidir. İkinci şahıs ise, Allah’a iman eden, her şeyin Allah’ın izniyle, kader ve kudretiyle olduğunu bilen, itikat eden şahıstır. Bu inanca sahip olanlar her olayda, her işte, bir hikmet ciheti olduğunu düşünürler. Allah’ın hikmet ve adaletine itimat edip, Allah’ın icraatlarına karışmazlar kendi vazifelerini yaparlar.⁵⁸²

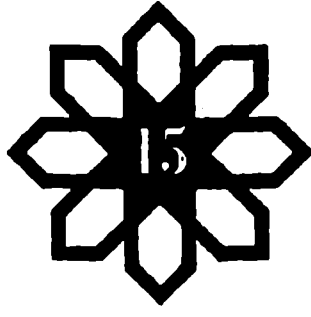
İşte, bu hakikate binaen Peygamberimiz (s.a.v) **“Kadere iman, kaygı ve üzüntüyü giderir.”**⁵⁸³ buyurmuştur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki iman esasları bir bütündür. Birbirinden ayrılamaz. Özellikle de kadere iman, tevhid ve teslimiyet açısından son derece ehemmiyetlidir. Cüz’i irade, şerhlerin yaratılması, levh-i mahfuz ve gaybın bilinmesi gibi birçok önemli konular da

582 Bediüzzaman, *Tilsimler*, 89-90.

583 Kudâî, *“Müsneû’ş-Şihâb”*, 1: 187 (h. No: 277).

İslam âlimleri tarafından ele alınıp geniş bir şekilde açıklanmıştır. Kadere iman ile ilgili ortada karışık ve içinden çıkılmaz hiçbir konu kalmamıştır.

ŞEFAAT

ABDULLAH KOCA

ŞEFAAT

Şefaât, lügatte yardımcı olmak ve aracılık yapmak⁵⁸⁴, bir suçun bağışlanması veya bir isteğin yerine getirilmesi için aracı olmak,⁵⁸⁵ bir başkasını desteklemek üzere ona katılmak⁵⁸⁶ gibi manalara gelir. İstılahta ise; ahirette günahkâr müminlerin affedilmesi, günahı olmayanların daha yüksek derecelere erişmeleri için peygamberlerin (as) Allah’a yalvarmaları, dua etmeleri ve günahlarının bağışlanmasını istemeleri demektir.⁵⁸⁷

Seyyid Şerif Cürcani, Tarifat’ta şefaât için **“hakkında suç işlenmiş kimseden, suçları bağışlamasını istemektir”** demektedir.⁵⁸⁸

Şefaât kelimesi, Kur’an’da hem lügat manasında hem de İstilahî manada kullanılmış bir mefhumdur. Şefaatten bahseden ayetleri bir bütün olarak değerlendirdiğimizde şefaatin farklı yönlerini görmekteyiz. Şefaât, dünyada bir hayrın veya şerrin işlenmesine aracı olmak manasında kullanıldığı gibi putlar için de kullanılmıştır. Müşrikler, ilah edindikleri putların, dünyada iken kendileri ile Allah arasında bir yakınlaşma vasıtası olacağını söylüyor ve bu düşünceyle onlara tapındıklarını telaffuz ediyorlardı.

Kur’an’ın şefaatte ilgili ayetlerini değerlendirirken müşriklerin bu anlayışını bilmek önemlidir. Çünkü Kur’an hem bu yanlış inanç olgusunu gündeme getirmekte hem de şefaatin gerçek manasını ve ihtivasını ortaya koymaktadır. Şunu nokta önemlidir ki İslam öncesi Mekke toplumu tamamen inançsız bir toplum olmadığı gibi dinî birçok değer ve mefhumlardan da habersiz değillerdi. Mesela, müşriklerde namaz ve hac gibi ibadetlerle birlikte Allah, melek ve şefaât inancı da vardı. Fakat diğer mefhumlarda olduğu gibi şefaât kavramının da içini yanlış şeylerle doldurmuşlardı.

584 Fıkret Karaman v.dğr., **“Şefaât”**, Dini Kavramlar Sözlüğü (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 614.

585 İlhan Ayverdi, **“Şefaât”**, Kubbe altı Lügati (Misallı Büyük Türkçe sözlük) (İstanbul: Kubbe Altı Neşriyat, 2006), 3: 2923.

586 Karaman, **“Şefaât”**, 614.

587 Karaman, **“Şefaât”**, 614.

588 Seyyid şerif cürcani, **Kitabu’t Tarifat (Türkçe Terimler Sözlüğü)**, trc Arif Erkan 1. Baskı (İstanbul: Bahar Yayınları, 1997), 130.

Onlar hiçbir değeri olmayan batıl ilahlarının kendileri ile Allah arasında şefaathane olacağına inanmışlardı. Kur'an ve sünnet o toplumdaki yanlış inançları düzelttiği gibi; yanlış şefaathane algısını da düzeltmiş ve onun da nasıl olması gerektiğini öğretmiştir. Şefaathane kapsamını, kimlerin kimlere şefaathane edebileceğini ve bu konudaki mutlak iradenin Allah'a ait olduğunu açık bir şekilde belirtmiştir.⁵⁸⁹

Cenâb-ı Hak her şeyi bir sebeple yaratmaktadır. Rızık veren kendisi olduğu halde onun bize gelmesi için sebeplere başvurmamızı irade etmiştir. Şifayı bazen bir hekim, bazen de bir ilaç vasıtasıyla vermiştir. Yaratan ve öldüren kendisi iken bunların gerçekleşmesi için değişik vasıtalar yaratmıştır. Açın doyurulması için bir zengini, hastanın iyileşmesi için bir doktoru vesile kılabilen Allah, bir kulunun da çekeceği azabın tamamından veya bir kısmından kurtulması için bir peygamberini veya sevdiği bir kulunu vasıta kılabilen ve bunun olacağını yüce kitabında belirtmektedir.

Esasında Şefaathane Allah'ın izni olmadan gerçekleşen bir fiil değildir. Şefaathane edenler, ilahi iradede bağımsız bir şekilde birilerini kurtarıyor da değildir. Bilakis Şefaathane Allah'ın müsaade ettiği bazı kulların müsaade ettiği bazı kullar için kurtuluşlarına vesile olacak dua ve yardım talebinde bulunmasıdır.

Şefaathane İle İlgili Bazı Ayetlerin İzahı

“İzni olmaksızın O'nun katında şefaathane bulunacak kimdir?”⁵⁹⁰

Bu ayet-i kerime, Allah'ın izni olmadığı takdirde şefaathane edilemeyeceğini ifade eder. Zıt manasıyla da Allah'ın izniyle şefaathane edilebileceğine delildir. Zira şefaathane olmasaydı, ayet şefaathane etmeyi Allah'ın iznine bağlamazdı.

“O gün, Rahman'ın izin verdiği ve sözünden razı olduğu kimseden başkasının şefaathane fayda vermez.”⁵⁹¹

589 Hüseyin Çelik, “Kuran'da Şefaathane”, Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3/1. (Haziran 2015): 311.

590 Bakara, 2/255.

591 Taha, 20/109.

Bu ayet şefaatin varlığını açıkça ifade etmekle beraber, şefaatin ancak Allah'ın izniyle ve onun murat ettiği kimselere fayda vereceğini ortaya koymaktadır.

“O’nu bırakıp taptıkları şeyler şefaât edemezler. Ancak bile-rek hakka şâhitlik edenler şefaât edebilirler.”⁵⁹²

Ayet-i celile açık bir şekilde, putların şefaate malik olmadıklarını; şefaate sadece “Bilerek hakka şahitlik edenlerin” malik olduğunu bildirmektedir.

“(Habibim!) Hem kendinin hem de mümin erkeklerin ve mü-min kadınların günahlarının bağışlanmasını dile! Allah, gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de bilir.”⁵⁹³

Ayet-i Celile de Peygamber Efendimiz (a.s.m.) mümin erkekler ve mümin kadınların günahlarının affı için istiğfar etmesi emredilmiştir. Eğer Efendimiz (a.s.m.)’ın af dilemesinin bir faydası olmasaydı niçin Allah-u Teâlâ Peygamberimiz’e bu emri vermiştir. Eğer şefaât kabul edilmezse -hâşâ- bu emir manasız olmaz mı?

Bu gibi ayetlere bakıldığında şefaatin varlığından bahsedilmiş; fakat Allah'ın izin verdiği kişilere mahsus kılınmış, onun haricindeki şefaâtlere bir fayda vermeyeceği ifade edilmiştir.

Kur'an ayetleri tefsir edilirken aynı konu ile ilgili ayetlerin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde Kur'an ayetleri arasında çelişkiye düşme ihtimali ortaya çıkar. Hâlbuki Kur'an Allah'ın keliması olduğundan içinde birbiriyle çelişecek ayetlerin bulunması mümkün değildir. Zira ayeti kerimede **“Hâlâ Kur'an'ı düşünüp anlamaya çalışmıyorlar mı? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından (indirilmiş) olsaydı, mutlaka onda birçok çelişki bulurlardı.”⁵⁹⁴** buyrulur. Bunun için şefaât ile ilgili ayetlere de bu ölçüye göre bakılmalıdır.

592 Zuhruf, 43/86.

593 Muhammed, 47/19.

594 Nisa, 4/82.

Mesela; “Öyle bir günden korkun ki, o günde hiç kimse başkası için herhangi bir ödemede bulunamaz; hiç kimseden (Allah izin vermedikçe) şefaât kabul olunmaz, fidiye alınmaz; onlara asla yardım da yapılmaz.”⁵⁹⁵ ile “Ey iman edenler! İçinde ne bir alış-veriş, ne bir dostluk, ne de (Allah’ın izni olmadıkça) bir şefaât bulunan bir gün gelmeden önce, sizi rızıklandırdığımız şeylerden (Allah yolunda) sarf edin!”⁵⁹⁶ ayetlerinde şefaatin kabul edilmediği gibi bir anlam çıksa da “İzni olmaksızın O’nun katında şefaatte bulunacak kimdir?”⁵⁹⁷ “O gün, Rahman’ın kendisine izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimselerden başkasına şefaât fayda vermez.”⁵⁹⁸ gibi ayetlerle beraber düşünüldüğünde şefaatin tamamen reddedilmediği, Allah’ın iznine bağlandığı anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki ayet-i kerimelerle beraber şefaatte ilgili hadis-i şeriflere bakıldığında şefaatin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şefaatin hak olduğuna dair bir kısım hadis-i şerifler ise şöyledir:

“Benim şefaatim, ümmetimin büyük günah sahiplerinedir.”⁵⁹⁹

“Kıyamet günü şefaatim haktır. Kim şefaatime inanmazsa ona layık olmaz.”⁶⁰⁰

“Her Peygamberin müstecab (Allah’ın kabul edeceği) bir duası vardır. Her peygamber o duayı yapmada acele etti. Ben ise bu duamı kıyamet gününde, ümmetime şefaât olarak sakladım (kullanmayı ahirete bıraktım). Ona inşallah, ümmetimin şirk koşmadan ölenleri nail olacaktır.”⁶⁰¹

595 Bakara, 2/48.

596 Bakara, 2/254.

597 Bakara, 2/255.

598 Taha, 20/109.

599 İbn-i Mace, “Zühd”, 37.

600 İbrahim Canan, **Kütüb-ü Sitte Terceme ve Şerhi**, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2016), 13: 84.

601 Müslim, “İman”, 338.

“Kıyamet gününde şu üç zümre: Peygamberler, sonra âlimler ve daha sonra da şehitler şefaât edeceklerdir.”⁶⁰²

Bütün bu hadis-i şerifler şefaatin varlığını açıkça ortaya koymaktadır. Aynı zamanda peygamberlerle beraber alimler ve şehitler gibi salih kimseler de şefaât edecektir.

İmam Kurtubi, Et-Tezkire isimli eserin de Peygamber Efendimiz (a.s.m.)’in ümmetine yapacağı şefaât türlerinden bahsetmiş ve şu beş kısma ayırmıştır:

“Birincisi: Şefaât-i uzma. Yani hesap görülmeden önce mahşer yerindeki dehşetli bekleyişin sona ermesi için Efendimiz’in (s.a.v) yapacağı şefaât.

İkincisi: Ümmeti Muhammed’den bir gurubun, bir topluluğun hesapsız bir şekilde Cennet’e girmesi konusunda Efendimiz’in (s.a.v) yapacağı şefaât.

Üçüncüsü: Hakikatte günahları sebebiyle ateşe atılmayı hak etmiş bir topluluğun Efendimiz (s.a.v)’in ateşe atılmamaları konusunda yapacağı şefaât.

Dördüncüsü: Cehennemde azap görmekte olan bir kısım müminlerin oradan çıkarılma hususunda yapacağı şefaât.

Beşincisi: Bir kısım cennet ehlinin derecelerinin yükseltilmesi için Efendimiz’in (s.a.v) yapacağı şefaât.”⁶⁰³

İmam Kettani (ra), mütevatir hadisleri topladığı “Nazmül Mütenasir Fil Ehadisil Mütevatir” adlı kitabında, Peygamberimiz’in (s.a.v) **“Her peygamberin Allah katında makbul bir duası vardır. Her peygamber duasını dünyada yaptı. Ben ise duamı kıyamette ümmetime şefaât için sakladım.”** hadisinin “Ebu Hureyre, Enes, Cabir, Abdullah b. Amr, Ubade b. Samit, Ebu Said El-Hudri, Abdurrahman b. Ebi Ukayl” tarafından sahih olarak

602 İbn-i Mace, “Zühd”, 37.

603 Ebubekir Sıfî, **Ehl-i Sünnet Akâidi**, 6. Baskı (İstanbul: Rihle Kitap (Ravza Yayınları), 2018), s.217.

rivayet edildiğini ve bu hadisin mütevatir olduğunu söyler. Ayrıca mahşer yerinin dehşetinde, insanların peygamberlere müracaatı ve sonunda Peygamberimiz'e gelip şefa'at dileğinde bulunmalarıyla ilgili meşhur hadis on iki sahabeden nakledilmiş mütevatir bir hadistir.⁶⁰⁴

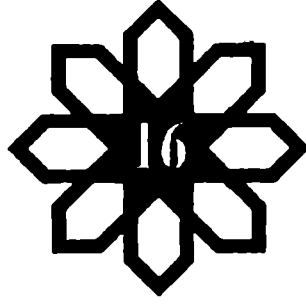
Netice

Kur'an'da bazı ayetlerde mutlak manada şefaatin olmayacağı ifade edilirken, bazı ayetler de ise Allah'ın izin verdikleri kimselerin şefa'at edebileceği belirtilmektedir. Zahirde şefaatin olmayacağını ifade eden ayetlerin siyak ve sibakına (öncesi ve sonrası) baktığımızda bu ayetlerin inkârcılardan bahseden ayetler olduğunu görmekteyiz. Kâfirler ve müşrikler hakkında nazil olan ve onların yanlış inançlarını anlatan ayetleri alıp müminler hakkında inmiş gibi düşünmek son derece yanlış olacağı gibi ayetin manasını ve gayesini de esas bağlamından koparmak olur.

Bir konu hakkında Kur'an'ın yaklaşımını en iyi şekilde ortaya koymanın yolu o konu ile ilgili bütün ayetleri ele alıp incelemekle olur. Aksi takdirde çoğu konular hakkında Kur'an'ın farklı lafızlarında çelişki varmış gibi bir durum ortaya çıkabilir ve keyfi yorumlara sebep olabilir. Şefa'atle alakalı ayetler, bir bütün halinde değerlendirildiğinde; bir kısım ayetler, yanlış ilahlar edinen ve bunların kendileri için şefa'atçi olacaklarını iddia eden kimseler için şefa'at olmayacağını ifade eder. Bir kısım ayetler de Allah'ın izni ile şefa'at edilebileceğini bildirir.⁶⁰⁵

604 Kettâni, *Mütevâtir Hadisler*, trc. Hanifi Akın, 1. Baskı, (İstanbul: Karınca Yayınları, 2003), 553.

605 Huseyin Çelik, "Kur'an'da Şefa'at". Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 3 / 1 (Haziran 2015): 311-312.

TEVESSÜL HAKTIR

MUSTAFA KAYA

TEVESSÜL HAKTIR

Sözlükte “yaklaşmak, sarılmak, başvurmak, sebep aramak ve maksada ulaşmak için birşeyi vasıta kılmak” anlamına gelen tevessül, dinî literatürde, bir isteğin, bir işin veya arzusun yerine gelebilmesi için ilim, amel, ahlâk veya bazı şahısları aracı kılmayı ifade etmektedir.⁶⁰⁶

Ehl-i sünnet inancına göre “tevessül” haktır. Başta ayet-i kerimelere, hadis-i şeriflere, sahabe uygulamalarına ve İslam âlimlerinin görüşlerine bakıldığında tevessülün hak olduğu açık bir şekilde gözükmemektedir.

Cenâb-ı Hakk, şu imtihan dünyasında sebepleri icraatına perde yapmıştır. Mesela; meyveyi ağaçla, suyu bulutlarla, balı arılarla ve sebzeleri de toprağın eliyle bizlere vermektedir. Bununla beraber şifaya ilaçlar sebep olduğu gibi yaşamamıza da gıda, hava, su gibi unsurlar sebep olmaktadır. Kış mevsimi birçok bitki ve hayvanların ölümüne sebep olduğu gibi; bahar mevsimi de birçok bitki ve hayvanın yaratılmasına sebep olmaktadır. Çalışmak, tarlayı ekmek ve insanların işlerinde birbirine yardımcı olması da geçime ve rızka sebep olmaktadır. Aynen öyle de peygamberler (a.s), âlimler ve evliyalar da bizlere manevi feyiz ve bereketlerin ulaşmasına, emir ve yasakların bildirilmesine sebeptirler.

Bizler hakiki güç ve tesir sahibinin Allah olduğunu biliriz. Vesileler ve sebepler üzerinde Allah'ın kudret, rahmet ve hikmetini görür; her şeyi ondan bekleriz ve her şeyin gerçek sebebinin o olduğuna itikad ederiz. **“(Allah'ım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz.”**⁶⁰⁷ gibi ayetlerin hepsi bu itikad ve kabulü bizlere bildirmektedir. Yani ister sebepler eliyle olsun ister doğrudan gelsin hakiki yardımcı ve sebep Allah'tır, ondan asla gaflet etmeyiniz manasını ifade etmektedir. Yoksa çalışmayın, gayret etmeyin ve vesileler aramayın manasına gelmemektedir. Ehl-i

606 Fikret Karaman v.dğr., **“tevessül”**, Dini Kavramlar Sözlüğü (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 659.

607 Fatıha, 1/5.

sünnetin itikadı budur. Aksi halde bu ayeti zahirine göre yorumlayarak mana verilecek olursa; bir babanın çocuğundan su istemesi, bir hastanın doktordan ilaç talep etmesi, bir kişinin arkadaşından yardım istemesi de şirk sayılmalıdır. Yine çalışmak, ekin ekmek ve insanlardan yardım istemek de şirk olarak kabul edilmelidir. Bu ise akla mantığa, İslam'ın hakikatine uygun düşmemektedir.

Teveşsölün hak olduğuna dair bazı ayet-i kerimelerde şöyle buyrulmaktadır:

“Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının, O’na yaklaşmaya vesile arayın ve O’nun yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.”⁶⁰⁸ Bu ayet-i kerimede açık bir şekilde Allah’a yakın olmak için vesileler aramak yani teveşsöl teşvik edilmiştir.

Yine başka bir ayet-i kerime: **“Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah’tan günahlarının bağışlanmasını dileselerdi ve Peygamber de onlara bağışlama dileseydi, elbette Allah’ı tövbeleri çok kabul edici ve çok merhametli bulacaklardı.”**⁶⁰⁹ Bu ayet-i kerimede ise; günah işleyen insanların günahlarının affı için Peygamberimize (s.a.v) gelip onun vesilesiyle af dilemeleri açık bir şekilde teşvik edilmiş ve hatta böyle yaparlarsa günahlarının bağışlanacağı ifade edilmiştir.

Ayet-i kerimede Cenâb-ı Hakk, **“hani Rabbinizden yardım istiyor, yalvarıyordunuz. O da “Ben size ard arda bin meleklerle yardım ediyorum” diye cevap vermişti.”**⁶¹⁰ buyurmaktadır. Bu ayetten anlaşılacağı üzere Allah, müminlerin savaştaki zor zamanlarında meleklerle yardım göndermiştir. Allah dileseydi o düşman ordusunu sebepsiz bir anda da helak edebilirdi. Fakat hikmetle iş gören Rabb’imiz yardımına o melekleri vesile kılmıştır. Bu Allah’ın kâinata koymuş olduğu bir kanundur. Allah muhtaç olmadığı halde vesilelerle yardımını gönderirken, insanların vesileler aracılığıyla Allah’tan yardım istemesinde ne sakınca olabilir.

608 Maide, 5/35.

609 Nisa, 4/64.

610 Enfâl, 8/9.

Teveşşülün Ölçüsü

Vesile kim olursa olsun hakiki güç ve tesir yalnızca Cenâb-ı Hakk'a aittir.

Bu sebeple teveşşül eden kişi şu esasları iyi anlamalıdır.

a. Yardım ve kurtuluş sadece Allah'tan gelir. Teveşşül edilen şeyler yalnızca bir aracıdır. Kişi arzusunu vesileden (aracıdan) değil Allah'tan istemelidir. Allah'tan isterken de vesilelerin Allah katındaki makbuliyetini gözeterek dua etmelidir. Mesela; “Ya Rabbi, senin katında makbul olan Hz. Muhammed hürmetine” demek gibi.

Bir türbeden ya da şeyhten bir şey istenilmez. Ancak onun Allah katındaki makbuliyetinden dolayı onu vesile ederek Allah'tan yardım istenir. Tasarruf ancak Allah'a aittir. O, dilerse verir, dilemezse yaprak dahi kıpırdamaz.

b. Kişi iyi bilmelidir ki teveşşül edenlerin eşya ve hadiseler üzerinde güç ve tesirleri yoktur. Güç ve tesir yalnızca Allah'tandır.

c. Kabristanlara gidip; ağaçlara ve çalılara çaput bağlamak, mum yakmak, kabrin kendisine kurban kesmek ve “Ey falanca zat bana şunu ver.” demek de caiz değildir. Fakat istediğine ulaşmak için kabirde yatanı vesile kılarak ve onun hürmetine diyerek dua edebilir ve bu caiz olur.

Müşriklerin Putları Vesile Yapmasıyla, Müminlerin Teveşşül Anlayışı Bir Değildir

Bazı insanlar, putların müşriklere vesile olamayacağını belirten ayet-i kerimelerden yola çıkarak teveşşül eden Müslümanları da müşrik diye itham etmektedirler. Hâlbuki hakikatte teveşşül ile putlara tapmanın arasında dağlar kadar fark vardır. Bunu vicdanı olan herkes anlar. Putları ilahlaştıran, Allah'a ortak koşan, onlara secde eden ve onları tasarruf sahibi bilerek onlara tazimde bulunan putperestlerle; Allah-u Teâlâ'ya hiçbir şeyi denk tutmayan, sadece O'na ibadet eden ve her şeyin yegâne tasarruf sahibi Rab-bimiz olduğunu bilen insanları bir tutmak doğru değildir?

Tevessül Çeşitleri

1. Efdal Zâtları Vesile Yapmak

Hz. Yakup'un Evlatlarına Duası: Oğulları, "Ey babamız! Allah'tan suçlarımızın bağışlanmasını dile. Biz gerçekten suçlu idik." dediler. Hz. Yakub, "Rabbimden sizin bağışlanmanızı dileyeceğim. Şüphesiz o, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." dedi.⁶¹¹

Bu ayet-i kerimede ifade edildiği gibi Yakup (a.s), oğullarının Cenâb-ı Hakk'tan kendileri için af dileme talebini kabul etmiş ve onlara bu hususta vesile olmuştur.

Bir hadis-i şerifte ise Peygamber Efendimiz, "Âdem hatayı işlediğinde, dedi ki, ey Rabb'im! Muhammed'in hakkı için senden beni affetmeni istiyorum... Bunun üzerine Allah-u Teâlâ dedi ki: Ey Âdem, Ben daha onu yaratmamışken sen Muhammed'i nasıl bildin? Hz. Âdem dedi ki, Ey Rabb'im! Şüphesiz sen beni -kudret- elinle yaratıp bana ruhundan üflediğinde, başımı kaldırdım ve arşın direkleri üzerinde şöyle yazılı gördüm; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın Resulüdür. Bunun üzerine bildim ki, Şüphesiz sen, kendi isminin yanına ancak kullarından en çok sevdiğinin ismini katarsın. Bunun üzerine Allah-u Teâlâ da dedi ki: Doğru söyledin ey Âdem, şüphesiz o, kullarımın bana en sevgilisidir. Onun hakkıyla -yani onun hürmetine- dua et, şüphesiz ben de seni affettim, eğer Muhammed olmasaydı seni yaratmazdım."⁶¹²

Hz. Ömer'in Hz. Abbas'ı vesile yapması: Enes (r.a) şöyle demiştir: Ömer b. Hattab (r.a) kıtlık olduğu zaman Abbas b. Abdülmuttalib'i vesile ederek yağmur istedi ve "Allah'ım! Biz sana Peygamberimiz (a.s.m) ile tevessül eder ve sen de bize yağmur ihsan ederdin. (Şimdi) sana Peygamberimizin (s.a.v) amcasıyla tevessül ediyoruz. Bize yağmur ihsan eyle!" dedi. Enes (r.a) der ki; bu duanın ardından Allah yağmur ihsan etti.⁶¹³

611 Yusuf, 12/97-98.

612 Hâkim, el-Müstedrek, 2: 722, h. No: 4287.

613 Buhârî, "İstiska", 3.

Bu ve benzeri birçok sahabe ve âlimlerin uygulamalarında görüyor ki Allah katında yüksek fazileti ve kıymeti olan zatları vesile yaparak Allah'tan yardım ve mağfiret dilemek caizdir, yapılması da teşvik edilmiştir.

2. Salih Amel İle Vesile Aramak

“Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım dileyin. Şüphe yok ki, Allah sabredenlerle beraberdir.”⁶¹⁴

Bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz, İsrailoğulları'ndan üç salih adamın geceyi geçirmek üzere bir mağaraya sığındıklarını, yağmur sebebiyle büyük bir taşın yuvarlanıp mağaranın ağzını kapattığını, çaresiz kalan bu adamların salih amellerini vesile kılarak Cenâb-ı Hakk'a dua ettiklerini ve sonunda o taşın peyderpey Allah'ın izniyle mağaranın ağzından çekilip kurtuldukları anlatmaktadır.⁶¹⁵

Yukarıda bahsedilen ayet ve hadisten anlaşılıyor ki Allah'tan yardım istemek için salih amelleri “vesile” yapmak hem Allah'ın emri hem de Peygamberimizin (s.a.v) tavsiyesidir.

3. Hayatta Olanları Vesile Yapmak

Osman bin Huneyf (r.a) dan rivayete göre gözleri görmeyen bir adam Peygamberimize (s.a.v) geldi ve: **“Allah'ın bana afiyet vermesi için bana dua et.”** dedi. Resulullah (s.a.v) de: **“İstersen dua edeyim ama sabretmen senin için daha hayırlıdır.”** buyurdu. Adam dua et dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), ona güzelce abdest almasını ve şu dualarla dua etmesini emretti: **“Allah'ım rahmet peygamberin Muhammed ile senden istiyor ve sana yöneliyorum. Bu ihtiyacım konusunda ben Rabb'ime yöneliyorum. Allah'ım o peygamberini bana şefaâtçi kıl.”⁶¹⁶**

614 Bakara, 2/153.

615 Buhârî. “İcâre”, 12., Müslim, “Zikir”, 100.

616 Tirmizî, “Daavât”, 118.

3. Vefat Etmiş Olanları Vesile Yapmak

Haşim oğlu Esed kızı Fatıma (r.a) vefat edince, Peygamberimiz (a.s.m), **“O Allah ki, diriltir ve öldürür. O, ölümsüz olan diridir. Affet, ona hüccetini telkin et, yani vereceği cevabı öğret, gireceği yeri ona genişlet... Nebinin ve benden önceki nebilerin hakkı için, bunu yap. Şüphesiz sen, merhamet edenlerin en merhamet edenisin...”**⁶¹⁷ diye dua etmiştir.

Hatîb-i Bağdâdi Târih'inde İmam-ı Şâfiî Hazretlerinin de şöyle dediğini rivayet etmektedir: **Ben Ebû Hanîfe'nin kabrini ziyarette saadet ve bereket buldum. Her gün onun kabrini ziyaret etmeyi adet edinmişim. Bir ihtiyacım olduğunda bulunduğum yerde iki rek'at namaz kılıp Ebû Hanife'nin kabrine giderim. Onun kabri yanında ihtiyacımı Cenâb-ı Hakk'dan dilerim. Çok zaman geçmeden ihtiyacım yerine gelir.**⁶¹⁸

4. Camid Varlıkları Vesile Yapmak

“Peygamberleri onlara: Onun hükümdarlığının alâmeti, Tabut'un size gelmesidir. Meleklerin taşıdığı o Tabut'un içinde Rabb'iniz den size bir ferahlık ve sükûnet, Musa ve Harun hanedanlarının bıraktıklarından bir kalıntı vardır. Eğer inanmış kimseler iseniz sizin için bunda şüphesiz bir alâmet vardır, dedi.”⁶¹⁹

Burada Cenâb-ı Hak; İsrailoğulları'na içinde suhufların bulunmuş olduğu bir tabutun Talut'a gelmesinin onun hükümdarlığına bir alamet ve müminlere sekineye vesile olacağını söylemektedir.

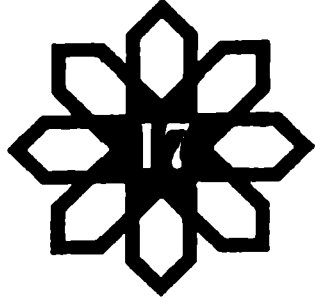
Bu ayetten anlaşılacağı üzere bazen cansız bir şey dahi Allah'ın lütfuna, rahmetine ve yardımına vesile olmaktadır.

617 Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, **Mu'cemu'l-Evsat** (Kahire Dârul-Harameyn, , 1995), 1: 67 (h. No: 189).

618 Ebu'l-Abbâs Zeynuddîn (Şihâbüddîn) Ahmed b. Ahmed b. Abdillatîf eş-Şercî ez-Zebîdî. **Sahih-i Buhari Muhtasari Tecrid-i Sahih Tercemesi** ve Şerhi, trc. Kâmil Miras (Ankara: DİB Yayınları, 1987). 4: 197.

619 Bakara, 2/248.

Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere dinimizce tevessül haktır ve İslam tarihi boyunca uygulana gelmiş bir hakikattir. Yukarıda bahsi geçen ayet-i kerimeler, hadis-i şerifler, sahabe uygulamaları ve İslam âlimlerinin görüşleri tevessülün hakikatini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

EULİYA VE KERAMET

MUSTAFA KAYA

EVLIYA VE KERAMET

Son zamanlarda birtakım insanların evliyalığı ve kerametleri inkâr ettiklerini görmekteyiz. İslam tarihi boyunca milyonlarca veli zatlarının varlığı ve kerametlerinin hakkaniyeti ehl-i sünnet tarafından kabul edilmiş güneş gibi aşıkâr bir hakikattir.

Evliya; Cenâb-ı Allah'ı ve sıfatlarını imkân nispetinde bilen, günahlardan uzak duran ibadetlere devam eden dünyevi lezzetlere ve arzularına kendini kaptırmayan kimsedir.⁶²⁰ Yani veli olan zat kuvvetli imanı, ihlası, ameli ve takvasıyla Allah'a muhabbette çok ileri derecede olup peygamberin sünnetini yerine getirmede çok titiz davranan Allah'ın dostu ve yakını olup⁶²¹ bu sebeple de Allah'ın da onları kendisine dost edinmiş olduğu kimselerdir.

Keramet ise, Allah'ın bu salih ve veli kullarına⁶²² ihsan⁶²³ ettiği harikulade hallerdir.⁶²⁴

Ehl-i sünnet vel-cemaatin ortak görüşü ile evliyanın kerameti haktır.⁶²⁵

“O, iyileri dost edinir.”⁶²⁶ “Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına hiçbir korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de. Onlar iman

620 Sa'düddin Mes'ûd b. Fahriddin Ömer b. Burhâniddin Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî et-Teftâzânî, **Şerhu'l Akaid**, trc. Talha Hakan Alp, 4.Baskı (İstanbul: İFAV Yayınları, 2017), 299.

621 Şerafettin Gölcük, **İslam Akaidi**, (Konya: Esra Yayınları, 1989), 168.

622 Beyâzîzâde Ahmed Efendi, **İmam-ı Azam Ebû Hanîfe'nin İttikadî Görüşleri (el-Usûlü'l-münîfe il'İl-İmam Ebî Hanîfe)**, trc. İlyas Çelebi 6. Baskı (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 119.

623 Şemseddin Sami, **“Kerâmet”**, Kâmûs-ı Türkî (İstanbul-Türkiye: Çağrı Yayınları, y.y.,1999), 1154.

624 Ömer en-Nesefî, **İslam İnancının Temelleri Akaidi Şerh ve İzahı**, hzr. M.Seyyid Ahsen, 17.Baskı (İstanbul: Bayrak Yayınları, 1995),152., Fikret Karaman v.dğr., **“Kerâmet”**, Dini Kavramlar Sözlüğü (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 372.

625 Fahrüddin er-Razi, **Tefsir-i Kebir**, trc. Suat Yıldırım v.dğr., 1. Baskı (İstanbul: Huzur Yayınevi, 1989) 15: 114-115., Şemseddin Sami, **“Kerâmet”**, Kâmûs-ı Türkî (İstanbul-Türkiye: Çağrı Yayınları, y.y.,1999), 1154.

626 A'râf, 7/196.

etmiş ve Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanlardır. Dünya hayatında da ahirette de onlar için müjde vardır. Allah'ın kelimelerinde (size verdiği sözlerde) değişme yoktur! İşte büyük kurtuluş ancak budur!"⁶²⁷ ayetlerde görüldüğü gibi birtakım insanlar derece olarak Cenab-ı Hakk'a daha yakındırlar.

Bu insanlar diğer insanlara nazaran Allah'tan daha çok korkan, ibadetleri itinayla ve tam bir ihlas ile yerine getirmeye çalışan ve Peygamber Efendimiz 'in sünnetine en çok riayet eden kişilerdir. Ayrıca bu kişiler, dünyalık arzu ve heveslerden uzak yaşayan, günahlardan kaçınan,⁶²⁸ az yiyip az uyuyan, daima zikir, tefekkür ve marifetle meşgul olan ve Allah'ın kendisine itaate muvaffak kıldığı⁶²⁹ mübarek kişilerdir. Bu halleri ve dereceleri dolayısıyla Allah da onlara birtakım ikram ve ihsanlarla beraber hususi bazı haller vermektedir. Bunlara da keramet denilmektedir.

Kerametler de mucizeler gibi Allah'ın fiilidir. Yani tamamen Allah'ın kudretiyle meydana çıkmaktadır. Kulun kendi gücüyle yaptığı bir şey değildir. Hiçbir beşer, eşyaya ve olaylara hakiki manada tesir edemediği gibi, evliyalar da tesir edemez. Zaten hiçbir İslam âlimi de bunun aksini iddia etmemektedir.

Kerametın hak olduğuna bir delil peygamberlerin (Aleyhimüsselam) mucizeleridir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa'nın elindeki asasının büyük bir yılanı dönüşmesi, Hz. İbrahim (a.s.)'i ateşin yakmaması ve Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) İsra mucizesi gibi birçok peygamber mucizeleri geçmektedir. Bunların hepsi Allah'ın izniyle bir beşer elinden zuhur eden harikulade hadiselerdir.

İslamiyet'ten önceki zamanlarda da peygamber olmadığı halde ibadet ve takvasıyla Cenâb-ı Hakk'ın rızasını elde etmiş pek çok zat bu nevi ikramlara mazhar olmuştur.

627 Yûnus, 10/62-64.

628 Ali İbn Muhammed Seyyid Şerif Cürcânî, "Vell", Tarifat, trc. Arif Erkan, 1. Baskı (İstanbul: Bahar Yayınları, 1997), 247.

629 er-Razi, Tefsir-i Kebir, 15: 113.

Kur'an'da keramete örnek olan bazı vakıalar bildirilmiştir. Bunlar:

1. Hz. Meryem'in insan suretinde de olsa melekleri görmesi ve onlarla konuşması⁶³⁰ ve kış mevsiminde yaz meyveleriyle Allah tarafından rızıklandırılması. Şöyle ki; **"Zekeriya'yı da onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. "Meryem! Bu sana nereden geldi?" derdi. O da "Bu, Allah katından" diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir."**⁶³¹

Bu ayetin tefsirinde İbn-i Kesir; "Zekeriya (as) Allah Teala'nın Hz. Meryem'i yazın kış meyveleri ile kışın da yaz meyveleri ile rızıklandırıldığını görünce kendisi zayıflamış bir ihtiyar ve hanımı da ihtiyar ve kısır olduğu halde bir çocuğu olmasını arzuladı ve rabbine gizli bir şekilde dua edip istekte bulundu."⁶³²

2. Âlimlerin çoğuna göre Hz. Süleyman'ın veziri Asaf'ın ⁶³³ Belkıs'ın tahtını çok uzak bir mesafeden bir anda Hz. Süleyman'ın yanına getirmesi.⁶³⁴

3. Ashâb-ı Kehf'in bir mağarada üç yüz dokuz sene yemeden içmeden uyudukları halde uyandıklarında aynı yaşta hayatlarının devam etmesi, onlar uyurken sağa sola döndürülmeleri ve korunmaları.⁶³⁵

Hadis-i Şeriflerde Keramet Örnekleri

Sevgili peygamberimiz bazı hadislerinde⁶³⁶ velayete ve veliliğe işaret etmiştir.⁶³⁷

630 Meryem, 19/17-19.

631 Âl-i İmrân, 7/37.

632 İbn-i Kesir, **Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri**, trc. Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994), 4: 1241.

633 Elmalılı Hamdi Yazır, **Hak Dini Ku'ran Dili**, 2. Baskı (İstanbul: Huzur Yayın-Dağıtım, 2005), 6: 339.

634 Neml, 27/40.

635 Kehf, 18/25.

636 Müslim, **"Cennet"**, 46, 47., **"Birr"**, 138., Tirmizi, **"Menakıb"**, 54.

637 er-Razi, **Tefsir-i Kebir**, 15: 116.

Peygamberimiz (s.a.v.) **“Size cennet ehline işaret edeni haber vereyim her zayıf olan ve insanlar tarafından zayıf görülen mümindir. O şayet Allah adına yemin etse Allah onu yemininde doğru çıkarırdı.”**⁶³⁸ buyurarak peygamber olmadıkları halde Allah’ın rızasına, lütfuna ve ikramlarına daha bu dünyada iken mazhar olan ve olacak bir kısım insanların varlığından bizleri haberdar etmiştir.

Mesela bir hadis-i şerifte Allah Resulü daha beşikte iken konuşan üç kişiyi sayarken bunlardan birinin de İsrail Oğulları arasında abid bir zat olan Cüreyc’in zamanında olduğunu söylemiştir. Peygamberimiz (sav); **bir iftiraya maruz kalan Cüreyc’in namaz kılip dua ettikten sonra beşikteki çocuğa “Ey çocuk baban kimdir?” diye sorduğunu ve beşikteki çocuğun da “Babam falan çobandır” diye konuşarak Cüreyc’in bu iftiradan kurtardığını** ifade etmiştir.”⁶³⁹ Cüreyc’in peygamber olmadığı halde yaptığı dua üzerine beşikteki çocuğun konuşması olağan üstü bir olay olarak Allah’ın ona ihsan ve ikram ettiği bir kerametidir.

Başka bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz, İsrail Oğullarından üç salih adamın geceyi geçirmek üzere bir mağaraya sığındıklarını, yağmur sebebiyle büyük bir taşın yuvarlanıp mağaranın ağzını kapattığını, çaresiz kalan bu adamların iyi amellerini şefaatchi kılarak Cenâb-ı Hakk’a dua ettiklerini ve sonunda o taşın peyder pey bir keramet olarak Allah’ın izniyle mağaranın ağzından çekilip kurtulduklarını anlatmaktadır.⁶⁴⁰

İslamiyet’ten önceki zamanlarda da vuku bulan bu hadiseler şüphesiz ki bu zatların ibadet ve takvalarından dolayı onlara verilmiştir.

Kerametlerin zuhuruna sahabe döneminden de birkaç örnek verelim: Hz. Ömer’in hutbedeyken Medine’den yüzlerce kilometre uzaklıkta bulunan Nihavent civarında yapılan bir savaşta İslam or-

638 Buhari “Eyman V’en-Nuzur”, 9.

639 Buhârî, “Enbiya”, 48., “Mezâlim”, 35.

640 Buhârî, “İcâre”, 12.

dusunun kumandanı olan **Hz. Sariye'ye “Dağa çekil, dağa”** diye nida edip onu yönlendirmesi birçok kerametten bir tanesidir⁶⁴¹.

Yine Asım bin Sabit (r.a) sağlığında, ölünce müşriklerin vücuduna dokunmaması hususunda Allah'a çokça dua etmişti. Fakat müşrikler onu ve arkadaşlarını öldürüp hem intikamlarını almak hem de onları Mekke'li düşmanlarına satıp para kazanmak istiyorlardı. Neticede müşrikler hileli bir hadiseyle Asım'ı şehid etmiş ve cesedini Mekke'ye götürmek istemişlerdi. Ne zaman ki ona yaklaşılsalar bir arı sürüsü onlara saldırıp uzaklaştırıyordu. Akşam olunca da Cenâb-ı Hak şiddetli bir yağmur indirdi ve sel suları onun vücudunu uzaklara taşıdı. Böylece müşrikler emeline ulaşamamıştı ve Asım bin Sabit'in (r.a.) duası kabul olmuştu.⁶⁴²

Hz. Ali Efendimizin Hayber'in fethi günü Hayber Kalesi'nin çok büyük olan ve 10 kişinin ancak kaldıracabileceği kapısını tek başıyla kaldırıp kendisine kalkan yapması da onun mazhar olduğu pek çok kerametten bir tanesidir.⁶⁴³

Sahabe efendilerimiz başta olmak üzere, sonraki zamanlarda İslamiyet'in nuru ve Kur'an-ı Kerim'in terbiyesiyle yetişen Abdulkadir Geylani ve Şah-ı Nakşibendi gibi binlerce evliya; kuvvetli imanları, ciddi ibadetleri, takvaları, tesbihatları, duaları neticesinde kazandıkları manevi makamların bir nişanesi olarak bu tarz kerametlere mazhar olmuşlardır.

Örneğin; Abdulkadir Geylani Hazretleri'nin yüzlerce kerameti sağlam haberlerle bize ulaşmıştır.

Hazreti Gavs, o derece yüksek bir mertebeye mâlik (sahip) ve o derece harika bir keramete mazhardır ki, gayr-i Müslim olanla-

641 Ebu'l-Kâsım Ali b. Huseyn, İbn Asâkir, **Târîhu Medîneti Dîmeşk, Hazırlayan Ömer b. Ğarâme** (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995), 20, 24.

642 Ali Muhammed Sallâbî, **Siyer-i Nebi**, trc. Mustafa Kasadar v.dğr. 8. Baskı (İstanbul: Ravza Yayınları, 2019), 2: 198.

643 Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyeri el-Meâfirî el-Basrî el-Misrî, **Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi**, trc. Hasan Ege (İstanbul: Ravza Yayınları, 2013), 3:462.

rın bir kısmı demişler: “Biz İslâmiyet’i kabul edemiyoruz. Fakat Abdülkadir Geylânî’yi de inkâr edemiyoruz.” Hem evliyayı inkâr eden Vahhâbînin müfrit (aşırı giden) kısmı dahi Hazreti Şeyh’i inkâr edemiyorlar.⁶⁴⁴

Bu haller yani kerametler:

1. Sırf bir lütuf olarak o kulun manevi makamı hatırına Allah’ın izni ve kudretiyle meydana gelmekte olup bazen farkında olarak bazen de farkında olmayarak ortaya çıkmaktadır.

Bu hususta Bediüzzaman Hazretleri şöyle buyurmaktadır: “Zira keramet, mucize gibi Allah’ın fiilidir. Ve o keramet sahibi de kerametın Allah’tan olduğunu bilir ve Allah’ın kendisine hâmi (koruyan) ve rakîb (görüp gözetken) olduğunu da bilir. Tevekkül ve yakîni (Allah’a güveni ve imanının şüphesizliği) de fazlalaşır. Lâkin bazen Allah’ın izniyle kerametlerine şuuru olur, bazen olmaz. Evlâ (en iyi) ve eslemi (en sağlam) de bu kısımdır.⁶⁴⁵

2. Bu zatların İslamiyet’e yapmış oldukları hizmetlerine karşı Allah’ın onlara bir ikramıdır.

3. Bu zatlar kendi menfaatleri için değil, İslamiyet’in hak olduğunu göstermek, insanları ibadete ve iyiliğe teşvik etmek için keramet gösterirler.

Şöyle bir misal verelim:

Büyük bir padişahın; emirlerini, hediyelerini ve nişanlarını paşalara ileten sadık bir hizmetkârı vardır. Bir gün o hizmetkârın kulübeciğine bir paşa misafir olarak gelmiştir. Kuru bir ekmekten başka bir şeyi bulunmayan o hizmetkârın bu halini bilen padişah o hizmetkârını, misafir gelen paşa karşısında mahcup etmemek için kendi mutfağından bir sofraya gönderir. Misalde olduğu gibi

644 Bediüzzaman (Said Nursî), *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, (İstanbul: Altınbaşak Neşriyat Osmanlıca Nüsha, 2009), 151.

645 Bediüzzaman, *Mesnevi-i Nuriye*, 217.

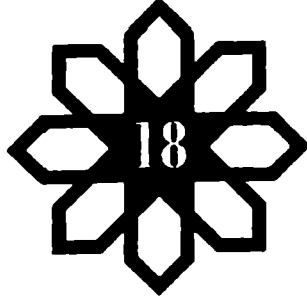
Cenab-ı Hak tamamen kendisine ibadet ve takvayı esas alarak hayatını tanzim eden salih bir kulunu insanlar karşısında mahcup etmemek için onlara bu kerametleri ihsan eder.⁶⁴⁶

Kerametleri inkâr edenler, acaba Rabb'imizin bu harikulade hali yapmaya muktedir olmasından mı şüphe ediyorlar, yoksa o velinin manevi makamını kabullenmeyip bunu hak etmediklerini mi düşünüyorlar?

Kişi herkesi kendine kıyas eder ve insan bilmediğinin düşmanıdır. Öyle de bazı kimseler kerameti bilmediği ve o manevi haller kendilerinde görünmediği için kerameti inkâr ediyorlar. Hâlbuki birbirinden farklı coğrafya ve zamanlarda yaşayan binlerce belki yüzbinlerce Müslüman; yalan söylemeyen, salih, muttaki ve insanları ifsat etmeyen mübarek evliya zatlardan keramet gördüklerini söylüyorlar. Bu kadar çok sayıda farklı coğrafya ve zamanlardan gelen aynı haberler, tevatür derecesinde sağlam bir haberdir. Özellikle Âlem-i İslam'a bayraktarlık yapmış olan şu Anadolu topraklarında; Hacı Bayram-ı Veli, Emîr Sultan, Azîz Mahmûd Hüdâî, Ebü'l-Vefâ, Molla Gürânî, Şabân-ı Velî, Ahî Evran, Somuncu Baba, İsmail Fakîrullah, Hayât bin Kays el-Harrânî, Alâeddîn Uşşâkî, Seyyid Ebü'l Hasan Harakani, Mevlâna Celaleddin-i Rumî, Yunus Emre, Hacı Bektaş-i Veli ve Bediüzzaman Said-i Nursi hazretleri gibi yüzlerce evliya, geniş halk kitlelerince kabul görmüş ve hak olan kerametlerine yüzlerce kere şahit olunmuştur.

Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere, evliyalık ve keramet hem ayet-i kerimelerle hem hadis-i şeriflerle hem de farklı kaynaklardan mütevatir derecesine gelen birçok nakille ve ehli imanın müşahadesiyle sabittir ve haktır. Bu kuvvetli delillere rağmen evliyalığı ve kerameti inkâr edenler, başta ayet-i kerimeler olmak üzere hadis-i şerifleri ve sağlam yüzlerce nakilleri ve delilleri sadece aklına güvenerek inkâr etmektedirler.

646 Bediüzzaman, **Mektubat-1**, 233.

İNSANLIĞIN BİR ÂDEM'DEN ÇOĞALMASI

MUHİTTİN ONURLU

İNSANLIĞIN BİR ÂDEM'DEN ÇOĞALMASI

Mahlûkatın Yaratılışı

Cenab-ı Hak her şeyi en güzel bir şekilde yaratmıştır. Bu yaratma **ibda ve inşa** şeklinde iki tarzda olmuştur. İbda; Allah'ın yoktan, hiçten, benzersiz ve örneksiz yaratmasıdır. İlk yaratılan varlıkların hepsi bu gruba dâhildir. İnşa ise, Allah'ın var olan maddeleri bir araya getirerek yeni ve farklı varlıklar yaratmasıdır.⁶⁴⁷

Allah (c.c), her türün ilk ferdi babasız yaratmıştır. İlk yaratılan bu varlıklar, yoktan yaratılmış ve sonrasında Allah'ın koyduğu üreme kanunu ile çoğaltılmıştır. Yani her bir varlığın kendine mahsus ilk atası vardır. Yoksa varlıklar evrim ile birbirinden türeyerek, karmakarışık, tesadüfi bir şekilde, farklı canlılardan ortaya çıkmış degillerdir.⁶⁴⁸

Varlıkların bir anda anne ve babasız, yoktan meydana geldiğini bildikten sonra; ilk insan olan Hz. Âdem'in babasız yaratıldığını akıldan uzak görmek mantıksızdır.

Cenâb-ı Hak, kendi kanunlarının mahkûmu değildir. Allah (c.c) isterse üreme kanununu değiştirebilir. Anne ve baba olmadan da varlıkları yaratabilir. Hz. İsa'nın babasız yaratılması buna bir örnek olduğu gibi; bütün türlerin ilk atasının üreme kanununa tabi olmadan annesiz ve babasız yaratılması da buna güzel bir örnektir.

İlk İnsanın Yaratılması

Cenâb-ı Hakk, Kur'an-ı Kerim'de **"Allah nezdinde İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona "Ol" dedi ve oluverdi"**⁶⁴⁹ buyurarak Hz. Âdem'in anne- babasız ve topraktan yaratıldığını açık bir şekilde ifade etmiştir.

647 Bediüzzaman(Said Nursi), **Lem'alar**, (İstanbul: Hayrat Neşriyat Osmanlıca Nüsha, 2015), 381.

648 Bediüzzaman, **İşaratü'l-l'caz**, 136-137.

649 Âl-i İmrân, 3/59.

Müfessirler, bu ayetin Hz. Peygamber'in (sav) yanına gelen Necran heyetinin Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelmesi ile ilgili sorular sormaları üzerine nazil olduğunu bildirmişlerdir. Necran heyeti Hz. Peygamber'in (sav) yanında bulunuyorken bu ayetin nazil olduğu konusunda müfessirlerin ittifakı vardır. Necran'dan gelen Hristiyan heyet Peygamberimize (sav) şöyle dedi:

"Ey Muhammed, sen Hz. İsa'nın beşerden bir babası olmadığını kabul ettin. O zaman da onun babasının Allah olması gerekir!"

Peygamberimiz (sav) gelen heyete cevaben:

- **"Âdem'in, muhakkak ki ne babası, ne de annesi vardı... Bunun için de onun Allah'ın oğlu olması gerekmemiştir... Hz. İsa için söylenecek söz de bunun gibidir." İşte, sözün neticesi budur.**⁶⁵⁰

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Âdem'in yaratılışı;

- **"Andolsun, biz insanı kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş bir balçıktan yarattık"**⁶⁵¹
- **"Andolsun, biz insanı, çamurdan (süzülmüş) bir özden yarattık."**⁶⁵²
- **"O ki, yarattığı her şeyi güzel yaptı. İnsanı yaratmaya da çamurdan başladı."**⁶⁵³
- **"Allah, insanı pişmiş çamur gibi bir balçıktan yarattı."**⁶⁵⁴ gibi ayeti kerimelerde açıkça ifade edilmiştir.⁶⁵⁵

650 Fahrüddin er-Razi, **Tefsir-i Kebir**, trc. Suat Yıldırım v.dğr., 1.Baskı (İstanbul: Huzur Yayınevi, 1989) 6: 359.

651 Hicr, 15/26.

652 Mu'minûn, 23/12.

653 Secde, 32/7.

654 Rahmân, 55/14.

655 **"Aslında Biz kendilerini özlü ve yapışkan çamurdan yaratmışızdır."** (Sâf-fât, 37/11). **"Hani meleklere, "Âdem için saygı ile eğilin" demiştik, onlar da saygı ile eğilmişlerdi. Yalnız İblis saygı ile eğilmemiş, "Hiç ben, çamur hâlinde yarattığın kimse için saygı ile eğilir miyim?" demişti. (İsra, 17/61) "O, sudan bir insan yaratıp ondan soy sop ve hısımlık meydana getirendir. Rabbin, her şeye hakkıyla gücü yetendir."** (Furkân, 25/54).

Her bir insan toprak ve çamurun bu aşamalarını yaşamadığına göre bu ayetlerde kastedilen insanlığın ilk peygamberi ve tüm insanların babası olan Hz. Âdem aleyhisselamdır. İnsan anatomisinde toprağın özelliklerinin bulunması; ilk insanın topraktan yaratıldığına ve bizim de o insanın özelliklerini taşıdığımıza işarettir. Resulullah Efendimiz bu konuda, **“Allah Teâlâ, Âdem’i yeryüzünün her tarafından aldığı bir tutam topraktan yaratmıştır. Bu sebeple âdemoğullarının, o topraklara izafeten bir kısmı kızıl, bir kısmı beyaz, bir kısmı siyah, bir kısmı da bu renklerin karışımındaki renklerde; bir kısmı yumuşak, bir kısmı sert, bir kısmı iyi huylu, bir kısmı kötü huylu olarak (yani muhtelif istîdâd, husûsiyet ve karakterde) dünyaya gelmiştir.”** buyurmuştur.”⁶⁵⁶

“Şüphesiz biz insanı, karışım hâlindeki az bir sudan (meniden) yarattık ve onu imtihan edeceğiz. Bu sebeple onu işitir ve görür kıldık.” Mealindeki İnsan suresi 2. ayet-i kerimesinde **“karışım hâlindeki az bir sudan (meniden)”** yaratılardan kasıt Hz. Âdem babamız ve Hz. Havva annemizin yaratılışından sonra gelen biz insanların hali anlatılmaktadır. Yoksa bu ayeti umuma genelleyerek Hz. Âdem’i de ayetin kapsamına almak kişiyi büyük bir yanlışla götürür. Bu yanlış anlayışın sonucunda; Hz. Âdem’in anne-babası olması lazım gelir ve onların da bir anne-babası olması lazım gelir ki teselsüle uzanan yanlış bir anlayış ortaya çıkar. O zaman **“ilk yaratılan kim?”** sorusu akla gelir ki bu soruya asla cevap verilemeyecek bir duruma ulaşılmış olur. Bu tamamen akıldan uzak, mantıksız bir çıkarımdır. Veya bu anlayış, sahibini Darwin’in batıl teorisine sürükleyen batıl bir anlayıştır.

Kur’an’ın kesin ifadesiyle Hz. Âdem (as) ilk insandır, tüm insanlık Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın çocuklarıdır. Kur’an-ı Kerim, Hz. Âdem’in yaratılışından sonra insanlığın nasıl çoğaldığını; **“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretilen Rabbinizden sakının.”**⁶⁵⁷ **“Allah, sizi bir tek nefisten yaratan**

656 Ebu Dâvud, “Sünnet”, 16.

657 Nisa, 4/1.

ve kendisi ile huzur bulsun diye eşini de ondan var edendir.⁶⁵⁸ **Sizi bir tek nefisten yaratmış, sonra ondan eşini var etmiştir;**⁶⁵⁹ ayetleriyle bizlere açıkça bildirmiştir. Nitekim Resulullah Efendimiz de “...Sizler, Âdem’densiniz. Âdem ise topraktan yaratılmıştır.”⁶⁶⁰ buyurarak bu konuyu açıklamışlardır.

Yüce kitabımızda yaratılış ve yaratılışın devamının aşamaları şu şekilde ifade edilmiştir: **“Ey insanlar! Öldükten sonra tekrar dirilmekten şüphede iseniz bilin ki, ne olduğunuzu size açıklamak için, biz sizi topraktan sonra nutfeden, sonra pıhtılaşmış kandan, sonra da yapısı belli belirsiz bir çiğnem etten yaratmışızdır. Dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde tutarız...”**⁶⁶¹

Yaratılışla ilgili tüm bu ayet-i kerimeler dikkate alındığında Kur’an-ı Kerim’i doğru anlamak için Kur’an’a bütüncül bir bakış açısıyla bakılması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Sadece bir ayetin mealine bakarak hüküm vermeye çalışmak; konu ile alakalı diğer ayetleri ve hadisi şerifleri incelemeden, eksik bir Arapça bilgisiyle sonuca ulaşmaya çalışmak hakikate zıt bir davranıştır.

Hız. Âdem’in Çocuklarının Evliliği

Allah’ın emri ve yasakları bizim örfümüzü, geleneklerimizi, bakış açımızı etkilemektedir. Bir şeyin bizim için güzel veya çirkin, iyi veya kötü olması Allah’ın iradesine bağlıdır. Eğer Allah bir şeyi helal kılmışsa o şey güzel, haram kılmışsa o şey bizim için çirkindir, kötüdür. Yoksa helal ve haramlık durumu, eşyanın kendisinde bulunan güzellik ve çirkinliğe bağlı değildir. Mesela domuz bizim için haram, çirkin ve kötüdür. Bunun sebebi domuzun insan sağlığına ve maneviyatına zararlı olması değil, Allah’ın yasak kılmasıdır. Çünkü domuz etinin hiçbir zararı olmasa bile, Allah emrettiği için bizim için haramdır ve onu asla yiyemeyiz.

658 A’râf, 7/189.

659 Zümer, 39/6.

660 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 110.

661 Hac, 22/5.

Evlilik konusunda da günümüzde amcakızı, teyzekızı ile evlenmek bizim için ayıplanmayacak normal bir davranıştır. Hâlbuki amca baba yarısı, teyze ise anne yarısı olarak örfümüzde bulunmaktadır. Bu evliliğin bizim için çirkin görünmemesinin temel etkeni Allah'ın yasak kılmamasıdır. Eğer Cenab-ı Hak teyzekızı ve amcakızı ile evlenmeyi bizim için haram kılmış olsaydı, şu an bizler teyzekızı ve amcakızı ile evlenmeye nefretle bakacak, çirkinlikle karşılayacaktık.

Cenâb-ı Hakk ayeti kerimede “...**Her birinize bir şeriat ve bir yol verdik. Allah dileyseydi sizleri bir tek ümmet yapardı ...**”⁶⁶² buyurarak her ümmete farklı bir şeriat⁶⁶³ gönderildiğini bizlere bildirmektedir. Üstte verilen örneklerde olduğu gibi bizden yıllar önce farklı şeriatlerle gelen ümmetleri bugünün şeriatleriyle kıyaslayamayız.

Allah-u Teâlâ insanlığı tek bir erkek ve tek bir kadından çoğaltmayı dilemiş ve Hz. Âdem'e (as) gönderdiği şeriatte kardeşler arası evliliği helal kılmıştır. Buna dair ayet-i kerimede “**Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan; ikisinden birçok erkek ve kadın (meydana getirip) yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının**”⁶⁶⁴ buyrulmuştur. Aynı şekilde Hz. Yakub'un şeriatında iki kız kardeşi nikâhta bir arada bulundurmamak caizdi.⁶⁶⁵ Ancak daha sonraları Cenab-ı Hak bu evlilikleri haram kılmıştır. Bize şuan bu tarz evliliklerin çirkin görünmesinin nedeni yüce Rabb'imizin bunu haram kılmasıdır.

Şeriat farklılıklarına birkaç örnek daha verelim:

- “...**Sığır ve koyunların ise, sırtlarında veya bağırsaklarında bulunanlar, ya da kemiklerine karışanlar dışındaki içyağları**

662 Mâide, 5/48.

663 Şeriat: Allah tarafından insanlar için din olarak öngörülen hükümler bütünüdür

664 Nisâ, 4/1.

665 Ömer Nasuhi Bilmen, **Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meal-i Alisi Ve Tefsiri** (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985), 2: 574.

nı (yine) onlara haram kıldık.”⁶⁶⁶ Ayeti kerimede ifade edilen iç yağı, Yahudilerin şeriatında haram kılınmışken, Hz. Muhammed'in (sav) şeriatında helal kılınmıştır.

• “Cumartesi gününe saygı, ancak onda görüş ayrılığına düşenlere farz kılındı.”⁶⁶⁷ “Şüphesiz siz, içinizden cumartesi yasasını çiğneyenleri bilirsiniz. Biz onlara, “Aşağılık maymunlar olun!” demiştik.”⁶⁶⁸ ayetlerinde buyrulduğu gibi Yahudi kavminin şeriatında cumartesi günü avlanmak haram kılınmışken, Müslümanların şeriatinde bu hüküm kaldırılarak helal kılınmıştır.

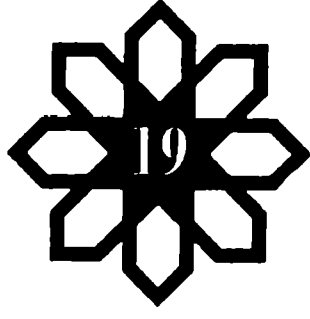
Netice itibariyle önceden haram olan bir şeyin sonradan helal kılınması ya da aksi, farklı peygamberlerin uygulamaları arasında da olmuştur. Kur'an-ı Kerim dahi inmiş olduğu toplumda cari olan birçok uygulamaya zaman içerisinde son vermiştir.⁶⁶⁹ Hâl böyleyken geçmiş ümmetlerdeki uygulamaları, bugünün şeriatıyla yargılayıp, akıldan uzak görerek inkâr etmek, hatalı bir yaklaşımdır. Bu tarz yaklaşımlar Kur'an-ı Kerim'in hükümleriyle asla bağdaşmamaktadır.

666 En'âm, 6/146.

667 Nahl, 16/124.

668 Bakara, 2/65.

669 Avnullah Enes Ateş, “Kur'an'da İnsanların Yaratılış Meselesi”, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 15/30 (2016): 367.

KABİR HAYATI

YUSUF ATMACA

KABİR HAYATI

İnsan bir yolcudur: Ruhlar âleminden ana rahmine; çocukluktan, gençliğe, ihtiyarlığa; oradan kabre, haşre, ebede kadar yolculuğu devam eder.⁶⁷⁰ Bu yolculuk belli bir gaye içindir. Bu yolculuğun en önemli kısmı dünya hayatıdır. Dünyadaki amellere göre kabir ve ahiret hayatı şekillenir. İyi ve güzel amellerin karşılığında mükâfat ve kötü amellerin karşılığında ise ceza vardır. Dünya hayatının bitmesiyle kabir hayatı da başlamış olur. Dünya hayatının son durağı olan kabir, ahiret âlemlerinin de ilk durağıdır.⁶⁷¹

Kabir ve Berzah Terimleri

“Ölen insanın gömüldüğü yer” manasında kullanılan kabir kelimesi, Kur’ân-ı Kerim’de birer ayette kabir⁶⁷² ve mekâbir,⁶⁷³ beş ayette kubur⁶⁷⁴ şeklinde geçmektedir.⁶⁷⁵

Berzah, sözlükte “iki şey arasındaki engel” manasına gelir. Terim olarak berzah, “dünya ile ahiret arasında ruhların kıyameti beklediği yer”⁶⁷⁶ diye tarif edilmiştir.

Berzah kelimesi, Kur’ân-ı Kerim’de üç ayette geçmektedir. Bunlardan ikisi Rabbimizin kudretine bir delil olarak “tatlı ve tuzlu iki denizin birbirine karışmasını önleyen engel” anlamındadır.⁶⁷⁷ Diğer ayette ise ölümden sonra yeniden dirilinceye kadar geçecek olan ara dönemi⁶⁷⁸ ifade eden manada kullanılmıştır.⁶⁷⁹

670 Bediüzzaman (Said Nursi), *Mesnevi-i Nuriye*, (Isparta: Hayrat Neşriyat, 2015), 213.

671 Tirmizi, “Zühd”, 5.

672 Tevbe, 9/84.

673 Tekâsür, 102/2.

674 Hac, 22/7., Fâtır, 35/22., Mümtehlne, 60/13., İnfitâr, 82/4., Âdiyât, 100/9.

675 Kürşat Demirci, “Kabir”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 2001), 24: 33.

676 İlhan Ayverdi, “Berzah”, Kubbealtı Lügati (Misallı Büyük Türkçe sözlük), (İstanbul: Kubbe Altı Neşriyat, 2006), 1: 340

677 Furkân, 25/53., Rahmân, 55/19-20.

678 Mü’minûn, 23/99-100.

679 Cüneyt Gökçe, “Berzah”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV, 1992), 5: 525.

Kabir âlemi de dâhil olmak üzere, ölümden sonraki âlemler gayb âlemleridir. Bu âlemler hakkında Allah ve Resulü'nün haber vermesiyle bilgi sahibi olunabilir. Yani bu âlemlerin özellikleri kitap ve sünnetle anlaşılır. Bu noktada aklın vazifesi doğru olarak ulaşan bu haberlere iman edip kabul etmektir.⁶⁸⁰

Bütün insanlar kabir hayatını yaşayacaktır. İnsan suda boğulsa, cesedi yakılıp külleri savrulsa yahut vahşi hayvanlar tarafından parçalansa yine de kabir hayatını yaşayacaktır. Çünkü insanın cesedi tamamen yok olsa bile ruhu yok olmaz. Asıl itibariyle kabirde ceza ve mükâfat ruha aittir.

Kabrin Ahvali

(Kabir hayatı, üç bölümden oluşur; kabir suali, kabir nimeti ve kabir azabı)⁶⁸¹

Kabir Suali

1) İnsan vefat edip kabre konulduğunda kabri başında bekleyen insanlar orayı terk ettiğinde Mûnker ve Nekir⁶⁸² isimli iki melek gelerek **“Rabb’in kim, peygamberin kim, dinin ne?”** gibi sualler sorarlar. Bu suallere mümin kimse, **“Rabb’im Allah, dinim İslâm, peygamberim de Muhammed (s.a.v)”** diyerek cevap verir.⁶⁸³

2) Ebû Hüreyre (r.a)’den rivayete göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **“Sizden biriniz kabre konulunca simsiyah, mavi gözlü iki melek ona gelir onlardan birine Mûnker diğerine Nekir denilir. O iki melek şöyle derler: “Muhammed (a.s) hakkında ne dersin? O kimse mümin ise ölmeden önce söylediğini aynen tekrar ederek: “O Allah’ın kulu ve Resulüdür. Ben şaha-**

680 Şerafeddin Golcük-Süleyman Toprak, **Kelam (Tarih-Ekoller-Problemler)**, (Konya: Tekin Kitabevi, 2014), 447.

681 Golcük- Toprak, **Kelam**, 447.

682 **Mûnker ve Nekir**; “tanınmayan, şiddetli ve korkulu olan” manasındadır. (Fikret Karaman v.dğr., **“Mûnker-Nekir”**, Dini Kavramlar Sözlüğü, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 497.).

683 İbni Mâce, **“Zühd”**, 32.

det ederim ki Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Muhammed (a.s) de onun kulu ve elçisidir.” O iki melek derler ki: Senin böyle söyleyeceğini biliyorduk. Sonra o kabir yetmiş arşın⁶⁸⁴ kadar genişletilir ve aydınlık hale getirilir ve rahatça yat uyu burada denilir. O kabre konulan kimse münafık ise Muhammed (s.a.v) hakkında sorulan soruya; “İnsanların peygamber dediklerini duydum ben de aynen öyle söyledim, gerçek midir, değil midir, bilemiyorum.” diyecek. Bunun üzerine o iki melek; senin böyle söyleyeceğini biliyorduk, derler. O kabre, sıkıştır onu denilir, kabir onu sıkıştırır da kaburga kemikleri yerlerinden oynar. Allah (c.c) onu böylece mahşer günü uyardıncaya kadar azap etmeye devam eder.”⁶⁸⁵

3) Yine Sevgili Peygamberimiz, İbrahim suresinde geçen “Allah, iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sabit bir sözle sağlamlaştırır.”⁶⁸⁶ ayetinin kabir suali hakkında nazil olduğunu ifade buyurmuştur.⁶⁸⁷ Mümine gelinip de mümin kabri içinde oturtulduğu zaman (suallerden) sonra mümin şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur yine şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın Resulü'dür diye şehadet eder. İşte bu şehadet Allah'ın şu kavlidir. “Allah iman edenlere dünya hayatında da ahirette de o sabit sözde daima sebat ihsan eder.”⁶⁸⁸

Kabirdeki suallere doğru cevap verebilmek dünyadaki amelleri ile ilgilidir. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “her bir kul hangi hal üzere vefat ettiyse o hal üzere diriltilir.”⁶⁸⁹

Kabir Nimeti

Cenab-ı Hak; kendisine itaat edenlerle isyan edenleri, iyilik yapanlarla kötülük yapanları dünya hayatında da ahiret hayatında

684 Bir arşın 65-70 cm uzunluğa denk gelir.

685 Tirmizi, “Cenaiz”, 70.

686 İbrahim, 14/27.

687 Buhari, “Cenaiz”, 87.

688 Buhârî, “Cenaiz”, 86.

689 Müslim, “Cennet”, 83.

da bir tutmayacağını buyurmaktadır: **“Yoksa kötülük işleyenler, kendilerini, inanıp salih amel işleyenler gibi kılacağımızı; hayatlarının ve ölümlerinin bir olacağını mı sanıyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar!”**⁶⁹⁰

Allah kendisine inanıp salih amel işleyenlere dünyada emniyet,⁶⁹¹ korku ve üzüntünün olmaması,⁶⁹² kalplerine kuvvet verme,⁶⁹³ ailede huzur,⁶⁹⁴ sevgi ve merhamet⁶⁹⁵ gibi kendisine iman etmeyenlerden farklı olarak birçok ihsan ve ikramlarda bulunduğu gibi kabir hayatında da mümin kullarına nimetlerini artırarak devam ettirir.

Kabir nimetlerinden bir kısmını sıralayalım:

1) Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) de; **“Müminin ruhu, diriltileceği gün cesedine dönünceye kadar cennet ağaçlarından yiyen bir kuştur.”**⁶⁹⁶ buyurarak müminlerin kabirde de çeşitli nimetlere mazhar olacaklarını açıklamıştır.

2) Kabir nimetlerinin ve güzelliklerinin ispat edildiği diğer bir hadis ise **“Kabir cennet bahçelerinden bir bahçedir...”**⁶⁹⁷ hadisidir.

3) Şehitler için kabir, bu dünyadan çok daha güzel bir âlemin kapısı olduğu gibi daha büyük ihsanların ve ikramların olduğu bir yerdir. Çünkü şehitler, dünya hayatlarını hak yolda feda ettikleri için Cenab-ı Hak onlara lütfundan, kereminden dünya hayatına benzer fakat kedersiz ve zahmetsiz bir kabir hayatı ihsan eder. Onlar kendilerini ölmüş bilmiyorlar, daha iyi bir âleme gittiklerini biliyorlar. Saadetli ve huzurlu bir şekilde lezzet alıyorlar. Ölüm-

690 Câsiye, 45/21.

691 Nûr, 24/55.

692 Bakara, 2/38., Bakara, 2/62.

693 Kehf, 18/14.

694 A'râf, 7/189.

695 Rûm, 30/21.

696 İbn Mâce, “Zühd”, 32.

697 Tirmizi, “Kıyamet”, 26.

deki ayrılık acısını hissetmiyorlar. Nitekim Al-i İmran suresindeki şu ayet-i kerime, **“Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümlerine sanma. Bilakis onlar diridirler, Rab’leri katında Allah’ın, lüt-fundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar.”**⁶⁹⁸ buyrularak kabir nimetlerine dikkat çekilmektedir. Çünkü nimetlerin sevincini yaşama ve rızıklandırma varsa hayat da vardır.

4) İbni Abbas (r.a), Hz. Peygamber’in (s.a.v) şehitlerin sıfatı hakkında şöyle dediğini söylemiştir: **“Şehitlerin ruhları, yeşil kuşların içlerindedir. Bu kuşlar cennet nehirlerinin kenarlarına konar, cennet meyvelerinden yer, istedikleri yerlerde gezer, dolaşır ve arşın altında, altından kandillere sığınır. Şehitler, meskenlerinin, yiyecek ve içeceklerinin güzelliğini ve hoşluğunu görünce, şöyle derler: “Keşke kavmimiz, cihâd konusunda arzulu ve istekli olmaları için, bizim içinde bulunduğumuz nimetleri ve Allah’ın bize nasıl muamele ettiğini bilseler!”** Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, **“Kardeşlerinize, ben sizin namınıza haber verir ve onlara arzunuzu ulaştırırım.”** deyince, onlar buna son derece sevinirler ve mutlu olurlar. İşte bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Al-i İmran suresindeki 169 ve 170. âyetleri indirdi.”⁶⁹⁹

5) Habib-i Neccar Hazretleri de⁷⁰⁰ şehit edildiğinde; (ona) **“Cennete gir!”** denildi. O da, **“Keşke kavmim, Rabb’imin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını bilseydi!”** dedi.⁷⁰¹ Allah Habib-i Neccar’ın (r.a) bu duasını kabul ederek onun bu durumunu Yasin suresinde bizlere bildirmiştir.

698 Âl-i İmrân, 3/169-170.

699 Fahrüddin er-Râzî, **Tefsîr-i Kebîr(Mefâtihu’l-Gayb)**, trc. Suat Yıldırım v.dğr. (Ankara: Akçağ Yayınları, 1990), 7: 198-200.

700 İbn-i Kesîr, **Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri**, trc. Bekir Karlıga-Bedrettin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994), 12: 6731.

701 Yâsîn, 36/26-27.

Kabir Azabı

Allah, emirlerine itaat eden, haramlardan sakınan ve sünnet üzere yaşayan kullarına çeşitli ihsan ve ikramlarda bulunduğu gibi; kendisine itaat etmeyen ve haramlara dalıp tevbe etmeyen insanlara ise dünyada⁷⁰² ve ölüm anında azap verdiği⁷⁰³ gibi kabir hayatı ve cehennemde de azap edecektir.

Kabir azabının delillerinden bazıları şunlardır:

1) **“(Öyle bir) ateş ki, onlar sabah-akşam ona sunulurlar. Kıyametin kopacağı günde de, “Firavun ailesini, azabın en şiddetlisine sokun!” denilecektir.”**⁷⁰⁴ Eh-i sünnet âlimleri ittifakla bu ayeti kabir azabının olduğuna delil kabul etmişlerdir. Çünkü sabah-akşam ateşe sunulma işinin ölümden sonra fakat kıyametten önce olduğu anlaşılmaktadır. Ölmeden önce firavun ailesine ateşle azap edilmemiş; suda helak edilmiştir. Kıyametten sonra da azabın en dehşetlisi olan cehennem azabına atılacaklardır. Demek ki ateşe sunulma işinden kasıt kabir azabıdır.⁷⁰⁵

2) Münafıklarla ilgili bir ayette şöyle buyrulur: **“Çevrenizdeki bedevîlerden birtakım münafıklar vardır. Medine halkından da münafıklıkta direnenler var ki sen onları bilmezsin. Biz onları biliriz. Onlara iki defa azap edeceğiz. Sonra da büyük bir azaba itileceklerdir.”**⁷⁰⁶ Bu ayette geçen büyük azabın cehennem azabı olacağı konusunda müfessirlerin ittifakı vardır. Cehennem azabından önceki iki azaptan birisinin dünyadayken onların isimleri sayılarak rezil edilmeleri, kalplerine korku verilmesi, mal ve evlatlarına gelen felaketler olabileceği ifade edilmiştir. Diğer ikinci azabın ise kabir azabı olduğunu Abdullah b. Abbas, Ebu Malik, Mücahid, Katade, Hasan-ı Basri, İbn-i Cüreyc ve İbn-i İshak (r.a) gibi zatlar beyan etmişlerdir.⁷⁰⁷

702 Kalplere korku, huzursuzluk, sevdiklerinden ebedi olarak ayrılmak endişesi vs.

703 Nesai, “Cenaz”, 9.

704 Mü'min, 40/46.

705 er-Râzî, Tefsîr-i Kebîr(Mefâtihu'l-Gayb), 19: 309.

706 Tevbe, 9/101.

707 Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi, Tefsîru't-Taberî, trc. Hasan Karakaya-Kerim Aytekin (İstanbul: Hisar Yayınevi, 1996) 4: 351-352.

3) Yine Nuh (as) kavmi ile ilgili ayette Rabb'imiz şöyle buyuruyor: **"Bunlar, günahları yüzünden suda boğuldular, ardından da ateşe sokuldular ve o zaman Allah'a karşı yardımcılar da bulamadılar."**⁷⁰⁸ Nuh (as)'un kavminin suda boğulduktan hemen sonra ateşe sokulmalarından bahsediliyor. Bu ayette hem (ف) takip edatının kullanılması hem de geçmiş zaman kalıbıyla kullanılması kabirde azap edildikleri sonucunu doğurmaktadır. Çünkü "sonra onları ateşe atacağız" diye bir mana olsaydı o zaman cehennem ateşi kastedilmiş olabilirdi. O zaman bu ateşe sokulma işi kabir âleminde meydana gelmiş bir hadisedir.⁷⁰⁹

4) İbn Abbâs (r.a) şöyle demiştir: Peygamber (a.s.m) iki kabrin üzerine uğradı da: **"Bu iki kabir muhakkak azap olunuyorlar. Hâlbuki büyük bir şeyden dolayı azap olunmuyorlar."** buyurdu. Sonra da: **"Evet, biri koğuculuk ederdi, diğeri de idrarından sakınmazdı."** buyurdu. Bundan sonra Resulullah (a.s.m) yaş bir dal aldı, dalı iki parçaya böldü. Sonra o parçalardan her birini bir kabir üzerine dikti. Sonra da **"Bunlar kurumayıp taze kaldıkları müddetçe belki bu kabir sahiplerinden azap hafifletilir."** buyurdu.⁷¹⁰

5) Hz. Aişe (r.a), Resul-i Ekrem Efendimiz'e: **"İnsanlar kabirlerinde azap görecekler mi?"** diye sordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.m): **"Evet, kabir azabı haktır."** dedi ve kabir azabından Allah'a sığındığını söyledi.⁷¹¹

6) Ebû Hureyre (r.a) şöyle demiştir: Resulullah (a.s.m) şöyle duâ ederdi: **"Allah'ım! Ben, kabir azabından, ateş azabından, hayat ve ölüm imtihan ve şiddetlerinden ve Deccâl Mesîh fitnesinden sana sığınırım."**⁷¹²

7) İmam-ı Müslim (r.a), Enes (r.a)'ten şöyle rivayet etmiştir: 'Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: **"Eğer ölülerinizi defnetmemeniz**

708 Nûh, 71/25.

709 er-Râzî, Tefsîr-i Kebîr(Mefâtihu'l-Gayb), 22: 161.

710 Buhari, "Cenaiz", 89.

711 Buhari, "Cenaiz", 87.

712 Buhari, "Cenaiz", 88.

endişesi olmasaydı, size kabir azabından bir şeyler işittirmesi için Allah'a dua ederdim.”⁷¹³

8) Kabir, Allah'a isyan edenler için cehennem çukurlarından bir çukurdur.⁷¹⁴

Hız. Âdem Zamanında Vefat Edenlerle Kıyamete Yakın Bir Zamanında Vefat Edenlerin Durumu Ne Olacak?

Bazı insanların akıllarına şöyle bir sual gelebiliyor: “Allah Adil-i mutlak olduğu halde çok önceden vefat etmiş ve kıyamete kadar kabir azabı çekecek olanların suçu nedir? Kıyamete çok az bir zaman kala vefat edecek kişiler daha mı avantajlı?”

Allah adildir. Bu suale birkaç yönden cevap verilebilir:

1. Nasıl ki bela, musibet ve sıkıntılar müminlerin geçmiş günahlarına kefarete olduğu gibi kabir azabı da müminlerin günahlarına kefarettir.
2. Kabir azabı herkes için sürekli değildir bir süre sonra kaldırılabilir.
3. Zaman göreceli olduğu için kabirde zamanın nasıl işleyeceğini tam olarak bilemiyoruz. Mesela saniyelerle ifade edilen rüyalarımızda bazen aylarca yapamayacağımız şeyleri yapabiliyoruz.
4. Kabirde yapılan azabın şiddeti herkes için aynı olmayabilir. Mesela, kıyamete yakın vefat eden birisine Allah isterse öyle şiddetli azab eder ki diğer bir kimsenin bin yıllık azabına denk gelebilir.

Hem kabir hayatını inkâr etmenin insanlığa hiçbir faydası yokken, kabir hayatının cehennem azabına göre önceliği olduğu için onu kabul etmenin birçok güzel meyveleri vardır. Mesela:

713 Müslim, “Cennet”, 67,68.

714 Tirmizî, “Kıyamet”, 26.

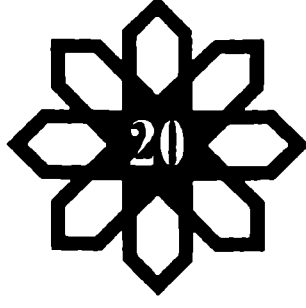
- 1) Ahireti unutmaya ve dünyaya dalmaya sebep olan gafleti dağıtır.
- 2) İnsanların ölünce yaşayacakları yalnızlık korkusunu kavuşma sevincine çevirir.
- 3) İman edenler kabir azabını düşünerek günahlardan uzak kalabilirler.
- 4) **“Kabrin kişiyi sıkması, her mümin için daha önce affedilmeyip üzerinde kalmaya devam eden bütün günahlara kefarettir.”**⁷¹⁵ Hadis-i şerifin müjdesiyle kabir azabı günahlara kefarettir.
- 5) Sevdiği kişilerin ölünce yok olmadıklarını bir nevi yaşadıklarını bilmesi insanı hoşnut eder.

Sonuç olarak;

Kabir hayatı, kitap, sünnet ve icma ile varlığı sabit olan bir konudur. Ondandır fazla ayetin işaret ettiği kabir âlemini yetmişten fazla hadis-i şerif⁷¹⁶ detaylı bir şekilde anlatmaktadır. Ehl-i Sünnet âlimleri de; kabirde sual, nimet ve azapların olacağı hususunda ittifak etmişlerdir. Bu kadar delil ve ispat kabir âleminin varlığını kesin olarak ortaya koyar.

715 Deylemî, “*Firdevsü'l-Ahbâr*”, 2: 433 (h. No: 3901).

716 Sadece Kütüb-ü Tisa'da 79 rivayet vardır. (Kasım Oğan, *Kabir Hayatıyla İlgili Rivayetlerin Tespit Tahrîç Ve Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2010), 117.)

MÜBAREK GECELERİN İHYASI

MUHİTTİN ONURLU

MÜBAREK GECELERİN İHYASI

Bid'at Nedir?

Bid'at: Lügate, nümunesiz ve benzeri olmayan ve sonradan uydurulan şeydir.⁷¹⁷ İstilahe anlamda ise bid'at; "sünnete aykırı adet"⁷¹⁸ olarak açıklanmıştır. Yani dine aykırı yenilikler, bid'a olarak değerlendirilmiştir.

İslam alimlerinin bir kısmı da bid'at kelimesinin manasından hareketle bid'atı, hasene ve seyyie olarak iki gruba ayırmışlardır.⁷¹⁹

Bid'at-ı Hasene (güzel bid'at): Kur'an ve sünnetin ruhuna muhalif olmayan, hatta Kur'an ve sünnette delilleri olan işlerdir.⁷²⁰ Misal olarak; Peygamber Efendimiz (s.a.v) döneminde Kur'an yazılmıştı, fakat bir kitap haline getirilmemişti. Onun bir kitap haline getirilmesi güzel bir bid'at sayılır. Yine ilk dönemlerde Kur'an harflerinde noktalar, harekeler, ayet numaraları yokken⁷²¹ ihtiyaca binaen sonradan bunlar eklendi. Camilere minareler yapılması da böyledir. Bunlara pek çok şey ekleyebiliriz.

"Bid'at-ı Seyyie (kötü bid'at): Kur'an ve sünnetin ruhuna zıt olarak ortaya çıkan şeylerdir. Bugün İslamiyet'e muhalif pek çok âdetleri bu kısma koymak mümkündür. Bid'at-ı seyyieye misal olarak yılbaşı kutlaması, ezanın Türkçe okunması gibi örnekler verilebilir. "İmam Şafii'ye göre; sonradan ihdas edilen, kitaba, sünnete ve icmaya aykırı olan şey, **kötü bid'attır**. Hayır için, sonradan ihdas edilen ve bunlardan bir şeye aykırı olmayan da **övül-müş(iyi) bid'attır**."⁷²²

717 Fikret Karaman v.dğr., "**bid'at**", Dini Kavramlar Sözlüğü (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 72.

718 Ali İbn Muhammed Seyyid Şerif Cürcânî, **Tarifat**, trc: Arif Erkan, 1. Baskı (İstanbul: Bahar Yayınları, 1997), 47.

719 Bediüzzaman (Said Nursi), **Lem'alar**, (Isparta: Hayrat Neşriyat, 2015), 58.

720 Bediüzzaman, **Lem'alar**, 57.

721 Muhittin Serin, "**Mushaf**", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31: 249.

722 Cürcani, **Tarifat**, 51.

Bediüzzaman Hazretleri ise bid'a hakkında şu ifadeleri kullanmıştır:

Resûl-ü Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ferman etmiş,

كُلُّ بَدْعٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ⁷²³

yani

أَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ⁷²⁴

ayetinin sırrıyla, kavâid-i şeriat-ı garrâ (parlak şeriatin kaidele-ri) ve desâtîr-i sünnet-i seniye (sünnetin düsturuları), tamam ve kemâlini bulduktan sonra, yeni îcâdlarla o düstûrları beğenmek veyahud -hâşâ ve kellâ- nâkıs (eksik) görmek hissini veren bid'aları îcâd etmek dalâlettir, ateştir.⁷²⁵

Bediüzzaman Hazretleri yukarıdaki ayet ve hadisten hareketle Kur'an ve sünnette olmayıp; dinin esasatını ve sünnet-i seniyyeyi beğenmeyip onları değiştirmeye yönelik yapılan her yeniliği bid'a olarak değerlendirmiştir.

Bununla birlikte Bediüzzaman Hazretleri bid'a hakkında şu tesbitte de bulunur:

Kaynakları kitap ve sünnetten alınmak, Kur'an ve sünnetin aslına ve esaslarına muhalefet etmemek ve bozmamak şartıyla, sonradan ortaya çıkan şeyler bid'a değildir. Lâkin bir kısım ehl-i ilim, bid'anın lügat manasından hareketle bunlardan bir kısmını bid'aya dâhil edip "bid'a-i hasene" (güzel, zararsız yenilik) namını vermişler.⁷²⁶

723 "Bütün bid'alar dalalettir. Bütün dalaletler ise ateştedir." Nesâî, "Bayram Namazları", 1576.

724 "Bugün, size dininizi bütünledim, üzerinize olan nimetimi tamamladım." Mâide, 5/3.

725 Bediüzzaman, Lem'alar, 54.

726 Bediüzzaman, Lem'alar, 58.

Kandil Geceleri Diye İsimlendirilen Mübarek Gecelerin İhyası Bid'a mıdır?

Bid'a ile ilgili izahlar göz önüne alındığında kandil gecelerinin ihyası, asılları Kur'an ve sünnetten alındığı ve İslam'ın ruhuna uygun olduğu için bid'a değildir.

Kandil gecelerinin ihyası hakkında, ümmetin ve mübarek zatların uygulamaları vardır. Asırlar boyunca ehli sünnetin, Mevlid, Mirac, Regaib ve Berat gecelerini mübarek birer gece addederek ihya etmeleri şahiddir ki bu uygulamalar bid'a değildir. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.v), **“Ümmetim dalalet üzerinde toplanmaz”**⁷²⁷ buyurmuştur. Eğer bu bid'a olsa idi, bu ümmetin âlimleri, buna en baştan iltifat etmez, itiraz ederlerdi.

Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hakk'ın Yahudilere cumartesi gününü mübarek kıldığı ve o günde daha çok ibadet etmeleri için birtakım yasaklar koyduğu belirtilmektedir.⁷²⁸ Cumartesi günü haftanın diğer günlerinden bir farkı olmamasına rağmen Cenab-ı Hak bu günü ibadet için hususi olarak seçmiş ve bu gün mübarekiyet kazanmıştır. Yoksa bizzat cumartesi günün kendisinden kaynaklı herhangi bir üstünlüğü yoktur. Bugün gibi, bazı gün ve geceler de Rabb'imizin mübarek kılmasıyla diğerlerinden üstün kılınmıştır.

Yine aynı şekilde Rabbimiz günler içinde Cuma gününü Müslümanlar için mübarek bir gün olarak kabul etmiştir. Ayet-i kerime **“Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.”**⁷²⁹ buyurularak, Cuma gününün bu vakti ibadete tahsis edilerek alış-veriş yasaklanmıştır. Sevgili Peygamberimiz de; **“Güneşin üzerine doğduğu en hayırlı gün Cuma günüdür”**⁷³⁰ buyurarak, günler arasında fazilet bakımından fark olduğunu ve Cumanın en faziletli gün olduğunu ifade etmiştir.

727 İbni Mâce, **“Fiten”**, 8.

728 Bakara, 2/65-66.

729 Cuma, 62/9.

730 Müslim, **“Cuma”**, 17,18.

Rabb'imiz'in bu geceleri diğer gecelerden farklı kılmasını bir misalle anlatacak olursak: Nasıl ki tarihimizde padişahlar, izzet ve cömertliğini göstermek için cülus merasimi gibi yılın belli günlerinde halkına büyük ikram ve ihsanlarda bulunurdu. Halk bu günlerde diğer günlere göre özel muamelelerle karşılanırdı. Aynen bunun gibi Cenâb-ı Hak, izzet ve cömertliğini göstermek için biz kullarına bazı mübarek gün ve geceleri hediye etmiştir. Bizlere bu günlerde yapılan ibadetlerin diğer gecelere nispeten daha sevaplı olduğunu ve bu gecelerin ihya edilmesiyle günahlarımızın bağışlanacağını müjdelemiştir.

Yine, nasıl ki insanlar için bir menfaat olduğunda bununla alakalı ilanlar yapılır. Mesela bir market indirim yaptığında veya devlet vergi borçları ile alakalı bir düzenleme yaptığında, insanların bu faydalardan mahrum kalmamaları için yazılı ve görsel basında duyurulur. Aynen öyle de; üç aylar gibi ibadetlerin kat kat sevaplarla mükâfatlandırılacağı bir fırsat dönemine girildiğinde, bununla alakalı ilanlar yapılması, üç aylarda bolca ibadetler yapmakla alakalı insanların rağbetlendirilmesi son derece aklın ve hikmetin muktezasıdır.

Mübarek günler ve geceler, İslam ümmeti için başta şahsi ibadetler olmak üzere birçok hayır ve hasenat için birer ihsan-ı İlahidir. Adeta müminler için birer fırsat geceleridir. Bu hususu Bediüzzaman Hazretleri şöyle ifade etmiştir: "Her hasene nin sevabı başka vakitte on ise, receb-i şerifte yüzden geçer, şaban-ı muazzamada üç yüzden ziyade ve ramazan-ı mübarekte bine çıkar ve cuma gecelerinde binlere ve leyle-i kadirde (kadir geces) otuz bine çıkar."⁷³¹

Bu mübarek gecelerde bizim için en önemli noktalardan biri de vesilelik cihetidir. İslamiyet'te bir şeyin zatından çok, neye vesile olduğuna bakılır. Mübarek geceleri ihya etme gibi tereddüte düşülebilecek durumlarda, yaptığımız işin neye hizmet ettiğine ve İslamî bir temeli olup olmadığına, ya da bu temellere zarar verip vermediğine bakılır. Örneğin Bediüzzaman Said Nursi

Hazretleri'ne Sakal-ı Şerif ile alakalı sorulan bir soruya şöyle cevap vermiştir:

“Acaba her câmide bulunan, sağlam senet ile bu saç Hazret-i Risalet'in saç olduğu sabit midir ki, ona karşı ziyaret makul olabilsin?

Birden hatıra geldi ki: O saçların ziyareti, vesiledir. Resul-i Ekrem Efendimiz'e karşı salavat getirmeye sebep ve bir hürmet ve muhabbete medardır (sevgi sebebidir).

Vesilelik ciheti o şeyin zatına bakmaz, vesilelik cihetine bakar. Onun için eğer bir saç hakikî olarak Lihye-i Saadet'ten (sakal-ı şeriften) olmasa dahi, madem zahir hale göre öyle telakki edilmiş ve o vesilelik vazifesini yapıyor ve hürmete ve teveccühe (Peygamber Aleyhisselam'a yönelmeye) ve salavata vesile oluyor; kat'î senet ile o saçın zatını teşhis ve tayini lâzım değildir. Yalnız, aksine kat'î delil olmasın, yeter.

Çünkü telakkiyat-ı âmme ve kabul-ü ümmet (ümmetin genel anlayış ve kabulü), bir nevi' hüccet (kesin delil) hükmüne geçer.”⁷³²

Sakal-ı Şerif nasıl salavata vesile ise bu mübarek gün ve geceler de; daha çok ibadet etmeye, tevbe etmeye, salavat getirmeye ve en önemlisi Allah ve Peygamber sevgisinin ziyadeleşmesine vesiledir.

Leyle-i Kadir

Kur'an-ı Kerim'de bu gecenin faziletini belirten müstakil bir sure vardır. Bu surede yüce Rabb'imiz şöyle buyurmaktadır:

“Doğrusu biz Kur'an'ı Kadir gecesinde indirmişizdir. Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin? Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır. Melekler ve Cebrail o gecede Rab'lerinin izniyle her türlü iş için inerler. O gece, tanyerinin ağarmasına kadar bir esenliktir.”⁷³³

732 Bediüzzaman, Lem'alar, 108.

733 Kadir, 97/1-5.

Bu geceye Kadir gecesi denilmesi şeref ve kıymetinden dolayıdır. Çünkü:

- a) “Kur’an-ı Kerim bu gecede inmeye başlamıştır.
- b) Bu gecedeki ibadet, içerisinde Kadir gecesi bulunmayan bin ayda yapılan ibadetten daha faziletlidir.
- c) Gelecek bir seneye kadar cereyan edecek olan her türlü hadiseler Allah Teâlâ’nın ezelî kaza ve takdiri ile ilgili meleklerle bu gece bildirilir.”⁷³⁴
- d) **Bu gecede yeryüzüne Cebrail ve çok sayıda melek iner.**⁷³⁵
- e) **Bu gece tanyerinin ağarmasına kadar esenliktir,**⁷³⁶ her türlü kötülükten uzaktır. Yeryüzüne inen melekler uğradıkları her mümine selam verirler.

Elmalılı Hamdi Yazır’ın tefsirinde Kadir gecesine dair şöyle bir izah vardır:

“Bin aydan daha hayırlıdır. O gece amel, ibadet ve mücâhede ile erilecek olan hayır ve sevap, onsuz bin ay amel ile kazanılacak olan hayır ve sevaptan daha çok, daha fazla hayırlıdır. Bir sınır ve miktar ile tayin ve tahdit edilmeyecek kadar çok hayırlıdır. Artık ne kadar daha çok hayırlı olduğunu Allah bilir. Bu, sırf Allah Teâlâ’nın Muhammed (s.a.v) ve ümmetine bir lütfu ve ihsanıdır. Bu tafdil (üstün gösterme) için en az olarak bin adedinin ölçü olarak gösterilmesi tahsis için değil, çoğaltmak içindir. Böyle iken bir seneden veya bin asırdan denilmeyip de “bin ay” deyip özellikle ay ile ifade olunmasının sebebine gelince, bu hususta birkaç rivayet vardır:

1- İbnü Münzir’in ve İbnü Ebi Hâtim’in ve “Sünen”de Bey-

734 Ebü’l-Abbâs Zeynüddîn (Şihâbuddîn) Ahmed b. Ahmed b. Abdillatif eş-Şercî ez-Zebîdî. *Sahih-i Buhari Muhtasari Tecrid-i Sahih Tercemesi ve Şerhi*, trc. Kâmil Miras (Ankara: DİB Yayınları, 1987) 6: 312.

735 Kadir, 97/4.

736 Kadir, 97/5.

hakî'nin Mücahid'den rivayet ettikleri vecihle; Hz. Peygamber (s.a.v) İsrail Oğullarından bir erin Allah yolunda bin ay silah kuşanmış ve cihada gittiğini anlatmıştı. Müslümanlar buna şaşılar ve amelleri kendilerine pek küçük göründü. Allah Teâlâ da bu sureyi inzal buyurdu.

2- İbnü Ebi Hâtim'in Ali b. Urve'den rivayetine göre: Resulullah (s.a.v) bir gün İsrailoğullarından dört kişinin seksen sene Allah'a ibadet edip, göz açıp kapayacak kadar bir zaman günah işlemediklerini anlatmış, Eyyûb'ü, Zekerîyya'yı, Hazkil b. Acûz'u, Yuşâ b. Nûn'u zikretmişti. Ashab-ı kiram buna hayret ettiler. Bunun üzerine Cebrail (as) gelip "Ey Muhammed, ümmetin o birkaç kişinin seksen sene ibadetinden hayrete düştüler. Allah Teâlâ sana ondan daha hayırlısını indirmiştir." diye Kadir suresini okudu da, "İşte bu senin ve ümmetinin hayran kaldığınız şeyden daha hayırlıdır." dedi. Resulullah (s.a.v) da sevindi.⁷³⁷

Kadir gecesinin hangi gece olduğu kesin olarak bilinmemekle beraber ramazan ayının genellikle yirmi yedinci gecesinde olduğu söylenmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v) bunun hangi gece olduğunu kesin olarak belirtmemiş, ancak; **"Siz Kadir gecesini ramazanın son on günü içerisindeki tek rakamlı gecelerde arayınız"**⁷³⁸ buyurmuştur.

Müminler bu geceyi ibadet ve taatle değerlendirmesine yönelik Ebû Hureyre'nin (r.a) rivâyet etmiş olduğu hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Kim Kadir gecesini, iman ederek ve sevabını Allah'tan umarak ihya ederse, geçmiş günahları bağışlanır".⁷³⁹ Süfyan-ı Sevrî: "Kadir gecesi dua ve istiğfar etmek namazdan sevimlidir. Kur'ân okuyup sonra dua etmek daha güzeldir." demiştir.⁷⁴⁰

737 Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili** (İstanbul: Zehraveyn, 2011), 9: 340.

738 Buhari, **"Leylet'ül Kadr"**, 3.

739 Buhari, **"Leylet'ül Kadr"**, 1.

740 ez-Zebîdî, **Tecrid-i Sahih Tercemesi ve Şerhi**, 6: 313.

Hız. Aışe validemiz demiştir ki; Resulüllah (s.a.v)'e: “- Ey Allah'ın Resulü! Kadir gecesine rastlarsam nasıl dua edeyim?” diye sordum. Resulullah (s.a.v): **Allah'ım sen çok affedicisin, affi seversin, beni affet.” diye dua et, buyurdu.**⁷⁴¹

Mevlid Gecesi

Bu gece Peygamber Efendimiz'i (s.a.v) anmak, dünyaya gelişinden memnuniyet duymak ve yılın bir gecesini onu tanıtan ve hatırlatan sohbet yaparak ve hatimler okuyarak geçirmek asla seyyie olan bid'a değildir. Aksine yılın bütün gecelerinde O zat-ı mübarek (s.a.v) anılsa, hakkında sohbetler yapılsa ve ruhuna hatimler hediye edilse yine azdır.

İslam tarihinin en büyük allamelerinden olan İmam Celaledin Suyuti şöyle bildiriyor: “İnsanların Peygamber'in (a.s.m) doğum gecesi için toplanıp Kur'an okumaları, Hız. Peygamber'in (a.s.m) doğumuyla ilgili haberleri, menkıbeleri seslendirmeleri, bu münasebetle yemek tertiplemeleri bid'a-i hasenedir. Çünkü bu toplantılarda Hız. Muhammed'e (s.a.v) karşı büyük bir yüceltme, bir saygı, onun dünyayı teşriflerinden ötürü büyük bir sevinç söz konusudur. Bu da, sahibine büyük bir sevap kazandırır.”⁷⁴²

Günümüzde ihya edilen mevlid geceleri salavatlarla, dualarla, mevlid-i şeriflerle Hız. Peygamber'i (s.a.v) anmaya en büyük bir vesiledir. Yüce Rabb'imiz Kur'an-ı Kerim'de “(Ey Muhammed!) **Güçlü ve basiretli kullarımız İbrahim'i, İshak'ı ve Yakub'u da an. Şüphesiz biz onları, ahiret yurdunu düşünme özelliği ile (temizleyip) ihlâslı kimseler kıldık.**”⁷⁴³ buyurarak Efendimiz'e (s.a.v) kendinden önceki peygamberleri anmasını buyurmuştur. Bilindiği gibi “anmak”; hatırlamak, hatırlatmak ve aynı zamanda gündemde tutmak demektir. Nasıl ki Rabb'imiz Resulüne kendinden önceki peygamberleri anmasını emretmiştir. Bizler de aye-

741 Tirmizî, “Daavât”, 84.

742 Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebubekr es-Suyûtî, *el-Hâvî il'î-fetâvâ*, (Beyrut Dâru'l-Kütübü'l-İlmîyye, 1982), 1: 189

743 Sâd, 38/45-46.

ti kerimeye muvafık olarak mevlid gecelerinde Resulullah'ı anarak Kur'an-ı Kerim'e uygun bir davranışı gerçekleştirmekteyiz. Çünkü diğer peygamberlerin mücadeleleri ve hayatları nasıl anılmaya layık ise elbette tüm insanlığa örnek olan peygamberimizin de hayatı daha çok anılmaya layıktır. Bunların bazı gün ve gecelere mahsus kılınması onların hatırlanması ve hatırlatılması içindir. Elbette her Müslüman peygamberimizi her gün hatırlamalı ve anmalıdır. Fakat sonuçta birçok insan bu hakikatleri maalesef unutmakta ve dünyaya dalmaktadır. İşte bazı gün ve geceler de bu hakikatlerin hatırlanması için özel hazırlıklar yapmak ve insanları bunlardan haberdar etmek gayet güzel bir ameldir. Mesela her vatan evladı İstanbul'un fethini yüreğinde hisseder ve bilir. Fakat zaman içinde bunu unutabilir, işte bu fethin ve başarının tekrardan hatırlanması için yapılan fetih kutlamaları bu milletin evladına yeni bir nefes ve taze bir kan hükmüne geçmektedir. Mesela ramazan ayının yılda bir defa olması bunu ispat eder. Çünkü Müslümanlar 11 ay boyunca fakir fukarayı unutup sadece nefesine hizmet edebilir. İşte Allah'ın bir rahmetidir ki yılda bir ay özel olarak bizi kendimize gelmemiz için toplumda tabiri caizse gündem oluşturarak zenginle, fakir veya nefisle Rabbi arasında bir münasebet kurdurtur. Bu hakikatin özel bir aya tahsisi son derece makuldür. Gaye ise o bir aylık oruç eğitiminden sonra tüm yılı bu anlayış ile geçirmeye yönelik bir adım attırmaktır. İşte bu mübarek geceler de bu şekilde tüm yıl içinde çoğu zaman gaflete ve dünyaya dalan bizleri bir nebze de olsa uyandırmak ikaz etmek ve tekrar canlandırmak gibi çok faydalı bir faaliyet hükümüne geçmektedir.

Resulullah (s.a.v) Medine'ye geldiğinde Yahudi'lerin aşure orucu tuttuğunu görmüş ve bunun sebebini sorunca, **“Bugün Allah'ın, Musa'yı ve kavmini kurtarıp Firavun'u ve kavmini (suda) boğduğu büyük bir gündür. Musa şükretmek için bugün oruç tuttu. Biz de (bu nedenle) oruç tutuyoruz.”** cevabını almış ve **“Biz Musa'ya sizden daha lâayık ve yakınız...”** buyurarak aşure orucunu tutmuş, **sahabe efendilerimize de bu orucu tutmalarını bildirmiştir.”**⁷⁴⁴ Resulullah Efendimiz (s.a.v), Hz. Musa'ın

Firavun’un zulmünden kurtuluşu hürmetine o günün önemine işaret ederek diğer günlerden farklı bir şekilde değerlendirmiş ve ashabına da tavsiye etmiştir. Peygamberimizin değer verdiği güne bizim de değer vermemiz Resulullah’ın sünnetidir. Bizler de, âlemlere rahmet olarak gönderilen zatın dünyaya geldiği günün önemini kavramak, bu günü hatırlatmak için diğer günlerden farklı değerlendirmemiz Peygamber Efendimiz’in diğer uygulamalarıyla birebir örtüşmektedir. Bizler bugünü dini bir emir olarak değil, bugünün önemini tam manasıyla kavramak amacıyla ihya etmekteyiz. Ayrıca, Kur’an-ı Kerim’de de bu tarz dini açıdan önemli olan günlerin ihya edilmesinin yasak olduğuna dair hiçbir nehiy yoktur.

Ebu Katade (r.a)’den gelen bir rivayette Peygamberimize pazartesi oruç tutmanın fazileti soruldu, Resulullah da şöyle: **“O gün benim doğduğum ve Peygamber olduğum (veya vahiy geldiği) gündür.”**⁷⁴⁵ buyurarak o günün ihya edilmesinin makbuliyetini ifade etmiştir.

Peygamber Efendimiz’in (s.a.v) hürmetine yapılan fiil ve davranışlar asla karşılıksız kalmamaktadır. Hatta kâfir olarak ölen Ebu Leheb’in dahi, Peygamber Efendimiz’in doğum günü hürmetine yaptığı güzel bir ameli Allah karşılıksız bırakmamıştır. Aşağıdaki rivayet bunu en güzel şekilde ifade etmektedir: Urve dedi ki: Suveybe, Ebû Leheb’in cariyesi idi. Sonra onu âzâd etti. Sonra bu kadın Peygamber’i emzirdi. **Ebû Leheb öldüğü zaman, ailesi halkından bâzılarına rüyâda Ebû Leheb fena bir hâlde gösterildi. Ona: Ne hâle ulaştın? diye sordu. Ebû Leheb: Sizden sonra hiçbir hayıra kavuşmadım. Yalnız Suveybe’yi azat ettiğimden dolayı şununla sulandım! diye başparmağıyla şehadet parmağı arasında bir delik gösterdi.**⁷⁴⁶

Efendimiz’in (s.a.v) doğum günü hürmetine, salavat-ı şerifeler okunmakta, Kur’an-ı Kerim hatimleri, dualar, tevbeler yapılmak-

745 Müslim, “Siyam”, 198.

746 Buhârî, “Nikah”, 20.

ta ve bunlar gibi birçok sevaba vesile olan ameller işlenmektedir. İlginçtir ki âlemlere rahmet olarak gönderilen Efendimiz'in doğum gününü bu kadar hayırlara vesile olmasına rağmen kutlamayı reddeden kişiler, kendi doğum günlerini kutlamayı ihmal etmemektedirler.

Leyle-i Berat

Şaban ayının on dördüncü gününü on beşinci gününe bağlayan gecedir. Bu gece, değişik adlarla da anılmıştır. Bu gecede Allah kullarını ziyadesiyle affettiğinden dolayı bu geceye beraet denilmiştir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

“Şaban ayının yarısı (Berat gecesi) gelince: gecesini namazla, gündüzünü oruçla geçiriniz. Cenâb-ı Allah o gece güneşin batmasıyla dünya göğüne tecelli eder ve şöyle der: Benden af dileyen yok mu; onu affedeyim. Rızık isteyen yok mu; rızık vereyim. Şifa dileyen yok mu; şifa vereyim.”⁷⁴⁷

“Allah Teâlâ şabanın on beşinci gecesi (Berat gecesi) tecelli eder ve Allah’a ortak koşanlar ile kalpleri düşmanlık hissi ile dolu olup ümmete düşmanlık edenler dışında bütün kullarını bağışlar.”⁷⁴⁸

Bediüzzaman Hazretleri bu gecenin faziletine dair şu ifadeleri kullanmıştır:

Bu gelen gece olan leyle-i Berat, bütün senede bir kudsi çekirdek hükmünde ve mukadderat-ı beşeriyenin (insanın kaderinin) programı nev'inden olması cihetiyle Leyle-i Kadir'in kudsiyetindedir. Her bir hasenenin (iyiliğin) leyle-i Kadir'de otuz bin olduğu gibi, bu leyle-i Berat'ta her bir amel-i salihin ve her bir harf-i Kur'an'ın sevabı yirmi bine çıkar. Sair vakitte on ise, şuhur-u selâsede (üç aylarda) yüze ve bine çıkar. Ve bu kudsi leyali-i meşhurede (mubarek gecelerde) on binler, yirmi bin veya otuz binlere çıkar. Bu

747 İbnî Mace, “İkametü's-Salât”, 191.

748 İbn Mace, “İkametü's-Salât”, 191.

geceler, elli senelik bir ibadet hükmüne geçebilir. Onun için elden geldiği kadar Kur'an'la ve istiğfar ve salavatla meşgul olmak büyük bir kârdır.⁷⁴⁹

O geceyi ibadet ve tâatle geçirmek ve nafile namaz kılmak sevaptır. Fakat o geceye mahsus belirli bir namaz şekli yoktur.

Leyle-i Regâib

Regâib kelimesi Kur'an'da geçmemektedir. Ancak "reğabe"den türemiş olan çeşitli kelimeler, Kur'an'da sekiz yerde geçmekte ve "reğabe"nin ifâde ettiği mana için kullanılmaktadır.⁷⁵⁰

"Beş gece vardır ki, onlarda yapılan dualar geri çevrilmez: Bunlar: recebin ilk gecesini (Regâib), şabanın on beşinci gecesini, cuma geceleri, Ramazan Bayramı gecesini, Kurban Bayramı gecesini."⁷⁵¹

Regâib gecelerinde dua etmek, tevbe ve istiğfarda bulunmak, bu geceyi kutsal kabul etmek suretiyle çeşitli ibadetlerle geçirmek, genel olarak âlimler arasında kabul görmüştür.

Miraç Gecesi

Miraç yükseğe çıkmak manasında olan "uruc" kökünden türemiş bir isimdir ve merdiven demektir. Bu itibarla miraç, Resulullah Efendimiz'in (s.a.v) yeryüzünden ulvi makamlara yükselme vasıtasıdır. Miracı anlatan hadis-i şeriflerde Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) "u'rice bi" (yükseğe çıkarıldım) tabiri sebebiyle bu mucize "miraç" adıyla anılmıştır. Recep ayının 27. gecesini miraç gecesidir.⁷⁵²

Kur'an-ı Kerim'de miraç hadisesi "Kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece

749 Bediüzzaman, Şualar-2, 538.

750 Bakara, 2/130., Nisâ, 4/127., Tevbe, 9/59, 120., Meryem, 19/46., Enbiyâ, 21/90., Kalem, 68/32., İnşirah, 94/8.

751 Abdurrezzâk, Ebû Bekr b. Hemmâm es-San'ânî, el-Musannef. hzr. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî, (Beyrut: Mektebu'l-İslâmî, 1983), 4: 317(h. No: 7927).

752 İbn-i Kesîr, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, trc. Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994), 9: 4650, 4671.

Mescid-i Harâm'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir."⁷⁵³ ayetiyle bizlere bildirilmiştir.

Miraç, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) manevi makamlarda ve kemalat mertebelerinde yükseldiği manevi bir seyahattir. Yani sıradan bir yolculuk değil, bir terakki, manevî bir yükseliştir. Cenâb-ı Hak bu seyahatle, bütün âlemlere rahmet olarak gönderdiği Resulü'ne yedi kat semadaki saltanatının merkezlerini ve oralarda tecelli eden Esmâ-i Hüsnâ'sını göstermiştir. Şahit olduğu bütün o tecelliler, mübarek ruhundaki bütün kabiliyetleri inkişaf ettirmiş ve kâinatta tecelli eden bütün Esmâ-i Hüsnâ'ya en yüksek derecelerde mazhar olmuştur. İşte bu Esmâ-i Hüsnâ'ya en yüksek derecede mazhariyet, mirac-ı Ahmedî sırrıdır. Bu şekilde manen terakki ede ede, tâ Cenâb-ı Allah ile perdesiz konuşup görüşecek bir kabiliyete ulaşmış ve bütün kâinatı geride bırakarak Kab-ı Kavseyn makamında âlemlerin Rabb'i olan Allah'ın perdesiz cemaline ve hitabına mazhar olmuştur.⁷⁵⁴

Miraç ile Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), kâinatın sultanı olan Allah-u Teâlâ'yı en yüksek bir mertebede bilmiş ve tanımış, onun şu âlemi yaratmaktaki ilâhî maksatlarını en yüksek bir şuur ile anlamıştır. Böylelikle, umum kâinatla alakadar olan peygamberlik vazifesinin gerektirdiği bütün bilgi ve marifetlerle en mükemmel bir şekilde donanmış olarak geri dönmüştür.⁷⁵⁵

Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) dünya ehline gösterdiği en büyük mucizesi ayı ikiye yarması olduğu gibi semavat (gökyüzü) ehline gösterdiği en büyük mucizesi de miraçtır.⁷⁵⁶

Miraç hadisesinde Cenâb-ı Hak (c.c), Peygamber Efendimiz'e (s.a.v) şu üç şeyi hediye ederek kullarının arasına göndermiştir:

753 İsra, 17/1

754 Bediuzzaman, **Sözler**, 245.

755 Bediuzzaman, **Sözler**, 249.

756 Bediuzzaman, **Sözler**, 327.

1. Elli vakit namaza denk, beş vakit namaz,
2. Bakara suresinin son iki ayeti,
3. Peygamberimiz'in (a.s.m) ümmetinden olup da, Allah'a şerik koşmayanların affolunacağı müjdesi.⁷⁵⁷

Sonuç olarak bu gecelerin ihyasının hiçbir zararı yoktur ve asla kötü bid'at olarak değerlendirilemez. Bugüne kadar ehl-i sünnet âlimlerinden bu gecelere bid'at-ı seyyie diyen hiçbir âlim çıkmamıştır. Bu iddialar ehl-i sünnet harici bir kısım insanların görüşleridir.

Bu tarz kişilere karşı şu soruları sormak gerekir:

1. Mübarek geceleri ihya etmenin bir zararı mı vardır?
2. Bu gecelerde yapılan şeyler kötü şeyler mi? Yoksa iyi şeyler mi?
3. Bazı insanlar böyle geceleri fırsat bilerek iyiliğe yönelmiyorlar mı?
4. Bu geceler günahlar için tevbe etmeye vesile olmuyor mu?
5. Bu geceleri ihya etmeyen kimseler, daha hayırlı işlerle mi meşgul oluyorlar?

Eğer bu sorulara insafla cevap verilse; mübarek gecelerin müminler için ne büyük bir fırsat olduğu anlaşılacak ve en iyi bir şekilde ihya edilmesine gayret gösterilecektir.

757 Müslim, "İman", 279.

KAYNAKÇA

Abdulhâlık, Abdulganî. **Hücciyetü's-Sünne (Sünnetin Delil Oluşu)**. Trc. Dilâver Selvi. İstanbul: Şûle Yayınları, 1996.

Ağırakça, Ahmet. **“Kaynaklar Işığında İsrâ ve Mirac Olayı”**. Artuklu Akademi. 1/2 (Mayıs 2015): 1-30. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/artukluakademi/issue/31808/349005>.

Altun, İsmail. **“Hz. Peygamber Döneminde Mescid-i Aksa Var mıydı?”**. Turkish Studies. Karşılaştırmalı Dini Araştırmalar (Comparative Religios Studises), 12/2 (2017), 1-22. <http://www.turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=9956>.

Aruçi, Muhammed. **“Ülû'l-Azm”**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi 42: 294-295. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Ateş, Avnullah Enes. **“Kur'an'da İnsanların Yaratılışı Meselesi”**. Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 30/15 (Şubat 2016): 353-369. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.285726>.

Avcı, Casim. **“Kurayza (Benî Kurayza)”**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 26: 431-432. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Ayverdi, İlhan. **Kubbealtı Lügatı (Misalli Büyük Türkçe sözlük)**. 3 Cilt. İstanbul: Kubbe Altı Neşriyat, 2006.

Bağdadî, Abdülkahir. **Mezhepler Arasındaki Farklar**. Trc. Ethem Ruhi Fıglalı. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.

Beyâzîzâde, Efendi Ahmed. **İmam-ı Azam Ebû Hanîfe'nin İtikadî Görüşleri (el-Usûlü'l-münife li'l-İmam Ebî Hanîfe)**. Trc. İlyas Çelebi. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017.

Beyhakî, Ebû Bekr, **el-Câmi' li-Şuabi'l-İmân**. Hzr. Abdulalî Abdulhamit, 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.

Beyhakî, Ebû Bekr, **el-Medhal ila's-Süneni'l-Kübrâ**. thk. Muhammed A'zamî, Daru'l-Hulefâ, Tarihsiz.

Bilmen, Ömer Nasuhi. **İslâm Akâidi**. Hzr. Salih Sabri Yavuz. İstanbul: Semerkand Yayınları, 2008.

Bilmen, Ömer Nasuhi. **Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri**. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985.

Birişik, Abdulhamit. **"Kur'aniyyun"**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 26: 428-429. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Bozkurt, Nebi. **"Mescid-i Aksa"**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 29: 268-271. Ankara: TDV Yayınları, 2004.

Buhârî, Ebu abdillâh muhammed b. İsmâîl b. ibrahîm el-Cu'fî. **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi**. Trc. Kâmil Miras. 12 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1987.

Buhârî, Ebu abdillâh muhammed b. İsmâîl b. ibrahîm el-Cu'fî. **Sahîh-i Buhârî Tercemesi**. Trc. Mehmed Sofuoğlu. 16 Cilt. İstanbul: Ötüken Neşriyat. A.Ş., 1987.

Buhârî, Ebu abdillâh muhammed b. İsmâîl b. ibrahîm el-Cu'fî. **Sahîh-i Buhârî**. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.

Bulut, Halil İbrahim **"Mûcize"**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 30: 350-352. Ankara: TDV Yayınları, 2005.

Bulut, Halil İbrahim. **İslam Mezhepleri Tarihi**. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.

Bulut, Mehmet. **"İsmet"**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 23: 134-136. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Buti, Ramazan Said. **Fıkhu's-Siyre**. Trc. Atik Aydın. İstanbul: Dönem Yayıncılık, 2015.

Canan, İbrahim. **Hadis Usulü ve Hadis Tarihi**. 1.Baskı. Ankara: Akçağ. Yayınları, 1998

Canan, İbrahim. **Kütüb-ü Sitte ve Terceme ve Şerhi**. 18 Cilt. Ankara: Akçağ Yayınları, 2016.

Cürcânî, Seyyid Şerif. **Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü (Kitabu't-Ta'rîfât)**. İstanbul-Türkiye: Bahar Yayınları, 1979.

Çakan, İsmail Lütflî. **Hadis Edebiyatı**. 3. Baskı. İstanbul: İFAV Yayınları, 1999.

Çelebi, İlyas. **“Mu‘tezile”**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 31: 391-401. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Çelik, Hüseyin. **“Kuran’da Şefaat”**. Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 3 / 1 (Haziran 2015): 283-314. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guifd/issue/29294/313619>.

Çetin, M. Zakir. **İstikamet Yolu**. İstanbul: Süeda Basım Yayın San. Ve Tic. A.Ş., 2015.

Davutoğlu, Ahmed. **İman Bir Bütündür**. http://ktp.isam.org.tr/pdfdrg/D00053/1967_I_1/1967_I_1_DAVUDOGLUA.pdf

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl. **Sünen-i Dârimî**. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.

Demirci, Kürşat. **“Kabir”**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 24: 33-35. İstanbul: TDV, 2001.

Devellioğlu, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**. Ankara-Türkiye: Aydın Kitabevi Yayınları, 1999.

Deylemî, Ebû Şucâ’ Şîrûye b. Şehredâr, **el-Firdevs bi me’sû-ri’l-hitâb**. Thk. Saîd Besyûnî Zağlûl, 6 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1986.

Dönmez, İbrahim Kâfi. **“İcma”**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 21: 417-431. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Ebû Hanîfe, Nu’mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh. **el-Fıkhu’l-Ekber(İslam Akâid Metinler)**. Trc. Ali Pekcan. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017.

Ebû Hanîfe, Nu’mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh. **İmâm-ı A’zam’ın Beş Eseri**. Trc. Mustafa Öz. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2019.

Ebû Zehra, Muhammed. **Ebu Hanife**. Trc. Osman Keskiöğlu. Ankara: DİB Yayınları, 1999.

Ebû Zehra, Muhammed. **İmam Şafii**. Trc. Osman Keskiöglü Ankara: DİB, 2000.

Ebû Zehra, Muhammed. **Târîhu'l Mezâhibi'l-İslâmiyye(İslam'da İtikadî, Siyasî ve Fıkhî Mezhepler Tarihi)**. Trc. Sıbğatullah Kaya. 2 Cilt. Ankara: İmaj İç ve Dış Ticaret A.Ş., Tarihsiz.

Erdoğan, Mehmet. **Vahiy-Akıl Dengesi Açısından Sünnet**. 4. Baskı. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2014.

Fıglalı, Ethem Ruhi. **"Hâricîler"**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi 16: 175-178. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî. **Arifler Yolu**. Trc. Yaman Arıkan. İstanbul: Elifbe Yayınları, 1981.

Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî. **el-Munkizü Mine'd Dalâl Şerhi ve Tasavvufî İncelemeler**. Trc. Salih Uçan. İstanbul: Kayhan Yayınevi, 1990.

Gökçe, Cüneyt. **"Berzah"**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 5: 525. İstanbul: TDV, 1992.

Gölcük, Şerafeddin-Toprak, Süleyman. **Kelam(Tarih-Ekoller-Problemler)**. Konya: Tekin Kitabevi, 2014.

Gölcük, Şerafettin. **İslam Akaidi**. Konya: Esra Yayınları, 1989.

Hakîm et-Tirmizî, Muhammed b. Alî, **Nevâdiru'l-Usûl**. Hzr. Nureddin Boyacılar. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Minhâc, 2015.

Hâkim, Ebû Abdullah en-Neysâbûrî, **el-Müstedrek ala's-Sahîhayn**. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Harameyn, 1997.

Hamîdullah, Muhammed. **"Hudeybiye Antlaşması"**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 18: 297-299. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Hamidullah, Muhammed. **"Hz. Peygamber Zamanında Hadîsin Tedvîni"**. Trc. Nafiz danışman. A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 4/3(19955): 1-7. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/734/9365.pdf>.

Hamidullah, Muhammed. **"Sahabe Devrinde İctihat"**. Trc. Ahmet Yasin Küçükırtıyaki. Diyanet İlmî Dergi 49/1(Mart 2013): 69-82. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/did/issue/34684>.

Hamidullah, Muhammed. **Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahife-i Hemmam İbn Münebbih**. Trc. Kemal Kuşçu. İstanbul: Beyan Yayınları, 2007.

Harman, Ömer Faruk. **"Kudüs"**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 26: 323-327. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Hatîb, el-Bağdâdî, **Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit, el-Kifâye fi ilmi'r-rivâye**. Thk. Mahir Yasin Fahl, Dâru İbnü'l-Cevzî, 1432.

Heyet. **İlmihal (iman ve ibadetler)**. 2 Cilt. Ankara: DİB, 2006.

Heyet. **Dini Kavramlar Sözlüğü**. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.

Heyet. **Dini Kavramlar Sözlüğü**. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.

Heyet. **Hadislerle İslam**. 7 Cilt. Ankara: DİB Yayınları, 2014.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. Huseyn, **Târîhu Medîneti Dimişk**. Hızr. Ömer b. Ğarâme, Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 1995.

İbn-i Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer. **Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri**. Trc. Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner. 16 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994.

İbnü'l-Esir. **İslam Tarihi, El-Kâmil Fit Tarih**. Trc. Heyet. 10 Cilt. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2016.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Kazvînî. **Sünen-i İbn Mâce**. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.

İmâm-ı Rabbânî, Ebü'l-Berekât Ahmed b. Abdilehad b. Zeynilâbidîn el-Fârûkî es-Sirhindî. **Mektûbât**. Trc. Abdulkadir Akçiçek 3 Cilt. İstanbul: Dergah Ofset, 1998.

Kadı İyaz, el-Endülüsi. **Şifa-i Şerif**. Trc. Mehmet Yaşar Kandımir. 3 Cilt. İstanbul: Tahlil Yayınları. 2017

Kadı İyaz, el-Endülüsi. **Şifa-i Şerif**. Trc. Ali Kara. 2 Cilt. Yayın Yeri yok: Arifan Yayınları, 2014.

Kandehlevî, Şeyh Muhammed Yusuf. **Hayatü's-Sahâbe**. trc. Cengiz Yağcı-Mehmet Karabulut 4 Cilt. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2004.

Karadâvî, Yusuf. **Sünneti Anlamada Yöntem**. Trc. Bünyamin Erul. İstanbul: Nida Yayıncılık, 2015.

Karataş, Mustafa. **Hadis Rivâyet Tarihi**. 1. Baskı. İstanbul: Ensar Yay, 2014.

Kettânî, Ebû Muhammed Ca'fer b. İdrîs b. Tâi' b. İdrîs el-Hasenî. **Mütevâtir Hadisler (Nazmu'l-Mütenâsire Mine'l-Hadîsi'l-Mutevâtire)**, Trc. Hanifi Akın. İstanbul: Karınca Yayınları, 2003.

Khatip, Abdullah. **"Kur'an'da Kudus"**. Trc. Ramazan Işık. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9/1 (2004), 109-143. <http://ilahiyat.firat.edu.tr/tr/node/189>.

Kılavuz, Ahmed Sâim. **İman Küfür Sınırı (tekfir meselesi)**. İstanbul: Marifet Yayınları, 2016.

Koca, Ferhat. **"Tahsis"**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 39: 432-434. İstanbul: TDV, 2010.

Koca, Ferhat. **"Mücmel"**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 31: 453-454. İstanbul: TDV, 2006.

Koçyiğit, Talât. **Hadîs Usûlü**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.

Köksal, M. Asım. **İslam Tarihi**. 8 Cilt. İstanbul: Köksal Yayıncılık, 2005.

Köksal, M. Asım. **İslam'da İki Ana Kaynak Kitab ve Sünnet**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.

Köksal, Mustafa Asım. **Peygamberler Tarihi**. 2 Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.

Körpe, Muhlis. **Risale-i Nur Istılahları**. Isparta-Türkiye: Süeda Basım Yayın San. Ve Tic. A.Ş., 2018.

Kudâî, Ebu Abdullah Muhammed b. Selâme, **Müsnedü's-Şihâb fi'l-mevâ'iz ve'l-âdâb**, thk. Hamdi Abdulmecid es-Silefi, Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 1986.

Kurtubi, Ebi Abdullah Muhammed Bin Ahmed El-Ensârî. **el-Cami' Li Ahkâmi'l-Kur'an**. 21 Cilt. Kahire: El-Mektebetü'l Arabiyye, 1967.

Kurtubi, Ebi Abdullah Muhammed Bin Ahmed El-Ensârî. **el-Cami' Li Ahkâmi'l-Kur'an**. Trc. M. Beşir Eryarsoy. 20 Cilt. İstanbul: Buruc Yayınları, 2001.

Kuşeyrî, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el- Haccâc b. Müslim. **el-Câmi'u's-Sahih-î Müslim**. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.

Kuşeyrî, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el- Haccâc b. Müslim. **el- Câmi'u's-Sahih-î Müslim**. Mehmed Sofuoğlu 8 Cilt. İstanbul: İrfan Yayıncılık ve Tanıtım Limited Şirketi, 2003.

Kutluer, İlhan. **"Hikmet"**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 17: 503-511. İstanbul: TDV, 1998.

Maturidi, Ebu Mansur. **Kitabü't Tevhid (Açıklamalı Tercüme)**. Trc. Bekir Topaloğlu, Ankara: İsam Yayınları, 2018.

Mısırî, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî. **Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi**. Trc. Hasan Ege. İstanbul: Ravza Yayınları, 2013.

Mustafa Çağrıcı, **"Tevekkül"**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 41: 3-4. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Müzenî el-Mısırî, Ebû İbrâhîm İsmâîl b. Yahyâ b. İsmâîl. **Şerhu's-Sünne (İslam Akâid Metinler)**. Trc. Ali Pekcan. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017.

Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali. **Sünen-i Nesâî**. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.

Nesefi, Ömer. **İslam İnancının Temelleri Akaidi Şerh ve İzahı**. Hızr. M.Seyyid Ahsen. İstanbul: Bayrak Yayınları, 1995.

Nursi, Bediüzzaman (Said). **Emirdağ Lahikası-4**. (Osmanlıca Nüsha).

Nursi, Bediüzzaman (Said). **Lem'alar**. Isparta: Hayrat Neşriyat (Osmanlıca Nüsha), 2015.

Nursi, Bediüzzaman (Said). **Mektubat-1**. İstanbul: Altınbaşak Neşriyat (Osmanlıca Nüsha), 2011.

Nursi, Bediüzzaman (Said). **Mektubat-2**. İstanbul: Atınbaşak Neşriyat (Osmanlıca Nüsha), 2013.

Nursi, Bediüzzaman (Said). **Mesnevi-i Nuriye**. Isparta: Hayrat Neşriyat (Osmanlıca Nüsha), 2015.

Nursi, Bediüzzaman (Said). **Muhakemat**. İstanbul: İttihad Yayıncılık (Osmanlıca Nüsha), 1999.

Nursi, Bediüzzaman (Said). **Sikke-i Tasdik-i Gaybî**. İstanbul: Altınbaşak Neşriyat (Osmanlıca Nüsha), 2009.

Nursi, Bediüzzaman (Said). **Sözler**. İstanbul: Atınbaşak Neşriyat (Osmanlıca Nüsha), 2010.

Nursi, Bediüzzaman (Said). **Şualar-1**. İstanbul: Atınbaşak Neşriyat (Osmanlıca Nüsha), 2009.

Nursi, Bediüzzaman (Said). **Şualar-2**. İstanbul: Atınbaşak Neşriyat (Osmanlıca Nüsha), 2009.

Nursi, Bediüzzaman (Said). **Tılsımlar**. Isparta: Hayrât Neşriyat (Osmanlıca Nüsha), 2017.

Nursi, Bediüzzaman (Said). **Zülfikar**. İstanbul: Atınbaşak Neşriyat (Osmanlıca Nüsha), 2011.

Nursi, Bediüzzaman(Said). **İşaratü'l-İ'caz**. İstanbul: Altınbaşak Neşriyat (Osmanlıca Nüsha), 2014.

Oğan, Kasım. **Kabir Hayatıyla İlgili Rivayetlerin Tespit Tahriç Ve Değerlendirilmesi**. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2010.

Önkal, Ahmet. **“Cî'rane”**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 8: 25. Ankara: TDV Yayınları, 1993.

Öz, Mustafa. **“Seyid Ahmed Han”**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 2: 73-75. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.

Râzî, Fahrüddin. **Tefsîr-i Kebir (Mefâtihu'l-Gayb)**, Trc. Suat Yıldırım-Lütfullah Cebeci-Sadık Kılıç-Sadık Doğru. 23 Cilt. Ankara: Akçağ Yayınları, 1990.

Sâbûnî, Nûreddin. **Mâtüridiyye Akaidi**. Trc. Bekir Topaloğlu. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005.

Sâbûnî, Muhammed Ali. **Safvettü't Tefasir (Tefsirlerin Özü)**. Trc. Gümüş, Sadreddin- Yılmaz, Nedim. 7 Cilt. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018.

Salih, Subhi. **Hadîs İlimleri ve Hadîs Istılahları**. Trc. M. Yaşar Kandemir. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1986.

Sallâbî, Ali Muhammed. **II. Halife Hz. Ömer**. Trc. Mehmet Akbaş. İstanbul: Ravza Yayınları, 2018.

Sallâbî, Ali Muhammed. **İslam İnanç Esasları**. Hrz. Mustafa Kasadar. İstanbul: Ravza Yayınları, 2016.

Sallâbî, Ali Muhammed. **Siyer-i Nebi**. Trc. Mustafa Kasadar-Sadullah Ergin-Şerafettin Şenaslan. 2 Cilt. İstanbul: Ravza Yayınları, 2017.

Sami, Şemseddin. **Kâmûs-ı Türkî**. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1999.

San'ânî, Ebû Bekr b. Hemmâm Abdurrezzâk, **el-Musannef**. Hrz. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî, 13 Cilt. Beyrut: Mektebû'l-İslâmî, 1983.

Serin, Muhittin. **“Mushaf”**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 31: 248-254. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Sicistani, Ebu davud Süleyman b. Eş'as. **Sünen-i Ebu Davud**. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2011. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.

Sifil, Ebubekir. **Ehl-i Sünnet Akâidi**. İstanbul: Rihle kitap (Ravza Yayınları), 2018.

Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebubekr, **el-Hâvî li'l-fetâvâ**, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1982.

Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebubekr. **Peygamberimiz'in Mucizeleri ve Büyük Özellikleri**. Trc. Ömer Temizel, 2 Cilt. Konya: Uysal Yayın Kitap, 1980.

Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebubekr. **ed-Dürrül Mensur**. Trc. Hasan Yıldız. 16 Cilt. İstanbul: Ocak Yayıncılık. 2013.

Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebubekr. **Miftâhu'l-cennne fi'l-ihticâc Bi's-sünne (sünnetin dindeki yeri)**. Trc. Ali Kaya İstanbul: Semerkand Yayın Dağıtım A.Ş., 2017.

Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs. **er-Risâle**. Trc. İbrahim Çalışkan-Abdulkadir Şener. Ankara: TDV, 2018.

Şehristanî, Muhammed b. Abdülkerim. **el- Milel ve'n-Nihal**. Trc. Muharrem Tan. İzmir: Yeni Akademi Yayınları, 2006.

Şenocak, İhsan. **Sünneti Reddeden Kuran Müslümanlığı**. İstanbul: Hüküm Kitabevi. 2017.

Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed, **el-Mu'cemü'l-Evsat**, 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Harameyn, , 1995.

Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**. 20 Cilt. Hrz. Hamdî Abdulmecid. Kahire: Tarihsiz.

Taberi, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir. **Taberî Tefsîri**. Trc. Hasan Karakaya-Kerim Aytekin. 9 Cilt. İstanbul: Hisar Yayınevi, 1996.

Tahâvî, Ebu Ca'fer. **İslam Akâid Metinler(el-Akâidetu't-Tahâviyye)**. Trc. Ali Pekcan. İstanbul: Rağbet Tahâvî Yayınları, 2017.

Teftâzânî, Sa'düddîn Mes'ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî. **Şerhu'l Akaid**. Trc. Talha Hakan Alp. İstanbul: İFAV Yayınları, 2017.

Tirmizî, Ebû 'İsâ Muḥammad ibn 'İsâ as-Sulamî ad-Ḍarîr al-Bûgî. **Sünen-i Tirmizî**. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.

Tirmizî, Ebû 'İsâ Muḥammad ibn 'İsâ as-Sulamî ad-Ḍarîr al-Bûgî. **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**. Trc. Abdullah Parlıyan. 3 Cilt. Konya: Konya Kitapçılık, 2004.

Topaloğlu, Bekir- Çelebi, İlyas. **Kelam Terimleri Sözlüğü**. Ankara-Türkiye: Diyanet Vakfı Yayınları, 2017.

Topaloğlu, Bekir. **Kelam İlmine Giriş**. İstanbul: Damla Yayınevi, 2017.

Topaloğlu, Bekir-Yavuz, Yusuf Şevki- Çelebi, İlyas. **İslam'da İman Esasları**. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.

Tüzün, İdris. **Delilleriyle İman Esasları**. İstanbul: Süeda Basım Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş., 2014.

Tüzün, İdris. **Kâinattaki Dengeler ve Allah**. Ankara: Özyurt Matbaacılık, Tarihsiz.

Uğur, Mücteba. **Hadis İlimleri Edebiyatı**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.

Üzüm, İlyas. **"Mezhep"**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 29: 526-532. Ankara: TDV, 2004.

Vehbî, Konyalı Mehmed. **Hülasatü'l-Beyan Fi Tefsîr'il Kur'an**. 16 Cilt. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1967.

Yardım, Ali. **Hadîs I-II**. 3. Baskı. İstanbul: Damla Yayınevi, 1997.

Yazır, Elmalılı Hamdi. **Hak Dini Kur'an Dili**. 10 Cilt. İstanbul: Çelik Yayınları, 2018.

Yazır, Elmalılı Hamdi. **Hak Dini Kur'an Dili**. 10 Cilt. İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979.

Yazır, Elmalılı Hamdi. **Hak Dini Kur'an Dili**. 10 Cilt. İstanbul: Huzur Yayın-Dağıtım Ltd. Şti., 2005.

Yazır, Elmalılı Hamdi. **Hak Dini Kur'an Dili**. 10 Cilt. İstanbul: Zehraveyn, 2018.

Yemenî, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî. **Muvatta'**. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.

Yurdagür, Metin. **Kelâm Tarihi**. İstanbul: M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017.

Yücel, Ahmet. **Hadis Tarihi**. İstanbul: M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013.

Zebîdî, Ebü'l-Abbâs Zeynüddîn (Şihâbüddîn) Ahmed b. Ahmed b. Abdillatîf eş-Şercî. **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi**. Trc. Kâmil Miras. 12 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1987.

Zehebî, Muhammed b. Ahmed, **Tezkiratü'l-Huffâz**. Beyrut: Dâr-ru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Tarihsiz.

Zuhayli, Vehbe. **Tefsirü'l Münir**. Trc. Efe, Ahmet- Eryarsoy, Beşir- Kutlay, İbrahim- Yıldız, Nurettin. 15 Cilt. İstanbul: Bilimevi Basın Yayın, 2013.

20 konuda Ehl-i Sünnet Müdafaası

- 1- İNSANLIK PEYGAMBERLERE MUHTAÇTIR
- 2- SADECE KUR'AN DİYORLAR
- 3- HADİS MÜDAFAASI
- 4- SÜNNET MÜDAFASI
- 5- MUCİZE
- 6- MİRAC
- 7- PEYGAMBERLERİN İSMET SIFATI
- 8- PEYGAMBERLER ARASINDA ÜSTÜNLÜK VAR MIDIR?
- 9- DOĞRU BİLGİYE ULAŞMADA AKLIN ROLÜ
- 10- MEZHEPLERİN GEREKLİLİĞİ
- 11- EHL-İ SÜNNET VE'L CEMAAT NEDİR?
- 12- ŞİRK VE MÜMİNLERİ TEKFİR HASTALIĞI
- 13- ALLAH GAYBİ BİLİR VE İSTEDİĞİNE BİLDİRİR
- 14- KADERE İMAN
- 15- ŞEFAAT
- 16- TEVESSÜL HAKTIR
- 17- EVLİYA VE KERAMET
- 18- İNSANLIĞIN BİR ÂDEM'DEN ÇOĞALMASI
- 19- KABİR HAYATI
- 20- MÜBAREK GECELERİN İHYASI

ISBN: 978-605-9505-51-2

9 786059 505512

AP NO: 91